

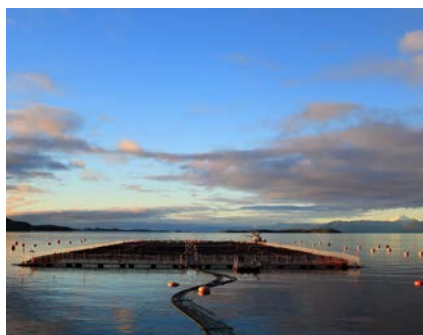
DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENT

Meld. St. 27

(2013–2014)

Melding til Stortinget

Et mangfoldig og verdiskapende eierskap

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENT

Meld. St. 27

(2013–2014)

Melding til Stortinget

Et mangfoldig og verdiskapende eierskap

Innhold

1	Innledning og sammendrag	7	3.2.1	Privat eierskap	31
1.1	Bakgrunn for meldingen	7	3.2.2	Offentlig eierskap	36
1.2	Sammendrag	8			
1.2.1	Eierskap – betydning for verdiskapingen	8	4	Privat eierskap som hovedregel	38
1.2.2	Forutsetninger for privat eierskap i Norge	8	4.1	Hvorfor privat eierskap som hovedregel?	38
1.2.3	Statens eierskap forvaltet direkte av departementene	10	4.2	Utfordringer med statlig eierskap	39
Del I	Eierskap – betydning for verdiskapingen	13	4.2.1	Statens ulike roller	39
2	Eierskap – betydning og utviklingstrekk	15	4.2.2	Maktkonsentrasjon	39
2.1	Eierskapets betydning for verdiskapingen	15	4.2.3	Begrenset industriell kompetanse	40
2.1.1	Betydning av kapitalallokering	15	4.3	Regjeringens politikk for å styrke det private eierskapet	40
2.1.2	Betydning av eierskapsutøvelse	15	4.3.1	Rammebetingelser	40
2.1.3	Eiersammensetning og eiertyper	16	4.3.2	Skatt	41
2.2	Hva kjennetegner gode eiere?	17	4.3.3	Andre tiltak	43
2.2.1	Eiere fokusert på kapitalallokering	17	Del III	Statens eierskap forvaltet direkte av departementene	45
2.2.2	Langsiktige strategiske eiere	18	5	Dagens statlige eierskap forvaltet direkte av departementene	47
2.2.3	Eiere med fokus på operasjonell involvering	18	5.1	Oversikt	47
2.3	Trender og utviklingstrekk innenfor eierskapsutøvelse	19	5.2	Historisk utvikling	48
2.3.1	Polarisering mellom passive og aktive eiere	19	6	Hvorfor staten bør eie	50
2.3.2	Raskere global industri- og teknologiutvikling	19	6.1	Begrunnelser for statlig eierskap	50
2.3.3	Tilvekst i langsiktig statlig eierskap med ekspansiv agenda	20	6.1.1	Korrigerende av markedssvikt	50
2.3.4	Større forventninger til ansvarlig eierskap	21	6.1.2	Nasjonal forankring av viktige selskaper, hovedkontorfunksjoner og nøkkelkompetanse	51
2.3.5	Økt bevissthet om den langsiktige verdiutviklingen av selskaper	22	6.1.3	Forvaltning av felles naturressurser	52
2.3.6	Økning av aktivist-investorer	22	6.1.4	Sektorpolitiske og samfunnsmessige hensyn	53
2.3.7	Godt styrearbeid har blitt en viktigere konkurransefaktor	23	6.2	Alternative virkemidler til statlig eierskap	54
Del II	Forutsetninger for privat eierskap i Norge	25	6.3	Kategorisering av selskapene i det direkte eierskapet	55
3	Eierskap i Norge	27	7	Hva staten bør eie	57
3.1	Det norske kapitalmarkedet – oversikt og tall	27	7.1	Endringer av statens eierskap	57
3.1.1	Egenkapitalmarkedet	28	7.1.1	Reduksjon av statens direkte eierskap over tid	57
3.1.2	Fremmedkapitalmarkedet	30	7.1.2	Verdiøkende transaksjoner	58
3.1.3	Andre karakteristika	31	7.1.3	Utskilling og etablering av nye statlige selskaper	58
3.2	Kapitalforvaltning og Eiermiljøer i Norge	31	7.1.4	Forhold som vil bli vektlagt ved endringer i statens eierskap	59
			7.2	Fullmakter	59

8	Hvordan staten bør eie	60	8.3.3	Samfunnsansvar	78
8.1	Rammer for statens eierskaps- utøvelse	60	8.3.3.1	Overordnede og generelle forventninger	80
8.1.1	Konstitusjonelle rammer	60	8.3.3.2	Klima og miljø.....	81
8.1.2	Statsrådets myndighet i selskapet	61	8.3.3.3	Menneskerettigheter	81
8.1.3	Forvaltningen av selskapet	61	8.3.3.4	Arbeidstakerrettigheter	82
8.1.4	Særskilt om forvaltning av selskaper som er heleid av staten	62	8.3.3.5	Arbeidet mot korrupsjon og for åpenhet i økonomiske transaksjoner	82
8.1.5	Andre rammer	62	8.3.3.6	Regjeringens oppfølging av selskapenes arbeid med samfunnsansvar.....	83
8.2	Statens prinsipper for god eierstyring	66	8.3.4	Lederlønn	83
8.2.1	Innledning til prinsippene	66	8.3.5	Forskning, utvikling, innovasjon og kompetanse	84
8.2.2	Prinsipp 1. Aksjeeiere skal likebehandles	67	8.3.6	Mangfold og likestilling	85
8.2.3	Prinsipp 2. Det skal være åpenhet knyttet til statens eierskaps- utøvelse og selskapets virksomhet	67	8.4	Kontakten med selskapene	85
8.2.4	Prinsipp 3. Eierbeslutninger og vedtak skal foregå på general- forsamling	68	8.4.1	Særskilt om informasjons- utveksling i selskaper som er heleid av staten	86
8.2.5	Prinsipp 4. Styret er ansvarlig for å utarbeide klare mål og strategier for selskapet innenfor rammen av vedtektene, staten stiller forventninger til selskapets resultater	68	8.5	Statens ulike roller	86
8.2.6	Prinsipp 5. Kapitalstrukturen i selskapet skal være tilpasset selskapets formål og situasjon	69	8.5.1	Organisering av statens eier- skapsforvaltning	86
8.2.7	Prinsipp 6. Styresammensetningen skal være kjennetegnet av kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra det enkelte selskaps egenart	70	8.5.2	Videreutvikling av den statlige eierskapsutøvelsen	87
8.2.8	Prinsipp 7. Styret har det over- ordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet og skal herunder ivareta en uavhengig kontroll- funksjon overfor selskapets ledelse på vegne av eierne	71	9	Gjennomgang av statens direkte eierinteresser	89
8.2.9	Prinsipp 8. Styret bør ha en plan for eget arbeid, arbeide aktivt med egen kompetanseutvikling og evaluere sin virksomhet	71	9.1	Kategori 1 – selskaper med forretningsmessige mål	89
8.2.10	Prinsipp 9. Lønns- og insentiv- ordninger bør utformes slik at de fremmer verdiskapingen i selskapet og fremstår som rimelige	72	9.1.1	Ambita AS	89
8.2.11	Prinsipp 10. Selskapet skal arbeide målrettet for å ivareta sitt samfunnsansvar	73	9.1.2	Baneservice AS	90
8.3	Utdypende om forventninger til selskapene	73	9.1.3	Cermaq ASA	90
8.3.1	Avkastning og utbytte	73	9.1.4	Entra Holding AS	91
8.3.2	Styrets arbeid	75	9.1.5	Flytoget AS	91
			9.1.6	Mesta AS	92
			9.1.7	SAS AB	92
			9.1.8	Veterinærmedisinsk Oppdragssenter AS	93
			9.2	Kategori 2 – selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hoved- kontor	94
			9.2.1	Aker Kværner Holding AS	94
			9.2.2	DNB ASA	94
			9.2.3	Kongsberg Gruppen ASA	95
			9.2.4	Nammo AS	96
			9.2.5	Norsk Hydro ASA	96
			9.2.6	Statoil ASA	97
			9.2.7	Telenor ASA	97
			9.2.8	Yara International ASA	98
			9.3	Kategori 3 – selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål	99

9.3.1	Aerospace Industrial Maintenance Norway SF	99	9.4.10	Nofima AS	110
9.3.2	Argentum Fondsinvesteringer AS	99	9.4.11	Norfund	110
9.3.3	Eksportfinans ASA	100	9.4.12	Norges sjømatråd AS	111
9.3.4	Electronic Chart Centre AS	100	9.4.13	Norsk Helsenet SF	112
9.3.5	Investinor AS	101	9.4.14	Norsk Riksringkasting AS	112
9.3.6	Kommunalbanken AS	102	9.4.15	Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS	113
9.3.7	NSB AS	102	9.4.16	Norsk Tipping AS	113
9.3.8	Posten Norge AS	103	9.4.17	Petoro AS	114
9.3.9	Statkraft SF	104	9.4.18	Simula Research Laboratory AS ...	115
9.3.10	Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	104	9.4.19	SIVA SF	115
9.4	Kategori 4 – selskaper med sektorpolitiske mål	105	9.4.20	Space Norway AS	116
9.4.1	Andøya Space Center AS	105	9.4.21	Statnett SF	116
9.4.2	Avinor AS	106	9.4.22	Statskog SF	117
9.4.3	Bjørnøen AS	106	9.4.23	UNINETT AS	118
9.4.4	Eksportkreditt Norge AS	107	9.4.24	Universitetscenteret på Svalbard AS	118
9.4.5	Enova SF	107	9.4.25	AS Vinmonopolet	119
9.4.6	Gassco AS	108	9.4.26	Regionale Helseforetak	120
9.4.7	Gassnova SF	108			
9.4.8	Innovasjon Norge	109	10	Økonomiske og administrative konsekvenser	122
9.4.9	Kings Bay AS	109			

DET KONGELIGE
NÆRINGS- OG FISKERIDEPARTEMENT

Meld. St. 27

(2013–2014)

Melding til Stortinget

Et mangfoldig og verdiskapende eierskap

*Tilråding fra Nærings- og fiskeridepartementet 20. juni 2014,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Solberg)*

1 Innledning og sammendrag

1.1 Bakgrunn for meldingen

Et av regjeringens viktigste satsingsområder er å løfte konkurransekraften i norsk næringsliv, slik at det skapes flere trygge arbeidsplasser og at finansieringen av velferdsordningene blir sterkere.

Vår konkurransekraft påvirkes av hvor effektivt vi utnytter landets ressurser og vår evne til innovasjon og omstilling. Regjeringen vil iverksette et bredt sett av tiltak for å styrke konkurransekraften og øke samlet verdiskaping i Norge. Ett av tiltakene er å legge til rette for et mangfoldig og verdiskapende eierskap. Et godt eierskap, både privat og offentlig, er viktig. Vår konkurransekraft og verdiskaping avhenger av at det etableres, videreutvikles og drives lønnsomme virksomheter, og at ulønnsomme omstilles eller avvikles. God ledelse og godt eierskap er viktige bidrag til dette. Mangfoldige, velutviklede og kompetente Eiermiljøer er en forutsetning for samfunnets konkurransekraft og verdiskaping.

Regjeringen vil innrette politikken slik at alle kan spare og investere, og gjennom sitt eierskap ta direkte del i og høste avkastning av den verdi-

skapingen som finner sted i Norge. Målet er økt konkurransekraft, verdiskaping og flere trygge og gode arbeidsplasser. Regjeringen vil med bakgrunn i dette styrke det private eierskapet i Norge.

Regjeringen mener at det er flere gode grunner til at staten bør være eier i ulike selskaper. Begrunnelsene varierer fra selskap til selskap og tar utgangspunkt i at statlig eierskap kan bidra til at samfunnsøkonomiske og samfunnsmessige hensyn ivaretas. Norge vil på bakgrunn av dette i overskuelig fremtid ha et betydelig statlig eierskap.

Samtidig er det statlige eierskapet i norsk næringsliv svært omfattende i dag. For å bidra til et mer mangfoldig og verdiskapende eierskap og for å redusere potensielle utfordringer med et omfattende statlig eierskap, ønsker regjeringen å redusere det direkte statlige eierskapet over tid.

Regjeringen mener det er avgjørende at det statlige eierskapet forvaltes på en profesjonell og forutsigbar måte og regjeringen vil føre en ansvarlig statlig eierskapspolitikk som gir rom for både Eiermangfold og verdiskaping som et bidrag til å styrke norsk konkurransekraft.

Regjeringen legger med bakgrunn i dette, og med utgangspunkt i regjeringens politiske plattform, frem en melding til Stortinget om eierskap i norsk næringsliv, med hovedvekt på rammene og politikken knyttet til statens direkte eierskap.

I meldingens del I gis en fremstilling av hvordan eierskap og ulike type eiere kan bidra til verdiskapingen, i meldingens del II skisseres hovedretningen i regjeringens politikk for å fremme et mangfoldig eierskap i norsk næringsliv og i meldingens hoveddel, del III, presenteres regjeringens politikk for statens direkte eierskap.

Fremstillingen i meldingens kapittel 2 og 3, og enkelte deler i kapittel 8, bygger på et arbeid som konsultentselskapet McKinsey & Company har gjort for Nærings- og fiskeridepartementet.

1.2 Sammendrag

1.2.1 Eierskap – betydning for verdiskapingen

Eierskapet kan være av stor betydning for selskapers konkurransekraft og verdiskaping. Eiere og investorer har en fundamental rolle for at det kan utøves lønnsom virksomhet ved å bidra med risikokapital til etablering av nye virksomheter eller til videreutvikling av etablerte virksomheter. Hva som er en god sammensetning av virksomhet og eiere vil variere med utvikling i markedet, en virksomhets utvikling og karakter, samt med eiernes forutsetninger og holdning til risiko. Et mangfold av eiere, eiertyper og eiermiljøer vil derfor kunne bidra til god sammensetning av virksomheter og eiere, til ønsket omstilling og innovasjon og slik til økt konkurransekraft.

Økt endringstakt i næringslivet gjør at betydningen av virksomheters evne til omstilling og innovasjon øker. Dette stiller større krav til eierne, som legger føringer for selskapenes virksomhet og tar avgjørende beslutninger ved større endringer i selskapene. Dette kan eksempelvis knytte seg til omstillinger, investeringer, etablering av ny virksomhet, og til kjøp, salg og avvikling av virksomhet. I et slikt forretningsklima er kompetente eiere, som evner å forstå markedet og et selskaps situasjon og muligheter, av betydning for å kunne realisere selskapets verdiskapingspotensial.

I kapitalmarkedet kobles aktører som vil spare med aktører som vil låne og investere. Gjennom dette kanaliseres kapital til forventede lønnsomme investeringer og risiko omfordes mellom aktører. Kapitalmarkedet effektiviserer dermed ressursbruken i økonomien.

Eierskap har betydning for hvordan selskaper styres og drives. Eiere kan involvere seg i selskaper på ulike måter og i ulik grad, avhengig av eierskapsmodell. Det ene ytterpunktet er eiere som allokere kapital i aktiva med små eierandeler, og som enkelt kan selge likvide posisjoner dersom selskapet ikke presterer og leverer avkastning som forventet. Det andre ytterpunktet er eiere som engasjerer seg i den operasjonelle virksomheten med sikte på å utvikle selskapers lønnsomhet over tid og som tar ut synergier på tvers av selskaper. Gode eiere med lav grad av aktiv involvering vil i hovedsak sørge for at selskapet følger prinsipper for god eierstyring og selskapsledelse for å verne om egne interesser. Ved større grad av involvering kan eiere skape mer verdi gjennom å støtte og følge opp selskapene.

Eiersammensetningen og eiertyper kan ha betydning for verdiskapingen i selskaper ved at de kan gi ulike insentiver for å utøve god selskapsstyring. Ulike kombinasjoner av eierkonsentrasjon, eiertype og varigheten på eierskapet kan slik påvirke kvaliteten av eierutøvelsen.

Hvordan eierskap utøves har endret seg de senere årene. Det har vært en gradvis utvikling mot mer fragmentert eierskap i børsnoterte selskaper. Selskaper må forholde seg til stadig raskere endringer i omgivelsene og større usikkerhet og volatilitet i de globale markedene. Dette gjør det mer krevende å opprettholde strategiske konkurranseposisjoner og evne til verdiskaping over tid, og det stilles større krav til ledelse, styrer og eiere om å fatte gode beslutninger raskt. Oppmerksomheten mot eieres og selskapers samfunnsansvar har også økt, og det har også vært en utvikling i etterkant av finanskrisen mot økt bevissthet om den langsiktige verdiutviklingen av selskaper og fremvekst av aktivist-investorer. Et annet utviklingstrekk er en erkjennelse av at godt styrearbeid har blitt en viktigere konkurransefaktor for selskapene.

1.2.2 Forutsetninger for privat eierskap i Norge

Etter regjeringens syn bør privat eierskap være hovedregelen i norsk næringsliv. Regjeringen vil styrke det private eierskapet som et ledd i å styrke norsk næringslivs konkurransekraft.

Privat eierskap er et mangfoldig begrep som omfatter ulike typer eierskap, eksempelvis familieeierskap, medarbeidereierskap, institusjonelt eierskap og eierskap i form av småsparere. Dette er eiere med ulike forutsetninger og som på ulikt vis kan bidra til selskapers verdiutvikling, og hvor

graden av eierinvolvering varierer fra meget aktive eiere som engasjerer seg operasjonelt i selskapenes virksomhet til passive finansielle eiere med mindre eierandeler.

Selv om det er stor variasjon blant private eiere, er det regjeringens oppfatning at det knytter seg noen grunnleggende forhold til det private eierskapet som gjør at dette i utgangspunktet er godt egnet til å bidra til verdiskaping og til å styrke norsk konkurransekraft.

Private eiere kan ofte mer direkte ivareta egne preferanser og eiendom og utøve et mer direkte personlig eierskap enn staten som utøver eierrollen på vegne av fellesskapet. Når eieren er personlig, vil det normalt være færre beslutningsledd mellom eiere og ledelse enn dersom eierskapet forvaltes av institusjoner. Dette tilsier at personlige (private) eiere kan ha sterkere insentiver til å ivareta egne eierinteresser. Det kan gi bedre eierstyring, økt forventet lønnsomhet og en mer hensiktsmessig styring av risiko, i tråd med eiernes interesser.

Private eiere kan ofte i større grad være nær og bedre orientert i markedene. Dette gjelder så vel aktive private eiere som engasjerer seg operasjonelt i selskapene de eier, eksempelvis i styret, som passive mer finansielle eiere som følger selskapenes utvikling tett med bakgrunn i grundige finansielle og industrielle analyser.

Private eiere har gjerne sterkere insentiver for effektiv drift og høy avkastning. Dette kan være et argument for å styrke det private eierskapet. Det kan også være et argument for å få inn private medeiere i selskaper hvor staten er en dominerende eier og hvor det foreligger gode begrunnelser for et statlig eierengasjement.

Regjeringen vil også peke på enkelte potensielle utfordringer knyttet til det statlige eierskapet som trekker i retning av å begrense omfanget av det direkte statlige eierskapet i kommersielle selskaper, og styrke det private eierskapet. Dette knytter seg til potensielle konflikter mellom statens ulike roller, fare for maktkonsentrasjon og begrenset industriell kompetanse hos staten som eier.

Regjeringen har et mål om å styrke det private eierskapet i Norge og innrette politikken slik at det lønner seg mer å etablere virksomhet, jobbe, spare og investere. Regjeringen har et ønske om å redusere det direkte statlige eierskapet over tid, noe som også kan bidra til økt privat eierskap.

Regjeringen vil styrke det private eierskapet gjennom et bredt sett av tiltak.

Det viktigste for å sikre en sunn økonomisk utvikling for norsk næringsliv er at den generelle

økonomiske politikken bidrar til stabile og forutsigbare rammebetingelser. Politikken skal derfor innrettes slik at den bidrar til en forutsigbar og sunn utvikling i priser, lønninger, rente, valutakurs og skattenivå. På denne måten vil også usikkerheten i økonomien reduseres, kapitalkostnadene reduseres og tilgangen på kapital bedres. Gode generelle rammebetingelser som ikke favoriserer enkelt næringer kommer alle virksomheter, ansatte og eiere til gode. Dette legger til rette for et mer velfungerende kapitalmarked, velfungerende konkurranse, et styrket privat eierskap, ønsket omstilling og innovasjon, økt konkurransekraft og høyere verdiskaping.

Skattesystemet er en vesentlig økonomisk rammebetingelse som har stor betydning for norsk næringsliv og for det private eierskapet. Regjeringen vil bruke skatte- og avgiftssystemet til å finansiere fellesgoder, legge til rette for sosial mobilitet, oppnå mer effektiv ressursutnyttelse og gi bedre vilkår for norsk næringsliv. Det private eierskapet skal styrkes, og det skal lønne seg å jobbe, spare og investere og etablere, drive og utvikle virksomhet.

Regjeringen tok det første steget med vekstfremmende skattelettelse, som bl.a. vil bidra til å styrke det private eierskapet, i statsbudsjettet for 2014. Samlede skattelettelse i det vedtatte budsjettet utgjorde i overkant av 7 mrd. kroner påløpt. Den alminnelige skattesatsen for personer og selskaper ble redusert til 27 pst., formuesskattesatsen ble satt ned til 1 pst. samtidig som bunnfradraget ble økt til 1 mill. kroner, og arveavgiften ble fjernet. Regjeringen viser for øvrig til Scheel-utvalget som gjennomgår selskapsbeskatningen. I tråd med løftet om vekstfremmende skattelettelse og et lavere skattenivå vil Scheel-utvalget også vurdere forslag med netto skattereduksjoner.

Arbeidet med forenklinger for næringslivet og privatpersoner er et viktig område for regjeringen. Dette kan bidra til at virksomheter og eiere kan bruke mindre ressurser på rapportering og kjøp av administrative tjenester. Det skal bli lettere å etablere, drive og utvikle næringsvirksomhet i Norge. Det vil over tid gi økt privat eierskap. Regjeringen har som mål å redusere næringslivets årlige kostnader med å oppfylle lover og regler med 15 mrd. kroner innen utløpet av 2017, sammenlignet med kostnadsnivået i 2011, noe som utgjør en reduksjon på 25 pst. Regjeringen vil også fremme en kultur for entreprenør- og gründerkap. Over tid vil det gi økt evne til omstilling og innovasjon, verdiskaping og privat eierskap.

Regjeringen vil bruke statsbudsjettet i årene fremover til å gjennomføre ytterligere skatte-

endringer som stimulerer til arbeid, sparing, entreprenørskap og gründerskap, næringsvirksomhet, privat eierskap og investeringer. Regjeringen vil arbeide for et enklere og mer vekstfremmende skattesystem, og vil fortsatt prioritere skattelettelser som styrker norsk konkurransekraft og bidrar til gode og verdiskapende norske arbeidsplasser. Regjeringen vil også vurdere andre tiltak som kan styrke det private eierskapet, herunder tiltak for å øke småsparernes eierskap i norske selskaper og tiltak for å stimulere ansattes medeierskap.

Regjeringen er også opptatt av at det skal være attraktivt for utenlandske investorer å investere i Norge. Utenlandske eiere bidrar til et kompetent og mangfoldig eierskap. De kan også bidra med kunnskapsoverføring og kompetanse til norske selskaper og private eiermiljøer. Det er derfor positivt at utenlandske selskaper og investorer ønsker å investere i Norge, noe som bl.a. reflekteres i den relativt høye eierandelen til utenlandske investorer på Oslo Børs. Det viser at norske arbeidstagere, eiere og industri er konkurranse-dyktige.

1.2.3 Statens eierskap forvaltet direkte av departementene

Etter regjeringens syn bør privat eierskap være hovedregelen i norsk næringsliv. Direkte statlig eierskap bør begrunnes særskilt.

Etter regjeringens syn er det flere gode grunner til at staten bør være eier i ulike selskaper. Dette knytter seg eksempelvis til korrigering av markedssvikt, nasjonal forankring av viktige selskaper, hovedkontorfunksjoner og nøkkelkompetanse, forvaltning av felles naturressurser og sektorpolitiske og samfunnmessige hensyn. Ut over at det finnes gode grunner til statlig eierskap, er det også særskilte karakteristika med staten som kan gjøre staten til en god eier i et bredere perspektiv. Dette knytter seg bl.a. til at den norske stat er en langsiktig og kapitalsterk eier som kan bidra positivt til langsiktig eierskap. Staten kan sammen med andre langsiktige investorer, bidra til stabilitet i eierskapet og stimulere til industriell utvikling av norske selskaper og oppbygging av kompetanse over tid. Dette tilsier at staten i overskuelig fremtid vil ha et betydelig direkte eierskap.

Det er regjeringens vurdering at utøvelsen av det direkte statlige eierskapet håndteres på en profesjonell og god måte. Gjennom åpenhet om eierstyringsprinsipper, aksept for rolledelingen i selskapslovgivningen, eierstyring gjennom gene-

ralforsamling og vekt på å velge kompetente og uavhengige styrever, kan den statlige norske eierutøvelsen sies å ligge langt fremme, også i internasjonal sammenheng.

Selskapene i statens portefølje har siden 2006 vært kategorisert i fire ulike kategorier. Utgangspunktet for kategoriseringen har vært statens begrunnelser og mål for det direkte statlige eierskapet. Regjeringen mener at systemet med kategorisering har bidratt til å tydeliggjøre statens mål med eierskapet i det enkelte selskap og at dagens fire kategorier er en hensiktsmessig inndeling av eierskapet. Regjeringen vil videreføre denne kategoriseringen.

Regjeringen ønsker over tid å redusere statens direkte eierskap. Dette vil i særlig grad knytte seg til selskaper hvor staten ikke har særskilte grunner for å være eier, men det vil også kunne være aktuelt å redusere statens eierandel i øvrige selskaper, gitt at dette kan gjøres innenfor en ramme som ivaretar statens mål med eierskapet.

Regjeringen mener at staten ikke bør ha som langsiktig ambisjon å være eier i selskaper der staten kun har forretningsmessige mål med eierskapet. Det er regjeringens oppfatning at over tid vil andre eiere ofte være i bedre stand enn staten til å utvikle verdiene i slike selskaper. Regjeringen vil på denne bakgrunnen fremme forslag til Stortinget i budsjettproposisjonen for 2015 om fullmakter til helt eller delvis å avhende statens eierskap i selskapene i kategori 1. For flere av disse selskapene har regjeringen allerede slike fullmakter i dag. Regjeringen vil fremheve at selv om staten ikke bør ha en langsiktig ambisjon om å være eier i disse selskapene, så vil eventuelle endringer i statens eierandeler kun gjennomføres dersom dette anses å være økonomisk gunstig for staten. Videre kan det være selskaps- og markedsmessige forhold som tilsier at staten bør vente med eventuell utnyttelse av fullmaktene.

Selskapene i kategori 2 er forretningsmessige selskaper hvor målet med det statlige eierskapet, ut over avkastning på investert kapital, er å opprettholde hovedkontorfunksjoner i Norge. Dette oppnås ved en eierandel som gir negativ kontroll, dvs. mer enn en tredjedel. Regjeringen vil derfor ha som utgangspunkt at det ikke vil være aktuelt å redusere statens eierskap til under 34 pst. i disse selskapene. Det kan foreligge særskilte hensyn som tilsier at den nedre grensen for statens eierandel i enkelt-selskaper i kategori 2 er forskjellig fra 34 pst. Regjeringen vil på denne bakgrunn i budsjettproposisjonen for 2015 fremme forslag til Stortinget om fullmakter som åpner opp for å

kunne redusere statens eierandel for Kongsberg Gruppen ASA og Telenor ASA, ned mot 34 pst.

I kategori 3 inngår selskaper der staten har forretningsmessige mål med eierskapet og hvor det er andre begrunnelser for statlig eierskap enn norsk forankring av hovedkontor. Regjeringen mener det er gode begrunnelser for at staten bør være eier i disse selskapene. Det vil imidlertid for selskapene i kategori 3 likevel kunne være rom for justeringer og endringer i statens eierskap ut fra kommersielle betraktninger, og på en måte som også ivaretar statens begrunnelse for eierskapet i selskapene.

Statens eierandeler i de sektorpolitiske selskapene i kategori 4, bør i utgangspunktet ligge fast. Dette er imidlertid ikke til hinder for endringer dersom de sektorpolitiske hensynene bortfaller eller kan ivaretas på en annen og tilfredsstillende måte ved bruk av andre virkemidler enn eierskap.

Som eier stiller regjeringen seg i utgangspunktet positiv til strategiske initiativer og transaksjoner som kan forventes å bidra til verdiutviklingen i selskapene og som samtidig kan gjennomføres innenfor en ramme som ivaretar statens mål med eierskapet.

Regjeringen vil kun i helt særskilte situasjoner vurdere å øke statens eierandel i deleide selskaper. Regjeringen ser det heller ikke som aktuelt at staten arbeider aktivt med å ta nye strategiske posisjoner i konkurranseutsatte selskaper. Kun i helt ekstraordinære tilfeller vil regjeringen kunne vurdere nytt statlig eierskap. Dette må i så fall vurderes nøye og begrunnes ut fra samfunnsøkonomisk lønnsomhet og andre samfunnsmessige hensyn. Regjeringen vil legge vekt på at statlig produktivitet skal utføres effektivt og ha en hensiktsmessig styrings- og organisasjonsstruktur. Regjeringen vil på bakgrunn av dette kunne vurdere omorganiseringer av statlig virksomhet og nye selskapssetableringer.

Regjeringen har som ambisjon at den norske stats eierskapsutøvelse skal være av beste praksis internasjonalt. Eierskapet skal forvaltes profesjonelt, og regjeringen vil føre en ansvarlig eierskapspolitikk preget av forutsigbarhet og fastlagte prinsipper for statlig eierstyring. I sin eierskapsutøvelse vil staten legge vekt på områder

hvor staten som eier har gode forutsetninger for å tilføre selskapene verdi, herunder fortsatt legge vekt på å styrke den strategiske og økonomiske oppfølgingen av selskapene gjennom analytisk oppfølging, styrke arbeidet med rekruttering av styremedlemmer og systematisere vurderingen av styrets arbeid. Staten vil legge vekt på å være en ledende eier når det gjelder å fremme god eierstyring og selskapsledelse.

Regjeringen har i denne meldingen gjort enkelte justeringer av statens eierstyringsprinsipper, i tråd med utviklingen innenfor eierstyring og selskapsledelse og etablert praksis.

Hovedhensynet i de kommersielle selskapene er avkastning på investert kapital. Regjeringen mener at ulike faktorer bidrar til dette. Med bakgrunn i dette har regjeringen tydelige forventninger til selskapene når det gjelder avkastning og utbytte, styrets arbeid, samfunnsansvar, lederlønn, forskning og utvikling og mangfold og likestilling.

Samfunnsansvar er et område som har fått økt oppmerksomhet og betydning de siste årene, både i næringslivet og for staten som eier. Regjeringen forventer at selskaper med statlig eierandel arbeider systematisk med sitt samfunnsansvar og er ledende på sine områder. Regjeringen vil særlig vise til utviklingen på klima- og miljøområdet og til virkninger dette kan ha for samfunnet som helhet og selskapenes utvikling spesielt. Regjeringen forventer at selskapene har god risikoforståelse med hensyn til hvordan klimændringer og klimapolitiske tiltak kan påvirke deres virksomhet og at selskapene skal være i fremste rekke når det gjelder arbeidet for klima og miljø i sin bransje.

Når det gjelder statens holdning til lederlønn, signaliserer regjeringen noen endringer i denne meldingen. På enkelte områder mener regjeringen imidlertid at det er behov for en nærmere gjennomgang før regjeringen legger frem sine nye retningslinjer. Stortinget vil bli orientert på egnet måte når retningslinjene foreligger.

Selskapsgjennomgangen i kapittel 9 angir statens mål med eierskapet i hvert enkelt selskap, med utgangspunkt i begrunnelsene for statlig eierskap og de fire eierskapskategoriene.

Del I
Eierskap – betydning for verdiskapingen

2 Eierskap – betydning og utviklingstrekk

I dette kapitlet gis en fremstilling av hvilken betydning eierskap kan ha for verdiskapingen. Det gis en fremstilling av hva som karakteriserer gode eiere og av sentrale utviklingstrekk innenfor eierskapsutøvelse de siste årene. Temaene som beskrives knytter seg primært til forretningsmessige selskaper, men vil også ha en viss overføringsverdi til andre typer selskaper.

2.1 Eierskapets betydning for verdiskapingen

Eierskapet kan være av stor betydning for verdiskapingen. Ulike faser i en virksomhets utvikling fordrer forskjellige behov, og ulike eiere har gjerne forskjellige forutsetninger for å bidra til et selskaps utvikling. Dette knytter seg bl.a. til kompetanse, styringsevne, målsettinger, tilgang til nettverk, forutsetninger for å bidra til omstilling og innovasjon og forutsetninger for å kunne bidra med kapital ut fra risikovilje og -evne. Hva som er en god sammensetning av virksomhet og eiere kan variere med en virksomhets fase, utvikling og karakter. Et mangfold av eiere, eiertyper og eiermiljøer vil være positivt for å bidra til en god sammensetning av virksomhet og eiere, god næringsutvikling og verdiskaping i økonomien over tid.

Økt endringstakt i næringslivet gjør at betydningen av virksomhetens evne til omstilling og innovasjon øker. Dette stiller større krav til eierne, som legger føringer for selskapenes virksomhet og tar avgjørende beslutninger ved større endringer i selskapene. Dette kan eksempelvis knytte seg til etablering av nye virksomheter, og til kjøp, salg og avvikling av virksomhet. I et slikt forretningsklima er kompetente eiere, som evner å forstå et selskaps situasjon, utfordringer og muligheter, av betydning for å realisere selskapets potensial for verdiskaping.

Eiere kan bidra til selskapenes verdiskaping på flere måter. Nedenfor er dette nærmere beskrevet.

2.1.1 Betydning av kapitalallokering

Velutviklede og kompetente eiermiljøer er en forutsetning for samfunnets verdiskaping. Eiere og investorer har en fundamental rolle for at det kan utøves lønnsom virksomhet ved å bidra med risikokapital til etablering av nye virksomheter eller til videreutvikling av etablerte virksomheter.

I kapitalmarkedet kobles aktører som vil spare med aktører som vil låne og investere. Gjennom dette kanaliseres kapital til forventede lønnsomme investeringer og risiko omfordes mellom aktører. Kapitalmarkedet effektiviserer dermed ressursbruken i økonomien.

Gode avgjørelser om finansiering er bl.a. betinget av god kjennskap til forventet lønnsomhet, risiko, markeder, bransje, selskap og posisjonen selskapet befinner seg i. Sterke og kompetente eier- og fagmiljøer kan være avgjørende for å analysere og forstå risiko og potensiell avkastning, og dermed sørge for riktig tilførsel av kapital.

2.1.2 Betydning av eierskapsutøvelse

Eierskap har betydning for hvordan selskaper styres og drives. Eiere kan involvere seg i selskaper på ulike måter og i ulik grad, avhengig av eierskapsmodell. Det ene ytterpunktet er finansielle eiere som allokere kapital i aktiva med små eierandeler, og som enkelt kan selge likvide posisjoner dersom selskapet ikke presterer og leverer avkastning som forventet. Det andre ytterpunktet er eiere som involverer seg i selskapers operasjonelle drift og tar sikte på å utvikle selskapers lønnsomhet over tid og å ta ut synergier på tvers av selskaper.

Gode eiere med lav grad av aktiv involvering vil i hovedsak sørge for at selskaper følger prinsipper for god eierstyring og selskapsledelse for å verne om egne interesser. Ved større grad av involvering kan eiere søke å skape merverdi gjennom å støtte og følge opp selskapene. Slike eiere kan for eksempel benytte nettverk og egen industriell kompetanse til å komplementere selskapsledelsen, og også påvirke hvem som sitter i styret og slik også ledelsen. De vil i større grad stille

krav til styret og ledelsen basert på egen kunnskap om relevant marked og bransje, og kan involvere seg i strategiutformingen til selskaper eller gi direkte operasjonell støtte.

Private equity (PE)-aktører er et eksempel på eiere som involverer seg sterkt i porteføljeselskapene sine. Dette er eiere som får mye oppmerksomhet, men som utgjør en relativt liten del av det totale Eiermiljøet.

PE-aktører har som modell å overta selskaper der de kan realisere et potensial til å drive selskapet på en bedre måte eller bidra til ytterligere vekst. PE-aktører gjør gjerne endringer i ledelsen og/eller gir direkte operasjonell støtte. I mange tilfeller bidrar de både til organisk vekst og til vekst gjennom oppkjøp. Analyser indikerer at avkastning på PE-fond har vært høyere enn for resten av markedet, også når det er justert for gjeldsgraden. Siden 1995 har amerikanske PE-fond i gjennomsnitt gitt tre prosentpoeng høyere avkastning enn S&P 500¹. Det har typisk vært stor forskjell på fondene som gjør det godt og de som gjør det dårlig, med tradisjonelt stor stabilitet i hvilke aktører som gjør det godt. Dette indikerer at dyktighet i utøvelsen av eierskapet skaper verdi. Tallene for de siste årene indikerer også at PE-aktørene samlet sett gradvis har blitt mer profesjonelle, at det nå er mindre forskjell i prestasjoner mellom aktørene og noe lavere stabilitet i hvilke aktører som gjør det godt over tid. Hva som skaper meravkastning for PE-aktørene har endret seg over tid. Tidligere var avkastningen i stor grad basert på å identifisere og investere i riktige selskaper og sektorer («buying well»). Utviklingen har de senere årene gått i retning av at godt eierskap i stadig større grad antas å drive verdiskapingen («owning well»)². Dette kan reflektere at eierne kompetanse har fått større betydning.

Eierne velger selskapets styre. Et kompetent styre har betydning for om et selskap skal kunne drive forsvarlig og lønnsomt. Enkelte eiere sitter selv i styret, og tar gjennom styrerepresentasjonen direkte del i forvaltningen av selskapet. Enkelte eiere tar også selv del i den operative ledelsen på ulike måter.

Eieres hovedmål vil i utgangspunktet være å maksimere avkastningen på investert kapital til ønsket risiko. Selskapsledelsen kan ha insentiver til å forfølge andre mål. Dette omtales vanligvis som et prinsipal-agentproblem³. Forholdet mel-

lom majoritets- og minoritetsaksjeeiere, mellom ledelsen og ansatte og mellom ledelsen og andre interessenter er andre sentrale agentproblemstillinger i selskapsammenheng. Hensynet til å redusere potensielle utfordringer i slike relasjoner, er sentralt i ulike prinsipper for god eierstyring, eksempelvis fra OECD⁴. Slike utfordringer reduserer ikke nødvendigvis verdiskapingen, men kan påvirke risikoen og også omfordele avkastningen mellom interessenter. Interessekonflikter mellom eierne, hvor en eller flere eiere forsøker å berike seg på bekostning av andre eiere, kan imidlertid bidra til å redusere den totale verdiskapingen i selskapet gjennom ressursløsning. Eierne kan ofte ikke observere og heller ikke kontrollere ledelsens aktivitet direkte. Eierne kan samtidig mangle kunnskap om hva de beste driftsbeslutningene vil være. Ledelsen har på bakgrunn av dette ofte en informasjonsfordel som de kan benytte til å forfølge egne målsettinger, fremfor eierens ønske om høyest mulig avkastning på investert kapital over tid.

Det eksisterer omfattende litteratur på effekten av god eierstyring på verdiskapingen til selskaper, men på grunn av emnets kompleksitet, begrepsklarhet og regionale forskjeller er det vanskelig å vise til entydige resultater. Det synes likevel å være bred oppfatning av at god eierstyring er viktig for verdiskapingen, og litteraturen trekker i retning av å gi empirisk støtte til dette⁵.

2.1.3 Eiersammensetning og eiertyper

Eiersammensetningen og eiertyper kan ha betydning for verdiskapingen i selskaper ved at de kan gi ulike insentiver til å utøve god selskapsstyring. Ulike kombinasjoner av eierkonsentrasjon, eiertype og varigheten på eierskapet kan med bakgrunn i dette innvirke på kvaliteten av eierutøvelsen⁶.

Fordelen med høy eierkonsentrasjon er at store eiere gjerne er bedre i stand til å hevde sine interesser overfor ledelsen enn eiere i en mer fragmentert aksjonærstruktur. Høy eierkonsentrasjon kan derfor redusere agentkostnadene. På den annen side kan høy eierkonsentrasjon gjøre det mer krevende for minoritetsaksjeeiere å

¹ Harris, R.S., Jenkinson, T. og Kaplan, S. N. (2013): «Private Equity Performance: What Do We Know?»

² Ghai, S., Kehoe, C. og Pinkus, G. (2014): «Private equity: Changing perceptions and new realities.»

³ Jf. for eksempel Jensen, M. C. og Mecklings, W. H. (1976): «Theory of the Firm: Managerial Behavior, Agency Costs and Ownership Structure.»

⁴ OECD (2004): «Corporate Governance Principles.»

⁵ Jf. for eksempel Switzer, L. N. (2013): «Perceptions of Board Alignment with Shareholder Interests and the Operational and Stock Market Performance of Firms.»

⁶ Böhren, Ø. (2013): «Eierne, Styret og Ledelsen.»

hevde sine interesser. Dessuten vil en høy konsentrasjon av eiere gjøre at likviditeten i aksjen blir mindre. Likviditet er en viktig faktor for investorer, ettersom høy likviditet gjør kostnaden ved å forlate et selskap lavere. I tillegg gir lav likviditet dårligere prisingsdata. Gode prisingsdata kan bidra til å disiplinere selskapsledelsen og redusere agentkostnader, særlig ved fragmentert eierstruktur eller andre forhold der eierne har liten direkte kontroll over ledelsen. For eksempel opererer FTSE 100-indeksen⁷ med et minimumskrav til 25 pst. fri flyt⁸, og det har vært diskutert å øke denne ytterligere. På Oslo Børs synes lønnsomheten for selskaper med høy eierkonsentrasjon å være lavere enn selskaper med lav eierkonsentrasjon, mens sammenhengen er mer sprikende internasjonalt.⁶

Et sentralt skille mellom eiertyper går mellom indirekte og direkte eiere. Indirekte eierskap vil si at eierskapet forvaltes gjennom en tredjepart, for eksempel gjennom et fond. Indirekte eierskap har derfor to agentledd frem til ledelsen, i stedet for ett. Institusjonelt eierskap kan ha positive effekter ved at en institusjon som regel vil være større og ha mer kompetanse enn privatpersoner. På en annen side har direkte eiere, som altså selv forvalter sitt eierskap, større insentiver for å forvalte eierskapet på en god måte.

Et annet skille mellom eiertyper er mellom offentlig og privat. Litteraturen gir ingen entydige svar på om privat eierskap gir bedre avkastning enn offentlig eierskap, men noe forskning gir støtte til denne oppfattelsen⁹. Mekanismene bak dette mulige fenomenet er uklare, men at det offentlige er en indirekte eier er en mulig forklaringsvariabel¹⁰. Videre vil for eksempel høy offentlig eierkonsentrasjon i enkeltelskaper (som ofte er tilfellet) kunne ha en effekt gjennom redusert likviditet, som igjen kan påvirke markedspris. Det er viktig å merke seg at konklusjonene vil kunne avhenge av bl.a. markedet forskningen er gjort i og i hvilket tidsrom.

Varigheten på eierskapet vil legge føringer på utøvelsen av eierskap. Langsiktige eiere kan skape verdier ved å finansiere strategier som gir langsiktig, men ikke nødvendigvis kortsiktig,

gevinst. På en annen side kan langsiktig eierskap føre til mindre press på ledelsen. Forskning gjort på norske børsdata gir noe indikasjon på at indirekte langvarig eierskap gir lavere avkastning, mens direkte langvarig eierskap gir høyere avkastning. I noterte selskaper deles investorer typisk inn i tradere, mekaniske investorer og verdiinvestorer, etter hvordan de allokerer kapitalen. Tradere forsøker å få avkastning ved å treffe riktig tidspunkt for å gå inn og ut av aksjer. Mekaniske investorer følger indeks og plasserer kapitalen passivt for å oppnå markedsavkastningen. Verdiinvestorer er investorer som søker å plassere pengene sine i selskaper som de over tid tror vil gi avkastning på grunn av selskapets fundamentale verdi. Hvordan aksjonærstrukturen er sammensatt av de ulike aksjonærkategoriene kan ha betydning for verdsettelsen av selskapet, selskapets likviditet og volatilitet, og derigjennom ha innvirkning på avkastningen.

2.2 Hva kjennetegner gode eiere?

Verdiskapingen som følge av kapitalallokering og eierstyring vil variere mellom ulike typer eiermodeller. Her skilles det mellom eiere som først og fremst driver kapitalallokering, langsiktige strategiske investorer og eiere med operasjonell involvering, jf. figur 2.1. I det følgende utdypes kort hva som kjennetegner de fremste eierne innenfor hver modell.

2.2.1 Eiere fokusert på kapitalallokering

Dette er eiere som i hovedsak holder en diversifisert portefølje med mindre eierandeler i hvert selskap. Typisk har de investeringer i 100–5000 selskaper med små eierandeler. Verdiskapingslogikken er konsentrert rundt dynamisk porteføljetilpasning, med liten grad av involvering i selskapene det investeres i. For å sørge for god diversifisering vil porteføljen gjerne være spredt over ulike geografiske områder og ulike aktivaklasser.

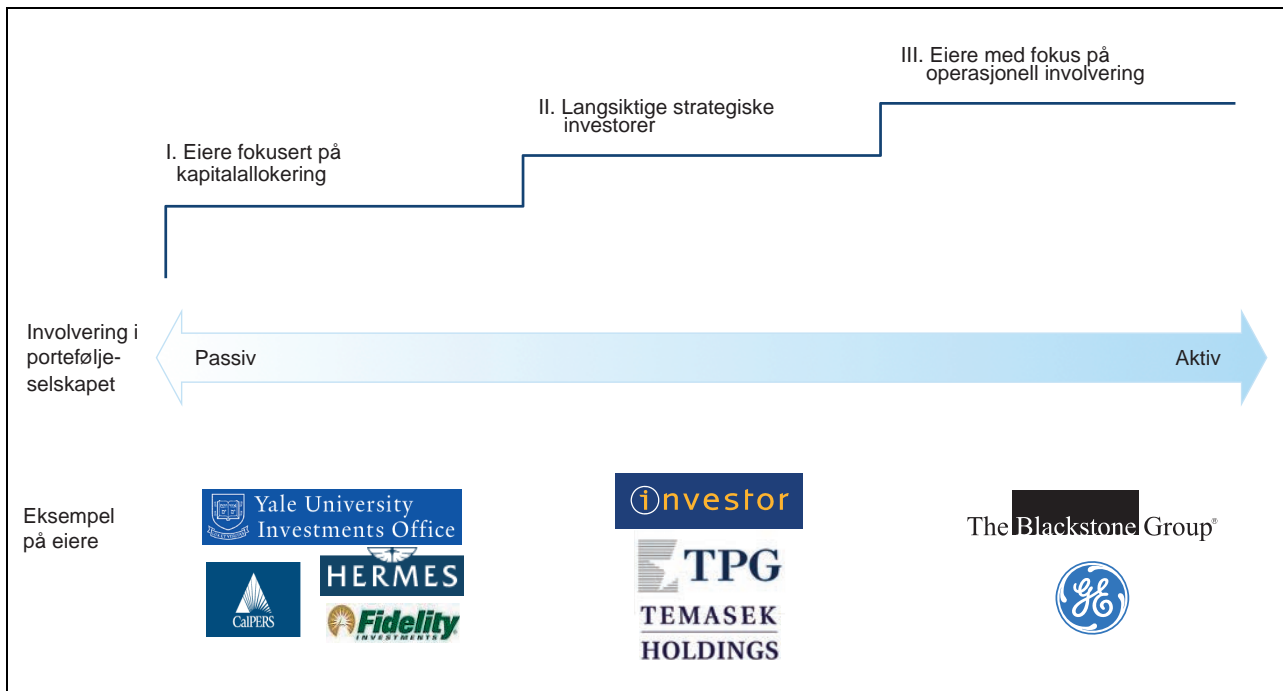
Disse eierne skaper merverdi ved å drive kapitalallokering basert på dyp kompetanse og innsikt i finans- og kapitalmarkeder. Eierskapet utøves ved å ha klare kriterier og retningslinjer for hvilke krav de har til selskaper de går inn i. Stemmeretten på generalforsamling brukes aktivt for å jobbe for god selskapsstyring. Disse eierne er ofte flinke til å arbeide sammen med øvrige aksjeeiere for å få gjennom ønskelige endringer. Dersom selskapene de investerer i viser seg ikke å møte oppsatte

⁷ FTSE 100 er en aksjeindeks for de 100 mest verdifulle selskapene notert på London-børsen. Selskapene på FTSE 100 representerer om lag 80 pst. av markedsverdien på børsen.

⁸ Fri flyt er aksjer som reelt er tilgjengelig for handel.

⁹ Jf. for eksempel Wolf, C. (2009): «Does Ownership Matter? The Performance and Efficiency of State Oil vs. Private Oil (1987-2006).»

¹⁰ Shleifer, A. og Vishny, R. W. (1997): «A Survey of Corporate Governance.»

Figur 2.1 Tre modeller for eierskap.

kriterier eller ikke presterer som forventet, vil eierandelene bli solgt («stemme med føttene»). I senere år, særlig som et resultat av finanskrisen, har «taktiske investeringer» økt i omfang. Dette er investeringer som i større grad forsøker å bedømme markedstiming og få avkastning på kortsiktige investeringer.

2.2.2 Langsiktige strategiske eiere

Dette er eiere som søker å skape verdier ved å ta langsiktige strategiske posisjoner, og som støtter opp under porteføljeselskapenes ledelse og verdiskaping. Den typiske langsiktige strategiske investoren har vanligvis mellom 10 og 50 selskaper i porteføljen, og eierandeler fra 10–100 pst. Eierandelen må være stor nok til at investoren kan ha direkte innflytelse i selskapene, bl.a. gjennom styrerepresentasjon, slik at det er mulig å skape merverdi gjennom å være med på å forme retningen til det enkelte selskap.

Med dyp kunnskap om industrien og inngående kjennskap til de enkelte selskapene ønsker disse eierne å bidra til å øke den langsiktige avkastningen i porteføljen. Dette krever en selvstendig oppfatning av selskapers strategi og forretningsmodell. Gode langsiktige strategiske investorer arbeider aktivt for å påvirke viktige strategiske beslutninger. Disse eierne vil som oftest være representert i styrene til selskapene i

porteføljen. Som en del av strategioppfølgingen vil gode eiere være med på å drive frem større strategiske grep i porteføljeselskapene og også være en støtte i gjennomføringen. Eierne vil typisk sette klare finansielle og strategiske mål og følge opp disse.

Enkelte strategiske eiere har et utvalg av styremedlemmer som de følger opp gjennom styre-seminar og annen kompetansebygging. Videre kan styrerepresentantene roteres mellom selskapene i porteføljen, både som en del av kompetansebygging og kunnskapsdeling, men også for å sørge for at styrene til enhver tid har den rette kompetansen for utfordringene som ulike selskaper møter.

Typiske eksempler på langsiktige strategiske eiere er svenske Investor, Industrivärden eller statlige holdingselskaper som Temasek (Singapore) og Khazanah (Malaysia).

For å lykkes med langsiktig strategisk eierskap er det nødvendig med bred og sammensatt kompetanse, og det er avgjørende at eierne har tilstrekkelig bransjekunnskap til å kunne følge opp porteføljeselskapene på en god måte.

2.2.3 Eiere med fokus på operasjonell involvering

Eiere med fokus på operasjonell involvering søker å skape merverdi ved å konsentrere seg om færre

selskaper, og bruke sin kompetanse til å støtte selskaper på operasjonelt nivå. For å kunne kapitalisere på ekspertisen de bringer til selskapene, vil slike eiere primært være eneier eller som minimum majoritetseier. Porteføljen vil typisk bestå av 10–50 selskaper.

Eiere som involverer seg operasjonelt vil aktivt drive operasjonelle forbedringer sammen med ledelsen. Eierne vil sørge for regelmessig gjennomgang av verdiskapingen i porteføljeselskapene og utvikle ambisiøse planer som de følger opp tett. Ofte vil de være pådrivere for funksjonelle tema på tvers av porteføljen, for eksempel ved initiativ knyttet til bl.a. kostnadskontroll og rekruttering. Disse eierne vil også forsøke å skape og utnytte synergier på tvers av selskapene i porteføljen, eksempelvis ved å ha felles innkjøpsfunksjon, IT-løsninger eller andre felles driftsmessige løsninger. De beste aktørene er dyktige til å bygge opp «centres of excellence» på ulike områder som selskapene i porteføljen drar nytte av.

Eksempler på slike eiere er de mest aktivt involverte private equity-aktørene eller store konglomerater som General Electric.

Den nødvendige kompetansen for gode eiere med fokus på operasjonell involvering vil variere sterkt, avhengig av hvordan eierne velger å involvere seg, og vil avhenge av det enkelte selskaps situasjon og strategi.

2.3 Trender og utviklingstrekk innenfor eierskapsutøvelse

2.3.1 Polarisering mellom passive og aktive eiere

Gjennom de siste tiår har det vært en gradvis utvikling mot mer fragmentert eierskap i børsnoterte selskaper. Økt fragmentering av eierskapet gjør at eierne har færre insentiver (og redusert mulighet) til å utøve et aktivt eierskap.

Den økende graden av passive eiere henger sammen med økningen av institusjonelt eierskap. Institusjonelle eiere, eksempelvis pensjonsfond, forsikringsselskaper og verdipapirfond, eier en betydelig andel av verdens selskaper som er notert på børs.

Selskaper med en fragmentert aksjonærstruktur og overvekt av institusjonelle eiere blir ofte omtalt som «eierløse» selskaper, ettersom de mangler større direkte eiere med insentiver til å utøve aktivt eierskap. I slike eierløse selskaper kan ofte mye makt være konsentrert hos ledelsen, og det kan være krevende å kontrollere hvorvidt ledelsen agerer ut fra egne potensielt kortsiktige øko-

nomiske insentiver eller ut fra langsiktig verdiskaping for eierne. Institusjonelle eiere har færre insentiver til å arbeide for langsiktig verdiskaping, på grunn av generelt mer kortsiktige posisjoner.

Det er naturlig å trekke paralleller mellom utviklingen av «eierløse» selskaper og fremveksten av meget aktive eiermiljøer. Passivt eierskap og eierløse selskaper har også vært trukket frem som en medvirkende faktor til finanskrisen.

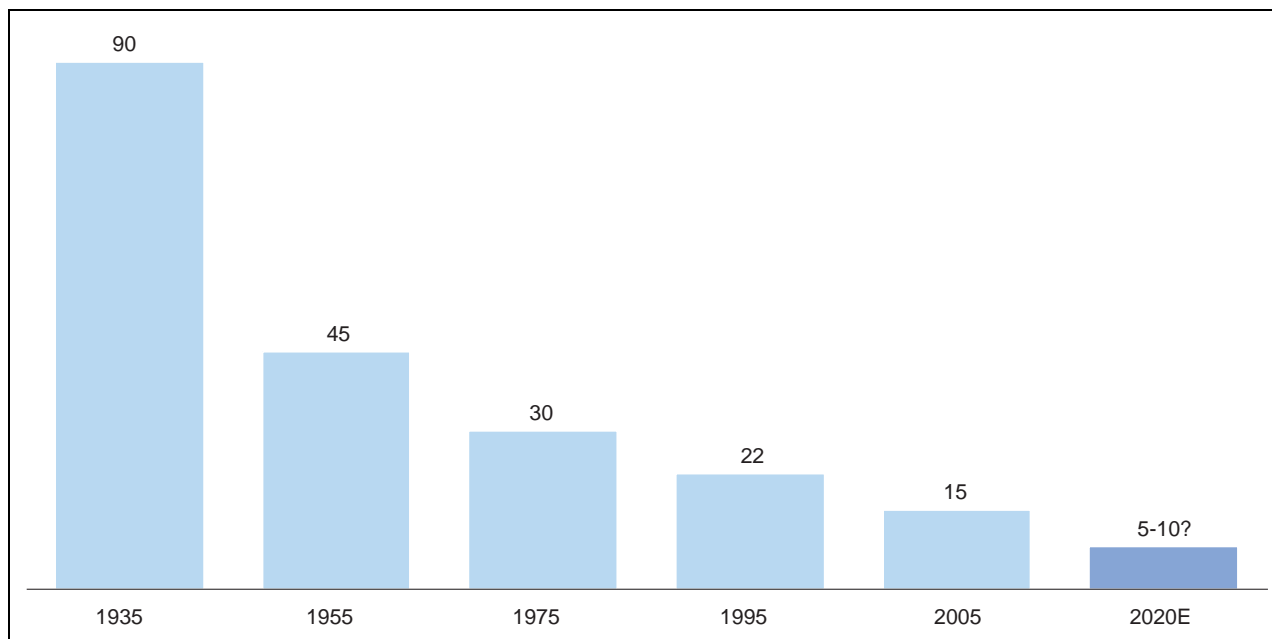
Aktivt eierskap krever ressurser og har dermed en kostnad. Passive eiere kan dermed realisere en gevinst ved at andre eiere tar på seg kostnadene ved aktivt eierskap. Problemstillinger knyttet til passivt eierskap reflekteres i flere ulike retningslinjer for eierstyring og selskapsledelse. UK Stewardship Code, som er et sett av eierstyringsprinsipper rettet mot institusjonelle investorer i Storbritannia som ble etablert i 2010, krever at institusjonelle investorer har klare retningslinjer for bruk av stemmeretten og rapporterer om stemmeaktiviteten. UK Stewardship Code følges opp av Storbritannias finanstillsyn, som pålegger institusjonelle investorer å rapportere på hvorvidt de følger retningslinjene eller ikke («comply or explain»). Problemstillingene reflekteres også i for eksempel The Hermes Responsible Ownership Principles fra Hermes Fund Managers¹¹, med prinsipper for hva selskaper bør kunne forvente av investorene, deriblant en konstruktiv dialog med styret og ledelse og et langsiktig perspektiv i utøvelse av eierskapet, inkludert bruk av stemmeretten.

2.3.2 Raskere global industri- og teknologiutvikling

Selskaper må forholde seg til stadig raskere endringer i omgivelsene og større usikkerhet og volatilitet i de globale markedene. Dette gjør det mer krevende å opprettholde strategiske konkurranseposisjoner over tid. For eksempel har selskapers gjennomsnittlige levetid på S&P 500 sunket betydelig gjennom det siste århundret, jf. figur 2.2 Denne utviklingen er drevet av en rekke ulike faktorer.

For det første skjer teknologiske endringer raskere enn før, og ny teknologi vinner stadig raskere innpass i markedene. Dette gjør at innovasjoner raskt kan endre dynamikken i en bransje. Teknologit utviklingen kan medføre at selskaper som er markedsledende i dag, ikke hevder seg i morgendagens konkurranse dersom selskapet ikke omstiller seg hurtig nok og er innovativt. Et vel-

¹¹ Ledende britisk investeringselskap etablert i 1983.

Figur 2.2 Gjennomsnittlig levetid for selskaper på S&P 500. Implisert levetid i antall år basert på gjennomsnittlig frafall over en 20-års periode.

Kilde: McKinsey & Company.

kjent eksempel er Nokia, som var verdensledende på mobiltelefoni, men som fikk verdien av aksjekapitalen redusert fra 110 mrd. euro til 15 mrd. euro i løpet av fem år etter at Apple, med innføringen av iPhone, endret konkurransesituasjonen.

For det andre er det i økende grad fremvoksende økonomier som driver veksten i verdensøkonomien. Etterspørselsveksten i disse markedene gjør dem stadig mer viktig, også for vestlige selskaper, og skaper behov for ny kompetanse og erfaring. Samtidig har gradvis nedbygging av handelsbarrierer og økt integrering i verdensøkonomien sørget for at stadig flere bransjer har blitt konkurranseutsatt.

For det tredje er finansmarkedene fortsatt preget av finanskrisen i 2008 og den påfølgende gjeldskrisen i Europa. Særlig i Europa er finanssektoren fortsatt svak, og med lav forventet fremtidig vekst er det grunn til å tro at Europa står overfor betydelige utfordringer¹².

I en verden med sterkere konkurranse og raske endringer stilles større krav til ledelse, styrer og eiere til å fatte gode beslutninger raskt. Ledelsen bør kunne vurdere operasjonelle muligheter og i større grad være mer internasjonalt orientert. Styrene bør være tettere på i strategiprosessen, samt ha tilstrekkelig internasjonal kompetanse og erfaring. Styrene bør dessuten kunne representere det langsiktige perspektivet i en verden der

administrerende direktører skiftes ut oftere og der større uforutsigbarhet gjør at ledelsen i større grad konsentrerer seg om kortsiktige utfordringer. Eierne bør være forberedt på å ta stilling til avgjørende strategiske endringer, til oppkjøp og andre større investeringer på kortere tid.

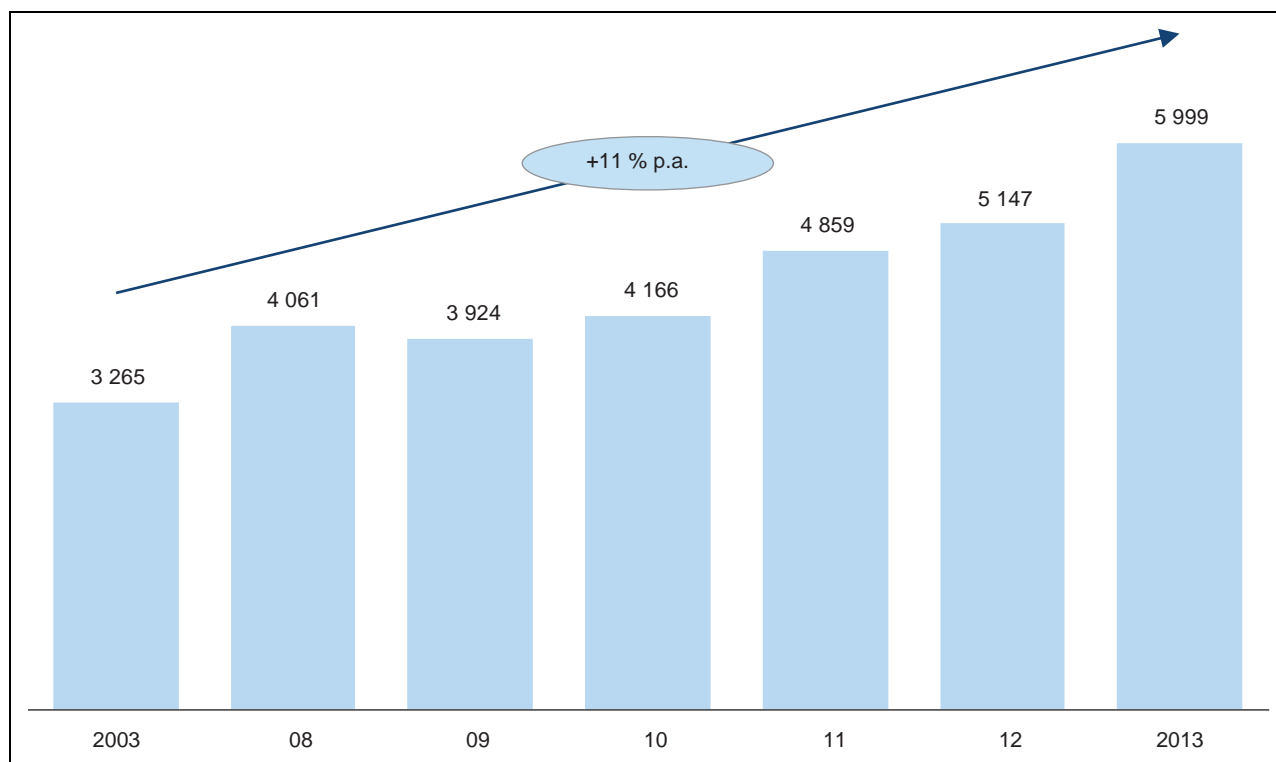
2.3.3 Tilvekst i langsiktig statlig eierskap med ekspansiv agenda

Store skjelheter i de globale handelsbalansene har ført til stor statlig formuesoppbygging i enkelte land og derfor et større statlig eierskap i kommersielle selskaper. Gjennom store statlige investeringsfond, særlig fra Kina og Midtøsten, eier statlige aktører en stadig større andel av verdens aksjekapital. Omfanget av statlige investeringsfond er vist i figur 2.3.

Også nasjonalt statlig eierskap har vokst, mye drevet av statlige overtagelser i forbindelse med finanskrisen. Dette gjelder særlig i finanssektoren, der en rekke forsikringsselskaper og banker ble satt under statlig kontroll. Dessuten har en rekke større selskaper med stort statlig eierskap ekspandert globalt. Dette er spesielt tydelig blant kinesiske selskaper, men illustreres også gjennom for eksempel ekspansjonen til Telenor og Statoil på begynnelsen av 2000-tallet.

Statlige investerings- og pensjonsfond er i utgangspunktet innrettet på samme måte som store private fond og drives ofte etter tilsvarende

¹² IMF (2013): «World Economic Outlook.»

Figur 2.3 Statlige investeringsfond i perioden 2007–2013. Mrd. USD forvaltet kapital.

Kilde: Sovereign Wealth Fund Institute.

prinsipper. Mange stater bruker også statseide foretak for å sikre nasjonale interesser, for eksempel gjennom å sikre råvaretilgang, eller til å drive industriutvikling i eget land. I Norge er nasjonal forankring et viktig argument for å holde majoritet eller negativ kontroll (mer enn en tredjedel) i visse norske selskaper.

I mange land har det skjedd en profesjonalisering av statlig eierskap, med tydeligere rolledeling mellom regulerende myndigheter og den statlige eierutøvelsen. Kommunikasjonen med det internasjonale investormarkedet, for å forklare hvordan det statlige eierskapet fungerer, har stor betydning for tilliten til det statlige eierskapet. Selv om statlige eiere opptrer profesjonelt og transparent, vil det være stadig viktigere for statlige eiere å være åpne og tydelige om hvilke retningslinjer som gjelder for eierskapsutøvelsen, samt hvordan disse etterleves.

2.3.4 Større forventninger til ansvarlig eierskap

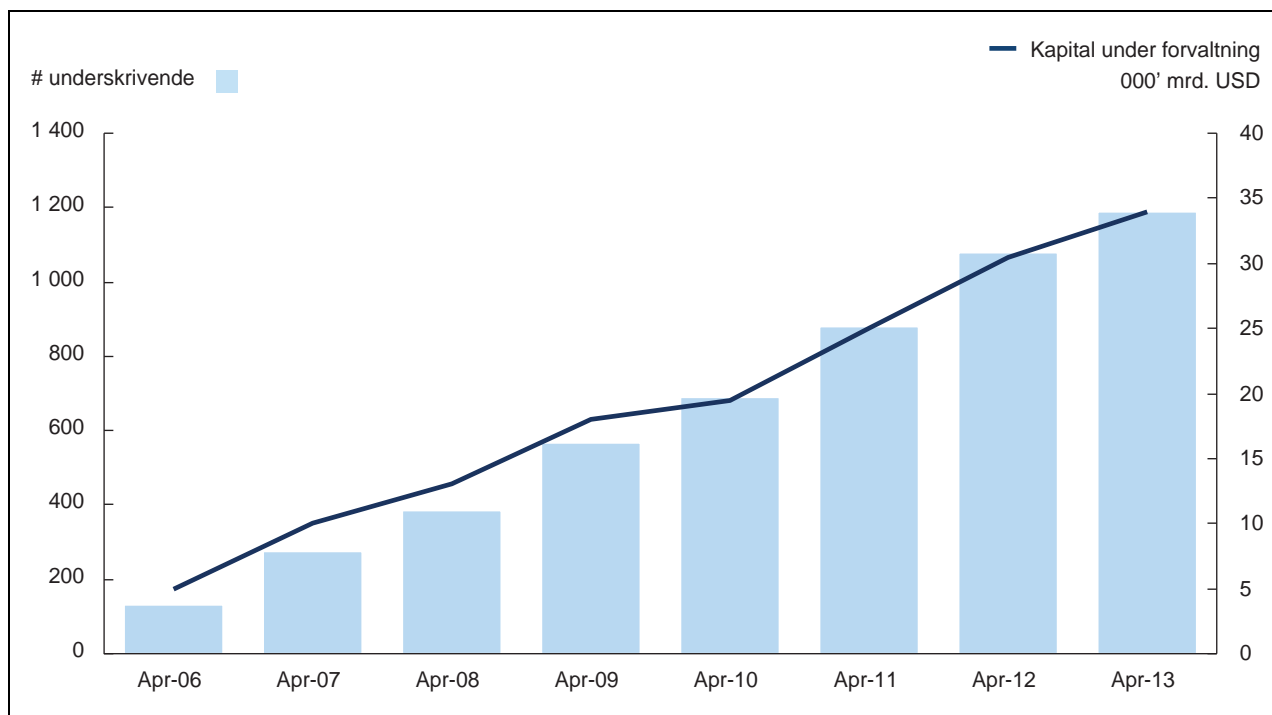
I de senere årene har det vært økende oppmerksomhet på en rekke problemstillinger knyttet til eieres og selskapers samfunnsansvar. Miljøutfordringer, multinasjonale selskapers rolle i utvi-

klingsland og korrupsjonssaker er områder som har fått stor oppmerksomhet.

Samtidig har det vært en stor økning i fond og andre investorer som fokuserer på bærekraftige investeringer. Eksempler på slike fond er Osmoris MoRE World, Generation og GS Sustain. Også mange investorer som ikke har bærekraftige investeringer som eget konsept har innført bedre systemer for å redusere risiko relatert til samfunnsansvar i sine porteføljer.

FN formulerte i 2006 en rekke prinsipper for å fremme samfunnsbevisste investeringer, de såkalte UN Principles for Responsible Investment. Tilslutningen til FNs prinsipper har økt til over 1 200 aktører, som til sammen forvalter kapital til en verdi på over 34 000 mrd. USD, jf. figur 2.4.

Ved at eiere i økende grad vektlegger sitt samfunnsansvar og tilhørende forbedrede rutiner for å følge opp dette, legger mer press på andre eiere til å følge etter, ettersom omdømmerelatert risiko ved ikke å følge de bestes eksempel øker. For eiere er det derfor et økende behov for å sørge for gode systemer og rutiner for å følge opp samfunnsansvar på ulike områder, og mange utviklingstrekk tyder på at dette kan bli et konkurransefortrinn for selskaper og aksjeeiere i fremtiden.

Figur 2.4 Antall aktører som har skrevet under FN-prinsippene om ansvarlig investeringer.

Kilde: Principles for Responsible Investment.

2.3.5 Økt bevissthet om den langsiktige verdiutviklingen av selskaper

Mange har argumentert for at fokuset på kortsiktige gevinster bidro til finanskrisen¹³. Denne krisen, samt den påfølgende gjeldskrisen i Europa har satt et kritisk søkelys på kortsiktige markedssaktører. Slike turbulenser er også med på å undergrave tilliten til selskaper og eiere.

I en undersøkelse¹⁴ blant selskapsledere på tvers av en rekke land fremgår det at de opplever et press for å skape kortsiktige resultater, og 63 pst. av de som svarte oppga at presset har økt de siste fem årene. Nesten halvparten rapporterte at de arbeidet med strategi med en tidshorison på under to år. Samtidig oppga 73 pst. av de som svarte at planleggingshorisonten bør være på tre til fire år eller mer. Det er altså slik at et flertall av ledere opplever at planleggingshorisonten ikke er optimal på grunn av press utenfra eller fra sterkere konkurranse.

Styrene blir derfor gradvis viktigere for å sørge for en langsiktig planleggingshorison. De beste styrene involverer seg også i økende grad i

strategiarbeid og bruker over halvparten av tiden sin på dette.

2.3.6 Økning av aktivist-investorer

Aktivist-investorer er et fenomen som har hatt sterk vekst de senere årene. Kapital forvaltet av aktivist-fond har mer enn seksdoblet seg i perioden 2003–2013, og aktivist-investorer går inn i stadig større selskaper¹⁵. Veksten har ikke vist tendenser til å flate ut, så det er rimelig å anta at dette er en trend som vil fortsette i årene fremover. Aktivist-investorer er forretningsmessig orienterte investorer som går inn med en mindre eierandel i et selskap og forsøker å øke verdien av investeringen ved å søke å tvinge gjennom endringer i selskapsstyringen. Målet for aktivist-investorer er å gå inn i selskaper de mener har stort forbedringspotensial og med klare planer for tiltak som kan løfte selskapene. Dersom de ikke får gjennomslag for planene, vil de forsøke å tvinge gjennom sin agenda ved å starte en kampanje mot ledelsen. Aktivist-investorer har som verdiskapingsmodell å gå inn i selskaper med antatt mangel på god eierstyring.

Typisk for aktivist-investorer i USA er at de ofte utarbeider grundige analyser («white paper»)

¹³ OECD Insights (2010): «From Crisis to Recovery.»

¹⁴ Canada Pension Plan Investment Board og McKinsey & Company (2013): «Looking toward the long term.»

¹⁵ Hedge Fund Research Database.

av målselskapet. Basert på denne analysen fremmes konkrete forslag eller krav som ledelsen og styre bes om å gjennomføre¹⁶. Forslagene kan eksempelvis innebære deling av virksomheten, salg av datterselskaper, større utbytte, tilrettelegging for oppkjøp og andre disposisjoner av klar kommersiell og operasjonell karakter. Ofte kombineres forslagene med kommunikasjonskampanjer, TV-opptredener, aksjonærbrev, avisartikler mv. Etter FactSets¹⁷ beregninger vant aktivistaksjonærene helt eller delvis frem med sine kampanjer i seks av ti tilfeller i 2013. Dette var ifølge The Wall Street Journal det høyeste tallet noensinne.

Trenden med aktivist-investorer er sterkest i USA, men har også spredt seg til Europa. Sammenlignet med i USA har imidlertid kampanjene fra aktivist-investorer i EU og Norge vært mindre høylytte. Aktivist-investorer har vært aktive i Norden i en årrekke, for eksempel Stockholmsbaserte Cevian Capital som gikk inn i Lindex i 2003 med 16 pst. eierandel og byttet ut store deler av ledelsen¹⁸. I Norden ser hyppigheten av aktivistaksjoner ut til å øke, og Cevian er nå den største aktivist-investoren i Europa¹⁹. Internasjonalt har det også vært tilfeller hvor aktivist-investorer engasjerer seg i selskaper med få dominerende eiere.

Aktivist-investorer er et kontroversielt tema og begrepet gir ofte negative assosiasjoner og er ofte kritisert for å ta ut kortsiktige gevinster. Analyser tyder imidlertid på at aktivist-investorer generelt har en positiv effekt på avkastningen til selskaper, også på lengre sikt²⁰. For ledelse og styre vil angrep fra aktivist-investorer gjerne være uønsket, da angrepet implisitt betyr at ledelsen anses å burde gjøre en bedre jobb. For andre eiere kan det potensielt være et gode. Aktivist-investorer blir i enkelte tilfeller invitert inn av andre langsiktige investorer eller av bekymrede ansatte som er misfornøyde med ledelsen²¹. I andre situasjoner

kan trusselen om at en aktivist-situasjon kan innføre i seg selv medvirke til endring.

2.3.7 Godt styrearbeid har blitt en viktigere konkurransefaktor

Før finanskrisen i 2008 var det en lang tidsperiode med stabilitet og høy økonomisk vekst i verdensøkonomien, ofte referert til som «The Great Moderation». Lengre perioder med gunstig økonomisk klima bidro til å legge relativt mindre press på styrene, enn i dagens situasjon. Styrets oppgaver og ansvar har derfor ofte vært begrenset og mange styre begrenset seg hovedsakelig til å godkjenne ledelsens forslag. Dot-com-krisen, finanskrisen og en rekke større konkurser, har bidratt til å øke kravene som stilles til styrene betydelig. De formelle kravene er også forsterket i mange jurisdiksjoner. Styret blir i økende grad ansett som en avgjørende faktor for selskapets langsiktige suksess. Selskapets ulike støttefunksjoner har gradvis blitt mer profesjonalisert, og styret er på mange måter det siste elementet i denne rekken.

Denne utviklingen er drevet av flere faktorer. Som tidligere nevnt har den teknologiske utviklingstakten, globaliseringen og turbulensen i finansmarkedene ført til at selskapene må forholde seg til større usikkerhet og raskere forandringer i markedet enn tidligere. I tillegg medfører digitalisering, globalisering og nye forretningsmodeller til at selskapene blir mer komplekse og derfor mer krevende for styrene å kontrollere. Stadig oftere utskifting i toppledelsen innebærer at styrene i langt større grad må ivareta de langsiktige perspektivene i selskapene. Etter finanskrisen har også media gransket styrene mer nøye ved kritikkverdige forhold i et selskap, med påfølgende diskusjoner om styrenes kvalifikasjoner og styrets tidsbruk.

McKinseys Global Board Survey 2013 indikerer at mange styremedlemmer fortsatt opplever at de mangler tid, kunnskap og riktig informasjon for å bidra effektivt, men at dette er i endring. I løpet av de siste fem årene opplever styremedlemmer at styrene har blitt mer effektive, og tid brukt til strategiarbeid har økt. Likevel tyder undersøkelsen på at styremedlemmer mener at å øke tiden til strategiarbeid ytterligere ville gitt mest verdi for selskapet i årene som kommer²².

¹⁶ Mellbye A. (2014): «Aksjonæraktivisme – et gode eller onde?» <http://www.wiersholm.no/publikasjoner/Pages/Aksjoneraktivisme.aspx>

¹⁷ FactSet Research Systems er et amerikansk selskap som tilbyr finansiell informasjon og analyseverktøy til profesjonelle investorer.

¹⁸ Becht, M., Franks, J. og Grant, J. (2013): «The Returns to Hedge Fund Activism: An International Study.»

¹⁹ Activist Insight (2014): «Activist investing: An annual review of trends in shareholder activism.»

²⁰ Bebchuk, L. A., Brav, A. og Wei, J. (2013): «The Long-Term Effects of Hedge Fund Activism.» Brav, A. Wei, J., Partnoy, F. og Randall, T. (2008): «Hedge Fund Activism, Corporate Governance, and Firm Performance.» The Journal of Finance 63(4). Becht, M., Franks, J. og Grant, J. (2013): «The Returns to Hedge Fund Activism: An International Study.»

²¹ Financial Times: (2014): «Executives take note: activists are sometimes right.»

²² NYSE Governance Services (2014): «What Directors Think 2014 Survey.»

Styrene ønsker i økende grad å bli mer profesjonelle. Samtidig øker forventningene til at de skal ta en aktiv rolle for å kunne skape merverdi for organisasjonen. Gode styrever, som fungerer

som en effektiv sparringspartner og utfordrer til ledelsen, blir en stadig viktigere komponent i et veldrevet selskap.

Del II
Forutsetninger for privat eierskap i Norge

3 Eierskap i Norge

3.1 Det norske kapitalmarkedet – oversikt og tall

Kapitalmarkedet er en samlebetegnelse på markeder med omsetning av egenkapital og gjeldsinstrumenter (fremmedkapital). Markedet for fremmedkapital kan igjen deles i bankgjeld og obligasjoner.

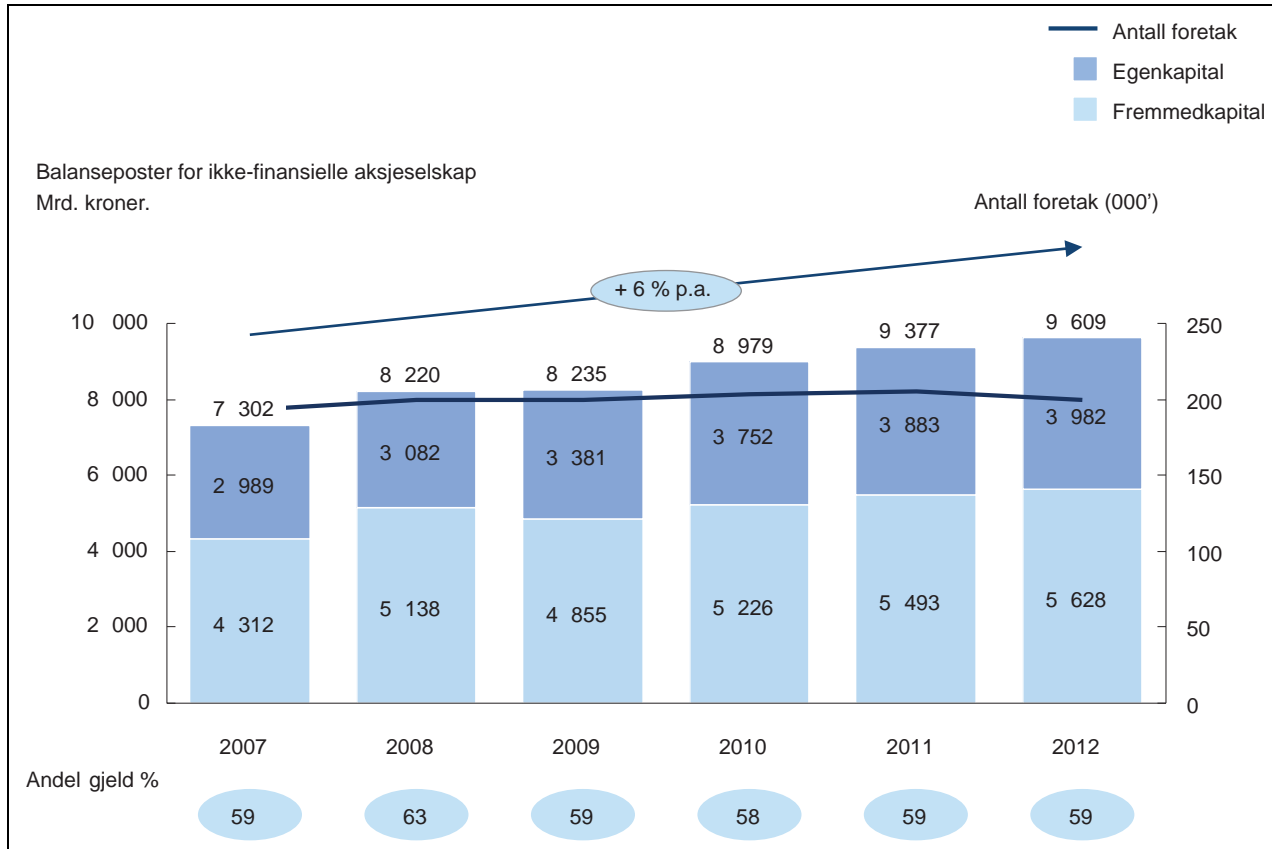
Et velfungerende kapitalmarked bidrar gjennom ulike funksjoner til en effektiv ressursallokering over tid og økt verdiskaping. Kapitalmarkedet bidrar bl.a. til å legge til rette for tilpasning (av sparing, konsum og investeringer) over tid, å koble dem som vil spare med dem som vil konsumere eller investere, også i næringsvirksomhet, og til å omfordele risiko mellom aktører. Gjennom å utstede aksjer og obligasjoner i verdipapirmarke-

det kan virksomheter finansiere prosjekter, og risikoen spres gjerne på flere investorer og långivere.

Den totale kapitalbeholdningen for ikke-finansielle aksjeselskaper¹ i Norge var på om lag 9 600 mrd. kroner i 2012, hvor om lag 5 600 mrd. kroner var gjeld, og 4 000 mrd. kroner var egenkapital, jf. figur 3.1. Norske selskaper har dermed en større andel av sin kapital finansiert ved fremmedkapital enn ved egenkapital². Dette forholdet har vært stabilt de siste årene. Det har vært en moderat vekst i verdien av totale balanseposter, men gitt

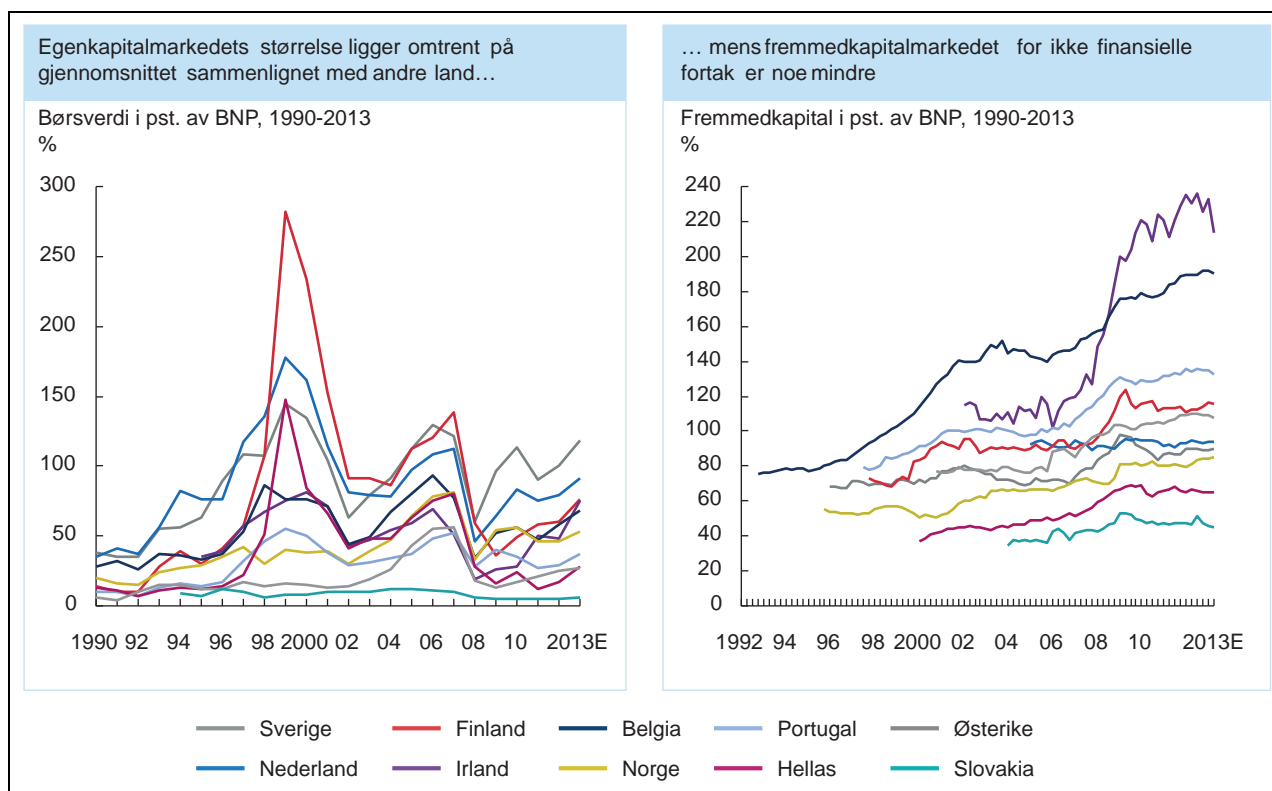
¹ Ifølge SSB omfatter «ikke-finansielle foretak» alle foretak og kvasiforetak som driver markedsrettet, ikke-finansiell virksomhet.

² Tallene for den noterte delen av egenkapitalen representerer markedsverdi, mens den unoterte delen er bokførte verdier.

Figur 3.1 Fordelingen mellom egenkapital og fremmedkapital hos norske AS.

Kilde: Statistisk sentralbyrå (SSB).

Figur 3.2 Markedene for egenkapital og fremmedkapital i utvalgte europeiske land.

Kilde: Standard & Poor's, SSB og tilsvarende statistiske sentralbyrå for andre land i analysen.

inflasjon og økonomisk vekst i samme periode, er den årlige veksten moderat (om lag 3 pst. reelt).

Sammenlignet med enkelte andre europeiske land er størrelsen på det norske egenkapitalmarkedet, målt som andel av BNP, omtrent på gjennomsnittet. Børsnotert egenkapital utgjorde 53 pst. av BNP ved inngangen til 2014³, mens tilsvarende verdier eksempelvis for Sverige, Finland og Nederland lå over 75 pst. I tillegg har Norge et relativt lite fremmedkapitalmarked for ikke-finansielle foretak sammenlignet med andre europeiske land, jf. figur 3.2.

Det norske kapitalmarkedet har hatt en tendens til å hente seg raskt inn i etterkant av turbulente tider. I etterkant av dot-com-boblen tidlig på 2000-tallet ble kapitalmarkedet i Norge i liten grad påvirket, og selv om finanskrisen i 2008–2009 nærmest halverte verdiene på Oslo Børs, var Norge et av landene som raskest tok seg inn igjen. I noen grad kan sistnevnte trolig skyldes bl.a. at finanskrisen i Norge ikke ble etterfulgt av en statsfinansiell krise og varig økt arbeidsledighet,

og bransjesammensetningen til selskapene på Oslo Børs.

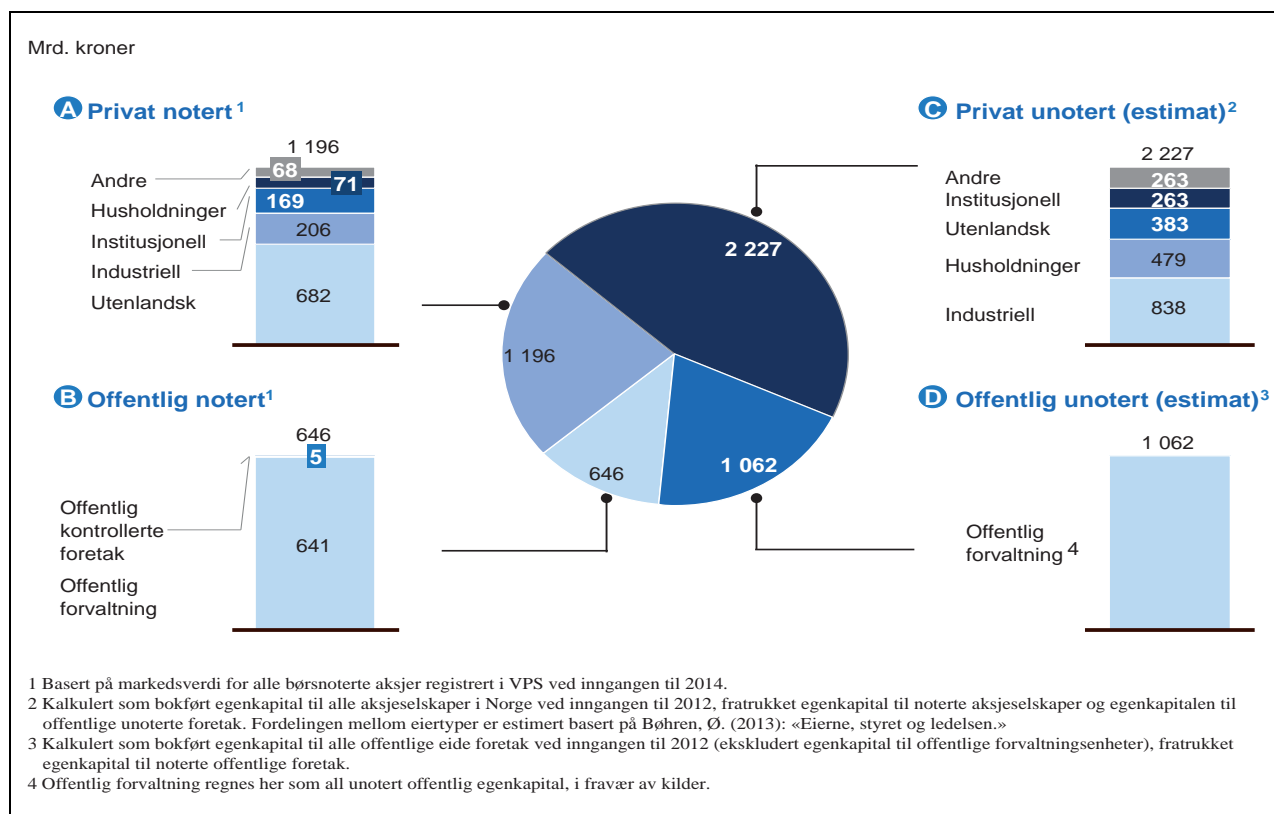
3.1.1 Egenkapitalmarkedet

Egenkapitalen i Norge kan deles mellom privat og offentlig, samt i børsnotert og unotert. Figur 3.3 viser en oversikt over eierstrukturen av egenkapital i Norge. Tallene for den noterte delen av egenkapitalen representerer markedsverdi ved inngangen til 2014, mens den unoterte delen representerer bokførte verdier ved inngangen til 2012⁴. Av total egenkapital, er om lag 35 pst. notert på børs, mens om lag 65 pst. er unotert. Dette betyr at den klart største delen av egenkapital i Norge er utenfor børsen⁵. Av den noterte egenkapitalen er om

³ Tall i perioden 1990–2012 er hentet fra nasjonale statistiske sentralbyrå for landene inkludert i analysen. Tall for 2013 er estimert av McKinsey MGI.

⁴ Noterte verdier er basert på data fra Verdipapirsentralen (VPS). Grunnet begrenset tilgjengelige datagrunnlag, er den unoterte delen av egenkapitalen estimert basert på en rekke ulike datapunkter fra SSB, Proff og Bøhren, Ø. (2013): «Eierne, styret og ledelsen.» De oppgitte verdiene bør derfor tolkes som beste estimater. Det er her forsøkt i størst mulig grad å benytte offentlig tilgjengelige kilder, og disse vil muligens kunne avvike fra private databaser, som for eksempel Handelshøyskolen BIs eierskapsdatabase.

⁵ Andelen unotert egenkapital er trolig undervurdert, da bokførte verdier som regel er lavere enn den reelle markedsverdien.

Figur 3.3 Egenkapitalmarkedet i Norge.

Kilde: VPS, SSB, Proff og Bøhren.

lag 35 pst. offentlig eid, primært innenfor offentlig forvaltning⁶, mens 65 pst. er eid av det private, av finansielle foretak, ikke-finansielle foretak⁷, husholdninger, utenlandske investorer og andre eiere. Av den unoterte egenkapitalen, er 30 pst. offentlig eid. De resterende 70 pst. er privat eid, og er fordelt mellom institusjonelle, industrielle og utenlandske investorer, og familieselskaper og husholdninger⁸.

Den børsnoterte delen av egenkapitalmarkedet har i gjennomsnitt gitt høy avkastning de siste ti årene. Mellom 2003 og 2013 har Oslo Børs i gjennomsnitt hatt en årlig totalavkastning på om lag 13 pst., noe som er høyere enn de øvrige børsene i Norden. Dette kan reflektere hvilke nærin-

ger som er relativt over- og underrepresentert på Oslo Børs og andre børser. Oslo Børs har imidlertid hatt høyere volatilitet. En grunn til dette kan være at de børsnoterte selskapene i relativt stor grad er eksponert mot råvarepriser, som prisen på olje og gass. Under finanskrisen hadde Oslo Børs det høyeste verdifallet av de nordiske børsene⁹ (fra september 2008 til mars 2009). Deler av fallet kan nok forklares av en betydelig svekket norsk krone i samme periode.

Ovennevnte illustrerer litt av utfordringen til det norske kapitalmarkedet ved å være et lite marked med mange utenlandske investorer. Når finansiell turbulens oppstår i globale markeder flytter ofte utenlandske eiere kapital tilbake til markeder med større og mer stabile valutaer. Dette svekker mindre valutaer, og var i stor grad med på å forsterke verdifallet og økningen i volatilitet på Oslo Børs under finanskrisen.

I aksjemarkedet vurderes løpende forventninger til markedet samlet sett og til de enkelte selskaperes virksomhet. Dette skjer både i førstehåndsmarkedet, dvs. ved prisen på nye aksjer i forbindelse med børsnoteringer, kapitalutvidelser

⁶ Offentlig forvaltning består ifølge SSB primært av de ulike departementene.

⁷ Heretter omtalt som institusjonelle og industrielle foretak.

⁸ Fordelingen mellom private eiere av unotert egenkapital er estimert basert på Bøhren, Ø. (2013): «Eierne, styret og ledelsen.», da dette er den mest oppdaterte kilden som foreligger. Da det ikke forekommer informasjon om i hvilken grad det er brukt ultimate eller indirekte eiere kan det forekomme avvik mellom den oppgitte fordelingen og andre kilder som bruker ultimate eiere, for eksempel Grünfeld, L. A. og Jakobsen, E. W. (2006): «Hvem eier Norge?» Her Benyttes Bøhrens og SSBs kategoriseringer av eiergrupper.

⁹ Omfatter den svenske, danske og finske børsen.

(emisjoner), eller i annenhåndsmarkedet, via den løpende prisingen av et selskaps aksjekapital. Både første- og annenhåndsmarkedet kan gi indikasjoner på aktiviteten i aksjemarkedet.

Aktiviteten i førstehåndsmarkedet kan måles ved det samlede emisjonsvolumet på Oslo Børs. Oslo Børs har vært det klart mest aktive aksjemarkedet i Norden i perioden 2005–2013, med over dobbel så stort emisjonsverdi og mer enn tre ganger så mange nnoteringer som børsen i København, som har nest høyest aktivitet. I denne perioden har 202 nye selskaper notert seg på børsen i Oslo, sammenlignet med 74, 56 og 24 nnoteringer for børsene i henholdsvis Stockholm, København og Helsingfors. Selskapene notert på Oslo Børs hentet i 2013 også inn mer enn tre ganger så mye kapital enn selskaper på de andre børsene i Norden. Dette til tross for at emisjonsvolumet i Oslo har falt betraktelig de siste to årene, og var i 2013 godt under 15-årsgjennomsnittet. Det bør imidlertid nevnes at markedet for emisjoner på Oslo Børs historisk har vært svært volatil¹⁰.

Den store aktiviteten i det norske førstehåndsmarkedet er drevet av en rekke faktorer, bl.a. den sterke interessen fra utenlandske selskaper¹¹. Dette er særlig knyttet til offshore og olje og gass, maritim næring og sjømatnæringen. Dette er tre sentrale sektorer i Norge og selskapene ønsker gjerne nærhet til et egenkapitalmarked med stor kunnskap om deres egen sektor. Det norske kapitalmarkedet anses for å være blant verdens største i disse tre sektorene, spesielt når det gjelder analysekompetanse.

Aktiviteten i annenhåndsmarkedet reflekterer i stor grad likviditeten i markedet. Likviditeten til ulike investeringer er av stor betydning for investorenes investeringsbeslutninger. Et likvid marked for en aksje gir en bedre lønnsomhets- og risikovurdering av prosjekter og foretak, da flere investorer gjør slike vurderinger implisitt gjennom løpende prising av aksjene. Statistikk fra World Federation of Exchanges indikerer at en rekke europeiske markeder¹² har blitt mindre likvide de siste årene, etter en topp rett før finanskrisen. Årlig omsetning av aksjer på Oslo Børs har blitt redusert fra om lag 550 mrd. USD i 2007, til 140 mrd. USD i 2013, noe som tilsvarer en ned-

gang på 74 pst. De to siste årene har nedgangen avtatt, noe som kan indikere at markedet har normalisert seg. Det er en tilsvarende trend for omsetningshastigheten¹³, der flere europeiske land har hatt en markant nedgang siden 2008. For Norge var gjennomsnittlig omsetningshastighet i 2008 på om lag 155 pst. Dette tallet var redusert til om lag 50 pst. i 2013¹⁴. Den nedadgående trenden har vært sterkere for Norge enn for de andre landene¹², og omsetningshastigheten de siste to årene har beveget seg under nivået til både den nordiske⁹ og sveitsiske børsen.

En av grunnene til den relativt sett sterke nedgangen i Norge er innføringen av EU-direktivet MiFID (Markets in Financial Instruments Directive) i 2007, som åpnet opp for etableringen av MTF'er (Multilateral Trading Facility). MTF'er er markedsplasser som tilbyr omsetning av aksjer som allerede er notert på andre børser. Oslo Børs har de siste årene derfor fått konkurranse fra andre markedsplasser om å tilby handel av norske aksjer, og spesielt har de andre nordiske børsene tatt noe av handelen som tidligere foregikk på Oslo Børs. En annen grunn er den stadig økende andelen av norske aksjer som omsettes via såkalte «dark pools»¹⁵, der volumene ikke registreres på Oslo Børs¹⁶.

3.1.2 Fremmedkapitalmarkedet

Fremmedkapital er en samlebetegnelse på gjeldsinstrumenter som selskaper benytter i sin finansiering. Både omsetningen og emisjonsaktiviteten i det norske obligasjonsmarkedet har hatt en sterk økning de siste ti årene. Dette har hovedsakelig vært drevet av to forhold: For det første har markedsmessige vurderinger og regulatoriske krav økt kostnadene knyttet til finansiering gjennom kredittinstitusjoner. Dermed har selskaper i større grad brukt børsen også til å hente lånekapital. For det andre har obligasjonsmarkedet blitt mer tilgjengelig ved at Nordic ABM (tidligere Oslo ABM) har blitt opprettet som en alternativ markedsplass for notering og handel av obligasjoner og sertifikater. Nordic ABM ble lansert i 2005 som en selvregulert markedsplass, uten å være

¹⁰ Basert på tallmaterialet fra Oslo Børs og World Federation of Exchanges.

¹¹ Oslo Børs (2013): «Oslo har Nordens mest aktive kapitalmarked.» <http://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Om-oss/Presserom/Nyheter-fra-Oslo-Boers/Oslo-har-Nordens-mest-aktive-kapitalmarked>

¹² Norden, Østerrike, Ungarn, Sveits, Irland og Hellas.

¹³ Målt som gjennomsnittlig omsetning per måned i forhold til markedsverdien ved årets slutt.

¹⁴ Oslo Børs.

¹⁵ «Dark pools» er en fellesbetegnelse på handelsfasiliteter som tilbyr handel hvor det ikke vises ordreinformasjon, dvs. der markedsaktører kan kjøpe eller selge store volum uten å risikere at andre markedsaktører finner ut hva som skjer og kan drive prisen opp eller ned.

¹⁶ Pareto Securities (2014): «Det Nye Børslandskapet.»

underlagt regelverket i den norske børsloven, noe som betyr at noteringsprosessen er noe forenklet og at utstedere har større fleksibilitet når det gjelder valg av regnskapsstandarder¹⁷. Nordic ABM har bidratt til å øke emisjonsvolumet signifikant, og hadde i 2013 en andel på 44 pst. av det norske volumet for emisjoner av obligasjoner¹⁸.

3.1.3 Andre karakteristika

Foruten de generelle beskrivelsene over, er det enkelte særskilte egenskaper som kjennetegner det norske kapitalmarkedet.

Det norske kapitalmarkedet er i stor grad energidrevet. Som verdens tredje største gassseksporthør og femte største oljeeksporthør, er Norge en ledende nasjon innenfor produksjon og handel av energi. Dette gjenspeiles også i kapitalmarkedet. For eksempel utgjør selskaper i energisektoren over 40 pst. av verdiene på Oslo Børs. Selv om dette i stor grad drives av få store selskaper, spesielt Statoil, er Oslo Børs også store i antall børsnoterte energirelaterte selskaper, med nest flest i Europa. I løpet av de siste to tiårene har oljeservice vokst til å bli en sentral del av energisektoren. Målt i antall noterte selskaper er Oslo Børs i dag den nest største børsen i verden på oljeservice¹⁹.

Det norske kapitalmarkedet domineres av et fåtall sektorer. Foruten energisektoren, er spesielt den maritime næringen og sjømatnæringen store. Oslo Børs har vokst frem som verdens nest største shippingbørs og verdens største børs for sjømat, noe som i stor grad har vært med på å bidra til det store emisjonsnivået de siste årene. Siden 2010 har over ti nye shipping- og sjømatorienterte selskaper notert seg på Oslo børs²⁰.

3.2 Kapitalforvaltning og Eiermiljøer i Norge

3.2.1 Privat eierskap

Privat eierskap omfatter alt eierskap som ikke er offentlig, dvs. der stat, fylkeskommune eller kommune ikke er dominerende eier. I Norge er størstedelen av kapitalen som er investert i norske selskaper eid av private, og fordeler seg ifølge SSB primært mellom husholdninger, institusjonelle eiere, utenlandske eiere, og industrielle eiere. Privateide selskaper kan enten være noterte eller unoterte.

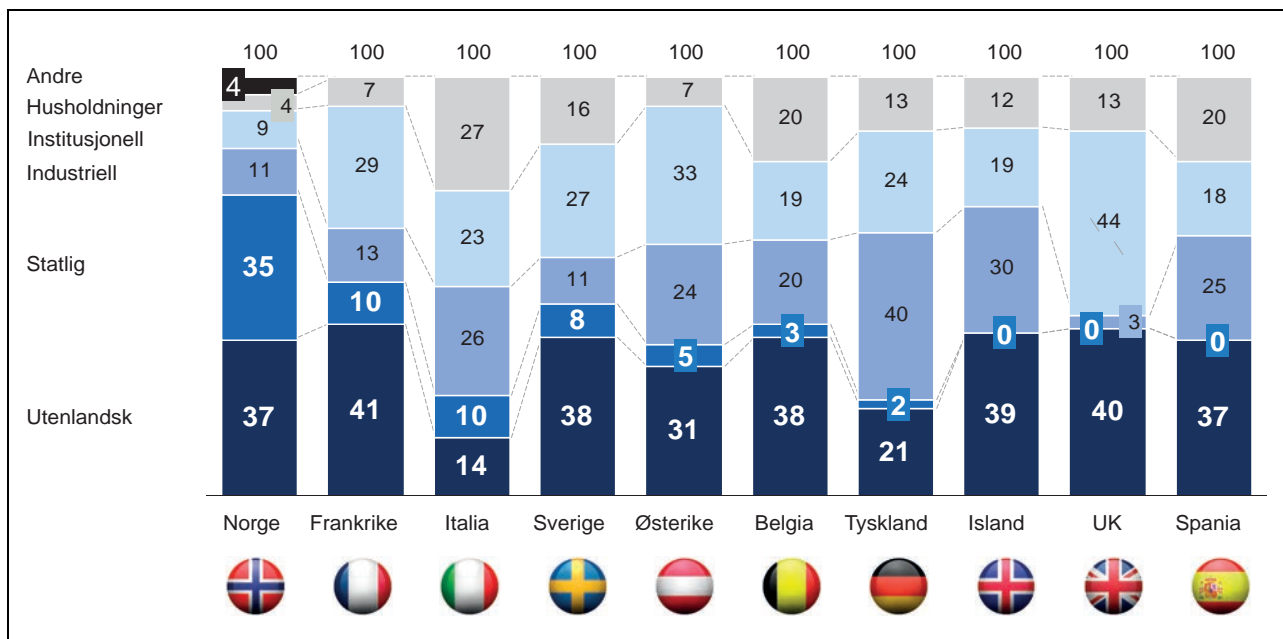
Unotert privat eierskap utgjør størstedelen med om lag 65 pst. av det private eierskapet, jf. figur 3.3⁵. I motsetning til børsnoterte selskaper

¹⁷ Oslo Børs (2011): «Nordic ABM. The Oslo Børs alternative marketplace for fixed income securities.»

¹⁸ Oslo Børs.

¹⁹ Oslo Børs (2014): <http://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Notering/Energi-shiping-og-sjoemat/Energi>

²⁰ Oslo Børs (2014): <http://www.oslobors.no/Oslo-Boers/Notering/Energi-shiping-og-sjoemat/Shipping/De-nyeste-noteringene>

Figur 3.4 Noterte eierandeler per eiertype i ulike land. Målt etter verdier. Data for Norge fra 31.12.2013. All annen data fra 2007.

Kilde: Federation of European Securities Exchanges 2007, Proff og VPS.

er det unoterte eierskapet relativt lite analysert, mindre transparent og det kan være krevende å finne gode oppdaterte data. Dette gjelder for eksempel familieeierskap, som er en betydelig del av det private unoterte eierskapet.

Privat eierskap utgjør om lag 65 pst. av verdiene på Oslo Børs. Av dette, er andelen utenlandsk eierskap høy (37 prosentpoeng) målt mot andre land. Andelen har økt gradvis siden EØS-avtalen i 1995 åpnet opp for at utenlandske investorer kan eie mer enn en tredjedel av stemmeberettigede aksjer i norske selskaper. Utenlandske eiere er her definert som alle investorer registrert utenfor Norges landegrensler med eierandeler i norsk-registrerte selskaper. Institusjonelle og industrielle eiere eier omtrent like mye av verdiene på Oslo Børs, henholdsvis 9 pst. og 11 pst., mens husholdninger kun eier 4 pst. Institusjonelle investorer er investorer som har til formål å drive finansiell investeringsvirksomhet, typisk på vegne av klienter. Industrielt eierskap innebærer alle ikke-finansielle aksjeselskaper og privat eide foretak med unntak av husholdninger. Husholdninger er alle privatpersoner som direkte eier en del av et selskap registrert i Norge. De ulike Eiermiljøene blir nærmere beskrevet nedenfor.

Norge har en lav andel privat eierskap på børs sammenlignet med flere andre europeiske land, jf. figur 3.4. Dette må sees på bakgrunn av at andelen offentlig eierskap er høyere i Norge enn i andre land. Som de fleste andre land, har Norge en betydelig andel utenlandsk og industrielt eierskap, men en vesentlig mindre andel institusjonelle eiere og en lav eierandel blant husholdninger sammenlignet med andre europeiske land.

Når det gjelder det unoterte private eierskapet, er situasjonen annerledes. Utenlandske eiere eier en andel på 17 pst., mens industrielle eiere og husholdninger eier en andel på henholdsvis 38 pst. og 22 pst.²¹

3.2.1.1 Husholdninger og familieselskaper

Husholdninger omfatter ifølge SSBs definisjon enkeltpersoner eller grupper av personer som deler samme bolig, legger sammen hele eller deler av sin inntekt og formue og er konsumenter, og som direkte eier en del av et selskap registrert i Norge (notert eller unotert)²². Det er store for-

skjeller i husholdningenes andel av egenkapitalmarkedet mellom den noterte og unoterte delen.

For den noterte delen, eier husholdninger kun om lag 4 pst. av verdiene på Oslo Børs, noe som representerer et lavt direkte eierskap sammenlignet med andre europeiske land. Husholdningers lave eierandel på børs drives av flere faktorer. For det første skiller strukturen på norske husholdningers finansformue seg betraktelig fra andre land, ved at nordmenn generelt har lite personlig sparing, delvis som følge av at staten er en betydelig sparer. I tillegg må dette forstås ut fra at norske husholdninger i langt større grad enn i andre land eier sin egen bolig. Sammensetningen av sparingen må også sees i lys av det norske skattesystemet og at ulike formuesobjekter verdsettes forskjellig.

For unoterte selskaper utgjør husholdninger en betraktelig større del av det totale eierskapet, med en eierandel på om lag 22 pst.²¹ Forskjellen i husholdningers eierskap mellom noterte og unoterte selskaper kan i hovedsak forklares av at de aller fleste norske familieselskaper er unoterte. Et familieselskap defineres som et selskap der over halvparten av aksjene eies av personer som er gift, i svigerfamilie eller i slekt med hverandre. Familieeierskap er utbredt i Norge²³. I 2011 var om lag 65 pst. av alle aktive norske aksjeselskaper unoterte familieselskaper, dvs. der familien eide minst 50,1 pst. av aksjene. Ved å inkludere selskaper hvor familien eide minst 33,3 pst. av aksjene, øker andel til om lag 80 pst. Selv om familieselskaper utgjør en stor del av alle aksjeselskaper i Norge, er selskapene relativt små, da de i samme år kun sto for 36 pst. av sysselsettingen, 19 pst. av omsetningen og 13 pst. av eiendelene²⁴.

Et kjennetegn ved familieselskaper er den høye eierkonsentrasjonen. For eksempel er den største enkelteierens andel, i gjennomsnitt, høyere i familieselskaper (79 pst.) enn i selskaper uten familiekontroll (52 pst.). Ved å summere eierandelene til alle medlemmene i en familie til én eierpost, har den største eieren en gjennomsnittlig eierandel på 93 pst. i familieeide selskaper²⁰.

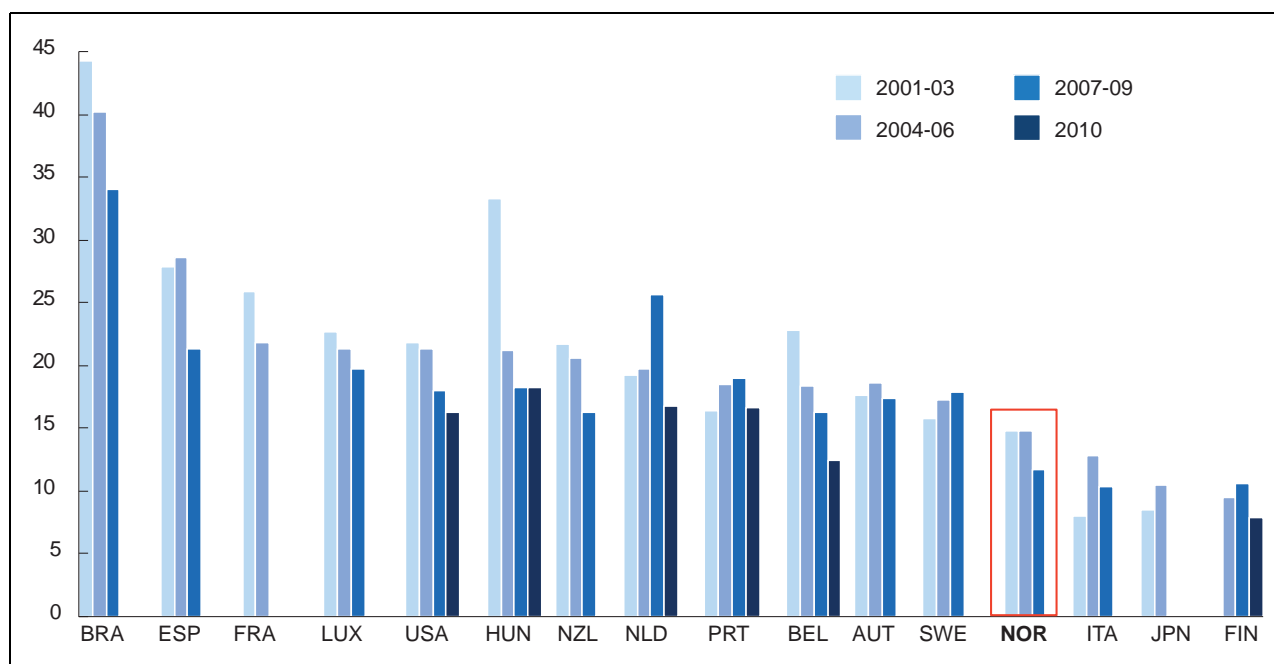
For familieselskaper påvirker den høye eierkonsentrasjonen potensiell agentproblematikk. Den høye eierkonsentrasjonen gir høy tilstedeværelse i innsideposisjoner som for eksempel styreplass, styreleder og daglig leder. I 74 pst. av familieselskapene fungerer største eier både som styreleder og daglig leder, mot bare 12 pst. i andre

²¹ Estimert på bakgrunn av data fra Bøhren, Ø. (2013): «Eierne, styret og ledelsen.» I boken er husholdninger betegnet som «person».

²² Jf. SSB for en utdypning av hvem som er inkludert i husholdninger: http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/notat_201205/notat_201205.pdf

²³ Berzins, J. og Bøhren, Ø. (2013): «Eierne, styret og ledelsen.»

²⁴ Bøhren, Ø. (2013): «Norske familiebedrifter: Omfang, eierstyring og lønnsomhet.»

Figur 3.5 Nyetableringsrate i Norge. Nyetablerte selskaper som prosentandel av det totale antall selskaper i OECD-land.

Kilde: OECD (2014): «Economic Surveys: Norway.»

selskaper. På denne måten unngår familieselskaper en del av en potensiell agentproblematikk med mulig divergerende mål på tvers av eierne og ledelsen, selv om det gir andre utfordringer, for eksempel knyttet til styrets kontrollfunksjon.

Familieeierskap anses for å være stabilt og langsiktig. En studie av Menon Business Economics fra 2009 peker imidlertid på at en lav andel av eierskiftene fra personer med eierandel på mer enn 33,4 pst., skjer til barn eller andre nære slektninger av de opprinnelige eierne²⁵. I tillegg viser studien til undersøkelser gjennomført av SSB i 1997 og 2003, som viser at 27 pst. av familieselskaper i 1997 ikke hadde denne eierstatusen i 2003. Studier i andre land viser tilsvarende fenomen²⁶.

3.2.1.2 Nyskaping og gründervirksomhet

Gründere er en del av det industrielle Eiermiljøet. Det finnes flere definisjoner på hva en gründer er²⁷. Her er det definert som en person som etablerer et foretak, vanligvis forbundet med en betydelig grad av risiko.

En indikator på gründeraktivitet kan være antall nyetablerte selskaper som andel av det totale antall selskaper. Denne etableringsraten i Norge er relativt lav sammenlignet med andre land. Eksempelvis har Norge en betydelig lavere etableringsrate for foretak enn andre europeiske land som Sverige, Luxembourg, Belgia og Østerrike, jf. figur 3.5. Det sentrale for samfunnet og verdiskapingen er imidlertid ikke antall gründere og nye foretak, men heller deres verdiskaping. Dårlige muligheter på arbeidsmarkedet kan i mange tilfeller føre til at flere etablerer egne selskaper og det er derfor ikke opplagt hvor høy etableringsraten i et land bør være.

Menon Business Economics undersøkte i 2011 de viktigste kapitalkildene for nystartede foretak²⁸. I de aller tidligste fasene er gründerens egenfinansiering den viktigste kilden til finansiering. Dette kan være i form av egen ulønnet arbeidstid eller direkte kapitalinnskudd, gjennom oppsparte midler eller private lån. Kapital fra gründerens omgangskrets kan også være viktig i den tidligste fasen. Lån kan være en viktig tilleggskilde til kapi-

²⁵ Menon Business Economics (2009): «Eierskifter i norsk næringsliv.»

²⁶ Harveston, P. D., Davis, P. S. og Lyden, J. A. (1997): «Succession Planning in Family Business: The Impact of Owner Gender.» The Family Business Institute (2014): «Succession Planning.»

²⁷ Jf. for eksempel Kirzner, I. M. (1973): «Competition and Entrepreneurship.» University of Chicago Press. Schumpeter, J. A. (1934): «The Theory of Economic Development: An Inquiry Into Profits, Capital, Credit, Interest, and the Business Cycle.» Harvard University Press.

²⁸ Menon Business Economics (2011): «The need for government supported capital measures in the market for early stage risk capital in Norway.»

tal for mange nyetableringer. Av de potensielle høyvekstforetakene i Menons undersøkelse, hadde 60 pst. fått lånefinansiering i sitt andre driftsår. Andre kilder til kapital som kan være viktige for et mindre utvalg selskaper med et stort vekstpotensial, kan være forretningsengler og venturekapital.

Det finnes få kilder til pålitelig og sammenlignbar internasjonal statistikk om kapitaltilgangen for nyetablerte selskaper. Kildene til data om venturekapitalinvesteringer baserer seg i hovedsak på nasjonale og regionale venturekapitalforeninger, noen ganger i samarbeid med kommersielle aktører. Dette kan medføre forskjellige svar på tilsynelatende enkle spørsmål avhengig av datagrunnlaget som brukes. Internasjonale sammenligninger er krevende og selv de harmoniserte dataene fra OECD må tolkes med varsomhet²⁹.

Ifølge OECDs tall skiller Israel, USA og til dels Canada seg ut fra andre land når det gjelder venturekapitalinvesteringer, både relativt til folketall og BNP. I 2012 var Norge landet i verden med femte høyest venturekapitalinvesteringer, relativt til folketall, i en gruppe bak de tre andre sammen med Sverige, Luxemburg, Sveits og Irland. Venturekapitalinvesteringene utgjør om lag 0,3 pst. av BNP i Norge, noe som er omtrent som snittet blant OECD-landene som er med i undersøkelsen. Hvordan investeringene fordeler seg på de ulike fasene i Norge, slik OECD har definert dem, er også omtrent som gjennomsnittet blant de andre landene.

I en gjennomgang av norsk økonomi trekker OECD frem at etableringsraten og antallet selvstendig næringsdrivende i Norge er lavt på tross av lave etableringshindre. Blant mulige forklaringer trekker de frem lav arbeidsledighet, gode velferdsordninger og relativt høye skatter. Siden dette er et resultat av bevisste politiske valg som skal oppnå til dels andre gode politiske formål, foreslår OECD mindre justeringer i politikken fremfor store endringer. Forslagene OECD trekker frem for norsk entreprenørskapspolitik er å fortsette satsingen på utdanning i naturvitenskap, teknologi, ingeniørfag og matematikk, vurdere hvorvidt en reduksjon av formuesskatten kan bidra til mer entreprenørskap, videreutvikle teknologioverføringssentrene (TTO) ved norske universiteter, forsette å satse på brede konkurransearenaer for innovasjonsvirkemidlene, bedre effektvalueringer av offentlige virkemidler, samt å

²⁹ OECD (2013): «Entrepreneurship at a glance.»

vurdere hvorvidt konkurransepolitikken utelukkende bør vektlegge forbrukernes interesser³⁰.

3.2.1.3 Institusjonelt eierskap

Institusjonelle eiere består primært av banker, finansieringsselskaper, forsikringsselskaper, verdipapirfond, pensjonsfond, private equity-fond og andre investeringsselskaper³¹. Selv om det i Norge er en relativt liten andel institusjonelle investorer, målt etter eierskapets verdi, er institusjonelle eiere fortsatt en viktig kilde til kapital.

Tall fra VPS viser at institusjonelle eiere i 2012 eide 9 pst. av de børsnoterte verdiene i Norge³². Til sammenligning eide private insitusjonelle eiere i 2007 27 pst. av verdiene på børsen i Sverige, og 44 pst. av verdiene på børsen i Storbritannia. Også relativt til BNP har Norge et begrenset institusjonelt eierskap sammenlignet med andre land. I 2011 var verdien av eiendelene til norske tradisjonelle institusjonelle eiere³³ målt til om lag 70 pst. av BNP, mindre enn en tredjedel av tilsvarende tall for Storbritannia, og en fjerdedel sammenlignet med Danmark³⁴.

En grunn til den begrensede andelen institusjonelle eiere er at norske husholdninger sparer lite relativt sett i verdipapirer og at sparing i stor grad skjer gjennom investering i egen bolig. Spesielt har nordmenn lav pensjonssparing, da dette i stor grad ivaretas av staten gjennom Folketrygden. Ved at befolkningen kan forvente å kunne benytte seg av gode folketrygdordninger i fremtiden, kan dagens oppfattede behov for selvstendig sparing være mindre³⁵. Dette begrenser bruken av institusjonelle aktører. I andre land foregår denne typen sparing gjerne gjennom institusjoner,

³⁰ OECD (2014): «Economic Surveys: Norway.»

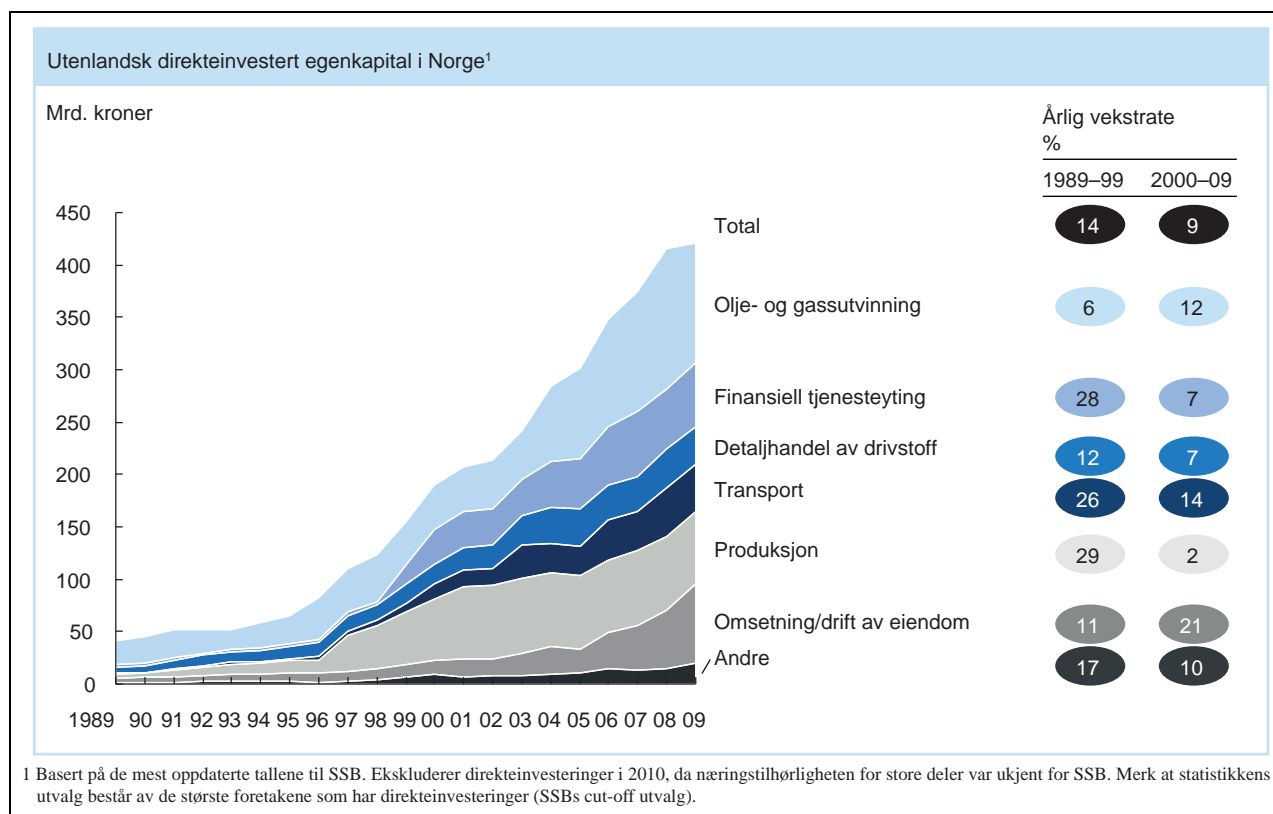
³¹ Bøhren, Ø. (2013): «Eierne, styret og ledelsen.» Definisjoner av ulike fond: pensjonsfond er et fond der kapitalen er avsatt med sikte på investorenes pensjon, verdipapirfond er en kollektiv investering der mange andelseiere går sammen om å plassere sine midler i verdipapirmarkedet, andre investeringsfond kan for eksempel være venturekapital.

³² Merk at disse andelene er antatt å øke dersom utenlandske institusjonelle eiere inkluderes, da disse antas å utgjøre en stor del av utenlandske eiere i Norge. Disse er imidlertid inkludert i «utenlandske eiere» i SSBs inndeling.

³³ Ifølge OECD regnes pensjonsfond, investeringsfond, og forsikringsselskaper for å være tradisjonelle institusjonelle eiere.

³⁴ OECD (2013): «Institutional Investors as Owners: Who are they and what do they do?»

³⁵ Modigliani, F. (1986): «Life Cycle, Individual Thrift, and the Wealth of Nations.» *The American Economic Review* 76(3), 297-313.

Figur 3.6 Utenlandske direkteinvesteringer i Norge.

Kilde: SSB.

og er dermed med på å trekke andelen institusjonelle eiere opp.

3.2.1.4 Utenlandsk eierskap

Økt globalisering, og en stadig større grad av vare-, tjeneste- og kapitalflyt over landegrensene, har bidratt til at utenlandske eiere har blitt et av de største eiermiljøene i Norge. Utenlandsk eierskap deles ofte inn i to typer investeringer: direkte og indirekte. Med direkte utenlandsinvesteringer menes utenlandske selskaper som skaffer seg eierskapsbasert kontroll over aktiviteter i Norge. Ofte innebærer dette opprettelse av datterselskaper i Norge. Dette skiller seg fra utenlandske indirekte investeringer, eller porteføljeinvesteringer, som primært knytter seg til kortsiktig involvering i kapitalmarkedet³⁶. I tallene under er det tatt utgangspunkt i SSBs eierandelsgrense på 20 pst. for å skille direkteinvesteringer fra porteføljeinvesteringer.

Direkte utenlandsk eierskap i Norge har omtrent doblet seg siden starten av 2000-tallet, og mer enn tidoblet seg siden begynnelsen av 1990-

tallet. Historisk har den store veksten primært forekommet i tilknytning til olje- og gassvirksomhet og i bransjer som finansiell tjenesteyting, transport og produksjon. På 2000-tallet har mye av veksten forekommet i andre bransjer, som for eksempel omsetning og drift av eiendom, jf. figur 3.6. Selv om investeringer i tjenester knyttet til olje- og gassutvinning har vært betydelig over lengre tid, har det også her vært en sterk vekst i løpet av det siste tiåret. Mens det tidligere har vært tilgangen på norske naturressurser som har medført høy vekst i utenlandsinvesteringene i olje- og gassindustrien, har veksten i senere tid vært mye drevet av ressurser i form av kompetanse og teknologi, spesielt hos norske oljeserviceselskaper.

Målt i verdier er det Sverige som har størst andel direkte utenlandsinvesteringer i Norge med 23 pst. Deretter følger Nederland (14 pst.), Frankrike (8 pst.), USA (7 pst.), Storbritannia (7 pst.), og Danmark (7 pst.). I pst. av totalavkastning på alle utenlandsinvesteringer i Norge står Sverige kun for 15 pst., mens Nederland (30 pst.), USA (16 pst.) og Frankrike (12 pst.) har hatt relativt høy avkastning på sine investeringer. Dette er trolig drevet av at ulike land investerer i forskjellige bransjer. Mens svensk- og danskeide selskaper

³⁶ Jf. Utenriksdepartementet: <http://www.regjeringen.no/en/dep/ud/kampanjer/refleks/inns spill/oekonomi/benito.html?id=493175>

historisk har hatt flest sysselsatte i varehandel og tjenesteytende næringer, har foretakene med investorer fra Storbritannia, USA, Frankrike og Nederland i større grad vært eksponert mot industri og spesielt mot olje- og gassnæringen, der avkastningen ofte har vært høyere enn i varehandel og andre tjenesteytende næringer³⁷.

Omfanget av indirekte utenlandsk eierskap kan være mer krevende å måle. En indikator kan være hvor aktive utenlandske investorer er på Oslo Børs. Selv om utenlandske investorer eier om lag 37 pst. av markedsverdien på børsen, står de for hele 89 pst. av omsetningen³⁸. Størstedelen av de utenlandske indirekte investorene er internasjonale fond, som i stor grad ser på den norske børsen som en attraktiv mulighet for å diversifisere sin portefølje på tvers av land³⁹ og for å oppnå spesifikk selskaps- og sektoreksponering. I motsetning til mer aktive eiere, som i stor grad utfører eierstyringen ved å uttrykke sin mening om selskapets resultater på generalforsamling, utfører slike utenlandske investorer sin eierstyring ved hyppige kjøp og salg av aksjer.

Utenlandske eiere og deres kapital har lenge spilt en stor rolle i Norge. Helt fra den norske industrialiseringen på starten av 1900-tallet har utenlandske eiere vært med på å bygge næringslivet i Norge, ofte i form av relativt store og kapitalintensive foretak knyttet til eksportindustrien. Eksempler på slike virksomheter er Orkla, Norsk Hydro, Findus, Lilleborg Fabrikker og Hafslund. Også i dag står utenlandsk eierskap for en viktig, og stadig økende del av både det norske kapitalmarkedet og norsk næringsliv. Fra 2000 til 2014 har utenlandske investorers eierandel på børs økt fra 34 pst til 37 pst. Antall utenlandskontrollerte foretak i Norge har økt med 38 pst, fra 3 608 i 2000 til 4 979 i 2007. Antall norskkontrollerte foretak økte med kun 20 pst. i samme periode³⁷. Innenfor norsk industri, økte antall selskaper eid av utenlandske aktører med 90 pst. fra 2003 til 2010⁴⁰.

Det er indikasjoner som tyder på at utenlandsk eierskap har positive effekter. I en doktoravhandling på Norges Handelshøyskole i 2006⁴¹, analyserte Ragnhild Balsvik effekten av utlandsk

oppkjøp i Norge i årene 1979 til 2000. Studien indikerer at industriselskaper med utenlandske eiere i gjennomsnitt er mer produktive enn norske industriselskaper, samt at foretak som blir kjøpt av utenlandske eiere øker i gjennomsnitt både produktiviteten og sysselsettingen etter oppkjøp. Andre studier indikerer også positive effekter. For eksempel viser forskning av Menon Business Economics at utenlandsk eide selskaper innenfor norsk industri i Norge gjør det relativt godt målt i form av verdiskaping og sysselsetting⁴⁰.

3.2.2 Offentlig eierskap

Det offentlige har et omfattende eierskap som inkluderer både direkte eierskap i norske selskaper og indirekte eierskap i utenlandske og norske selskaper. Sistnevnte knytter seg i all hovedsak til Statens pensjonsfond Utland (investerer globalt) og Statens pensjonsfond Norge (investerer i Norden), og forvaltes av henholdsvis Norges Bank og Folketrygdfondet. I motsetning til det direkte eierskapet, forvaltes disse investeringene ut fra et finansielt porteføljeperspektiv, og ikke ut fra et strategisk eierperspektiv i det enkelte selskap. Verdien av Statens pensjonsfond Utland og Statens pensjonsfond Norge var henholdsvis 5 110 mrd. kroner og 172 mrd. kroner pr. 31. mars 2014.

I det følgende omtales kun det innenlandske offentlige eierskapet. Dette består i all hovedsak av statens, kommunenes og fylkeskommunenes eierskap. Eierskapet varierer mellom ulike bransjer og ulike typer virksomheter.

Ifølge SSB omhandler det offentlige eierskapet alle unoterte og noterte finansielle og ikke-finansielle selskaper hvor stat, kommune og fylkeskommune direkte eller indirekte eier mer enn 50 pst. av innbetalt andels- og aksjekapital, kapitalinnskudd eller kommandittinnskudd og statlig og kommunal forretningsdrift. Offentlige foretak som er definert som forvaltningsenheter holdes utenfor. Dette innebærer at selvstendige forretningsmessige selskaper hvor staten, direkte eller indirekte, har en stor eierandel regnes som offentlig eierskap. Dette er imidlertid selvstendige juridiske enheter som ikke er en del av det offentlige og som også til dels har et betydelig innslag av andre eiere.

Det offentlige eier en vesentlig andel av landets økonomiske virksomhet. Totalt er om lag en tredjedel av all egenkapital i Norge eid av det offentlige, jf. figur 3.3, noe som er betydelig sammenlignet med andre OECD-land. I flere av disse landene har det de siste årene pågått omfattende privatiseringsprosesser. Utenfor OECD er ande-

³⁷ Emberland, B., Totland, E. og Tveita, O. (2009): «Norge i en globalisert verden – betydning av utenlandsk eierskap i norsk næringsliv.» SSBs økonomiske analyser 6/2009.

³⁸ VPS ASA: <http://www.vps.no/Om-oss/Statistikk/Utlendingers-handel>

³⁹ Bøhren, Ø. (2009): «Eierne, styret og ledelsen.»

⁴⁰ Menon Business Economics (2012): «Industrielt eierskap i Norge.»

⁴¹ Balsvik, R. (2006): «Foreign direct investment and host-country effects.»

len offentlig eierskap ofte høyere. For eksempel har både Brasil, India, Kina og Russland et stort offentlig eierskap, de to sistnevnte med en andel på om lag 30 pst. av landenes totale aksjekapital⁴².

Den offentlige eide norske egenkapitalen fordeles seg mellom notert kapital på om lag 646 mrd. kroner og unotert kapital på om lag 1 062 mrd. kroner. Den noterte delen eies primært gjennom departementene og Statens pensjonsfond Norge. Den unoterte delen av den offentlige egenkapitalen utgjør en relativt stor andel av det totale unoterte egenkapitalmarkedet (32 pst.⁴³). Egenkapitalen eid av offentlig forvaltning fordeles seg på statlige, fylkeskommunale og kommunale foretak (der det eies mer enn 50 pst. av innbetalt andels- og aksjekapital, kapitalinnskudd eller kommandittinnskudd), samt annen statlig og kommunal forretningsdrift.

Sammenlignet med øvrige land i Norden, har Norge et større offentlig eierskap. Det er likevel større likheter mellom landene i Norden enn ellers i Europa. I 2003 hadde for eksempel Sverige 42 statlig heleide selskaper, og 9 selskaper hvor staten er deleier. Verdien av det direkte eierskapet til den svenske stat er på om lag 540 mrd. kroner⁴⁴. Også Finland har et betydelig direkte statlig eierskap, med 24 heleide selskaper og 36 selskaper hvor staten er deleier. Verdien av den finske stats direkte eierandel i de børsnoterte selskapene utgjorde om lag 140 mrd. kroner ved utgangen av mars 2014⁴⁶.

Det offentlige har eierskap i selskaper som opererer i ulike bransjer. Omsetningsmessig dominerer bergverksdrift og utvinning, herunder utvinning av råolje og naturgass, med Statoil og staten gjennom Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) som de klart største aktørene. Selskaper hvor det offentlige er tungt inne på eiersiden har også betydelig virksomhet innenfor kraftforsyning, transport og informasjons- og kommunikasjonstjenester.

Kommuner og fylkeskommuner er vesentlige aktører i det norske Eiermiljøet, både i form av den kommunale og fylkeskommunale forvaltningen, men også i form av eierskap i aksjeselskaper. Kommuner og fylkeskommuner har i stor grad frihet til å organisere tjenestene slik de selv vil, enten som en del av forvaltningen, eller gjennom etablering av selvstendige foretak. Siden tidlig på 2000-tallet har det vært en økning i etablering av kommunale og fylkeskommunale foretak. Fra 2005 til 2010 har for eksempel antall kommunale foretak økt med 10 pst.⁴⁷ Selv om etableringstakten de siste tre årene har avtatt, er denne type virksomheter blitt en større del av det offentlige Eiermiljøet. Styringen av disse selskapene har i økende grad beveget seg fra forvaltningsstyring til selskapsrettet Eierstyring. Ifølge Kommunesektorens Organisasjon⁴⁸ er dette en oppgave kommunene i mindre grad har lyktes med. Mange kommuner har ifølge Kommunesektorens Organisasjon mangelfull kontroll, i tillegg til å mangle konkrete Eierstrategier for sine virksomheter.

⁴² Büge, M., Egeland, M., Kowlaski, P. og Sztajerowska, M. (2013): «State-Owned Enterprises: Trade Effects and Policy Implications.» OECD Trade Policy Paper 147.

⁴³ Estimert basert på data fra SSB.

⁴⁴ Dette omfatter alle Eierposter i det direkte statlige eierskapet. Verdien av det tilsvarende direkte statlige eierskapet i Norge var ved utgangen av 2013 om lag 665 mrd. kroner.

⁴⁵ Finansdepartementet i Sverige (2013): «Rapport för bolag med statligt ägande januari-december 2013.»

⁴⁶ The Prime Minister's Office of Finland: <http://www.stateownership.fi/>

⁴⁷ Kommunesektorens Organisasjon (2010): «Anbefalinger om kommunalt eierskap.» SSB: <https://www.ssb.no/statistikbanken/SelectTable/hovedtabellHjem.asp?KortNavn=Web=stoff&CMSSubjectArea=offentlig-sektor&StatVariant=&PLanguage=0&checked=true>

⁴⁸ Kommunesektorens Organisasjon (2010): «Anbefalinger om kommunalt eierskap.»

4 Privat eierskap som hovedregel

4.1 Hvorfor privat eierskap som hovedregel?

Privat eierskap er hovedregelen i norsk næringsliv. Per 1. januar 2014 var det ifølge SSB 526 703 virksomheter i Norge. En overveiende andel av disse virksomhetene er eid av private aktører.

Regjeringen mener at det er gode grunner til at privat eierskap bør være hovedregelen i norsk næringsliv, og at statlig eierskap bør begrunnes særskilt. Etter regjeringens syn er det flere gode grunner til at staten bør være eier i ulike selskaper. Begrunnelsene varierer fra selskap til selskap og tar utgangspunkt i at statlig eierskap kan bidra til at samfunnsøkonomiske og samfunnsmessige hensyn ivaretas. Norge vil på bakgrunn av dette i overskuelig fremtid ha et betydelig statlig eierskap. Det er redegjort for slike begrunnelser i kapittel 6.1.

Privat eierskap er et mangfoldig begrep som omfatter ulike typer eierskap, eksempelvis familieeierskap, medarbeidereierskap, institusjonelt eierskap og eierskap i form av småsparere. Dette er eiere med ulike forutsetninger og som på ulikt vis kan bidra til selskapenes verdiutvikling, og hvor graden av eierinvolvering varierer fra meget aktive eiere som engasjerer seg operasjonelt i selskapenes virksomhet, til passive finansielle eiere med mindre eierandeler.

Selv om det er stor variasjon blant private eiere, er det regjeringens oppfatning at det knytter seg noen grunnleggende forhold til det private eierskapet som gjør at dette i utgangspunktet er godt egnet til å bidra til verdiskaping og til å styrke norsk konkurransekraft.

Privat eiendomsrett er grunnleggende i et vel fungerende samfunn. Dette bør også danne et grunnleggende utgangspunkt for eierskap til selskaper og virksomheter.

Det er i all hovedsak private aktører som tar initiativ og står bak nyetableringer, eierskapet og drift av virksomheter i norsk næringsliv. I kommersielle virksomheter i velfungerende konkurranseutsatte markeder vil det ofte være private eiere som har best forutsetning for å være en god eier.

Private eiere kan ofte mer direkte ivareta egne preferanser og eiendom og utøve et mer direkte personlig eierskap enn staten som utøver eierrollen på vegne av fellesskapet. Når eieren er personlig, vil det normalt være færre beslutningsledd mellom eiere og ledelse enn dersom eierskapet forvaltes av institusjoner, eksempelvis gjennom å ta del i styre og ledelse. Dette tilsier at personlige (private) eiere kan ha sterkere insentiver til å ivareta egne eierinteresser. Det kan gi bedre eierstyring, økt forventet lønnsomhet og en mer hensiktsmessig styring av risiko, i tråd med eiernes interesser.

Private eiere kan ofte i større grad være nær markedene og være bedre orientert om behov og krav i markedene. Dette gjelder så vel aktive private eiere som engasjerer seg i selskapene de eier, eksempelvis i styret, som passive mer finansielle eiere som følger selskapenes utvikling tett med bakgrunn i grundige finansielle og industrielle analyser.

Private eiere har gjerne sterkere insentiver for effektiv drift og høy avkastning¹. Sterke insentiver for private med tanke på både kostnadsreduksjon og innovasjon er et grunnleggende argument for at privat eierskap er mer hensiktsmessig. Dette har blitt underbygd av flere empiriske studier som viser at privatisering som regel medfører produksjon til lavere kostnad og med bedre kvalitet².

Mangelfull og skjevt fordelt informasjon mellom selskaper og dets eier(e) og ulike insentiver mellom ledelse og eiere kan også tilsi at privat eierskap i utgangspunktet er å foretrekke. De som etablerer og administrerer selskaper har ofte mer informasjon om den forventede lønnsomheten og risikoen enn eksterne tilbydere av kapital (asymmetrisk informasjon). Det er grunn til å forvente at utfordringen med asymmetrisk informasjon vil være større for staten som eier enn det vil være for private eiere. Det har sammenheng med at pri-

¹ Jf. for eksempel Shleifer, A. (1998): «State versus Private Ownership.» *Journal of Economic Perspectives*, American Economic Association, vol. 12(4), s. 133-150.

² Verdensbanken (1995): «Bureaucrats in Business.» Oxford University Press.

vate eiere bl.a. kan være tettere på ledelsen (de kan selv sitte i styret) eller eventuelt inngå i ledelsen og fordi de kan ha sterkere insentiver som følge av at de investerer egne midler.

4.2 utfordringer med statlig eierskap

Det er regjeringens vurdering at utøvelsen av det direkte statlige eierskapet håndteres på en profesjonell og god måte. Gjennom åpenhet om eierstyringsprinsipper, aksept av rolledelingen i selskapslovgivningen, eierstyring gjennom generalforsamling og vekt på å velge kompetente og uavhengige styrever, kan den statlige norske eierutøvelsen sies å ligge langt fremme, også i internasjonal sammenheng.

Det er imidlertid særskilte utfordringer knyttet til det statlige eierskapet som trekker i retning av å begrense omfanget av det direkte statlige eierskapet i kommersielle selskaper i velfungerende konkurranseutsatte markeder, særlig på områder hvor det er enkelt å skille mellom statens bruk av regulerende virkemidler og den produserende virksomheten.

Ut over argumentene for privat eierskap som er nevnt i kapittel 4.1, vil regjeringen peke på tre særskilte utfordringer knyttet til det statlige eierskapet:

- Konflikt mellom eierskap i selskaper og statens øvrige roller.
- Fare for maktkonsentrasjon som svekker privat sektor.
- Begrensninger i industriell kompetanse.

4.2.1 Statens ulike roller

Det ligger potensielle konflikter mellom utøvelse av rollen som eier av næringsvirksomhet og utøvelse av statens øvrige roller. Dette kan gi opphav til uheldige oppfatninger om statens rolle og agering som eier. Når staten samtidig innehar rollen som både eier, innkjøper og/eller regulatør, kan dette potensielt svekke oppfatningene om statens legitimitet og effektivitet i oppgaveløsningen. I utøvelsen av det statlige eierskapet i Norge søker de ansvarlige eierdepartementene å håndtere de ulike rollene på en åpen, ryddig og bevisst måte. Ved utøvelsen av myndighets- og tilsynsfunksjoner, skal staten normalt ikke ta hensyn til egne eierinteresser. Særlig gjelder dette der selskaper med statlig eierandel opererer i konkurranse med private aktører i markedet. Selv om staten kan finne gode mekanismer for å håndtere dette, er det ikke nødvendigvis tilstrekkelig for å sikre sta-

tens legitimitet og gi trygghet om at konkurransen skjer på like vilkår. For å unngå rollekonflikter vil det på områder hvor det er politiske mål, være hensiktsmessig at disse målene i størst mulig grad søkes oppnådd ved hjelp av andre virkemidler enn statlig eierskap. Statens hovedoppgave overfor næringslivet bør der det er private aktører og velfungerende markeder, være å legge til rette for høy verdiskaping i økonomien gjennom stabile og gode rammebetingelser, fremfor at staten skal drive eller være eier av næringsvirksomhet.

Når staten eier selskaper, er det et behov for å organisere seg på en måte som skaper tillit til at bl.a. markedenes krav om likebehandling av selskaper blir respektert. En rendyrking av roller kan skje ved at eierfunksjonen legges i egne enheter som ikke har andre oppgaver som kan stå i konflikt med eierrollen. For å bidra til økt legitimitet er tilsynsoppgavene ofte lagt til direktorater og dermed i utgangspunktet adskilt fra sentraladministrasjonen. Et annet forhold som bidrar til legitimitet er EØS-avtalen. Gjennom muligheten for å klage til EFTAs overvåkingsorgan, har omgivelsene et operativt verktøy som kan benyttes dersom det oppstår tvil om hvorvidt staten favoriserer selskaper med statlig eierandel. Dette bidrar både til å sikre tredjeparts interesser (for eksempel konkurrenter til selskaper med statlig eierandel), og til å fastsette en prosess for å håndtere tilfeller der noen fremsetter påstander om favorisering av selskaper med statlig eierandel.

Historisk har det også oppstått konflikter mellom fordelingspolitiske hensyn og bedriftsøkonomisk lønnsomhet der staten har vært engasjert i næringsvirksomhet. Dette har i senere tid blitt motvirket gjennom at staten tydelig har kommunisert at statens eierskap skal utøves på en profesjonell og forutsigbar måte i henhold til allment aksepterte prinsipper for eierstyring og selskapsledelse, og gjennom klare begrensninger i lovverket for hvordan staten som eier kan agere ut fra konkurransemessige hensyn.

Så lenge staten har eierinteresser er det likevel neppe mulig å organisere staten og opptre slik at ikke noen kan eller vil reise tvil om statens nøytralitet i myndighetsutøvelsen. Det er derfor nødvendig løpende å vurdere berettigelsen og omfanget av statens eierskap i forretningsmessige selskaper.

4.2.2 Maktkonsentrasjon

I et demokratisk samfunn er private initiativ og investeringsvilje drivkraften for utviklingen i økonomien. Regjeringen mener at dette er en særlig

utfordring i et lite land som Norge, hvor staten eier en stor del av den finansielle kapitalen. Omfanget av statens direkte eierskap er betydelig. Staten eier om lag en tredjedel av verdiene på Oslo Børs gjennom store eierposter i noen av de største selskapene. Staten utøver samtidig gjennom sine øvrige roller som bl.a. politikktutformer og forvaltningsmyndighet potensielt stor makt over borgerne. Et betydelig statlig eierskap vil dermed bidra til økt maktkonsentrasjon hos statsforvaltningen på bekostning av borgerne. Regjeringen mener at dette er et element som bør tillegges betydelig vekt og som bør trekke i retning av at staten over tid bør redusere sitt eierskap.

4.2.3 Begrenset industriell kompetanse

Staten er eier av virksomhet i mange bransjer og næringer hvor markedsforholdene endrer seg raskt. Et sterkt eierengasjement i styre- og ledelsesposisjon er ofte viktig i slike tilfeller. Dette krever betydelig industriell og markedsmessig kompetanse.

Staten har, med bakgrunn i sine ulike roller og for å unngå politisk ansvar for forretningsmessige beslutninger, valgt å avstå fra muligheten for styredeltakelse. Selv om staten som stor eier har betydelig innflytelse på valg av styremedlemmer og stiller tydelige forventninger til selskapene, kan det være krevende ut fra eierposisjon alene, særlig i betraktning av den bransjemessige spredningen mellom selskaper med statlig eierandel, å ivareta behovet for aktiv eierdeltakelse i slike selskaper. Også dette tilsier at det direkte statlige eierengasjementet bør begrenses.

4.3 Regjeringens politikk for å styrke det private eierskapet

Et mangfoldig, kompetent eierskap kan bidra til økt verdiskaping, jf. kapittel 2. Med bakgrunn i dette har regjeringen et mål om å styrke det private eierskapet i Norge og innrette politikken slik at det lønner seg mer å etablere virksomhet, jobbe, spare og investere. Flere nye private virksomheter og flere private eiere vil over tid bidra til regjeringens mål. Regjeringen har også et ønske om å redusere det direkte statlige eierskapet over tid, noe som kan bidra til økt privat eierskap. Regjeringen skal legge til rette for at alle kan spare og investere, og gjennom sitt eierskap ta direkte del i og høste avkastning av den verdiskapingen som finner sted i Norge. Målet er økt verdiskaping og flere trygge og gode arbeidsplasser.

Regjeringen vil føre en fremtidsrettet politikk som legger til rette for verdiskaping og sysselsetting i norsk økonomi. Det er de ansattes, virksomhetenes og eiernes omstillings- og innovasjonsevne som har gjort virksomhetene konkurransedyktige. Regjeringen skal legge til rette for at de kan videreføre dette ved forutsigbare og gode rammevilkår. Det bidrar til at næringslivet har god konkurransekraft og mulighet til å skape større verdier.

Det skal også være attraktivt for utenlandske investorer å investere i Norge. Utenlandske eiere bidrar til et kompetent og mangfoldig eierskap og til en verdiskapende sammensetning mellom virksomheter og eiere. De kan også bidra med kunnskapsoverføring og kompetanse til norske selskaper og private eiermiljøer. Det er derfor positivt at utenlandske selskaper og investorer ønsker å investere i Norge, noe som bl.a. reflekteres i den høye eierandelen til utenlandske investorer på Oslo Børs, som er på om lag 37 pst. Det viser at norske arbeidstagerne, eiere og industri er konkurransedyktige.

Norge vil i overskuelig fremtid ha et betydelig direkte statlig eierskap. Hvordan staten opptrer som eier, har stor betydning for offentlighetens og investorers tillit til norske selskaper og til det norske kapitalmarkedet. Regjeringen skal derfor føre en ansvarlig statlig eierskapspolitikk som gir rom for og bidrar til både eiermangfold og verdiskaping. Profesjonalitet og tydelighet i det statlige eierskapet er en faktor som kan bidra til å styrke tilliten til det norske kapitalmarkedet og styrke forutsetningene for det private eierskapet.

4.3.1 Rammebetingelser

Gode og forutsigbare rammebetingelser er av vesentlig betydning for næringslivet og verdiskapingen i økonomien. Etablering av virksomhet og investeringer er ofte av risikabel og langsiktig karakter. Gode, forutsigbare rammebetingelser kan redusere risikoen ved slike beslutninger generelt og redusere kapitalkostnadene spesielt, og slik øke tilgangen på kapital. Gode rammebetingelser gjør Norge til et attraktivt land for investeringer i næringsvirksomhet, både blant norske og utenlandske private eiere og eiermiljøer.

Regjeringens næringspolitikk skal være fremtidsrettet og bidra til størst mulig samlet verdiskaping i norsk økonomi. Politikken skal både legge til rette for omstilling og innovasjon. God evne til omstilling og innovasjon vil over tid bidra til en effektiv ressursbruk. Dette innebærer at ressurser som arbeidskraft og kapital anvendes der de

forventes å gi høy verdiskaping. Det vil igjen gi et godt økonomisk grunnlag for økt velferd.

Regjeringen arbeider på mange politikkområder for å skape rammevilkår som samlet sett styrker evnen til omstilling og innovasjon og slik konkurransekraften i norsk økonomi. Særlig sentralt i arbeidet står den økonomiske politikken, den norske modellen som gir mennesker trygghet, også ved omstilling, og arbeidet for velfungerende markeder.

Regjeringen vil i sin politikk legge vekt på at det viktigste for å sikre en sunn økonomisk utvikling for norsk næringsliv er at den generelle økonomiske politikken bidrar til gode, stabile og forutsigbare rammebetingelser. Politikken skal derfor innrettes slik at den bidrar til en forutsigbar og sunn utvikling i priser, lønninger, rente, valutakurs og skattenivå. På denne måten kan også usikkerheten i økonomien reduseres. Dette er generelle rammebetingelser som kommer alle gründere, virksomheter, ansatte og eiere til gode og legger til rette for ønsket omstilling og innovasjon, mer velfungerende markeder, herunder et mer velfungerende kapitalmarked, velfungerende konkurranse, et styrket privat eierskap og høyere verdiskaping.

Det er de samlede rammevilkår og deres virkning på evnen til ønsket omstilling, innovasjon og verdiskaping som er sentralt for konkurransekraften. Disse bør derfor sees i sammenheng. Sentrale rammevilkår er et forutsigbart og godt skattesystem, effektiv infrastruktur, muligheter for forskning og innovasjon, tilrettelegging for entreprenørskap, tilgang på kompetent arbeidskraft, og tilgang på kapital.

Politikken bør innrettes slik at kostnadene ved omstilling blir lavest mulig. Den offentlige virkemiddelbruken bør legge til rette for endringer i næringsstrukturen og i produksjonen som gir økt lønnsomhet. Dersom næringsstøtte, skjerming fra internasjonal konkurranse, bruk av markedsmakt eller beskyttende reguleringer hindrer en kontinuerlig og forventet lønnsom omstilling og innovasjon, kan omstillingsprosessene senere bli langt mer kostbare for samfunnet.

Fra et næringspolitisk ståsted er det først og fremst ønskelig å redusere de skattene som er mest hemmende for verdiskapingen. Det bør imidlertid også tas med i betraktningen hva skatteinntektene brukes til. En del av skatteinntektene benyttes til vekstfremmende tiltak, som også legger til rette for næringslivet og etablering av ny virksomhet. Eksempler er utdanningssystemet som gir kompetent arbeidskraft, satsing på forskning som gir tilgang til ny kunnskap i Norge

og fra utlandet, satsing på entreprenørskap som bidrar til at ideer også anvendes i nye varer og tjenester, investeringer i samferdsel som gir tilgang til markeder og velferdsstaten som gir trygghet for mennesker og ivaretar dem som bærer kostnadene ved omstilling.

4.3.2 Skatt

Skattesystemet er en vesentlig økonomisk rammebetingelse som har stor betydning for norsk næringsliv og for det private eierskapet. Regjeringen vil bruke skatte- og avgiftssystemet til å finansiere fellesgoder, legge til rette for sosial mobilitet, oppnå mer effektiv ressursutnyttelse, gi bedre vilkår for norsk næringsliv og styrke det private eierskapet. Det skal lønne seg å jobbe, spare, investere og etablere, drive og utvikle virksomhet.

For å oppnå dette må skattesystemet innrettes effektivt, og unødig kompliserte regler som påfører skatteyder og Skatteetaten ekstra kostnader bør unngås. Brede skattegrunnlag med lave skattesatser gir mer effektiv ressursbruk og mindre kostnader for samfunnet ved beskatning enn høye satser på smalere grunnlag. Særordninger i skattesystemet rettet mot bestemte typer investeringer, bransjer eller næringer, reduserer skattegrunnlaget og dermed skatteinntektene og kan gå på bekostning av generelle vekstfremmende skattelettelser. Det vil redusere den samlede avkastningen på kapital og arbeid. Et bredt og allsidig næringsliv er tjent med lettelser som favner vidt. Skattesystemet bidrar da til å styrke grunnlaget for privat eierskap og gjennom dette til en høyere samlet verdiskaping i norsk økonomi.

Regjeringen tok det første steget med vekstfremmende skattelettelser i statsbudsjettet for 2014. Samlede skattelettelser i det vedtatte budsjettet utgjorde i overkant av 7 mrd. kroner påløpt. Den alminnelige skattesatsen for personer og selskaper ble redusert til 27 pst., formuesskattesatsen ble satt ned til 1 pst., samtidig som bunnfradraget ble økt til 1 mill. kroner, og arveavgiften ble fjernet.

Lavere skatt på alminnelig inntekt for personer og selskaper bidrar til å gjøre økonomien mer vekstkraftig fordi det gir mer igjen for å arbeide, spare, investere og etablere, drive og utvikle virksomhet.

Lavere formuesskattesats demper betydningen av at bolig og annen fast eiendom har lav ligningsverdi. Det legger til rette for at en større del av sparingen kan bli kanalisert til investering i næringsvirksomhet. Avkastningen av den samlede sparingen øker, og det private, norske eier-

skapet styrkes. Lavere formuesskatt kan også redusere eventuelle likviditetsutfordringer blant private norske eiere som følge av uttak av utbytte fra virksomhet for å finansiere formuesskatten. På lang sikt vil i tillegg noe av provenytapet i inntektsskatten og formuesskatten komme tilbake som følge av mer effektiv ressursbruk.

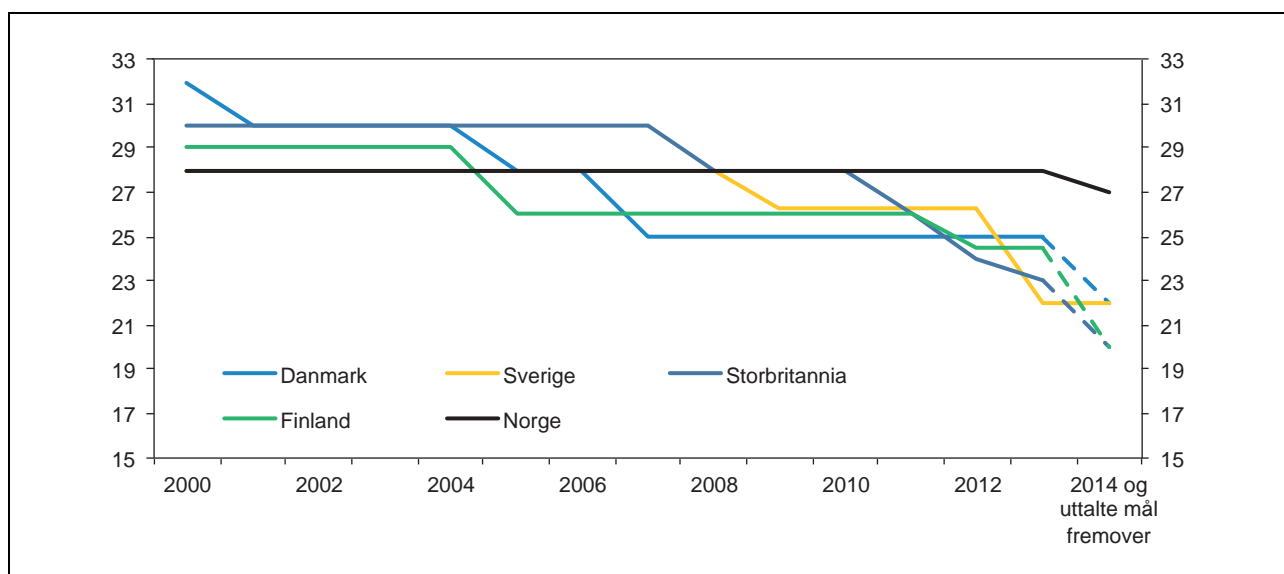
Arveavgiften var en utfordring ved generasjonsskifter i familieselskaper. Fjerning av avgiften har derfor vært etterlengtet i særlig denne delen av norsk næringsliv. Det legger til rette for eierskifte i familieselskaper. Bortfallet av arveavgiften fra 2014 vil lette likviditetsbelastningen ved generasjonsskifter, være en forenkling for skattyterne, og redusere de administrative kostnadene for Skatteetaten. Endringen kan styrke det private eierskapet som følge av at mer kapital forblir hos privatpersoner og familieselskaper.

Gjennom Skattefunn får næringslivet et ekstra skattefradrag for kostnader til forskning og utvikling (FoU). FoU kan frembringe ny kunnskap og gi tilgang til kunnskap frembrakt i utlandet og slik bidra med ny innsikt og ideer til entreprenørskap og innovasjon i nye og etablerte virksomheter. Det kan gi økonomisk vekst gjennom nye og forbedrede varer, tjenester og prosesser. Regjeringen ønsker å stimulere til økt FoU i næringslivet og gjennomførte i statsbudsjettet for 2014 en omfattende styrking av Skattefunn. Endringene fra 2014 innebærer økte fradragmuligheter for foretak som benytter seg av ordningen. Dette kan stimulere til økte FoU-investeringer ved at foretakenes kostnader knyttet til FoU reduseres. Økte

FoU-investeringer kan bidra til å styrke det private eierskapet ved at nyskaping gir fremvekst av ny virksomhet i nye eller eksisterende virksomheter.

Selskapsskattesatsen er en vesentlig del av en virksomhets økonomiske rammebetingelser og kan ha betydning for hvor virksomheter lokaliseres. I en stadig mer globalisert økonomi er virksomhetene mer tilbøyelige til å flytte over landegrensene enn de var tidligere. Selskapsskattesatsen i Norge bør derfor ikke over lang tid være vesentlig høyere enn satsene i våre naboland. Flere av våre naboland har de senere årene redusert eller besluttet å redusere selskapsskattesatsen, jf. figur 4.1. En høy selskapsskattesats i Norge sammenlignet med andre land vil gjøre det mindre attraktivt å investere i norsk næringsliv, og øke risikoen for at Norge mister skattegrunnlag som følge av skatteplanlegging.

Reduksjonen av selskapsskattesatsen til 27 pst. var et første skritt i en nødvendig tilpassning av selskapsskatten til den internasjonale utviklingen. Det kan bli behov for ytterligere satsreduksjoner for å styrke de generelle rammebetingelsene for næringsvirksomhet i Norge og dermed gjøre det norske skattegrunnlaget mer robust. Scheel-utvalget er bedt om å vurdere dette nærmere. Utvalget skal legge frem sine forslag til endringer høsten 2014. Fordi regjeringen vil redusere skatte- og avgiftsnivået, har Finansdepartementet bedt utvalget om også å vurdere alternativer som gir netto skattelettelse. En reduksjon i selskapsskattesatsen vil gjøre det mer attraktivt å investere i næringsvirksomhet og gjennom dette

Figur 4.1 Selskapsskattesatser i utvalgte land. Pst.

Kilde: Finansdepartementet og International Bureau of Fiscal Documentation.

kunne bidra til å styrke det private eierskapet i norsk næringsliv.

Regjeringen vil bruke statsbudsjettet i årene fremover til å gjennomføre ytterligere skatteendringer som stimulerer til sparing, næringsvirksomhet, privat eierskap, investeringer og entreprenørskap. Regjeringen vil arbeide for et enklere og mer vekstfremmende skattesystem, og vil fortsatt prioritere skattelettelse som styrker norsk konkurransekraft, privat eierskap og trygger gode og verdiskapende norske arbeidsplasser. Regjeringen vil også vurdere andre tiltak som kan styrke det private eierskapet, herunder tiltak for å øke småsparernes eierskap i norske selskaper og tiltak for å stimulere ansattes medeierskap.

4.3.3 Andre tiltak

Arbeidet med forenklinger for næringslivet og privatpersoner er et viktig område for regjeringen. Dette kan bidra til at virksomheter og eiere kan bruke mindre ressurser på rapportering og kjøp av administrative tjenester. Det skal bli lettere å starte og drive næringsvirksomhet i Norge. Regjeringen har som mål å redusere næringslivets årlige kostnader med å oppfylle lover og regler med 15 mrd. kroner innen utløpet av 2017, sammenlignet med kostnadsnivået i 2011, noe som utgjør en reduksjon på 25 pst. Slike tiltak vil bidra til å redusere virksomheters kapitalbehov, og kommer særlig nye og små virksomheter til gode. Dette kan legge til rette for økte investeringer og styrke det private eierskapet.

Regjeringen vil arbeide for økt entreprenørskap, som også bidrar til at ny kunnskap anvendes i nye varer, tjenester og prosesser i eksisterende og nye virksomheter. Gjennom det offentlige virkemiddelapparatet kan staten bidra med rådgivning og finansiering og legge til rette for kunnskap, kompetanse og nettverk til nye ideer, innovasjoner, ny virksomhet og internasjonalisering. Ved å redusere risikoen for private investorer, kan offentlig kapital i noen tilfeller gjøre det lettere for nyetablerte eller andre selskaper å hente inn ytterligere privat kapital og på den måten stimulere til privat eierskap.

Offentlige tiltak må ofte finansieres ved økte skatteinntekter, noe som kan gi et effektivitetstap. Det er også viktig at offentlige virkemidler ikke fortrenger privat kapital, reduserer mangfoldet av eierskap, gir uheldige insentiver, binder opp ressurser i ulønnsom virksomhet eller reduserer den forventede avkastningen på investeringer. En konsekvens av for gode offentlige ordninger kan være at selskaper ikke får tilgang på kompetanse som kan følge med private investeringer. Derfor er det avgjørende for staten, som for private investorer, å ha kunnskap om hvor innsatsen gir mest verdiskaping, og hvordan offentlige virkemidler kan brukes til å stimulere det private eierskapet. Regjeringen vil gjennomgå virkemidlene og arbeide for et treffsikkert og helhetlig offentlig virkemiddelapparat. Målet er mer effektiv ressursbruk og bedre effekt av de næringsrettede virkemidlene.

Del III
Statens eierskap forvaltet direkte
av departementene

5 Dagens statlige eierskap forvaltet direkte av departementene

5.1 Oversikt

Staten forvalter et direkte eierskap i rundt 70 selskaper gjennom ti ulike departementer¹. Eierskapet varierer i størrelse, fra store eierposter i flere av landets største børsnoterte selskaper til heleide selskaper med rene sektorpolitiske formål, og når det gjelder hvilke sektorer selskapene opererer i. Selskapsrettslig er disse virksomhetene organisert som aksjeselskap, allmennaksjeselskap, statsforetak, helseforetak eller andre typer særlovsselskap. Hvert år utgis Statens eierberetning hvor det gis en oversikt over statens direkte eierskap som forvaltes av departementene, inkludert omtale av de fleste selskapene². For øvrig vises det til selskapsgjennomgangen i kapittel 9 i denne meldingen som dekker de forretningsmessige selskapene og de mest sentrale selskapene med sektorpolitiske mål i det direkte eierskapet, i alt 55 selskaper.

Tabell 5.1 Oversikt over selskapene som omtales i meldingen gruppert etter hvilket departement som forvalter eierskapet.

Forsvarsdepartementet (FD)	Eierandel
Aerospace Industrial Maintenance Norway SF	100 %
Helse- og omsorgsdepartementet (HOD)	Eierandel
AS Vinmonopolet	100 %
Helse Midt-Norge RHF	100 %
Helse Nord RHF	100 %
Helse Vest RHF	100 %
Helse Sør-Øst RHF	100 %
Norsk Helsenet SF	100 %

¹ De ti eierdepartementene er: Forsvarsdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet, Kommunal- og moderniseringsdepartementet, Kulturdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, Olje- og energidepartementet, Samferdselsdepartementet og Utenriksdepartementet.

² www.eierberetningen.no

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD)	Eierandel
Kommunalbanken AS	100 %
Kulturdepartementet (KUD)	Eierandel
Norsk Rikskringkasting AS	100 %
Norsk Tipping AS	100 %
Kunnskapsdepartementet (KD)	Eierandel
Norsk samfunnsvitenskapelig data-tjeneste AS	100 %
Simula Research Laboratory AS	100 %
UNINETT AS	100 %
Universitetssenteret på Svalbard AS	100 %
Landbruks- og matdepartementet (LMD)	Eierandel
Statskog SF	100 %
Veterinærmedisinsk Oppdragscenter AS	34 %
Nærings- og fiskeridepartementet (NFD)	Eierandel
Aker Kværner Holding AS	30 %
Ambita AS	100 %
Andøya Space Center AS	90 %
Argentum Fondsinvesteringer AS	100 %
Bjørnøen AS	100 %
Cermaq ASA	59,17 %
DNB ASA	34 %
Eksportfinans ASA	15 %
Eksportkreditt Norge AS	100 %
Electronic Chart Centre AS	100 %
Entra Holding AS	100 %
Flytoget AS	100 %
Innovasjon Norge	51 %
Investinor AS	100 %
Kings Bay AS	100 %
Kongsberg Gruppen ASA	50,001 %
Mesta AS	100 %
Nammo AS	50 %
Nofima AS	56,84 %

Norges sjømatråd AS	100 %
Norsk Hydro ASA	34,26 %
Space Norway AS	100 %
SAS AB	14,3 %
SIVA SF	100 %
Statkraft SF	100 %
Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS	99,94 %
Telenor ASA	53,97 %
Yara International ASA	36,21 %
Olje- og energidepartementet (OED)	Eierandel
Gassco AS	100 %
Gassnova SF	100 %
Petoro AS	100 %
Enova SF	100 %
Statnett SF	100 %
Statoil ASA	67 %
Samferdselsdepartementet (SD)	Eierandel
Avinor AS	100 %
Baneservice AS	100 %
NSB AS	100 %
Posten Norge AS	100 %
Utenriksdepartementet (UD)	Eierandel
Norfund	100 %

Markedsverdien av statens direkte eierskap på Oslo Børs var på om lag 552 mrd. kroner ved utgangen av 2013. Av dette utgjør eierskapet i Statoil over halvparten. Dernest kommer i verdimesig rekkefølge Telenor, DNB, Yara International, Norsk Hydro, Kongsberg Gruppen, Cermaq og SAS. Statens andel av den bokførte verdien av egenkapitalen i de unoterte selskapene med forretningsmessig drift som hovedmål³, ble på samme tidspunkt anslått til om lag 113 mrd. kroner. Dette gir et samlet verdianslag på 665 mrd. kroner for statens direkte forretningsmessige eierskap på dette tidspunkt. Det gjøres imidlertid oppmerksom på at den bokførte verdien av egenkapitalen kan avvike betydelig fra selskapenes reelle markedsverdi. I tillegg kommer investeringene i selskapene med sektorpolitiske oppgaver.

5.2 Historisk utvikling

Begrunnelser og formål med den norske stats eierskapsengasjement har endret seg over tid. Dette må bl.a. sees i lys av endringer i markedene, politiske skifter, forbedret kunnskapsgrunnlag og den økonomiske utviklingen. Historisk sett har selskaper ofte blitt eid av staten som følge av tids-spesifikke vurderinger og beslutninger. En fellesnevner for det statlige eierskapet har likevel vært ønsket om å ivareta ulike samfunnsmessige interesser. Dette har medført et statlig engasjement på eiersiden, med ulike tidsperspektiv, i en rekke ulike virksomheter. Etter hvert som motiver og behovet for statlig eierskap som virkemiddel har endret seg, har det blitt foretatt flere avviklinger av statlig eierskap. Det har vært en utvikling i retning av at sektorpolitiske mål i større grad skilles fra selve eierutøvelsen. Eierskapet i en rekke selskaper er imidlertid fremdeles sektorpolitisk begrunnet.

I årene etter andre verdenskrig ble det opprettet flere statsaksjeselskaper i industrisektoren. Tilgangen på kapital fra utlandet var begrenset, bl.a. på grunn av kapitalrestriksjoner mellom land. Et begrenset privat kapitalmarked i Norge, samt et politisk ønske om industriutbygging, medvirket til at staten bidro med langsiktig kapital til industriutvikling. Statens rolle i selskaper som Årdal og Sundal Verk (1947), Norsk Jernverk (1955) og Norsk Koksverk (1960) må sees i lys av dette.

Da utvinning av olje og gass på norsk sokkel startet på 1970-tallet, var ønsket om et sterkt eierskap i utvinningen av naturressursene begrunnet for statens eierskap i Statoil og et økt eierskap i Norsk Hydro. Eierskapet sikret samtidig fellesskapet tilgang på store inntekter i form av grunnrente.

Et politisk ønske om ivaretagelse av virksomheter som ble ansett som strategisk viktige, har medført et statlig engasjement ved flere tilfeller. Sikkerhets- og beredskapshensyn lå til grunn for statens engasjement i Raufoss Ammunisjonsfabrikker (senere Raufoss ASA som i 1998 skilte ut ammunisjonsvirksomheten og dannet det nordiske ammunisjonskonsernet Nammo), Kongsberg Våpenfabrikk (avviklet 1987, men der selskapets forsvarsvirksomhet ble videreført og nå inngår i Kongsberg Gruppen) og Horten Verft (akkord 1987).

Under bankkrisen på 1990-tallet overtok staten aksjene i en rekke norske banker med formål om å avverge en mer alvorlig bankkrise med uoversiktlige og potensielt store negative realøkonomiske konsekvenser. Bankene ble senere privati-

³ Selskapene i eierskapskategori 1, 2 og 3.

sert gjennom flere aksjesalg, men staten har beholdt en eierandel på 34 pst. i DNB.

Mange av selskapene som eies av staten har tidligere vært organisert som forvaltningsorganer eller forvaltningsbedrifter. Omdanningen til selskaper eller foretak har som oftest skjedd ved omfattende regulatoriske reformer. Eksempler på dette er Statkraft og Statnett (1992, tidligere Statkraftverkene) og Telenor (1994, tidligere Televerket).

På 2000-tallet har eierskapspolitikken vært preget av reorganisering av eierskapet gjennom sentralisering av store deler av det direkte forretningsmessige eierskapet i statsforvaltningen. Videre har en rekke selskaper blitt privatisert, eksempelvis Arcus (2001/2003), BaneTele (2006/2009) og Secora (2012). Statens eierandel har i tillegg blitt redusert ved børsnotering i Telenor (2000), Statoil (2001) og Cermaq (2005). Det har også blitt gjennomført strukturelle endringer både i virksomheter med forretningsmessige og sektorpolitiske mål.

Flere sektorpolitiske selskaper er etablert ved utskillelse av virksomhet, sammenslåinger eller nyetableringer. Noen av disse virksomhetene er økonomiske virkemidler, herunder Enova (opprettet i 2001), Innovasjon Norge (2004) og Gassnova (2007). Andre selskaper som er opprettet for å ivareta sektorpolitiske hensyn er Simula Research Laboratory (2001), Universitetsenteret på Svalbard (2002), Nofima (2008) og Norsk Helsenett (2009). Petoro ble opprettet i 2001 for å forvalte Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel. Gassco ble samtidig etablert for å være operatør for gassrørledninger og transportrelaterte gassbehandlingsanlegg. Eksportkreditt Norge AS ble etablert i 2012 for å forvalte en statlig eksportkredittordning.

De regionale helseforetakene og underliggende helseforetak ble etablert fra 2002. Hensikten var å benytte selskapsformen for å oppnå en mer effektiv ressursbruk i sykehussektoren. Sykehusene var tidligere tilknyttet fylkeskommunene, men med en omfattende statlig finansiering.

6 Hvorfor staten bør eie

6.1 Begrunnelser for statlig eierskap

Privat eierskap bør etter regjeringens syn være hovedregelen i norsk næringsliv, jf. kapittel 4. Direkte statlig eierskap bør begrunnes særskilt.

Det er flere grunner til at staten bør være eier i ulike selskaper. Begrunnelsene varierer fra selskap til selskap og tar utgangspunkt i at statlig eierskap kan bidra til at samfunnsøkonomiske og samfunnsmessige hensyn ivaretas.

Ut over at det finnes gode grunner til statlig eierskap, er det også særskilte karakteristika med staten som kan gjøre staten til en god eier i et bredere perspektiv. Dette knytter seg bl.a. til at den norske stat er en langsiktig og kapitalsterk eier som kan bidra positivt til langsiktig eierskap i det norske kapitalmarkedet. Staten kan sammen med andre langsiktige investorer, bidra til stabilitet i eierskapet og stimulere til industriell utvikling av norske selskaper og oppbygging av kompetanse over tid. Staten er opptatt av den økonomiske utviklingen i selskapene og har forventninger til denne på kort sikt. Samtidig kan staten som eier ha et mer langsiktig perspektiv enn private aktører ved sitt eierskap, og vektlegger derfor også en god utvikling av selskapene over tid. Dersom det foreligger investeringsmuligheter som er forventet lønnsomme og med akseptabel risiko, har staten evne til å bidra til nødvendige kapitalutvidelser selv om det er finansiell uro. På denne måten kan statens langsiktige eierskap fungere som et stabiliserende element i det norske kapitalmarkedet.

I det følgende gis en gjennomgang av de begrunnelsene som regjeringen mener bør ligge til grunn for et statlig eierskap. Målformuleringene for statens eierskap i hvert enkelt selskap fremgår av selskapsgjennomgangen i kapittel 9.

6.1.1 Korrigerende av markedssvikt

Markedssvikt karakteriseres ved at det oppstår et avvik mellom privat- og samfunnsøkonomisk lønnsomhet. Slik svikt kan medføre at markeder ikke fungerer godt eller at nyttig produksjon av varer og tjenester ikke skjer og at økonomien lider et samfunnsøkonomisk tap. Markedssvikt kan skyl-

des ulike forhold som bl.a. etableringshindre, stor- eller samdriftsfordeler, eksterne virkninger på tilbuds- og/eller etterspørselsiden, mangelfull konkurranse og mangelfull eller asymmetrisk informasjon. Markedssvikt kan også skyldes manglende reguleringer (for eksempel mangel på eiendomsrettigheter), uheldige reguleringer som hemmer etableringer og gir uheldige insentiver og ønskede reguleringer (på noen områder er det ikke ønskelig eller ikke tillatt med markeder). Statlig eierskap kan være et mulig virkemiddel for å korrigere for markedssvikt.

For et samfunn kan det være enkelte varer og tjenester som bør eller må produseres på en annen måte enn gjennom et marked med fri konkurranse. Dette kan for eksempel være tilfellet ved produksjon av fellesgoder eller produksjon på områder hvor det er naturlige monopoler. Strømnettet er et eksempel hvor det er betydelige stor-driftsfordeler som medfører et naturlig monopol. Det sentrale strømmettet er i tillegg ansett som avgjørende nasjonal infrastruktur hvor det har vært ønskelig med statlig kontroll. Dette oppnås gjennom statlig eierskap. Gjennom Statnett eier staten størsteparten av det sentrale overføringsnettet for strøm. Sentralnettet binder sammen kraftproduksjon og -forbruk i ulike landsdeler, sørger for sentrale utvekslingspunkter for kraft i alle regioner og omfatter også utenlandsforbindelsene.

Eksterne effekter oppstår når en aktørs beslutninger fører til at andre aktører får påvirket sine kostnader eller nytte i positiv eller negativ retning uten at dette tas hensyn til i beslutningstakingen. Eksempelvis kan den samfunnsmessige nytten ved forskning og utvikling være større enn den privatøkonomiske nytten. Et annet eksempel er muligheten for klyngeeffekter som kan påvirke lønnsomheten av (geografisk) lokalisering av virksomhet. Lønnsomheten kan bli lavere både for den enkelte virksomhet og for samfunnet hvis den enkelte aktør ikke tar hensyn til den totale lønnsomheten, men kun egen aktivitet. Disse eksemplene viser at det finnes flere ulike former for markedssvikt hvor det kan intervenseres i markedet for å søke å øke den samfunnsøkonomiske nytten.

Figur 6.1 Gjennom Statnett eier staten størsteparten av det sentrale overføringsnettet for strøm i Norge.

Foto: Statnett.

I tilfeller med markedssvikt bør det utformes treffsikre og målrettede tiltak som kan gi bedre insentiver, bidra til et større samsvar mellom privat- og samfunnsøkonomisk lønnsomhet og dermed også bidra til mer velfungerende markeder, mer effektiv ressursanvendelse og dermed økt verdiskaping. Staten har en rekke virkemidler som skal stimulere til mer forskning i næringslivet og korrigere for andre former for markedssvikt. Statlig eierskap bør bare brukes for å korrigere for eksterne effekter eller andre former for markedssvikt, dersom det ikke finnes andre virkemidler som er mer treffsikre.

6.1.2 Nasjonal forankring av viktige selskaper, hovedkontorfunksjoner og nøkkelkompetanse

Fra samfunnets side kan det være ønskelig å opprettholde visse typer virksomhet i Norge. For eksempel kan visse typer aktivitet antas eller forventes å ha (eksterne) positive virkninger på resten av økonomien. Statlig eierskap kan være en av flere måter å ivareta og utvikle ønsket virksomhet og kompetanse på i Norge, og gjennom dette bidra til økt samlet verdiskaping for samfunnet.

Utviklingen av Statoil fra 1972 frem til i dag er et godt eksempel på dette.

Kunnskapskapitalen som ansatte, eiere, organisasjoner og forskningsinstitusjoner representerer, har betydning for norsk næringslivs konkurransekraft på sikt. Sentrale deler av et selskaps kompetanse, inkludert forsknings- og utviklingsmiljø, har tradisjonelt vært lokalisert i tilknytning til selskapenes hovedkontorer. Statlig eierskap kan benyttes som et virkemiddel for å opprettholde hovedkontor i Norge. Dette sikres ved å eie minimum en tredjedel av et selskap som gjør at staten som eier kan motsette seg endringer i vedtektene.

Strategiske beslutninger på konsernnivå vil alltid fattes av selskapets styrende organer, som normalt er lokalisert i tilknytning til hovedkontoret. Nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner er derfor ønskelig både i Norge og i mange andre land. For norsk næringsliv er det av betydning at mange både små og store virksomheter har en tydelig norsk forankring og ledes fra Norge. Norsk hovedkontor i viktige selskaper kan bidra til å sikre og utvikle spesialisert industriell, teknologisk og finansiell kompetanse, og kan også bidra til å utvikle norsk lederkompetanse. Statlig eier-

Figur 6.2 Statoil har siden etableringen i 1972 utviklet seg til et ledende petroleumsselskap globalt.

Foto: Kim Laland og Statoil ASA.

skap kan være et positivt bidrag i utviklingen av det samlede norske næringslivet dersom det bidrar til at norske virksomheter og teknologi beholdes og videreutvikles fra Norge. Et vesentlig bidrag fra staten for å opprettholde, tiltrekke seg og utvikle slike kunnskapsmiljøer vil være gjennom en helhetlig politikk som kan gjøre Norge til et attraktivt land å drive næringsvirksomhet i. Dette vil samtidig bidra med skatteinntekter.

Selskaper børsnoteres som regel i det landet hovedkontoret ligger, og mesteparten av aksjeomsetningen vil finne sted på hjemlandets børs. Dette kan være en positiv virkning av å gjøre det mer attraktivt for selskaper å plassere sine hovedkontor i Norge.

Et annet mål med eierskap kan være å sikre kontroll med at det fortsatt foregår produksjon av varer og tjenester av betydning for nasjonal sikkerhet, leveringssikkerhet eller for å ivareta nasjonal suverenitet. Hensynet til strategisk produksjon har medført statlig eierengasjement ved flere ulike virksomheter. Sikkerhets- og beredskaps-hensyn lå til grunn for statens engasjement i Raufoss Ammunisjonsfabrikker, Kongsberg Våpenfabrikk og Horten Verft. Staten er fortsatt engasjert som eier i virksomheter som er sprun-

get ut fra disse selskapene gjennom Kongsberg Gruppen og Nammo, og det anses som hensiktsmessig at hovedvirksomheten i selskapene opprettholdes i Norge. Selskapene eies i dag sammen med private eiere.

På Svalbard vil statlig eierskap videreføres i selskaper som på hver sin måte bidrar til å understøtte norsk Svalbard-politikk, jf. St.meld. nr. 22 (2008–2009). Dette gjelder for eksempel Store Norske Spitsbergen Kulkompani, som skal drives på forretningsmessig grunnlag og bidra til at samfunnet i Longyearbyen opprettholdes og videreutvikles på en måte som understøtter de overordnede målene i norsk Svalbard-politikk, og Kings Bay, som er en viktig aktør for å nå målet om å videreutvikle Svalbard og Ny-Ålesund som en plattform for norsk og internasjonal polarforskning.

6.1.3 Forvaltning av felles naturressurser

Det har vært bred politisk enighet om å sikre fellesskapet en stor andel av verdiskapingen fra utvinning av naturressurser som fiskeri og havbruk, vannkraft og petroleum. Det har over lang

Figur 6.3 Statkraft er Norges største kraftprodusent, med om lag en tredjedel av landets totale produksjon.

Foto: Statkraft.

tid blitt utviklet rammeverk og institusjoner for å oppnå dette.

På enkelte områder har andre offentlige virkemidler enn statlig eierskap ikke vært ansett som tilstrekkelig for å sikre råderetten over og inntektene fra landets store naturressurser. Nødvendigheten av statlig eierskap for å oppnå disse målene kan imidlertid diskuteres, ettersom mye har endret seg siden utnyttelsen av de ulike ressursene startet. En aktør kan vanskelig flytte steds-spesifikke naturressurser ut av landet. Staten vil derfor uavhengig av eierskap ha en viss kontroll med ressursene og på ulike måter regulere forvaltningen av dem, samt sikre seg en rimelig del av avkastningen og grunnrenten fra ressursen gjennom skattesystemet. Statlig direkte eierskap bør således over tid vurderes opp mot andre alternativer, særlig ettersom forutsetningene kan endres.

Statlig eierskap som virkemiddel har vært brukt for å sikre norsk kontroll av en rekke naturressurser. Statkraft SF og Statskog SF er eksempler på at statlig eierskap benyttes som virkemiddel, slik at forvaltningen av naturressursene søkes ivaretatt i tråd med samfunnets ønsker og til fellesskapets beste. Det kan for eksempel

være tilfelle at privatøkonomisk utnyttelse av enkelte naturressurser har et kortsiktig perspektiv som ikke er i samsvar med god samfunnsøkonomisk utnyttelse over tid. For at forvaltningen skal skje til fellesskapets beste må det bl.a. tas hensyn til fremtidige generasjoner. Statlig eierskap kan benyttes som virkemiddel for å ivareta slike hensyn. Statlig eierskap kan også være med på å sikre at inntektene knyttet til naturressursene tilfaller fellesskapet og ikke få enkeltaktører.

6.1.4 Sektorpolitiske og samfunnsmessige hensyn

Statlig eierskap kan i enkelte tilfeller begrunnes sektorpolitisk og særlig på områder hvor staten har et særskilt ønske om styring og kontroll, herunder mulighet for å endre vilkår raskt. Private eiere kan da ha et begrenset ønske om å etablere virksomhet på slike områder da muligheter for endringer i rammevilkår (den politiske risikoen) kan anses som for stor. I så fall kan statlige selskaper utgjøre et mulig virkemiddel på et bestemt politikkområde. Spesifikke sektorpolitiske mål kan stille konkrete krav til det enkelte selskap om bl.a. virkefelt og produkter, tilgjengelighet, kvali-

Figur 6.4 Vinmonopolet brukes som et virkemiddel i alkoholpolitikken for å begrense og kontrollere tilgjengeligheten av alkohol.

Foto: Erik Thallaug og AS Vinmonopolet.

tet, service og priser på varer og tjenester. Vinmonopolet brukes for eksempel som et virkemiddel i alkoholpolitikken for å begrense og kontrollere tilgjengeligheten av alkohol. Staten har også et særskilt ansvar for å ivareta god nasjonal infrastruktur som bl.a. flyplasser og strømmnett. Dette sikres i dag bl.a. gjennom eierskap i Avinor og Statnett. Det har imidlertid vært en utvikling mot at det i større grad søkes å skille mellom statens ulike typer ansvar, for eksempel ansvar for finansiering og ansvar for produksjon. Ansvaret kan i en del tilfeller deles slik at staten har ansvaret for finansiering, mens produksjonen settes ut på anbud og gjennomføres ved statlig kjøp.

Det er bl.a. sektorpolitiske hensyn som ligger til grunn for statlige sykehus. Målet er å legge grunnlaget for en helhetlig styring av spesialisthelsetjenesten, bl.a. gjennom lovfesting av et tydelig statlig ansvar. Det statlige eierskapet skal også legge til rette for bedre utnyttelse av de ressursene som settes inn i sektoren og derved sikre bedre helsetjenester til hele befolkningen. I deler

av helse-, utdannings- og samferdselssektoren har det vært et mål å sikre et likt basistjenestetilbud til alle, uavhengig av betalingsevne. Gjennom eierskap i bl.a. Norsk Rikskringkasting og teatervirksomhet har staten søkt å ivareta kulturpolitiske mål.

Statlig eierskap kan også sees i lys av et ønske om lik tilgang og sikker forsyning av visse tjenester uavhengig av etterspørsel, bosted, betalingsvilje og -evne og annen status. Slike begrunnelser for statlig eierskap må sees i sammenheng med ønsket om å ivareta sektorpolitiske hensyn, og det må i hvert enkelt tilfelle vurderes hvorvidt statlig eierskap er det mest hensiktsmessige virkemidlet, målt mot andre virkemidler. Selv om staten ser det som sin oppgave å sikre et tilbud, og eventuelt også finansieringen, så kan det finnes alternativer til statlig eierskap. Alternativer kan være statlig kjøp gjennom anbud og offentlig privat samarbeid. Den teknologiske og samfunnsmessige utviklingen kan imidlertid endre forutsetningene slik det for eksempel har skjedd innenfor telesektoren.

Det kan også oppstå krisesituasjoner hvor statlig eierskap kan være en egnet eller eneste mulighet for å ivareta samfunnsmessige hensyn. Slik agering tilhører unntakstilfellene. Ved slike unntakstilfeller vil eventuell statlig agering måtte holde seg innenfor EØS-avtalens bestemmelser om statsstøtte. Staten har ved enkelte anledninger kommet inn på eiersiden i forbindelse med ulike kriser. Under bankkrisen tidlig på 1990-tallet ble staten eieeier i de tre største forretningsbankene, etter at løsninger med privat kapital var forsøkt. Formålet var å avverge en mer alvorlig bankkrise. Eierandeler er senere avhendet, to banker er solgt, en er delprivatisert, og i dag sitter staten igjen med en eierandel på 34 pst. i DNB. Også andre land har måttet gå inn på eiersiden i banker som en følge av ulike krisesituasjoner. I etterkant av siste finanskriser er det gjennomført og arbeides for å gjennomføre tiltak i mange land som styrker soliditeten i finansnæringen. Tiltakene bidrar til å redusere risikoen i finansinstitusjonene og finansmarkedene generelt og til å redusere behovet for eventuell statlig inngripen ved kriser.

6.2 Alternative virkemidler til statlig eierskap

Det bør vurderes for hvert enkelt tilfelle om eierskap er det mest effektive virkemidlet for staten for å oppnå aktuelle mål. Slike vurderinger kan gjøres ved å vurdere nytte og kostnader opp imot

politiske mål. Slike vurderinger bør gjøres med jevne mellomrom ettersom forutsetninger gjerne endres over tid. Generelt har det vært en tendens til at ivaretagelsen av definerte mål gjennom eierskap i selskaper, erstattes av reguleringsinstrumenter som bl.a. konsesjonsregler, lover og forskrifter. Sektorpolitiske begrunnelser for statlig eierskap kan endres over tid slik at ivaretagelsen av politiske mål kan skilles fra selve eierutøvelsen. Betydningen av eierskap for å regulere markedet gjennom forvaltningsselskaper er redusert og i enkelte sektorer bortfalt. Konsesjonsbestemmelser kan bl.a. sikre at nødvendige tjenester gjøres tilgjengelige for alle selv uten offentlig eierskap. Incentiver, ny teknologi og økt konkurranse i større og mer integrerte markeder gjør at ulike mål i dag ofte kan oppnås mer effektivt gjennom bl.a. markedet, lov, reguleringer og konsesjonsvilkår, enn gjennom statlig eierskap av leverandøren.

Andre alternativ er å knytte subsidier eller avgifter til bestemte handlingsmønstre, kontraktstyring og statlig kjøp. Staten kan styre sine selskaper ved å inngå avtaler på samme måte som overfor private selskaper. Kontraktstyringen kan innebære produksjon av en bestemt type vare eller tjenester, eller fastsatt pris overfor brukerne, mot vederlag fra staten. Slike avtaler kan inngås på kommersielt grunnlag med forretningsmessige selskap, samtidig som staten realiserer sine sektorpolitiske målsettinger. Gjennom anbudsreglementet kan det settes krav til tilbud og søke å oppnå kostnadseffektivitet og effektiv ressursallokering. Et eksempel er at en rekke fly- og bussruter jevnlig legges ut på anbud for å sikre et bredt transporttilbud i alle deler av landet. Slike tilnærminger kan gi et mer tydelig skille mellom rollen som leverandør (for eksempel som sektorpolitisk instrument) og eierrollen. Det gjør det også mulig å privatisere selskaper fordi ivaretagelsen av de politiske hensynene ikke lenger er knyttet til eierskapet.

6.3 Kategorisering av selskapene i det direkte eierskapet

Selskapene i statens portefølje har siden 2006 vært kategorisert i fire ulike kategorier. Utgangspunktet for kategoriseringen har vært statens begrunnelser og mål for det direkte statlige eierskapet, jf. kapittel 6.1. Regjeringen mener at systemet med kategorisering av eierskapet har bidratt til å tydeliggjøre statens mål med eierskapet i det enkelte selskap og at dagens fire kategorier er en hensiktsmessig inndeling. Regjeringen

vil derfor videreføre denne kategoriseringen. Den konkrete kategoriseringen av og målformuleringen for statens eierskap i hvert enkelt selskap fremgår av kapittel 9.

De fire kategoriene er som følger:

1. Selskaper med forretningsmessige mål.
2. Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner.
3. Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål.
4. Selskaper med sektorpolitiske mål.

Kategori 1 – Selskaper med forretningsmessige mål

I denne kategorien inngår selskaper der staten kun har forretningsmessige mål med eierskapet. Eierforvaltningen av selskapene i denne kategorien har som eneste formål å maksimere verdiene av statens investeringer bl.a. gjennom å bidra til en god forretningsmessig utvikling av selskapene. Hvorvidt staten bør forbli eier i disse selskapene er gjenstand for løpende forretningsmessige vurderinger.

Kategori 2 – Selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontorfunksjoner

I denne kategorien inngår selskaper der staten har forretningsmessige mål med eierskapet, og et mål om å opprettholde norsk forankring av selskapenes hovedkontor og tilhørende hovedkontorfunksjoner. For å ivareta sistnevnte mål er det i utgangspunktet tilstrekkelig med en eierandel på over en tredjedel.

Kategori 3 – Selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål

I denne kategorien inngår selskaper der staten har forretningsmessige mål med eierskapet og hvor det er andre samfunnsmessige begrunnelser for statlig eierskap enn norsk forankring av hovedkontor.

Et fellestrekk for selskapene i kategori 3, i likhet med selskapene i kategori 1 og 2, er at de driver i konkurranse med andre kommersielle aktører på forretningsmessig grunnlag⁴.

For de fleste av selskapene i kategori 3 vil situasjonen være nokså lik kategori 2, i den forstand at det ikke er behov for særskilt oppfølging i eierskapsforvaltningen for å realisere spesifikt definerte mål. Målene realiseres ved at selskapet

⁴ For noen selskaper kan enkelte deler av virksomheten være unntatt for konkurranse.

driver sin virksomhet på forretningsmessig grunnlag innenfor den aktuelle sektor.

For enkelte selskaper vil det imidlertid ut fra statens mål med eierskapet kunne legges enkelte føringer for virksomheten. For at det ikke skal skapes tvil om at selskaper i denne kategorien drives på forretningsmessig grunnlag, vil den sektorpolitiske styringen hovedsakelig ivaretas gjennom reguleringer, konsesjonsregler og forretningsmessige statlige kjøp fra selskapene.

Kategori 4 – Selskaper med sektorpolitiske målsettinger

Statens eierskap i selskapene i kategori 4 har hovedsakelig sektorpolitiske formål. Målene for disse selskapene bør tilpasses formålet med eierskapet i det enkelte selskap. Som eier vil staten vektlegge at de sektorpolitiske målene nås mest mulig effektivt.

7 Hva staten bør eie

Regjeringen ønsker å legge til rette for et mangfoldig og verdiskapende norsk næringsliv, og vil styrke det private eierskapet, jf. kapittel 4. Dette vil bidra til å styrke norsk konkurransekraft. Med bakgrunn i dette ønsker regjeringen over tid å redusere statens direkte eierskap. Dette vil i særlig grad knytte seg til selskaper hvor staten ikke har særskilte grunner for å være eier, men det vil også kunne være aktuelt å redusere statens eierandel i øvrige selskaper, gitt at dette kan gjøres innenfor en ramme som ivaretar statens mål med eierskapet.

Regjeringen vil vise til at ambisjonen om å redusere statens direkte eierskap over tid ikke knytter seg til budsjettmessige hensyn, men til de forhold som er redegjort for i kapittel 4.1 og 4.2. Disponeringen av kapital som frigjøres ved eventuelle reduksjoner av statens eierskap, må forstås ut fra bl.a. de rammene som er trukket opp for forvaltningen av statens finansielle formue.

Et ønske om å sikre kontroll over naturressurser, opprettholde norsk forankring av viktige selskaper og ivaretagelse av sektorpolitiske hensyn tilsier at staten i overskuelig fremtid vil ha et betydelig eierskap. Regjeringen vil forvalte eierskapet på en verdiskapende og profesjonell måte, og vil i de forretningsmessige selskapene være åpen for transaksjoner som kan bidra til å videreutvikle verdiene i selskapene.

Nedenfor angis hvilke endringer regjeringen vil legge opp til i statens direkte eierskap over tid. Det vises for øvrig til selskapsgjennomgangen i kapittel 9.

7.1 Endringer av statens eierskap

7.1.1 Reduksjon av statens direkte eierskap over tid

Regjeringen mener at staten ikke bør ha som langsiktig ambisjon å være eier i selskaper der staten kun har forretningsmessige mål med eierskapet. Det er regjeringens oppfatning at over tid vil andre eiere ofte være i bedre stand enn staten til å utvikle verdiene i slike selskaper. Regjeringen vil på denne bakgrunnen fremme forslag til Stortinget

i budsjettproposisjonen for 2015 om fullmakter til helt eller delvis å avhende statens eierskap i selskapene i kategori 1. For flere av disse selskapene har regjeringen allerede slike fullmakter i dag.

Regjeringen vil fremheve at selv om staten ikke bør ha en langsiktig ambisjon om å være eier i disse selskapene, så vil eventuelle endringer i statens eierandeler kun gjennomføres dersom dette anses å være økonomisk gunstig for staten. Videre kan det være selskaps- og markedsmessige forhold som tilsier at staten bør vente med eventuell utnyttelse av fullmaktene.

Selskapene i kategori 2 er forretningmessige selskaper hvor målet med det statlige eierskapet, ut over avkastning på investert kapital, er å opprettholde hovedkontor i Norge. Dette oppnås i hovedsak ved en eierandel som sikrer negativ kontroll, dvs. mer enn en tredjedel. Regjeringen vil derfor ha som utgangspunkt at det ikke vil være aktuelt å redusere statens eierskap til under 34 pst. i disse selskapene. I den grad det kommer forslag fra styrene eller andre om verdiskapende industrielle løsninger som bare vil realiseres ved en reduksjon av statens eierskap til under 34 pst., vil dette bli gjenstand for en konkret vurdering av den forretningmessige nytten og muligheten til å ivareta statens mål med eierskapet. Eventuelle saker av en slik karakter vil bli forelagt Stortinget.

Det kan foreligge særskilte hensyn som tilsier at den nedre grensen for statens eierandel i enkelt-selskaper i kategori 2 er forskjellig fra 34 pst. Dette gjelder for eksempel Statoil ASA, Aker Kværner Holding AS og Nammo AS. Førstnevnte knytter seg til Statoils avsetning av statens olje og gass sammen med sin egen, mens i de to sistnevnte har staten inngått aksjonæravtaler med industrielle partnere. En relevant faktor er også hvorvidt selskapene er børsnoterte eller ikke. I selskaper hvor det ikke er spredt eierskap kan det være nødvendig med en høyere eierandel for å ivareta tilfredsstillende eiermessig innflytelse.

I kategori 3 inngår selskaper der staten har forretningsmessige mål med eierskapet og hvor det er andre begrunnelser for statlig eierskap enn norsk forankring av hovedkontor. Regjeringen mener det er gode begrunnelser for at staten bør

være eier i disse selskapene. Det vil imidlertid for selskapene i kategori 3 likevel kunne være rom for justeringer og endringer i statens eierskap ut fra kommersielle betraktninger, og på en måte som også ivaretar statens begrunnelse for eierskapet i selskapene. Eventuelle konkrete saker vil bli forelagt Stortinget.

Statens eierandel i de sektorpolitiske selskapene i kategori 4, bør i utgangspunktet ligge fast. Dette er imidlertid ikke til hinder for endringer dersom de sektorpolitiske hensynene bortfaller eller kan ivaretas på en annen og tilfredsstillende måte ved bruk av andre virkemidler enn eierskap. Telenor og Statkraft er eksempler på store virksomheter som har gått fra å være statlige virksomheter til å bli konkurranseutsatte selskaper. Et nyere eksempel på overgang fra kategori 4 til kategori 1 er Ambita (tidligere Norsk Eiendomsinformasjon).

7.1.2 Verdiøkende transaksjoner

Hovedmålet i forvaltningen av eierskapet i de forretningsmessige selskapene er høy avkastning over tid på investert kapital.

Som eier stiller regjeringen seg i utgangspunktet positiv til strategiske initiativer og transaksjoner som kan forventes å bidra til verdiutviklingen i selskapene og som samtidig kan gjennomføres innenfor en ramme som ivaretar statens mål med eierskapet.

I en global økonomi hvor kompleksiteten øker og der innovasjons- og teknologiutviklingen skjer raskt, er det blitt mer krevende for selskaper å opprettholde og styrke sin konkurranseposisjon over tid. Selskaper som skal lykkes, bør ha evne til høy endringstakt og god forståelse av strategiske og konkurransemessige endringer som oppstår som følge av et endret forretningsklima. Slike omstillinger kan også kreve medvirkning fra eierne, for eksempel gjennom bl.a. tilførsel av kapital, fusjoner og oppkjøp av virksomhet, eller gjennom tilførsel av ny type kompetanse på eiersiden.

Regjeringen vil legge vekt på at staten som eier bør opptre slik at selskapene kan utnytte gode forretningsmuligheter og vil derfor aktivt vurdere eventuelle initiativer som fremmes fra selskapene, gitt at slike anses å være forretningsmessig gunstig og ivaretar statens mål med eierskapet. Bl.a. med bakgrunn i dette, og for å redusere statens direkte eierskap over tid, vil regjeringen være åpen for å kunne redusere statens eierandel for to av selskapene i kategori 2.

Regjeringen vil på denne bakgrunn i budsjettproposisjonen for 2015 fremme forslag til Stortinget om fullmakter som åpner opp for å kunne redusere statens eierandel for Kongsberg Gruppen ASA og Telenor ASA, ned mot 34 pst.

Eventuelle endringer av statens eierandeler som kan styrke statens verdier og det industrielle grunnlaget for selskapene i kategori 2 hvor det foreligger aksjonæravtaler som regulerer statens eierskap, dvs. Aker Kværner Holding AS og Nammo AS, må vurderes i lys av disse avtalene. Det fremmes derfor ikke forslag om slike fullmakter, jf. kapittel 7.1.1. I DNB ASA, Norsk Hydro ASA og Yara International ASA er den statlige eierandelen i dag svært nær 34 pst. og det vurderes ikke som hensiktsmessig å fremme fullmakter for å redusere statens eierskap i disse selskapene.

Når det gjelder regjeringens vurderinger knyttet til selskapene i kategori 3 og 4 vises det til kapittel 7.1.1.

Regjeringen vil kun i helt særskilte situasjoner vurdere å øke statens eierandel i deleide selskaper. Regjeringen ser det heller ikke som aktuelt at staten arbeider aktivt med å ta nye strategiske posisjoner i konkurranseutsatte selskaper. Erfaringene fra statlige forsøk på industrireising i siste halvdel av forrige århundre tyder ikke på at staten er den beste aktøren til å drive økonomisk utvikling gjennom direkte eierposisjoner. Kun i helt ekstraordinære tilfeller vil regjeringen kunne vurdere nytt statlig eierskap. Dette må i så fall vurderes nøye og begrunnes ut fra samfunnsøkonomisk lønnsomhet og andre samfunnmessige hensyn.

For øvrig viser regjeringen til statens øvrige virkemidler og politikk for å legge til rette for et mangfoldig og verdiskapende norsk næringsliv.

7.1.3 Utskilling og etablering av nye statlige selskaper

Regjeringen legger vekt på at statlig produksjonsvirksomhet skal utføres effektivt og ha en hensiktsmessig styrings- og organisasjonsstruktur. Regjeringen vil på bakgrunn av dette kunne vurdere omorganiseringer av statlig virksomhet og nye selskapsetableringer, hvor utgangspunktet er at etablering av nytt statlig eierskap vil kunne skje ut fra samfunnsøkonomisk lønnsomhet og andre samfunnmessige hensyn. Bl.a. har Samferdselsdepartementet siden regjeringsskiftet arbeidet med å legge til rette for flere store reformer i transportsektoren. På vegområdet arbeider regjeringen for å opprette et utbyggingsselskap, med det formål å gjennomføre flere vegprosjekter og gjøre utbyggingen mer effektiv. I reformarbeidet

tas det også sikte på en omorganisering av Jernbaneloverket og NSB for å oppnå en hensiktsmessig styringsstruktur, en forretningsmessig organisasjonsform og tydelige mål.

7.1.4 Forhold som vil bli vektlagt ved endringer i statens eierskap

Regjeringen vil fremheve at det er avgjørende at endringer i statens eierskap gjennomføres på en måte som er profesjonell, forretningsmessig forsvarlig og som ivaretar statens verdier.

Regjeringen vil i sine beslutninger om endringer i statens eierskap vurdere både markedsmessige og selskapsesifikke forhold. Regjeringen vil ikke gjennomføre endringer i statens eierskap eller støtte transaksjoner med mindre dette vurderes som økonomisk gunstig for staten i hvert enkelt tilfelle. Dette innebærer bl.a. at en reduksjon av statens direkte eierskap vil skje over tid.

Fullmaktene som eventuelt gis til regjeringen i selskaper i kategori 1 og 2 må videre forstås ut fra et ønske fra regjeringen om å kunne stille seg åpen for å bidra til verdiskapende transaksjoner gjennom å kunne justere sitt eierskap i disse selskapene.

Ved vurderinger av transaksjoner vil regjeringen normalt også benytte eksterne rådgivere.

7.2 Fullmakter

Etter Grunnlovens § 19 faller det ikke inn under statsrådets myndighet å endre statens kapitalplasseringer i selskaper med statlig eierandel, eksempelvis gjennom kjøp eller salg av aksjer, deltagelse i emisjoner eller å gi støtte til industrielle transaksjoner med oppgjør i aksjer som endrer statens eierandel. For slike disposisjoner må regjeringen ha særskilt fullmakt fra Stortinget, jf. Stortingets behandling av Dokument nr. 7 (1972–1973) i Innst. S. nr. 277 (1976–1977).

Med bakgrunn i at regjeringen ønsker å redusere det statlige eierskapet og å bidra til verdiskapende transaksjoner, vil regjeringen, som nevnt,

fremme forslag til Stortinget i forbindelse med statsbudsjettet 2015 om følgende fullmakter:

- Fullmakter til helt eller delvis å avhende statens eierskap i alle selskaper i kategori 1.
- Fullmakter til reduksjon av statens eierandel ned mot 34 pst. i Kongsberg Gruppen ASA og Telenor ASA.

Som nevnt må eventuell utnyttelse av fullmaktene være forretningsmessige begrunnet. Eventuell utnyttelse av fullmaktene kan også knytte seg til ulike typer løsninger, eksempelvis salg av statens aksjer til industrielle eller finansielle aktører, børspoteringer, eller som del av industrielle løsninger.

Regjeringen har også vurdert behovet for øvrige fullmakter, bl.a. med utgangspunkt i at staten i kommersielle selskaper bør ha mulighet til å agere på en profesjonell måte på linje med hva andre gode eiere gjør. Som det fremgår av kapittel 2.3.2 innebærer raskere endringstakt i næringslivet at selskaper i større grad enn tidligere må omstille seg. Dette kan kreve medvirkning fra eierne, for eksempel gjennom tilførsel av kapital, ved oppkjøp, fusjoner, salg mv.

Regjeringen erkjenner de økte kravene til raske og effektive beslutningsprosesser, men mener at det ikke er grunner til å gå bort fra den grunnleggende arbeidsdelingen mellom regjering og Storting i eierskapsaker, og vil legge denne til grunn også fremover. Etter regjeringens vurdering har denne arbeidsdelingen fungert godt og ikke vært til hinder for at selskapene, hvor staten er en stor eier, har kunnet utnytte gode forretningsmuligheter på linje med andre selskaper.

Regjeringen mener også at det ikke er grunner til å gå bort fra etablert praksis om at staten er tilbakeholden med å gi fullmakter til styret i saker som etter loven tilligger generalforsamlingen.

Som det fremgår av kapittel 8.3.1 vil regjeringen også fortsatt kunne støtte at staten medvirker til tilbakekjøpsprogrammer (at selskapet kjøper tilbake aksjer i markedet, for så å slette disse, som et supplement til utbytte), under forutsetning av at statens eierandel i selskapet ikke endres som følge av dette.

8 Hvordan staten bør eie

Staten er gjennom det direkte eierskapet som forvaltes av departementene den klart største eieren i Norge og også en stor eier i internasjonal sammenheng. Norge og de øvrige nordiske landene anses å ligge langt fremme i utøvelsen av statlig eierskap. Dette skyldes i stor grad at det har vært politisk konsensus om sentrale rammer for den statlige eierskapsutøvelsen. Dette har bidratt til forutsigbarhet for selskapene og kapitalmarkedene. De viktigste rammene har vært at det statlige eierskapet skal utøves profesjonelt i tråd med selskapslovgivningen og annet lovverk, i tråd med allment aksepterte eierstyringsprinsipper, at staten kun utøver eiermakt på generalforsamlinger og det klare skillet mellom statens rolle som eier og øvrige roller.

Regjeringen har som ambisjon at den norske stats eierskapsutøvelse skal være av beste praksis internasjonalt. I sin eierskapsutøvelse vil staten legge vekt på områder hvor staten som eier har gode forutsetninger for å tilføre selskapene verdi:

- Innenfor den etablerte rammen for god eierstyring og selskapsledelse, herunder rolle- og ansvarsdelingen mellom styre og eier som selskapslovgivningen legger opp til, vil staten fortsatt legge vekt på å styrke den strategiske og økonomiske oppfølgingen av selskapene. Dette vil skje gjennom analytisk oppfølging, gjennom å videreutvikle strategiske oppfatninger om selskapenes utvikling og gjennom å ha klare forventninger til selskapenes resultater. For det enkelte selskap kan det være en styrke å kunne ha en strategisk dialog med en utfordrende eier innenfor rammene angitt ovenfor.
- Staten er ikke representert i selskapenes styrende organer. En av de viktigste oppgaver for staten som eier er å sikre kompetente styre som også evner å håndtere de strategiske utfordringene selskapene står overfor. Staten som eier må ha klare oppfatninger av behovet for styrekompetanse i det enkelte selskap, og har de siste årene styrket arbeidet med rekruttering og vurdering av styremedlemmer. Dette arbeidet vil fortsette.
- God eierstyring og selskapsledelse (corporate governance) styrker tilliten til selskapene og

bidrar til størst mulig verdiskaping over tid. Staten vil legge vekt på å være en ledende eier når det gjelder å fremme god eierstyring og selskapsledelse.

I det følgende gjennomgås statens eierskapsutøvelse.

8.1 Rammer for statens eierskapsutøvelse

8.1.1 Konstitusjonelle rammer

Grunnloven § 3 fastslår at den utøvende makt er hos kongen, som i praksis innebærer regjeringen. Stortinget kan likevel gi generelle retningslinjer og instruere regjeringen i enkeltsaker, i form av plenarvedtak eller lovvedtak.

Det statlige eierskapet reguleres også av Grunnloven § 19: «Kongen våker over at statens eiendommer og regalier anvendes og bestyres på den av Stortinget bestemte og for samfunnet nyttigste måte.» Det er således regjeringen som forvalter statens aksjer og eierskap i statsforetak og særlovselskap mv. Bestemmelsen gir Stortinget en utrykkelig hjemmel til å instruere regjeringen i saker som angår det statlige eierskapet.

I henhold til Grunnloven § 12 andre ledd er forvaltningen av eierskapet delegert til det departement selskapet hører inn under. Statsrådets forvaltning av eierskapet utøves under konstitusjonelt og parlamentarisk ansvar.

Stortingets bevilgningsmyndighet innebærer at det må innhentes samtykke fra Stortinget ved endringer av statens eierandeler i et selskap (kjøp og salg av aksjer) og vedtak om kapitaltilførsel som innebærer utbetalinger for staten.

Selskaper med statlig eierandel vil normalt selv kunne kjøpe og selge aksjer i andre selskaper og kjøpe opp eller selge deler av virksomhet, når dette er et naturlig ledd i tilpasningen av selskapsformålsbestemte virksomhet, uten at Stortingets samtykke er påkrevd. I selskaper hvor staten er eneste aksjeeier må det innhentes samtykke fra Stortinget for beslutninger som i vesentlig grad vil endre statens engasjement eller virksomhetens

karakter jf. Innst. S. nr. 277 (1976–1977) side 18. Når det gjelder selskaper hvor staten er aksjeeier sammen med andre, må spørsmålet om forhåndsdrøftelse i Stortinget gjelde saker som har en slik rekkevidde at de må bringes frem for generalforsamlingen (for eksempel fisjon eller fusjon av virksomhet). Avhengig av statens eierandel i selskapet vil det kunne være nødvendig å legge frem slike saker for Stortinget, jf. Innst. S. nr. 277 (1976–1977) side 19, men som den klare hovedregel hører saker om kjøp og salg av aksjer, herunder kjøp og salg av datterselskaper, under selskapsledelsen.

Riksrevisjonen fører kontroll med statsrådets (departementets) forvaltning av det statlige eierskapet, og rapporterer til Stortinget om denne.

8.1.2 Statsrådets myndighet i selskapet

Det rettslige grunnlaget for statsrådets eiermyndighet i et aksjeselskap er aksjeloven § 5-1 som lyder: «Gjennom generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet.» Tilsvarende bestemmelse gjelder for allmennaksjeselskapene, statsforetakene og for de fleste særlovselskapene¹. Hva angår statsforetakene er «generalforsamlingen» byttet ut med «foretaksrådet», men realiteten er den samme. I det følgende benyttes generalforsamlingen som betegnelse for begge møteformene.

En generalforsamling er et møte som avholdes i samsvar med nærmere regler fastsatt i selskapslovgivningen. Selskapets daglige leder, medlemmer av styret, eventuelt medlemmer av bedriftsforsamlingen, samt selskapets revisor skal innkalles og har rett til å være til stede og til å uttale seg i generalforsamlingen. Styreleder og daglig leder plikter å være til stede. Dessuten skal Riksrevisjonen varsles om møter i generalforsamlingen, og har rett til å være til stede. Det skal føres protokoll fra generalforsamlingen. En daglig leder, et styremedlem eller et medlem av bedriftsforsamlingen som er uenig i en beslutning som treffes av den eller de som representerer selskapets aksjer, skal kreve sin dissens tilført protokollen.

Reglene om protokollasjon og varsling av Riksrevisjonen gir grunnlag for konstitusjonell kontroll med forvaltningen av statens eierskap.

Bestemmelsen i aksjeloven § 5-1 innebærer at statsråden gjennom generalforsamlingen står i et overordningsforhold til styret i statsaksjeselska-

per og kan gi instruksjoner som styret har plikt til å følge. Dette kan være generelle instruksjoner eller spesielle instruksjoner for den enkelte sak. Staten har tradisjonelt vært varsom med å instruere selskapene i enkeltsaker. Dette henger for det første sammen med at det bryter med og undergraver den rolledelingen og ansvarsdelingen som selskapslovgivningen har lagt opp til, jf. kapittel 8.1.3. En instruks på generalforsamling kan få som konsekvens at styret trekker seg fra vervet i stedet for å bøye seg for instruksjonen. For det andre vil aktiv bruk av instruksjonsmyndigheten på generalforsamlingen kunne ha sider mot det konstitusjonelle ansvaret statsråden har overfor Stortinget, dersom statsråden gjennom generalforsamlingsvedtak tar ansvar for disposisjoner som normalt ligger hos styret i selskapene. En aktiv bruk av instruksjonsmyndigheten kan også ha sider mot mulig erstatningsansvar overfor tredjeparter.

En annen konsekvens av aksjeloven § 5-1 er at departementet som eier ikke har noen myndighet i selskapet når ikke generalforsamlingsformen benyttes².

I deleide selskaper er det i tillegg til de forhold som er omtalt ovenfor, lagt ytterligere begrensninger på statsrådets myndighet av hensyn til de andre aksjeeierne og aksjelovens likhetsprinsipp, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-21. Dette betyr at staten, selv som flertallsaksjeeier, ikke kan begunstige seg selv på bekostning av de øvrige aksjeeierne i selskapet. Kravet om likebehandling av aksjeeiere begrenser bl.a. muligheten for fri utveksling av informasjon mellom selskapet og departementet. Aksjelovgivningen gir også klare føringer på statens styringsdialog med børsnoterte selskaper. Dette forhindrer imidlertid ikke at det i tillegg til ordinær eierdialog kan tas opp forhold som er av samfunnsmessig betydning i eierdialogen som staten har med selskapene, på lik linje med andre aksjeeiere og andre interesser for øvrig.

8.1.3 Forvaltningen av selskapet

Selskapenes ledelse består av styret og daglig leder. Aksjeselskapsformen og de andre selskapsformene som brukes for statens selskaper bygger på en klar rolledeling mellom eieren og selskapsledelsen. I henhold til aksjeloven/allmennaksjeloven § 6-12 og tilsvarende bestemmelser i de andre selskapslovene hører forvaltningen av selskapet

¹ Et unntak er Vinmonopolet som ikke har generalforsamling, jf. lov om Aktieselskapet Vinmonopolet av 19. juni 1931 nr. 18.

² I særlovselskaper kan det være andre ordninger, jf. for eksempel lov om pengespill som regulerer virksomheten til Norsk Tipping.

under styret og daglig leder. Dette innebærer at den daglige forretningsmessige ledelsen av selskapet og ansvaret for denne ligger hos selskapsledelsen. Det er styret og daglig leder som skal utøve forvaltningen ut ifra selskapets og eierens interesser. Innenfor de generelle og spesielle rammer som Stortinget fastsetter for virksomheten, ivaretar staten som eier sine interesser gjennom generalforsamling. Styremedlemmene og daglig leder er ved sin forvaltning av selskapet underlagt et personlig erstatnings- og strafferettslig ansvar slik det fremgår av aksjelovgivningen.

8.1.4 Særskilt om forvaltning av selskaper som er heleid av staten

Utøvelse av eiermyndighet i selskaper hvor staten eier alle aksjene (statsaksjeselskap³, statsforetak eller særlovselskap⁴) skjer som for andre selskaper gjennom generalforsamling eller foretaksmøte⁵. Et unntak fra dette er Vinmonopolet som ikke har generalforsamling⁶.

For statsforetakene er det lovfestet at saker som antas å være av vesentlig betydning for foretakets formål eller som i vesentlig grad vil endre virksomhetens karakter skal forelegges eier før beslutning⁷. En lignende bestemmelse gjelder for helseforetakene⁸. Også for enkelte av statsaksjeselskapene er det tatt inn bestemmelser i vedtektene som pålegger styret å forelegge alle saker som antas å være av vesentlig, prinsipiell, politisk eller samfunnsmessig betydning for eier. Ifølge nevnte vedtektsbestemmelse har også enkelte selskaper en plikt til regelmessig å legge frem for eier en plan for selskapets virksomhet. Slike planer danner grunnlaget for departementets eiermeldinger til Stortinget om disse selskapenes virksomhet. Dette endrer imidlertid ikke at staten utøver sin eiermyndighet på generalforsamling eller foretaksmøte.

³ Jf. aksjeloven §§ 20-4 til 20-7.

⁴ Særlovselskaper benyttes som betegnelse på selskaper som er regulert i egen lov som ofte også inneholder særskilte organisatoriske regler. Eksempler på særlovselskaper er Vinmonopolet, Norfund og de regionale helseforetakene.

⁵ Jf. høringsnotat fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet «Sektorselskaper, virkemidler og effektiv måloppnåelse. Vurdering av virkemiddelbruk overfor statlig heleide sektorselskaper» av februar 2014 hvor det i punkt 4.3.2 vises til en kartlegging gjennomført av Difi som bekrefter at departementenes formelle eierstyring skjer gjennom generalforsamling eller foretaksmøte.

⁶ Jf. lov om Aktieselskapet Vinmonopolet av 19. juni 1931 nr. 18.

⁷ Jf. statsforetaksloven § 23.

⁸ Jf. lov om helseforetak m.m. § 30.

For statsforetak og statsaksjeselskap finnes enkelte regler som gir foretaksmøtet eller generalforsamlingen større myndighet enn det som vanligvis er lovfestet for andre typer aksjeselskaper, for eksempel retten til å fastsette høyere utbytte enn hva styret eller bedriftsforsamling foreslår⁹.

8.1.5 Andre rammer

Ut over rammene som følger av Grunnloven, den generelle forvaltningsretten og selskapslovgivningen, er det i hovedsak konkurranseretten og børs- og verdipapirretten som stiller rettslige krav til eierskapsutøvelsen. Andre sentrale rettslige rammer følger av EØS-regelverket, bl.a. reglene om offentlig støtte.

8.1.5.1 Offentlig eierskap og EØS-avtalen

EØS-avtalen er i utgangspunktet nøytral med hensyn til offentlig og privat eierskap, jf. artikkel 125 og 59 (2). Forbudet mot offentlig støtte i EØS-avtalens artikkel 61 (1) gjelder således også overfor offentlige eide foretak. Dette begrenser regjeringens muligheter til å vektlegge ikke-kommersielle hensyn i eierskapsutøvelsen. For å avgjøre om offentlige midler som tilføres et foretak innebærer offentlig støtte har EU-domstolen og Europakommisjonen utviklet det såkalte markedsinvestorprinsippet. Dersom det offentlige tilfører kapital på andre vilkår enn hva en sammenlignbar privat investor antas å ville ha stilt, kan det tyde på at tilførselen innebærer en økonomisk fordel for det aktuelle foretaket som kan være i strid med reglene om offentlig støtte. Dette innebærer at staten må kreve normal markedsmessig avkastning på kapital som er innskutt i et foretak som opererer i konkurranse med andre. EFTAs Overvåkingsorgan (ESA) påser at statsstøtteregelverket overholdes i Norge.

8.1.5.2 Konkurransereguleringen

I utgangspunktet vil endringer i statlig eierskap også kunne omfatte forhold som vil bli behandlet av norske eller andre konkurransemyndigheter. Dette gjelder bl.a. foretakssammenslutninger som konkurransemyndighetene i henhold til konkurransereglene for foretak skal føre kontroll med. I slike saker vil regjeringen foreslå for Stortinget at det tas forbehold om slike myndigheters behand-

⁹ Jf. aksjeloven § 20-4 nr. 4 og statsforetaksloven § 17.

ling, slik at sakene ikke behandles på noen spesiell måte som følge av det statlige eierskapet¹⁰.

8.1.5.3 Reglement for økonomistyring i staten

En avgjørende ramme for statens eierskapsutøvelse er «Reglement for økonomistyring i staten»¹¹. Reglementet gjelder bl.a. for *styring og oppfølging av statens eierinteresser i statsaksjeselskaper, statsforetak, særlovselskaper og andre selvstendige rettssubjekter som staten eier fullt ut, samt selskaper der staten er deleier*, herunder er formålet at *statens materielle verdier forvaltes på en forsvarlig måte*.

I § 10 i Reglement for økonomistyring i staten fremgår det at: «*Virksomheter som har overordnet ansvar for statsaksjeselskaper, statsforetak, særlovselskaper eller andre selvstendige rettssubjekt som staten eier helt eller delvis, skal utarbeide skriftlige retningslinjer om hvordan styrings- og kontrollmyndigheten skal utøves overfor hvert enkelt selskap eller grupper av selskaper. Gjenpart av retningslinjene skal sendes Riksrevisjonen.*

Staten skal, innenfor gjeldende lover og regler, forvalte sine eierinteresser i samsvar med overordnede prinsipper for god eierstyring med særlig vekt på:

a) at den valgte selskapsform, selskapets vedtekter, finansiering og styresammensetning er hensiktsmessig i forhold til selskapets formål og eierskap

b) at utøvelsen av eierskapet sikrer likebehandling av alle eiere og understøtter en klar fordeling av myndighet og ansvar mellom eiervirksomheten og styret

c) at målene fastsatt for selskapet oppnås

d) at styret fungerer tilfredsstillende

Styring, oppfølging og kontroll samt tilhørende retningslinjer skal tilpasses statens eierandel, selskapets egenart og risiko og vesentlighet.»

¹⁰ Nærings- og fiskeridepartementet har ansvaret for konkurransepolitikken, herunder konkurranselovreguleringen for foretak og regelverk om offentlig støtte. Departementet er også ankeinstans for saker etter konkurranseloven, det være seg saker knyttet til private eller statlige selskaper. Det oppnevnes settestatsråd for næringsministeren ved behandling av klagesaker etter konkurranseloven der selskaper med statlig eierandel er part eller direkte berørt av sakens utfall, og der næringsministeren på grunn av sitt ansvar for forvaltning av statens eierinteresser i det aktuelle selskapet, er inhabil eller ønsker å fratruke seg statsråden er nær grensen for inhabilitet. Generelt vil konkurransepolitiske avgjørelser hvor næringsministeren har ansvar for forvaltning av statens eierinteresser kunne utløse behov for bruk av settestatsråd, avhengig av omstendighetene.

¹¹ Utarbeidet av Finansdepartementet. Fastsatt ved kronprinsregentens resolusjon 12.12.2003. Revidert senest 18.9.2013.

Videre fremgår det i § 16 at: «*Alle virksomheter skal sørge for at det gjennomføres evalueringer for å få informasjon om effektivitet, måloppnåelse og resultater innenfor hele eller deler av virksomhetens ansvarsområde og aktiviteter. Evalueringene skal belyse hensiktsmessighet av eksempelvis eierskap, organisering og virkemidler, herunder tilskuddsordninger. Frekvens og omfang av evalueringene skal bestemmes ut fra virksomhetens egenart, risiko og vesentlighet.»*

Et sentralt prinsipp i aksjeselskaper, statsforetak og særlovselskaper er at statens økonomiske ansvar er begrenset til innskutt egenkapital.

8.1.5.4 Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse

Norsk utvalg for eierstyring og selskapsledelse (NUES) er et utvalg bestående av ulike interessegrupper for eiere, utstedere av aksjer og Oslo Børs¹². Formålet med utvalget er å utarbeide og løpende oppdatere en anbefaling for eierstyring og selskapsledelse som kan bidra til størst mulig verdiskaping i børsnoterte selskaper til det beste for aksjeeiere, ansatte, andre interessenter og øvrige samfunnsinteresser. Anbefalingen skal bidra til å styrke tilliten til norske selskaper og det norske aksjemarkedet. NUES la 21. desember 2012 frem en revidert versjon av Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse. Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse supplerer statens egne prinsipper for god eierstyring, jf. kapittel 8.3.

Oslo Børs har krav om at selskaper som er notert på Oslo Børs, årlig skal utarbeide en samlet redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse. Etter de samme reglene skal det gis en forklaring der den norske anbefalingen ikke er fulgt. Også regnskapsloven § 3-3b inneholder krav til redegjørelse for selskapenes prinsipper og praksis vedrørende foretaksstyring.

8.1.5.5 OECDs retningslinjer for styring av statlig eide selskaper

I 2005 utga OECD retningslinjer for styring av statlig eide selskaper¹³ som et supplement til OECDs prinsipper for corporate governance¹⁴.

¹² Aksjonærforeningen i Norge, Den norske Revisorforening, Eierforum (der også Nærings- og fiskeridepartementet er representert), Finans Norge, Norske Finansanalytikerens Forening, Pensjonskasseforeningen, Næringslivets Hovedorganisasjon, Oslo Børs og Verdipapirfondenes Forening.

¹³ OECD (2005): «Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises.»

Nærings- og handelsdepartementet (nå Nærings- og fiskeridepartementet) bidro aktivt i utarbeidelsen av retningslinjene. Bakgrunnen for retningslinjene er at god eierstyring av statlige selskaper gir bedre økonomisk utvikling, og det er ansett som hensiktsmessig med en felles standard for god praksis for statlig eierskapsforvaltning. I 2010 har OECD fulgt opp med en praktisk veileder til retningslinjene på utvalgte områder¹⁵. Både OECDs retningslinjer for styring av statlig eide selskaper og OECDs prinsipper for corporate governance er under revisjon og nye utgaver forventes vedtatt av OECD i 2015¹⁶.

Hovedhensikten med retningslinjene har vært å gi råd som kan bidra til at statlig eide selskaper får en mer avklart juridisk status og styringsform som er lik tilsvarende private virksomheter. Videre anbefaler retningslinjene å skille mellom statens ulike roller som politisk myndighet, tilsyns-/kontrollorgan og rollen som eier av selskaper. Et tredje poeng er å styrke styrets rolle i statlige selskaper, hvor kompetanse og integritet er sentralt. Åpenhet rundt eierskapet, eierskapsprinsipper/-policy og respekten for minoritetsaksjonærer er også sentrale områder som retningslinjene omhandler.

Den norske stats eierskapsutøvelse og statens prinsipper for god eierstyring (jf. kapittel 8.3) er i all hovedsak i samsvar med anbefalingene i OECDs retningslinjer for styring av statlig eide selskaper. Også styre og ledelse i selskaper med statlig eierandel vil kunne ha nytte av å ha et aktivt forhold til anbefalingene i OECDs retningslinjer.

8.1.5.6 *Hvordan eierkontrollen påvirkes ut fra ulike eierandeler*

Når Stortinget har bestemt at staten skal delta på eiersiden i et selskap som er en selvstendig juridisk enhet har dette konsekvenser for hvordan politiske føringer og andre mål må kommuniseres, og hvordan og i hvilken grad det kan gripes inn i virksomhetens drift.

Styring av et statsforetak, aksjeselskap og særlovselskap skiller seg fra styring av organer innenfor det statlige forvaltningssystemet. Eierne (herunder staten som aksjeeier) må forholde seg til den lovbestemte rollefordelingen mellom general-

forsamling, styret og daglig ledelse. Gjennom å organisere virksomheter som selvstendige rettssubjekter, som statsforetak, særlovselskaper eller aksjeselskaper, fraskriver staten seg i utgangspunktet muligheten til direkte å påvirke den løpende driften.

Gjennom deltakelse i nominasjonsprosesser og valg til styrende organer, fastlegging av selskaps formål og øvrige vedtektsbestemmelser, og gjennom å trekke opp rammer for virksomheten på generalforsamlingen kan staten som eier likevel øve innflytelse på selskapets virksomhet. Innflytelsen vil avhenge av størrelsen på statens eierandel.

I det følgende omtales hva en eier oppnår av innflytelse i et selskap med noen aktuelle eierandeler, og hvordan dette påvirker eierstyringen.

Heleide selskaper

Aksjeselskaper som staten eier 100 pst., kalles for statsaksjeselskaper (eller statsallmennaksjeselskaper)¹⁷. De alminnelige reglene i aksjelovgivningen gjelder også for statsaksjeselskapene. I tillegg er det gitt enkelte særregler som gir staten en utvidet kontroll med eierskapet, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-4 til § 20-7. Enkelte heleide statlige virksomheter er også organisert som statsforetak eller særlovselskap. Statsforetakene er for alle praktiske formål regulert på samme måte som statsaksjeselskap.

De største forskjellene for statsaksjeselskapene, sammenlignet med alminnelige aksjeselskaper, er for det første at generalforsamlingen velger de aksjonærvalgte medlemmene til styret, selv om selskapet har bedriftsforsamling, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-4 nr. 1¹⁸. Videre er Kongen i statsråd gitt en adgang til å overprøve bedriftsforsamlingens og styrets beslutninger i saker der vesentlige samfunnsmessige hensyn kan tilsi omgjøring, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-4 nr. 2. I statsaksjeselskaper er generalforsamlingen heller ikke bundet av styrets eller bedriftsforsamlingens forslag om utdeling av utbytte, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-4 nr. 4.

Det er plikt til representasjon av begge kjønn i styrene til statsaksjeselskaper og deres heleide datterselskaper, jf. aksjeloven § 20-6. Tilsvarende gjelder statsforetak og allmennaksjeselskaper i sin alminnelighet, jf. statsforetaksloven § 19 og all-

¹⁴ OECD (2004): «Principles of Corporate Governance.»

¹⁵ OECD (2010): «Accountability and transparency – a guide to state ownership.»

¹⁶ Nærings- og fiskeridepartementet er aktivt involvert i revisjonsarbeidet gjennom deltakelse i OECD Corporate Governance Committee og Working Party on State Ownership and Privatisation Practices, jf. kapittel 8.5.2.

¹⁷ Staten har per i dag ingen statsallmennaksjeselskaper.

¹⁸ Av de heleide selskapene er det kun et fåtall som har bedriftsforsamling eller representantskap.

mennaksjeloven §§ 6-11a og 20-6. Riksrevisjonen har også utvidet rett til kontroll med statsrådets forvaltning av statens aksjeinteresser, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 20-7.

I heleide selskaper kan eier, gjennom vedtak på generalforsamlingen, pålegge selskapet forpliktelser som kan redusere selskapets økonomiske resultater uten at dette kommer i konflikt med aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-21 (misbruk av generalforsamlingens myndighet), jf. også aksjeloven/allmennaksjeloven § 6-28 (misbruk av posisjon i selskapet mv.).

Statens økonomiske ansvar i aksjeselskaper, statsforetak og særlovselskaper er i utgangspunktet begrenset til innskutt egenkapital. Går imidlertid eier for langt i å styre selskapet i forretningsmessige saker, kan det føre til at kreditorene retter krav mot staten på erstatningsrettslig grunnlag eller etter selskapsrettslige regler om gjennomskjæring av ansvarsformen. Bl.a. på bakgrunn av dette legges det til grunn at selskapene skal kompenseres dersom de pålegges å gjennomføre investeringer eller annen virksomhet som styret ikke finner forretningsmessig forsvarlig, jf. kapittel 8.2.4. Dette må skje innenfor de rammer som er fastsatt gjennom relevante lovreguleringer og annet regelverk.

Deleide selskaper

Når staten eier et selskap sammen med andre legger aksjelovgivningen begrensninger på hva slags type beslutninger generalforsamlingen kan fatte, jf. aksjeloven/allmennaksjeloven § 5-21 om misbruk av generalforsamlingens myndighet. Formålet med bestemmelsen er å sikre minoritetsaksjonærenes rettigheter overfor majoriteten. Bestemmelsen forbyr generalforsamlingen å treffe beslutninger som er egnet til å gi visse aksjeeiere eller andre en urimelig fordel på andre aksjeeieres eller selskapets bekostning. Dette blir særlig relevant i selskaper der statens eierskap kan være begrunnet ut fra andre formål enn forretningsmessige, men også dersom staten pålegger selskaper oppgaver som naturlig ikke ligger til selskapet. I utgangspunktet er det derfor klare grenser for hvilke politiske mål som kan ivaretas gjennom eierstyring i deleide selskaper.

Avhengig av størrelsen på statens eierandel i selskaper vil likevel en rekke mål kunne ivaretas, som bl.a. å sikre hovedkontor i Norge. Følgende eierandelsgrenser er sentrale i aksjelovgivningen:

9/10

En eierandel på over ni tideler av aksjekapitalen og en tilsvarende andel av stemmene i et aksjeselskap gir vedkommende majoritetsaksjonær muligheten til å tvangsutløse de øvrige aksjonærene i selskapet¹⁹.

2/3

En eierandel på over to tredjedeler av aksjekapitalen og en tilsvarende andel av stemmene i et aksjeselskap sikrer kontroll over beslutninger som krever tilsvarende flertall i henhold til aksjelovgivningen. Vedtak om endring av et selskaps vedtekter forutsetter minst to tredjedeler av stemmene og aksjekapitalen. Det samme gjelder beslutninger om fusjon eller fisjon, vedtak om forhøyelse og nedsettelse av aksjekapitalen, opptak av konvertible lån, vedtak om omdanning og vedtak om oppløsning.

1/2

En eierandel på over halvparten av aksjekapitalen i et aksjeselskap sikrer kontroll med beslutninger som krever alminnelig flertall av de avgitte stemmene på generalforsamling. Dette er beslutninger som godkjenning av årsregnskap og vedtak om utdeling av utbytte. Valg av medlemmer til styret og bedriftsforsamling krever også alminnelig flertall. Styret velges imidlertid av bedriftsforsamlingen dersom dette organet er etablert.

1/3

En eierandel på over en tredjedel av aksjekapitalen og en tilsvarende andel av stemmene i et aksjeselskap gir negativ kontroll med beslutninger som krever to tredjedelers flertall. En slik eierandel sikrer at eier kan motsette seg vesentlige beslutninger som for eksempel flytting av hovedkontor, endring av aksjekapitalen, vedtektsendring mv., jf. avsnittet om to tredjedelers flertall.

Tilbudsplikt

Etter verdipapirhandelloven²⁰ § 6-1 første ledd inntreffer tilbudsplikt for den som gjennom erverv blir eier av aksjer som representerer mer enn en tredjedel av stemmene i et norsk børsnotert selskap. Det oppstår gjentatt tilbudsplikt for den som

¹⁹ Jf. aksjeloven § 4-26 og allmennaksjeloven § 4-25.

²⁰ Lov 29. juni 2007 nr. 75 om verdipapirhandel.

gjennom erverv blir eier av aksjer som representerer 40 pst. eller mer av selskapet, og tilsvarende ved 50 pst. og mer²¹. Dette medfører at en beslutning om å øke statens eierandel i et selskap over disse terskelverdiene vil medføre at tilbudsplikt utløses og med det at staten kan få en utilsiktet høy eierandel.

8.2 Statens prinsipper for god eierstyring

Måten staten opptrer på som eier har stor betydning for offentlighetens og investorers tillit til norske selskaper med statlig eierandel og det norske kapitalmarkedet. Det er bred politisk enighet om at det statlige eierskapet skal utøves profesjonelt innenfor rammen av norsk selskapslovgivning og basert på allment aksepterte eierstyringsprinsipper²², herunder at selskaper hvor statens eierskap i hovedsak er forretningsmessig motivert skal drives på samme måte og under samme rammevilkår som veldrevne private selskaper.

Bondevik II-regjeringen utformet i 2002 ti prinsipper for god eierstyring som angir hvordan staten vil agere som eier og hva staten vil forvente av selskapene. Disse prinsippene har skapt en forutsigbarhet i statens eierskapsutøvelse som er positivt tatt imot av aktørene i det norske kapitalmarkedet.

Statens prinsipper for god eierstyring har vært uendret siden 2002. Regjeringen har i denne meldingen foretatt enkelte tilpasninger av prinsippene for å sikre at de i størst mulig grad er i tråd med praksis og allment aksepterte eierstyringsprinsipper. De viktigste endringene er som følger: Det er presisert i prinsipp 2 at kravet til åpenhet også gjelder selskapets virksomhet, jf. omtale av krav om åpenhet i tidligere eierskapsmeldinger samt anbefalinger i OECDs retningslinjer for eierstyring og selskapsledelse i statlig eide selskaper. Det er presisert i prinsipp 4 at styret er ansvarlig for å utarbeide klare mål og strategier for selskapet innenfor rammen av vedtektene. Det er i prinsipp 5 presisert at kapitalstrukturen skal være tilpasset selskapets formål (slik dette fremgår av vedtektene), og ikke bare statens mål med eier-

skapet. Det er i prinsipp 7 (tidligere prinsipp 8) presisert at styrets rolle omfatter mer enn kontroll av selskapets ledelse ved å ta inn at styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet. Omtalen av styrets evaluering i prinsipp 8 (tidligere prinsipp 9) avgrenses til kun å gjelde styrets egenevaluering, og ikke den vurdering eier gjør i forbindelse med vurdering av styremedlemmene (sistnevnte kommenteres i tilknytning til prinsipp 6). I prinsipp 10 om samfunnsansvar er formuleringen av prinsippet endret for å tydeliggjøre at staten forventer at selskapene arbeider målrettet med å ivareta sitt samfunnsansvar. I tillegg er det gjort tekniske tilpasninger i prinsipp 1 og prinsipp 3 og det er endret rekkefølge på noen av prinsippene slik at tidligere prinsipp 7 er nytt prinsipp 9, tidligere prinsipp 8 er nytt prinsipp 7 og tidligere prinsipp 9 er nytt prinsipp 8.

Regjeringen har, på samme måte som ble gjort av Bondevik II-regjeringen i St.meld. nr. 22 (2001–2002) Et mindre og bedre statlig eierskap, gitt utfyllende kommentarer til hvert av prinsippene i tilknytning til det enkelte prinsipp. Det er også tatt inn en innledning som en del av kommentarene til prinsippene. Statens forventninger til selskapene er på enkelte områder utdypet i kapittel 8.3. På de områder hvor det er relevant er det også tydeliggjort hvordan prinsippene er relevante for heleide selskaper og selskaper med sektorpolitiske mål.

8.2.1 Innledning til prinsippene

Det statlige eierskapet skal utøves profesjonelt og forutsigbart innenfor rammen av norsk selskapslovgivning og annet lovverk, basert på allment aksepterte eierstyringsprinsipper og med bevissthet om skillet mellom rollen som eier og andre roller staten har²³. Statens prinsipper for god eierstyring retter seg mot alle selskaper hvor staten er eier, enten de er heleid eller deleid av staten, og dekker både selskaper der driften er forretningsmessig basert og selskaper der staten søker å realisere ulike sektorpolitiske og samfunnsmessige formål.

For forretningsmessige selskaper med statlig eierandel er statens hovedmål å maksimere verdiene av statens investeringer. For statlige selskaper med sektorpolitiske mål er det et overordnet mål at målsettingene oppnås på en ressurseffektiv måte.

²¹ Jf. verdipapirhandelloven § 6-6 første ledd.

²² Allment aksepterte eierstyringsprinsipper er eierstyringsprinsipper slik disse er omtalt bl.a. i Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse, OECDs prinsipper for corporate governance (OECD Principles of Corporate Governance) og OECDs retningslinjer for corporate governance i statlig eide selskaper (OECD Guidelines on Corporate Governance of State-Owned Enterprises).

²³ Jf. kapittel 8.5 for utdypende omtale av statens ulike roller.

Boks 8.1 Statens prinsipper for god eierstyring

1. Aksjeeiere skal likebehandles.
2. Det skal være åpenhet knyttet til statens eierskapsutøvelse og selskapets virksomhet.
3. Eierbeslutninger og vedtak skal foregå på generalforsamling.
4. Styret er ansvarlig for å utarbeide klare mål og strategier for selskapet innenfor rammen av vedtektene, staten stiller forventninger til selskapets resultater.
5. Kapitalstrukturen i selskapet skal være tilpasset selskapets formål og situasjon.
6. Styresammensetningen skal være kjenne-tegnet av kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra det enkelte selskaps egenart.
7. Styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet og skal herunder ivareta en uavhengig kontrollfunksjon overfor selskapets ledelse på vegne av eierne.
8. Styret bør ha en plan for eget arbeid, arbeide aktivt med egen kompetanseutvikling og evaluere sin virksomhet.
9. Lønns- og insentivordninger bør utformes slik at de fremmer verdiskapingen i selskapet og fremstår som rimelige.
10. Selskapet skal arbeide målrettet for å ivareta sitt samfunnsansvar.

8.2.2 Prinsipp 1. Aksjeeiere skal likebehandles

Et selskaps evne til å tiltrekke seg kapital er avhengig av investorenes tillit til at andre aksjeeiere ikke gis urettmessige muligheter til å fremme sine interesser på deres bekostning. Som en dominerende eier i flere selskaper er det vesentlig at staten som eier arbeider for å sikre likebehandling mellom aksjeeierne i selskaper hvor staten er en av flere aksjeeiere.

Forskjellsbehandling kan bestå i at staten i eierrollen urettmessig agerer på basis av informasjon om selskapet som ikke er kjent for andre aksjeeiere. En annen form for forskjellsbehandling finner sted dersom staten utøver eiermakt i selskapet gjennom uformelle kanaler. Staten som aksjeeier får i utgangspunktet ikke tilgang til, og

skal heller ikke kreve tilgang til, mer informasjon enn det som kan gis til øvrige aksjeeiere.

Selskapene må på sin side ha oppmerksomhet knyttet til ikke å forskjellsbehandle aksjeeierne, for eksempel når det gjelder deling av informasjon. Styret bør påse at selskapet har stor grad av åpenhet mot alle selskapets aksjeeiere.

Under spesielle omstendigheter hvor det er påkrevet at staten som eier (og eventuelt andre store eiere) på generalforsamlingen stemmer for å kunne gjennomføre transaksjoner som for eksempel fisjon, fusjon og lignende saker, vil det tidvis være nødvendig å gi store eiere informasjon i forkant av at planene blir offentlig kjent. Dette skjer da etter vurdering og initiativ fra selskapets side. Staten er i slike tilfeller underlagt de alminnelige regler for håndtering av taushetsbelagt og/eller innsideinformasjon.

Det vises for øvrig til kapittel 8.4 hvor kontakten med selskapene er nærmere beskrevet.

8.2.3 Prinsipp 2. Det skal være åpenhet knyttet til statens eierskapsutøvelse og selskapets virksomhet

Som eier forvalter staten store verdier på vegne av fellesskapet. Åpenhet har betydning for tilliten til det statlige eierskapet, og som følge av det store statlige eierskapet i Norge, til det norske kapitalmarkedet. Åpenhet imøtekommer også et demokratisk hensyn ved at allmennheten får tilgang til informasjon. Høy grad av åpenhet kan begrense misforståelser og øke forutsigbarheten knyttet til statens eierskapsutøvelse. Åpenhet er viktig av hensyn til eventuelle andre aksjeeiere og mulige investorer i selskaper hvor staten er en av flere eiere og av hensyn til at konkurrenter av selskaper med statlig eierskap skal vite at de konkurrerer på like vilkår. Det påligger et ansvar om åpenhet både for staten som eier og for selskapene.

Staten som eier utviser åpenhet på ulike måter. Stortingsmeldinger om statlig eierskap klargjør hvorfor staten eier, hva staten bør eie og hvordan staten utøver sitt eierskap, herunder hvilke mål med eierskapet staten har i det enkelte selskap. For enkelte selskaper hvor staten har sektorpolitiske målsettinger med sitt eierskap, utarbeides det også stortingsmeldinger om selskapenes virksomheter. Nærings- og fiskeridepartementet utgir årlig en eierberetning som gir en oversikt over det statlige eierskapet som forvaltes av departementene og hvordan dette har utviklet seg siste år²⁴. Det er også mulig for allmennheten å be om inn-

²⁴ www.eierberetningen.no

syn i forvaltningens arbeid og saksdokumenter. I flere sammenhenger er det imidlertid nødvendig å unnta materiale fra offentligheten for å kunne ivareta eierskapet på en god måte²⁵.

Staten forventer at selskapene med statlig eierandel er åpne om viktige forhold knyttet til virksomheten. Tilgang til relevant informasjon til rett tid gjør det mulig for staten, andre eiere og øvrige interessenter (herunder allmennheten/fellesskapet) løpende å vurdere selskapenes virksomhet, resultater, utvikling og måloppnåelse. Tilgang til relevant informasjon er en viktig forutsetning for god eierskapsutøvelse.

Heleide, statlige selskaper med forretningsmessige målsettinger som ikke defineres som «små foretak» i henhold til regnskapsloven § 1-6²⁶ bør tilstrebe å være like åpne som børsnoterte selskaper med mindre særskilte forhold tilsier noe annet. Alle heleide statlige selskaper bør følge Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse der denne passer, og som en del av dette gi en samlet redegjørelse for selskapets eierstyring og selskapsledelse, herunder redegjøre for eventuelle avvik fra anbefalingen. De mest aktuelle punktene i anbefalingen er: Redegjørelse for selskapenes eierstyring og selskapsledelse (punkt 1), tydeliggjøring av virksomhet, mål og strategier (punkt 2), sammensetning av styrende organer (punkt 8), krav til styrets arbeid (punkt 9), krav til risikostyring og intern kontroll (punkt 10), godtgjørelse til styret og ledende ansatte (punkt 11 og 12) og informasjon og kommunikasjon (punkt 13²⁷). Redegjørelsen gis i årsberetningen eller i dokument det er henvist til i årsberetningen.

8.2.4 Prinsipp 3. Eierbeslutninger og vedtak skal foregå på generalforsamling

Det rettslige grunnlaget for statsrådets eiermyndighet i et aksjeselskap er aksjeloven § 5-1 som lyder: «Gjennom generalforsamlingen utøver aksjeeierne den øverste myndighet i selskapet.» Tilsvarende bestemmelse gjelder for allmennaksjeselskapene, statsforetakene og for de fleste særlovselskapene²⁸. Hva angår statsforetakene er «generalforsamlingen» byttet ut med «foretaks-

møtet», men realiteten er den samme. Departementet som eier har ikke noen myndighet i selskapet når ikke generalforsamlingsformen benyttes. Ved at generalforsamlingen anvendes som eneste beslutningsarena der staten opptrer som eier, sikres dokumenterbarhet. Det vises for øvrig til kapittel 8.1.2 hvor statsrådets myndighet i selskapet er nærmere beskrevet.

Ovennevnte rammer er ikke til hinder for kontakt mellom eier og selskap utenfor generalforsamlingen, på lik linje med det som er vanlig praksis i kapitalmarkedet for øvrig. Dette er en forutsetning for å få informasjon om virksomheten, og er således et viktig element i den normale utøvelsen av eierskapets oppfølgings- og kontrollfunksjon. Rammene er heller ikke til hinder for at staten i møter med selskapene tar opp forhold som selskapene bør vurdere i tilknytning til sin virksomhet og utvikling. Eventuelle synspunkt staten formidler i slike møter er å betrakte som innspill til selskapets administrasjon og styre. Saker som krever tilslutning fra eier må behandles på generalforsamlingen²⁹. Det vises for øvrig til omtale i prinsipp 1 og kapittel 8.4 hvor kontakten med selskapene er nærmere beskrevet.

8.2.5 Prinsipp 4. Styret er ansvarlig for å utarbeide klare mål og strategier for selskapet innenfor rammen av vedtektene, staten stiller forventninger til selskapets resultater

Det er et hovedprinsipp for forvaltningen av statens eierandeler at den begrenser seg til overordnet styring. Statens eierskapsutøvelse skal skje slik at styret og daglig ledelse får handlingsrom innenfor gitte rammer. Det følger av selskapslovgivningen at selskapets formål (virksomhet) skal fremgå av vedtektene. Staten som eier vil i de heleide selskapene søke å gi selskapet et klart formål i samsvar med statens mål med eierskapet. I deleide selskaper vil selskapets formål fastsettes i samarbeid med øvrige aksjeeiere på generalforsamling.

For de fleste selskapene med sektorpolitiske mål kan statlige styringsbehov begrunne at virksomhetenes rammer må være tydeligere avgrenset enn det som er vanlig for selskaper med kommersielle målsettinger. Dette kan for eksempel

²⁵ Jf. bl.a. offentleglova § 13 og § 23 fjerde ledd.

²⁶ Som små foretak regnes regnskapspliktige som ikke faller inn under regnskapsloven § 1-5 og som på balansedagen ikke overskrider grensene for to av følgende tre vilkår: 1. salgsinntekt: 70 mill. kroner, 2. balansesum: 35 mill. kroner, 3. gjennomsnittlig antall ansatte i regnskapsåret: 50 årsverk.

²⁷ Først og fremst den delen av prinsippet som går på retningslinjer for selskapets rapportering, jf. punkt 13 første ledd.

²⁸ Et unntak er Vinmonopolet som ikke har generalforsamling, jf. lov om Aktieselskapet Vinmonopolet av 19. juni 1931 nr. 18.

²⁹ I særlovselskaper kan det være andre ordninger, jf. for eksempel lov om pengespill som regulerer virksomheten til Norsk Tipping.

gjelde begrensninger slik at selskapene ikke utvider virksomheten til områder som ikke har betydning for å løse de sektorpolitiske oppgavene. Slike begrensninger bør tas inn i selskapets vedtekter³⁰.

Styret forventes å utarbeide klare mål og strategier for selskapet innenfor rammen av vedtektene, og rapportere på disse. I selskaper med sektorpolitiske mål bør det tilstrebes å sette mål som gjør at selskapene kan rapportere på graden av sektorpolitisk måloppnåelse til eier, og at effektivitet og måloppnåelse kan evalueres³¹.

Eierne skal kontrollere måloppnåelse og holde styret ansvarlig for denne. Eierne må vurdere hvorvidt manglende måloppnåelse skyldes styret eller forhold utenfor styrets kontroll. Selskapslovgivningen bygger på en forutsetning om at det er tillit mellom eierne og selskapets styre. Det kan hende tillitsforholdet blir brutt som følge av manglende måloppnåelse. Kravene til styrets kompetanse i den situasjon selskapet står overfor kan også bli endret. I slike situasjoner vil det være normalt at eierne bytter ut styret, eventuelt de styremedlemmer som ikke lenger har eiernes tillit eller anses å ha den kompetansen som er ønskelig.

Der staten pålegger selskaper å levere bestemte ytelser bør slike pålegg ledsages av en økonomisk kompensasjon for kostnadene ved pålagte ytelser. Slik kompensasjon må gis innenfor rammene av EØS-regelverket om offentlig støtte, herunder reglene om tjenester av allmenn økonomisk betydning. Kostnadene og finansieringen av pålagte ytelser bør i størst mulig grad synliggjøres ved regnskapsmessig eller selskapsmessig utskilling av disse aktivitetene. Dette vil klargjøre ansvarsforhold, bidra til å forhindre kryss-subsidiering og ulovlig statsstøtte og muliggjøre effektiv eieroppfølging. I tillegg vil det synliggjøre kostnadene ved pålagte sektorpolitiske mål. Sektorpolitiske målsettinger blir på denne måten ikke kompensert for ved lavere avkastningsforventninger.

³⁰ Jf. punkt 2 i Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse.

³¹ Jf. høringsnotat fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet «Sektorselskaper, virkemidler og effektiv måloppnåelse. Vurdering av virkemiddelbruk overfor statlig heleide sektorselskaper» av februar 2014 hvor det i punkt 1.3. (Vurderinger og anbefalinger) bl.a. fremgår at en «god resultatrapportering understøtter departementets løpende eierstyring og oppfølging overfor styret, men vil også danne et viktig grunnlag for evaluering av den samlede virkemiddelbruken. En slik evaluering av virkemidler, som regulering, finansiering og organisering, bør skje jevnlig for å se til at virksomheten er organisert slik at den kan tilpasse seg godt til endringer i oppgaver og omgivelser.»

Eierne i et selskap kan fremme verdiskapingen ved å stille klare resultatforventninger til selskapet. For selskaper med forretningsmessige mål vil staten som eier stille avkastnings- og utbytteforventninger. Staten vil i denne sammenheng benytte prinsipper for vurdering av avkastning som er i tråd med det som er markedspraksis. Avkastnings- og utbytteforventningene gjøres kjent for selskapet og drøftes normalt med ledelsen eller styret. Det vises for øvrig til kapittel 8.3.1 hvor statens forventninger knyttet til avkastning og utbytte er nærmere beskrevet. I selskaper med sektorpolitiske mål vil staten som eier søke å utvikle tydelige resultatforventninger og resultatindikatorer³².

Det vises også til prinsipp 7, 8, 9 og 10 og kapittel 8.3.2–8.3.6 hvor statens forventninger til styrets arbeid, samfunnsansvar, lederlønn, forskning, utvikling, innovasjon og kompetanse samt mangfold og likestilling er omtalt.

8.2.6 Prinsipp 5. Kapitalstrukturen i selskapet skal være tilpasset selskapets formål og situasjon

Kapitalstrukturen i et selskap reflekterer dets finansiering. Hvert enkelt selskap bør ha en hensiktsmessig kapitalstruktur slik at den legger til rette for langsiktig verdiskaping, effektiv måloppnåelse og lavest mulig kapitalkostnad. Dette innebærer at kapitalstrukturen bør tilpasses det enkelte selskaps situasjon, i tråd med selskapets mål, strategi og risikoprofil. Styret har et overordnet ansvar for dette.

Samtidig bør staten som eier ha egne vurderinger av selskapenes kapitalisering og gjennom dette bidra til en hensiktsmessig kapitalstruktur som gir selskapene anledning til å realisere en god forretningsmessig utvikling over tid og som bidrar til effektiv drift. Dette gjelder også for selskaper med sektorpolitiske mål. En lite tilpasset kapitalstruktur kan bl.a. lede til mindre effektiv drift, feilinvesteringer og svak avkastning på kapitalen eller lavere grad av måloppnåelse.

Staten som eier vurderer løpende kapitalstrukturen i forretningsmessige selskaper med utgangspunkt i forretningsmessige betraktninger. Dette er en del av vurderingene i utarbeidelse av utbytteforventninger, oppfølging av avkastningsforventninger (jf. prinsipp 4 og kapittel 8.3.1)

³² Jf. høringsnotat fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet «Sektorselskaper, virkemidler og effektiv måloppnåelse. Vurdering av virkemiddelbruk overfor statlig heleide sektorselskaper» av februar 2014 punkt 1.3.2 (Operasjonalisering av mål og resultatindikatorer).

og beslutninger knyttet til eventuelle kapitalinnskuddmv. Faktorer som bl.a. selskapets inntjeningsutsikter, investeringshistorikk, investeringsbehov, modenhet, vekstplaner, avkastningsutsikter, likviditet og kapitalkostnad vurderes i dette arbeidet.

Det kan være aktuelt å justere kapitalstrukturen til et selskap dersom dette anses som hensiktsmessig.

For selskaper med sektorpolitiske mål kan statlige styringsbehov begrunne en tydeligere avgrensning av virksomhetenes rammer enn det som er vanlig for selskaper med kommersielle målsettinger også på dette området. Dette kan for eksempel gjelde beskrankninger for låneopptak. Eventuelle begrensninger skal tas inn i selskapets vedtekter³³.

Det vises for øvrig til kapittel 8.3.1 hvor statens forventninger knyttet til avkastning og utbytte er nærmere beskrevet.

8.2.7 Prinsipp 6. Styresammensetningen skal være kjennetegnet av kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra det enkelte selskaps egenart

Det er av avgjørende betydning og en av statens viktigste oppgaver som eier å sørge for godt sammensatte og kompetente styrever i selskaper hvor staten er aksjeeier.

Forarbeidet til valg av styrende organer i børsnoterte selskaper skjer gjennom egne valgkomiteer (nominasjonskomiteer) valgt på generalforsamling, hvor representanter for staten i samarbeid med representanter for resten av aksjonærfellesskapet søker å finne frem til en best mulig sammensetning av selskapets styrende organer. Forarbeidet til valg av styrende organer i øvrige selskaper hvor staten eier aksjer foregår på en strukturert måte med samme mål. I de heleide selskapene gjennomføres dette arbeidet internt i departementene. Eierdepartementene har etablert systematiske og grundige prosesser i tilknytning til evaluering og utvelgelse av styret.

Staten vil legge vekt på kompetanse, kapasitet og mangfold ut fra selskapets egenart når staten foreslår og velger personer i selskapenes styrever. Målet er at styret i det enkelte selskap samlet sett representerer den ønskede kompetansen ut fra selskapets formål, virksomhetsområde, utfordringer og statens mål med eierskapet.

For selskaper med forretningsmessige mål legges det bl.a. vekt på å velge representanter med bred erfaring fra næringsliv og industri. I selskaper med sektorpolitiske målsettinger bør det være en balanse mellom styremedlemmer som har kompetanse om de relevante sektorpolitiske oppgavene og styremedlemmer med kompetanse på selskapsledelse og forretningsmessig virksomhet. Det skal alltid være relevant kompetanse, og ikke forhold som politisk tilhørighet eller aktivitet, som avgjør styrevalg. Imidlertid kan politisk erfaring være nyttig kompetanse i et bredt sammensatt styre.

Med utgangspunkt i de grunnleggende kompetansebehovene vil staten bidra til at det enkelte styre representerer et relevant mangfold, herunder bl.a. geografisk tilhørighet, alder, kulturell og erfaringsmessig bakgrunn. Staten vil tilstrebe en mest mulig lik representasjon mellom kjønnene ved styreutvelgelse, og har en ambisjon om å øke andelen kvinnelige styreledere i selskaper med statlig eierandel. Styrekompetanse opparbeides også i stor grad gjennom praktisk styrearbeid. Det er derfor behov for å ha en kontinuitet i mange styrever for å sikre at opparbeidet kompetanse ikke forsvinner.

Omfanget av aktuelle kandidaters øvrige stillinger og verv bør være forenelig med den tidsbruken det er rimelig å påregne at styrevervet krever. Dette vurderes konkret i hvert enkelt tilfelle.

Stortinget har bestemt at stortingsrepresentanter ikke bør velges til verv i selskaper som er underlagt Stortingets kontroll, med mindre det kan forutsettes at representanten ikke stiller til gjenvalg. Det er også en uskreven regel at nye statsråder, når de trer inn i regjeringen, sier fra seg slike verv og heller ikke kan velges til slike nye verv. Tilsvarende gjelder for statssekretærer.

Det er også fastsatt bestemmelser om at embets- og tjenestemenn ansatt i et departement eller i sentraladministrasjonen for øvrig, som har saker vedrørende virksomheten som sitt saksområde, eller som er ansatt i et departement eller annet sentraladministrativt organ som regelmessig behandler saker av betydning for selskapet eller for vedkommende bransje, ikke er valgbare til styre og lignende i selskapet³⁴.

Styrevalgene finner vanligvis sted for en periode på to år, i samsvar med aksjelovens hovedregel. Styresammensetning bør imidlertid vurderes på løpende basis bl.a. med bakgrunn i selskapets prestasjoner og selskapets behov. Utskiftinger utenom perioden vil derfor forekomme.

³³ Jf. punkt 2 i Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse.

Staten som eier vil vurdere styret med mål om at styret får en mest mulig egnet sammensetning. Ved styrevalgene vil staten bl.a. vurdere om styrenes sammensetning, arbeidsform (internt i styret og med ledelsen), kompetanse, innsats, måloppnåelse og om bidrag til selskapets verdiskaping er tilfredsstillende eller om det er behov for endringer i styret. Staten vil i de heleide selskapene som hovedregel ha en samtale med styrets medlemmer som en del av sin vurdering. I selskaper med valgkomité/nominasjonskomité valgt av generalforsamlingen er det denne som avholder samtalene med styrets medlemmer. Statens vurdering av styrets virksomhet vil også skje indirekte ut fra årsrapportering og annen tilgjengelig informasjon.

Staten vil underveis i arbeidet med å nominere eventuelle nye kandidater tilstrebe en dialog med styreleder om de vurderinger som er gjort av mulige endringer i styret.

Ovennevnte retningslinjer vil i utgangspunktet også gjelde for sammensetningen av øvrige styrende organer, som for eksempel bedriftsforsamlinger og valgkomiteer.

8.2.8 Prinsipp 7. Styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet og skal herunder ivareta en uavhengig kontrollfunksjon overfor selskapets ledelse på vegne av eierne

Forvaltningen av selskapet er styrets ansvar. Styret skal sørge for en forsvarlig organisering av virksomheten, ansette administrerende direktør og føre tilsyn med daglig ledelse og selskapets virksomhet for øvrig. Styret skal også ivareta den strategiske ledelsen av og forvalte selskapet ut fra selskapets og eiernes interesser innenfor de rammer generalforsamlingen har satt for virksomheten. Styret skal fastsette hvilken risikoprofil selskapet skal ha og påse at selskapet har god intern kontroll, tilstrekkelige systemer og ressurser for å sikre at lovbestemmelser etterlevs og hensiktsmessige systemer for risikostyring. Formålet med risikostyringen og selskapets interne kontroll er ikke å eliminere risiko, men å håndtere risiko knyttet til virksomhetsutøvelsen på en forsvarlig

måte. Arbeidet i styret bør gjennomføres slik at det i størst mulig grad bidrar til verdiskaping i selskapet.

Styret bør være en ressurs, diskusjonspartner og støttespiller for selskapets ledelse. Samtidig må styret kontrollere ledelsens arbeid og dermed ha en uavhengig rolle. Styret må i forlengelsen av kontrollfunksjonen vurdere selskapets ledelse og eventuelle utskiftninger. Dette omfatter å legge planer for kompetanseutvikling internt slik at nye lederressurser stadig utvikles.

Det vises for øvrig til kapittel 8.3.2 hvor statens forventninger til styrets arbeid er nærmere beskrevet.

8.2.9 Prinsipp 8. Styret bør ha en plan for eget arbeid, arbeide aktivt med egen kompetanseutvikling og evaluere sin virksomhet

For å bidra til at arbeidet i styret skjer på en systematisk og hensiktsmessig måte bør styret lage en årsplan for arbeidet og legge opp til en møtedefrekvens som sikrer at styret kan ivareta sine funksjoner. Styrelederen har et særlig ansvar for å sikre at arbeidet i styret fungerer godt.

Styreverv krever betydelig innsats, særlig i perioder. Arbeidsinnsatsen styremedlemmene legger ned i vervet er et vesentlig element for kvaliteten på styrearbeidet³⁵.

Utviklingen har gått i retning av mer utstrakt bruk av styrevalg. Etter norsk lov har styret et felles ansvar for beslutninger som treffes. Dersom styrevalg benyttes, betraktes disse som saksforberedende hvor den endelige beslutningen fattes i styret. For å sikre tilstrekkelig forberedelse av sentrale tema kan styrevalg være hensiktsmessig. Eksempler på styrevalg er revisjonsutvalg (lovpålagt for mange selskaper), kompensasjonsutvalg/godtgjørelsesutvalg og risikoutvalg.

Styreleder bør legge til rette for at styrets samlede kompetanse utnyttes på best mulig måte, bl.a. gjennom å bidra til at styret fungerer godt som kollegium. Globalisering, teknologisk utvikling og andre endringer i rammebetingelser og regelverk har økt kompleksiteten i styrearbeidet. Styret, og særlig styreleder, bør legge til rette for at styremedlemmene til enhver tid har den nødvendige kompetanse til å ivareta styrevervet, og

³⁴ Jf. statens personalhåndbok 2014 punkt 10.14.1. Bakgrunnen for denne ordningen er bl.a. at en statlig styrerepresentasjon vil gi statsråden økt ansvar for selskapets forretningsmessige disposisjoner, noe som vil måtte forventes å føre til en sterkere statlig kontroll med selskapene som neppe vil være hensiktsmessig ut fra en verdimaksimerende målsetting. Jf. bl.a. NOU 2004: 7 «Statens forretningsmessige eierskap» kapittel 9.6.2 s. 91-92.

³⁵ McKinseys Global Board Survey, en undersøkelse fra 2013 gjort blant 772 styrerepresentanter, viser at effektive styreleder bruker mer enn 40 dager i året per styrerepresentant til styrearbeid, mer enn det dobbelte av mindre effektive styreleder, jf. McKinsey & Company (2014): «Statlig eierskap, Rapport til Nærings- og fiskeridepartementet.»

om nødvendig igangsette tiltak for å heve kompetansen³⁶.

Arbeidet i styret bør evalueres³⁷. Staten forventer at styrene årlig evaluerer sin virksomhet og sin kompetanse med den hensikt å etablere et grunnlag for videre utvikling av styrearbeidet (utviklingsevaluering), gjerne ved bruk av ekstern fasilitator. En oppsummering av evalueringen og resultatet bør gjøres tilgjengelig for valgkomiteen (eller departementet i selskaper som er heleid av staten) dersom særskilte hensyn ikke tilsier noe annet³⁸. Det bør også gis en oversikt over eventuelle tiltak som er igangsatt for å bedre styrearbeidet.

Det vises for øvrig til kapittel 8.3.2 hvor statens forventninger til styrets arbeid er nærmere beskrevet.

8.2.10 Prinsipp 9. Lønns- og insentivordninger bør utformes slik at de fremmer verdiskapingen i selskapet og fremstår som rimelige

Riktig utforming av lønns- og insentivordninger kan bidra til verdiskaping i selskapet og til sammenfall mellom aksjeeiernes og selskapets interesser. Utformingen av lønns- og insentivordninger har også betydning for muligheten til å rekruttere og holde på ønsket kompetanse.

I et større perspektiv bør ikke lønnsutviklingen bidra til å svekke Norges konkurransekraft. Også lønnsutviklingen for ledende ansatte i selskaper der staten er eier, har en rolle i en slik bredere sammenheng.

Staten har siden 2001 hatt veiledende retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte i selskapene med statlig eierandel³⁹. Ledende ansatte

omfatter daglig leder og andre ledende ansatte, jf. Ot.prp. nr. 55 (2005–2006), som viser til regnskapsloven og allmennaksjelovens regler om «ledende ansatte».

Retningslinjene har til hensikt å formidle hvilke forhold staten vil legge vekt på i sin stemmegivning når lederlønnfastsettelsen behandles på selskapets generalforsamling eller foretaks-møte. Hovedhensyn i statens retningslinjer har vært at lederlønningene i selskaper med statlig eierandel bør være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende, og at det skal redegjøres for eventuelle avvik fra retningslinjene («følg eller forklar»).

Fra og med regnskapsåret 2011 har styrene i alle heleide og selskaper med stor statlig eierandel, med unntak av de som defineres som «små foretak» etter regnskapsloven, lagt frem en lederlønnserklæring på generalforsamling⁴⁰. For børsnoterte selskaper har dette kravet vært lovpålagt siden 2007⁴¹. Bakgrunnen er et ønske om åpenhet om avlønningene og at eierne gjennom avstemning på generalforsamling kan få uttrykt sin holdning til selskapets lederlønnspolitik. Det er styret som har ansvaret for å utforme og inngå avtaler med ledende ansatte.

Det vises for øvrig til kapittel 8.3.4 hvor statens forventninger knyttet til lederlønn er nærmere beskrevet.

Godtgjørelse til styrende organer i selskapene besluttes av generalforsamling eller eventuelt av bedriftsforsamling. Staten vil i sin vurdering av godtgjørelse til styret i selskaper med statlig eierandel legge vekt på at godtgjørelsen skal reflektere styrets ansvar, kompetanse, tidsbruk og virksomhetens kompleksitet⁴². Staten vil også legge vekt på at styregodtgjørelsene skal bidra til riktig og god kompetanse i styret. Styreleder bør godtgjøres særskilt i tråd med det større omfanget av oppgaver som normalt ligger til dette vervet. For styremedlemmer som deltar i styreutvalg vil særskilt honorar for deltakelse i slike utvalg vurderes, og staten vil normalt stemme for slikt tilleggs-honorar. Staten vil, som grunnlag for sin stemmegivning, i det enkelte tilfelle ta stilling til om det er mest hensiktsmessig med faste honorarer eller honorering per møte, eller en kombinasjon. I henhold til Norsk anbefaling om eierstyring og sel-

³⁶ Jf. Huse, M. og Søland, A. I. (2009): «Styreledelse – styret som team og prosessorientert styrearbeid» s. 147 hvor forfatterne skriver at for å sikre verdiskapende styrer bør styrelederen passe på at styremedlemmene kontinuerlig oppdaterer sin kompetanse så vel som deres kjennskap til selskapet. De viser også til at det er selskapets ansvar å sørge for å oppdatere og utvikle styrets og styremedlemmenes kompetanse.

³⁷ Det er vanlig å dele styreevalueringen inn i tre hovedtyper: rapporteringsevaluering, utviklingsevaluering og rekrutteringsevaluering, jf. bl.a. Huse, M. og Rasmussen, J. L. (2009): «Styreevaluering – hva er det og hvordan brukes de?» Magma 3/2009.

³⁸ Rasmussen, J. L. (2010): «Corporate Governance in Norway; the development of a board evaluation model with special emphasis on large listed companies.» Doktorgrad-avhandling, Cass Business School i London. Rasmussen peker på at dersom styremedlemmene vet at resultatene fra egevalueringen skal deles med valgkomiteen, så kan det påvirke eller skade styreevalueringprosessen eller resultatet.

³⁹ Disse gjelder for statsforetak, regionale helseforetak og særlovselskaper, samt allmennaksjeselskaper og aksjeselskaper hvor staten har en direkte eierandel.

⁴⁰ Dette fastsettes i det enkelte selskaps vedtekter.

⁴¹ Jf. allmennaksjelovens § 5-6 tredje ledd.

⁴² Jf. Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse punkt 11.

skapsledelse bør styremedlemmer i børsnoterte selskaper oppfordres til å eie aksjer i selskapet⁴³. Staten ser positivt på at styremedlemmer eier aksjer.

Godtgjørelse til andre styrende organer (bedriftsforsamling/representantskap, valgkomité mv.) vil også vurderes ut fra nevnte kriterier.

Det vises for øvrig til kapittel 8.3.2 hvor statens holdninger til styrehonorarer er ytterligere omtalt.

8.2.11 Prinsipp 10. Selskapet skal arbeide målrettet for å ivareta sitt samfunnsansvar

Alle norske selskaper bør ta samfunnsansvar, uavhengig av om de er privat eller offentlig eid, og uavhengig om de har sin virksomhet i Norge eller i andre land. Staten har siden 2001 hatt uttalte forventninger til at selskaper med statlig eierandel utøver samfunnsansvar.

Samfunnsansvar omfatter en rekke ulike saksområder knyttet til hvordan selskapers virksomhet påvirker mennesker, samfunn og miljø, herunder menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter, klima og miljø, antikorrupsjon og åpenhet. Tradisjonelt har begrepet vært ment å omfatte forhold som ligger ut over det å overholde lover og regler. Samtidig er dette feltet i sterk utvikling, og enkelte områder innenfor feltet er rettsliggjort⁴⁴.

Utgangspunktet for statens eierskapspolitikk er at selskaper der staten er eier skal bidra til verdiskaping og at de forretningsmessige selskapene skal være lønnsomme over tid. Selskapets målrettede arbeid for å ivareta sitt samfunnsansvar skal støtte opp under den forretningsmessige utviklingen i selskapet. Selskaper som skal ivareta sitt samfunnsansvar på en god og fremtidsrettet måte, bør ha en strategisk orientert tilnærming til samfunnsansvar hvor de både vektlegger risikostyring og utnytter nye forretningsmuligheter. Slike selskaper kan lettere få tilgang på den mest kompetente arbeidskraften, de mest lojale kundene og til lokalsamfunn som legger til rette for virksomheten. Dette kan bidra til å styrke det enkelte selskaps konkurransedyktighet og å understøtte den langsiktige verdiskapingen.

Det er styret som har ansvaret for selskapets drift, også når det gjelder samfunnsansvar, og for at virksomheten drives innenfor lover og regler.

⁴³ Jf. Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse punkt 8 og 11.

⁴⁴ Eksempelvis korrupsjonsbestemmelsen i den norske straffeloven, som ble innført i 2003, og Storbritannias antikorrupsjonslovgivning, UK Bribery Act 2010. Begge disse har ekstraterritoriell rekkevidde.

Selskaper med sektorpolitiske mål skal ofte ivareta særskilte samfunnsoppgaver uten å ha et klart kommersielt mål. Slike samfunnsoppgaver er som regel noe annet enn det som betegnes som selskapenes samfunnsansvar. Også disse selskapene skal arbeide målrettet for å ivareta sitt samfunnsansvar.

Det vises for øvrig til kapittel 8.3.3 hvor statens forventninger knyttet til samfunnsansvar er nærmere beskrevet.

8.3 Utdypende om forventninger til selskapene

I de kommersielle selskapene er målet til staten som eier høyest mulig avkastning på investert kapital. I de sektorpolitiske selskapene skal målene for statens eierskap oppnås mest mulig effektivt.

Regjeringen er opptatt av at selskapene opprettholder og videreutvikler sin konkurranseposisjon og effektive drift, både på kort og lang sikt. Ulike faktorer kan bidra til dette.

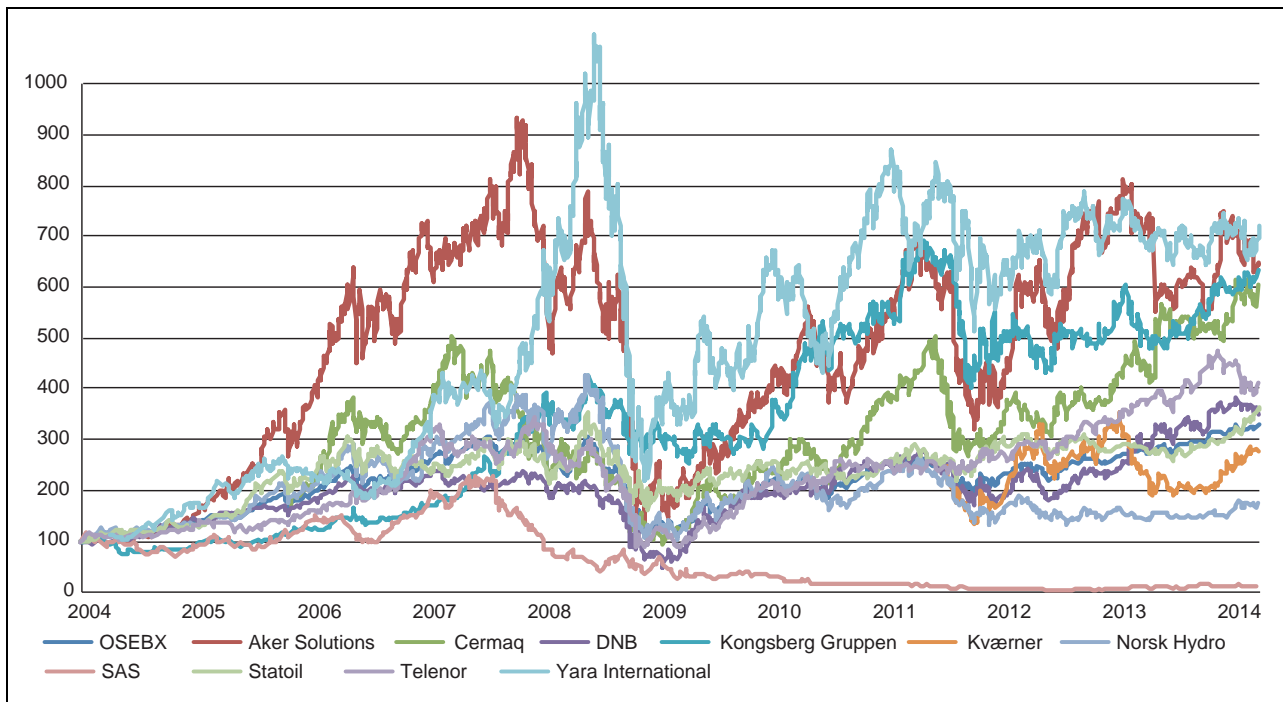
Regjeringen legger til grunn at selskapene har et bevisst forhold til hvilke faktorer som bidrar til selskapets utvikling. Statens prinsipper for god eierstyring inneholder forventninger til selskapene, jf. kapittel 8.2. I dette kapitlet fremgår en utdypende omtale av hvilke forventninger regjeringen har til selskapene på områder av betydning for deres verdiskaping.

8.3.1 Avkastning og utbytte

Det sentrale hensynet i statens forretningsmessige eierskap (selskaper i kategori 1–3) er høyest mulig avkastning over tid på investert kapital. Avkastningen er summen av utviklingen i markedsverdien av et selskaps egenkapital og direkteavkastning i form av utbytter og eventuelt tilbakekjøp av aksjer.

Gjennom å stille klare forventninger til selskapene om avkastning og utbytte kan staten, som andre eiere, bidra til å fremme fokus på avkastning og effektiv drift i selskapene.

For børsnoterte selskaper prises selskapet daglig i aksjemarkedet og markedsverdien av egenkapitalen er derfor observerbar. For unoterte selskaper foreligger det normalt ikke løpende markedsprising. For slike selskaper er verddivurderinger et verktøy for å vurdere verdiutviklingen i porteføljen.

Figur 8.1 Utbyttejustert verdiutvikling av selskapene på Oslo Børs med statlig eierandel¹. Tall er hentet fra FactSet.

¹ Aksjene i Aker Solutions og Kværner er eid indirekte, gjennom Aker Kværner Holding.

Regjeringen forventer at selskapene i kategori 1–3 leverer markedsmessig avkastning, i tråd med målet om høyest mulig avkastning over tid.

EØS-avtalen setter rammer for fastsettelsen av avkastningskrav, slik at dette ikke skal gi grunnlag for konkurransevridning, jf. kapittel 8.1.5.1.

Med avkastningsmål menes den avkastning en investor kan forvente å få over tid tatt hensyn til risiko. Avkastningsmålene utarbeides spesifikt for hvert enkelt selskap og formidles til selskapene.

Avkastningsmålene gjelder i utgangspunktet som et gjennomsnitt for en periode på tre til fem år, og revideres normalt hvert tredje til femte år. De er ment å være et utgangspunkt for en diskusjon med selskapene om selskapets verdiutvikling, og må sammen med bl.a. selskapets løpende resultatutvikling og utvikling i sammenlignbare selskaper benyttes i vurderingen av selskapets verdiutvikling over tid.

Det fastsettes ikke avkastningsmål for selskaper som ikke er basert på forretningsmessig drift eller som er avhengig av tilskudd fra staten. Disse selskapene følger Stortingets bevilgningsreglement. Regjeringen forventer at driften i slike selskaper skal være effektiv.

8.3.1.1 Utbytte

Utbytte fra et selskap er ofte en sentral del av avkastningen på den investerte kapitalen.

I selskapene med forretningsmessige mål vil regjeringen generelt støtte en utbyttepolitikk som fremmer langsiktig avkastning. Forretningsmessige selskaper hvor staten er aksjeeier skal kunne drive virksomhet under samme rammevilkår som selskaper de konkurrerer med hvor staten ikke er aksjeeier.

Dette innebærer bl.a. at statens utbytteforventninger i kommersielle selskaper settes ut fra forretningsmessige betraktninger. Innenfor en slik ramme kan staten, som andre kommersielle eiere, gjøre selvstendige kommersielle vurderinger knyttet til selskapenes utbyttepolitikk, bl.a. ut fra statens perspektiv som en langsiktig industriell eier eller ut fra statens mål med eierskapet.

Enkelte heleide selskaper er i tillegg til ordinær forretningsdrift pålagt sektorpolitiske oppgaver som kan være bedriftsøkonomisk ulønnsomme for selskapet. I slike tilfeller skal selskapene normalt kompenseres særskilt for dokumenterte ekstrakostnader, og ikke indirekte gjennom reduserte utbytter. Enkelte sektorpolitiske selskaper har vedtektsfestet at de ikke skal betale utbytte. Selskaper som er avhengig av statlige bevilgninger betaler normalt ikke utbytte.

Staten formidler både langsiktige og årlige utbytteforventninger til selskapene.

De langsiktige forventningene gjelder i utgangspunktet som et gjennomsnitt for en periode på tre til fem år. Forventningene formuleres i mange tilfeller med grunnlag i selskapets årsresultat etter skatt og minoritetsinteresser. Det kan også være tilfeller hvor det i større grad baserer seg på kontantbaserte størrelser, bl.a. som følge av utviklingen i regnskapsreglene og resultatføring av betydelige urealiserte verdiendringer. Ved fastsettelse av de langsiktige utbytteforventningene gjøres det en vurdering av bl.a. kapital situasjon og inntjeningsutsikter, inkludert elementer som selskapets strategi, kapitalstruktur, bransje- og markedsforhold, modenhet, utbyttepolitikk, likviditetssituasjon og avkastning.

Ved fastsettelse av de årlige utbytteforventningene vurderes i utgangspunktet de samme elementene som over.

Staten kan bestemme utbyttet gjennom vedtak på generalforsamling/foretaksmøte i heleide statlige selskaper og statsforetak. Det skal da bl.a. legges vekt på at foretaket eller selskapet etter utdelingen har en forsvarlig egenkapital og likviditet⁴⁵. For deleide selskaper gjelder hovedregelen i aksjeloven/allmennaksjeloven om at generalforsamlingen ikke kan vedta et høyere utbytte enn styrets forslag. Statens utbytteforventninger i de deleide selskapene kommuniseres til styret i forkant av at styret fremmer sitt forslag om utbytte, slik at styret er kjent med statens forventninger før det treffer sin beslutning.

8.3.1.2 Tilbakekjøp av aksjer

Selskapers kjøp av egne aksjer for sletting (tilbakekjøp av aksjer) kan i kombinasjon med utbytteutdeling være en effektiv måte å oppnå egnet kapitalstruktur på. Det kan også bidra til å generere en konkurransemessig direkteavkastning.

Som for utbytte er tilbakekjøpsprogram for aksjer en form for anvendelse av overskudd og bør sees i sammenheng med kapital situasjonen i selskapet. Egenkapital som selskaper ikke ser hensiktsmessig anvendelse for, føres tilbake til aksjeeierne gjennom eiere som velger å selge sine aksjer. Ved at de aksjene som kjøpes, blir permanent slettet, endres ikke de underliggende verdiene som ligger bak hver av de gjenværende aksjene.

Regjeringen mener at børsnoterte selskaper med statlig eierandel bør ha tilsvarende mulighet

for andre selskaper til å benytte tilbakekjøp av aksjer. Normalt vil og bør tilbakekjøp av aksjer anses som et supplement til utbytter. Forespørsler fra selskaper om hvorvidt det er aktuelt for staten å delta i tilbakekjøpsprogram, vurderes konkret i hvert tilfelle.

I børsnoterte selskaper hvor staten er eier, er det ønskelig at tilbakekjøp av egne aksjer med etterfølgende sletting ikke skal medføre en endring av statens eierandel. Det er derfor i samråd med de aktuelle selskapene over tid etablert et avtaleopplegg som innebærer at staten i forbindelse med selskapers tilbakekjøpsprogram opprettholder sin eierandel. Disse avtalene er offentlig tilgjengelige.

Regjeringen vil videreføre det etablerte avtaleopplegget ved inngåelse av nye tilbakekjøpsavtaler.

8.3.2 Styrets arbeid

I henhold til selskapslovgivningen er det styret som har ansvaret for forvaltningen av selskapet. Regjeringen mener derfor det er av avgjørende betydning og en av statens viktigste oppgaver som eier å sørge for kompetente styrever. Regjeringen forventer at styrene forvalter selskapene til det beste for selskapet, eierne og de ansatte, og regjeringen er opptatt av at styrene arbeider aktivt med å utvikle sitt arbeid.

Regjeringen vil vise til at det har vært en betydelig utvikling de siste årene knyttet til hvordan styret kan bidra til selskapets verdiskaping. I det følgende gis noen perspektiver til inspirasjon for styrever i selskaper med statlig eierandel på hvordan gode styrever arbeider.

Det finnes mye litteratur om godt styreverarbeid. Sentralt er bl.a. hvordan styret kan skape merverdi⁴⁶. Poenget er ikke å finne de riktige styreveroppgavene, men hvordan styrene kan skape verdier. Dette vil variere fra styre til styre og fra styremedlem til styremedlem. Flere er opptatt av at styreleder og styrets arbeidsstruktur kan bidra til at styremedlemmenes kompetanse brukes fornuftig, og at dette bør være et grunnelement i styreevalueringer. Styreleders viktigste oppgave er å være en motivator og leder som bidrar til at ressursene til alle styremedlemmene benyttes.

Styrets rolle med å føre tilsyn med den daglige ledelsen og selskapets virksomhet er en av styrets

⁴⁵ Jf. aksjeloven § 3-4 og statsforetaksloven § 17.

⁴⁶ Jf. bl.a. Huse, M. (2013): «Styreverutvikling, styreevalueringer og verdiskaping.» Magma 7/2013. Huse, M. og Søland, A. I. (2009): «Styverledelse – styret som team og prosessorientert styreverarbeid.»

kjerneoppgaver. Gode styrever som fungerer som en sparringspartner for ledelsen, og som bidrar ut over rollen som kontrollorgan, blir stadig viktigere i et veldrevet selskap. Styrever blir i økende grad ansett å spille en avgjørende faktor for selskapets langsiktige suksess.

Mange styremedlemmer mangler tid, kunnskap og riktig informasjon til å bidra på en effektiv måte. De beste og mest verdiskapende styrene består av personer med relevant kompetanse gitt de utfordringer selskapet står overfor de neste årene, som anvender denne kompetansen på en god måte og som bruker tilstrekkelig tid på styrearbeidet⁴⁷. Disse styrene er fremoverskuende og sørger for et langsiktig perspektiv, noe som er viktig i en verden hvor omveltninger skjer raskere og selskapets ledelse er ansatt i kortere tidsperioder enn hva som var vanlig tidligere. I tillegg spiller de beste styrene en aktiv rolle i selskapets strategiutforming, risikohåndtering og i oppfølgingen av ledertalenter i selskapet.

Kompetanseutvikling for styremedlemmer

Styret bør legge til rette for at styremedlemmene får den nødvendige kompetanse til å ivareta styrevervet, og sørge for tiltak for å heve kompetansen når det er påkrevet. Det vil ofte være hensiktsmessig med et introduksjonsprogram for nye styremedlemmer som for eksempel gir en detaljert innføring i selskapet og selskapets strategi, samt en beskrivelse av bransjen, konkurrenter og leverandører⁴⁸. Som en del av introduksjonsprogrammet vil det være naturlig at det legges til rette for at nye styremedlemmer får møte nøkkelpersoner i selskapet, for eksempel ledelsen, ansatte (tillitsvalgte), store aksjeeiere og eventuelt store kunder. Gode styrever legger ofte også til rette for kompetanseutvikling for styremedlemmene som bygger opp under styrets identifiserte kompetansebehov i tiden fremover. Ofte vil store eiere kunne bidra dersom det anses som hensiktsmessig, for eksempel ved å gjøre sentrale retningslinjer og anbefalinger av relevans for eierskapsutøvelsen tilgjengelig eller ved å skape arenaer for å kunne dele kunnskap mellom styrever⁴⁷.

Styrets rolle i selskapets strategiarbeid

Styret skal ivareta den strategiske ledelsen av selskapet. Det følger av statens prinsipper for god eierstyring (prinsipp 4) at styret forventes å utarbeide klare mål og strategier for selskapet innenfor rammen av vedtektene, og rapportere på disse. For å bidra aktivt i selskapets strategiutforminger er det bl.a. sentralt at det settes av tid til strategiske tema på styremøtene, at styret har den nødvendige bakgrunnskunnskapen (for eksempel inngående kjennskap til bransjen, selskapets ulike forretningsområder, makrotrender og konkurranseforhold) og at styret er involvert gjennom hele prosessen. Enkelte suksessfulle styrever får utarbeidet en liste over mulige strategier, med detaljering av innholdet og risiko for alle alternativene, slik at styret forstår bredden av mulighetene⁴⁷. I implementeringsfasen bør styret sørge for at strategien blir operasjonalisert på en hensiktsmessig måte.

Styrets rolle i selskapets arbeid med risikostyring

Styret har det overordnede ansvaret for forvaltningen av selskapet og skal som en del av dette fastsette selskapets risikoprofil og påse at selskapet har god intern kontroll, tilstrekkelige systemer og ressurser for å sikre at lovbestemmelser etterleves. Dette inkluderer hensiktsmessige systemer for risikostyring som reflekterer omfanget og arten av virksomheten, jf. prinsipp 7.

Styrene som er best på risikostyring sørger for å utvikle en grundig forståelse av selskapets viktigste risikoeksponering bl.a. gjennom ledelsens rapportering til styrene og en løpende dialog med ledelsen om selskapets risikovilje. Risiko bør være en integrert del i selskapets strategiutviklingsprosess, slik at styret og ledelsen har klart for seg hva slags risiko ulike strategier medfører⁴⁷.

For ledelsen er det enklest å være bevisst på den forretningsmessige risikoen selskapet møter i sitt daglige arbeid. Det er av den grunn avgjørende at styrene er bevisst på den fundamentale og langsiktige risikoen.

De beste styrene sørger for at risikovurderinger er integrert i selskapets kjernevirksomhet, og at risikoaspektet er en viktig del av beslutningsgrunnlaget for avgjørelser i selskapet og i styret⁴⁷. Styret bør sørge for at selskapet har styringsystemer og kultur for risikohåndtering som er forenelig med hvordan selskapet ønsker å forholde seg til risiko.

Som en del av styrets vurderinger knyttet til hensiktsmessige systemer for risikostyring, bør organisering av risikoarbeidet inngå. Dette inne-

⁴⁷ McKinsey & Company (2014): «Statlig eierskap, Rapport til Nærings- og fiskeridepartementet.»

⁴⁸ Huse, M. og Søland, A. I. (2009): «Styreledelse – styret som team og prosessorientert styrearbeid.»

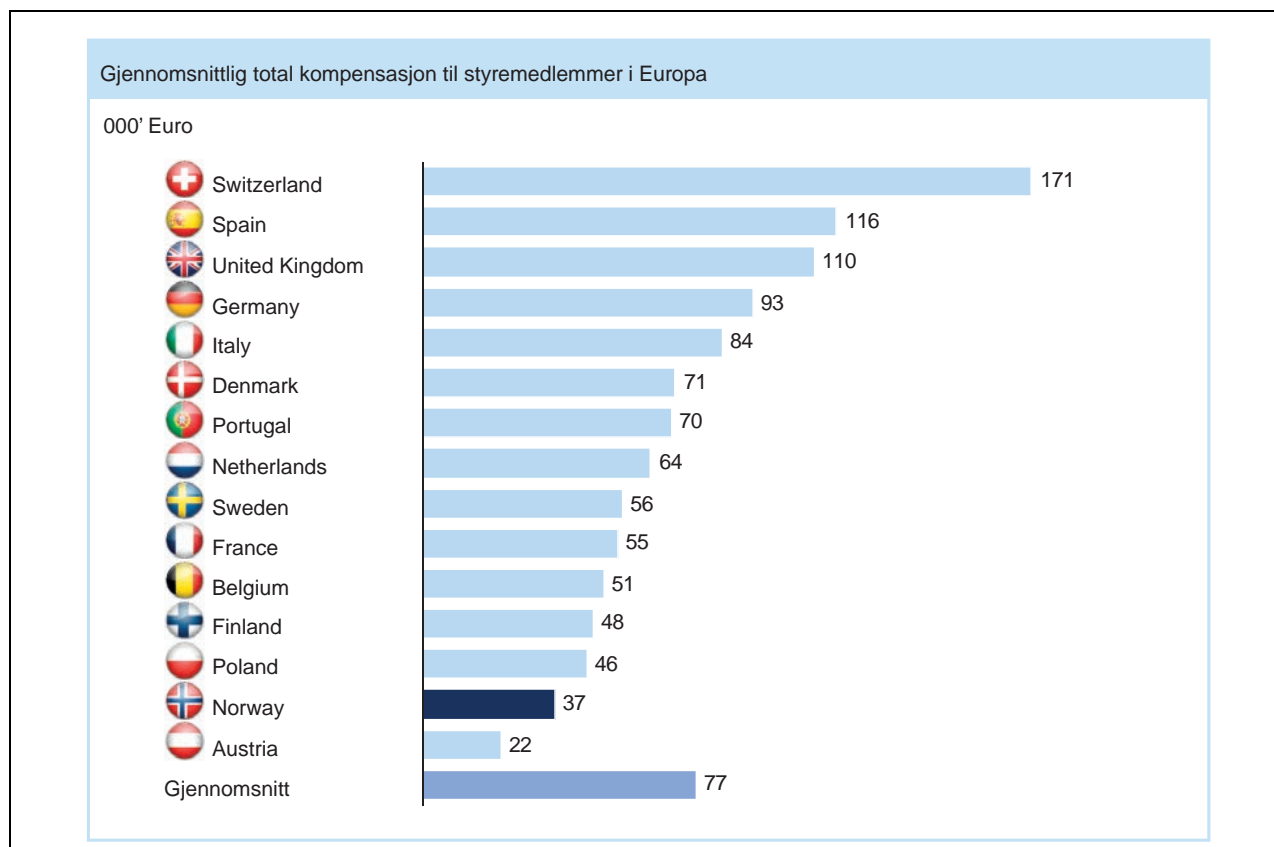
bærer spørsmål om det bør utnevnes eller etableres roller med et særskilt ansvar innenfor etterlevelse av lover, regler og interne retningslinjer (compliance) og risikostyring med direkte rapporteringslinjer til styret, for eksempel compliance officer, chief risk officer og intern revisjon⁴⁹.

⁴⁹ Jf. OECD (2014): «Risk management and Corporate Governance.» Rapporten omhandler risikostyringspraksis og corporate governance i 27 land som deltar i OECD Corporate Governance Committee. I omtalen av praksis i Norge (jf. bl.a. konklusjonen på s. 45 og 46 i rapporten) påpekes det at anbefalingene om risikostyring og intern kontroll i Norsk anbefaling om eierstyring og selskapsledelse (punkt 10) ikke virker å ha tatt inn over seg lærdommene fra Enron og andre store selskapsskandaler og finanskrisen i 2008. Områder som bør vurderes i nasjonale corporate governance anbefalinger er for eksempel hvordan selskapene tilnærmer seg risikostyring, hvordan risikovurderinger skal knyttes til strategiarbeid, etablering av risikorammer og utnevning av Chief risk officer med direkte rapporteringslinje til styret. Det påpekes i tillegg at Norge har en lav andel selskaper med intern revisor (10 pst.) sammenlignet med de fleste land det er naturlig å sammenligne seg med.

Styrets rolle i selskapets arbeid med utvikling av lederkandidater

Effektive styrer legger økt vekt på å følge opp den langsiktige talentutviklingen i selskapet⁴⁷. Styrene har ofte et mindre personlig forhold til personer som kan utvikle seg som fremtidige ledere enn den administrative lederen, som kan ha interesse av å holde lengre på en dyktig mellomleder enn hva som er optimalt for mellomlederens profesjonelle utvikling. Styret vil også ha god kjennskap til selskapets strategi og bør påse at talentutviklingen bygges opp rundt denne. Tidlig identifisering og utvikling av lederkandidatene skaper en robusthet i organisasjonen og gjør det lettere å følge opp en langsiktig strategi.

De beste styrene på dette området har jevnlig vurdering og oppfølging av flere talenter, hvor de forsøker å avdekke hvilke kandidater som har potensial til å bekle nøkkelposisjoner i fremtiden. Vurderingen av kandidatene kan for eksempel gjennomføres ved at hver toppleder presenterer tre til fem lovende ledere, med bakgrunnsinformasjon og prestasjoner de siste tre årene, og at

Figur 8.2 Kompensasjon til styremedlemmer i ulike land.

Kilde: Heidrick og Struggles.

det legges opp til diskusjon i styret om videre oppfølging av kandidatene. Styret bør også forsøke å møte talentgruppen med jevne mellomrom.

Godtgjørelse til styrene

En faktor for å bidra til best mulig sammensatte styrever, er at styremedlemmene tilbys styregodtgjørelse for arbeidet som reflekterer styrets ansvar, kompetanse, tidsbruk og virksomhetens kompleksitet. Riktig kompensasjon kan være viktig for å tiltrekke seg relevant kompetanse og sørge for at styremedlemmer bruker nok tid på styrearbeidet, selv om det ikke bør være hovedmotivasjonen for styrevervet.

En undersøkelse foretatt av Heidrick og Struggles (2011) viser at godtgjørelsene til styrever i Norge ligger på et lavt nivå sammenlignet med andre europeiske land, jf. figur 8.2.

Norsk institutt for styremedlemmer har siden 2010 utarbeidet en sammenstilling som kartlegger styregodtgjørelser vedtatt på generalforsamlinger i noterte selskaper på Oslo Børs og selskaper med statlig eierandel. Sammenstillingen for 2013⁵⁰ viser bl.a. at Statoil, Telenor, DNB, Yara International og Norsk Hydro, som alle har en betydelig statlig eierandel og er blant de største selskapene i markedsverdi på Oslo Børs, ikke er på listen blant selskapene med de ti høyeste godtgjørelsene til styreleder eller styremedlemmer.

Regjeringen har en ambisjon om å opprettholde et moderat nivå på styregodtgjørelsene. Samtidig er det viktig at godtgjørelsene ligger på et nivå som bidrar til riktig og god kompetanse i styret, og som reflekterer styrets ansvar og arbeidsmengde.

Eiers vurdering av styrenes prestasjoner

Ved styrevalg vil staten bl.a. vurdere om styrenes sammensetning, arbeidsform (internt i styret og med ledelsen), kompetanse, innsats og bidrag til selskapets verdiskaping er tilfredsstillende eller om det er behov for endringer i styret, jf. prinsipp 7 i statens prinsipper for god eierstyring.

8.3.3 Samfunnsansvar

Regjeringen forventer at alle norske selskaper tar samfunnsansvar, uavhengig av om de er privat eller offentlig eid, og uavhengig om de har sin virksomhet i Norge eller i andre land. Regjeringen

forventer at selskaper med statlig eierandel arbeider systematisk med sitt samfunnsansvar og er ledende på sine områder. Når staten som eier stiller forventninger til selskapenes arbeid med samfunnsansvar, er det både fordi regjeringen mener at en god håndtering av slike forhold bidrar til å ivareta statens aksjonærverdier og at selskaper med statlig eierandel skal opptre etisk forsvarlig.

Med samfunnsansvar menes i denne meldingen hvilket ansvar selskapene forventes å påta seg for mennesker, samfunn og miljø som påvirkes av virksomheten, jf. statens prinsipper for god eierstyring, kapittel 8.2.11.

Regjeringen har både generelle og mer spesifikke forventninger til selskapene på samfunnsansvarsområdet. De spesifikke forventningene er knyttet til fire tematiske kjerneområder: klima og miljø, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og antikorrupsjon. Regjeringens forventninger tar utgangspunkt i og bygger på nasjonale og internasjonale standarder, konvensjoner og rapporteringsnormer.

Det er selskapenes styrever som har ansvaret for å vurdere hvordan forventningene fra staten som eier best kan følges opp, og for at disse operasjonaliseres på en hensiktsmessig måte.

Regjeringen vil vise til at det de siste årene har vært en omfattende utvikling på samfunnsansvarsområdet. I det følgende skisseres noen sentrale utviklingstrekk på feltet, før regjeringens forventninger til selskapene med statlig eierandel presenteres. Utviklingen knytter seg bl.a. til økt rettsliggjøring og utvikling av omforente internasjonale normer som Norge har sluttet seg til. Det oppfattes også å være økende oppmerksomhet, forståelse og forventninger hos markedsaktører.

Utvikling på feltet

På klima- og miljøområdet er det økende oppmerksomhet knyttet til nasjonale og internasjonale klimamål og hvordan disse skal kunne nås. I denne sammenheng er næringslivets rolle sentral og spørsmålet om hvordan det enkelte selskap kan bidra å nå målene som er satt. Det pågår en debatt om hvilke endringer som kan komme i selskapenes rammebetingelser fremover som følge av eventuelle nye klimatiltak i Norge, EU og globalt. EUs 2030-rammeverk for klima- og energipolitikk vil kunne ha stor betydning for økonomisk virksomhet både i og utenfor Europa. De internasjonale klimaforhandlingene som gjennomføres i regi av FN skal etter planen resultere i en global avtale som fører til utslippsreduksjoner i tråd med togradersmålet. Dette vil i tilfelle endre rammevil-

⁵⁰ Jf. omtale av Styrehonorarundersøkelsen 2013 i Aftenposten 16. februar 2014.

kårene for økonomisk aktivitet i alle deler av verden.

Bla. som følge av disse internasjonale prosessene er det økende oppmerksomhet rundt selskapers risikoeksponering og sårbarhet for klimaendringer og -politikk. Økt klimarisiko kan påvirke verdsettingen av selskaper. Samtidig har det vært en betydelig økning i fond og andre investorer som fokuserer på bærekraftige investeringer, jf. kapittel 2.3.4.

Et viktig bidrag på menneskerettighetsområdet er etableringen av FNs veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP)). Disse ble vedtatt av FNs menneskerettighetsråd i 2011. Det har vært en omfattende oppfølging av disse prinsippene, bl.a. i OECD, EU og FN, samt gjennom arbeid med utvikling av nasjonale handlingsplaner. OECD har innarbeidet UNGP i sine retningslinjer for flernasjonale selskaper (OECD Guidelines for multinational enterprises), EU har igangsatt arbeider med oppfølging innenfor bestemte sektorer og i FN er UNGP bl.a. en del av UN Global Compacts arbeid. Norge er blant landene som utarbeider en handlingsplan for oppfølging av UNGP, et arbeid som Utenriksdepartementet er hovedansvarlig for.

Store selskaper med internasjonal virksomhet bruker i økende grad UNGPs anbefalte aktsomhetsvurderinger for å kartlegge og forebygge risiko⁵¹. Dette gjelder også flere av selskapene i statens portefølje.

Økt bevissthet om ivaretagelse av menneskerettigheter og arbeidstakerrettigheter i verdikjeden er et sentralt utviklingstrekk. Mange selskaper har erfart at ulovlige eller uakseptable forhold i verdikjeden kan påvirke deres omdømme og økonomiske resultater. Det er etablert nye veiledende prinsipper på dette feltet under påtrykk fra arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjoner og fra sivilsamfunnet. I Norge er det relevant å nevne arbeidet som gjøres av Initiativ for Etisk Handel.

Antikorrupsjon er et område hvor det har vært en betydelig utvikling de siste årene. Den relevante norske lovgivningen på området ble etablert for mer enn ti år siden, jf. korrupsjonsbestemmelsen i straffeloven som ble innført i 2003 og som også omfatter norske borgeres handlinger i utlandet. Etter norsk lov er alle former for korrupsjon straffbart. Norske selskaper med internasjonal virksomhet kan i tillegg omfattes av flere ulike antikorrupsjonslover, herunder britisk og ameri-

Boks 8.2 UN Guiding Principles on Business and Human Rights (UNGP)

Den 16. juni 2011 vedtok FNs menneskerettighetsråd veiledende prinsipper for næringsliv og menneskerettigheter (UN Guiding Principles on Business and Human Rights). Vedtaket var historisk for det internasjonale samfunnets arbeid for menneskerettighetene. Norge ledet forhandlingene om de veiledende prinsippene i FNs menneskerettighetsråd og har fortsatt ledelsen for temaet i Menneskerettighetsrådet gjennom et tverregionalt samarbeid med Russland, India, Argentina og Ghana.

FNs prinsipper uttrykker ikke-rettslige forventninger og anbefalinger til næringslivet basert på eksisterende statlige internasjonale forpliktelser.

FNs veiledende prinsipper har på kort tid utviklet seg til å bli den rådende internasjonale standarden for hvordan næringslivet forventes å forholde seg til utfordringer rundt menneskerettigheter. Prinsippene er innarbeidet i en rekke relaterte retningslinjer som skal bidra til at selskaper opptrer ansvarlig i all sin virksomhet.

FNs veiledende prinsipper henvender seg til alle stater og alle virksomheter, uavhengig av størrelse, sektor, lokalisering, eierskap eller struktur. Prinsippene har tre såkalte «søyler»:

- Statenes forpliktelse til å sikre menneskerettighetene gjennom nasjonal lovgivning og beskytte mot overgrep innenfor statenes egen jurisdiksjon, herunder fra tredjeparter som næringslivet.
- Næringslivets ansvar for å respektere menneskerettighetene, ut over å følge lover og regler i det landet de opererer, og en anbefaling om å foreta aktsomhetsvurderinger for å etterleve dette.
- Statenes forpliktelser til å sørge for at det finnes adgang til ulike former for rettslige eller ikke-rettslige klage- og erstatningsmekanismer.

kansk antikorrupsjonslovgivning (UK Bribery Act 2010 og US Foreign corrupt Practices Act (FCPA)). Antikorrupsjonslovene retter også oppmerksomhet mot forebyggende tiltak og etterlevelse av retningslinjer.

Flere enkeltsaker har medført økt oppmerksomhet hos norske selskaper med hensyn til hva

⁵¹ UN Global Compact Leaders Summit 2013.

som kreves for å bekjempe korrupsjon. Rettspraksis i Norge har ført til økt nivå på bøter for korrupsjon, samtidig er nivået på bøter betydelig høyere i for eksempel USA. Hvis korrupsjonsbestemmelserne brytes, kan selskaper i dag bli ilagt foretaksstraff og utelukkes fra offentlige anskaffelser, noe som kan medføre betydelige konsekvenser for selskapet.

Rapportering er et hovedinstrument i utviklingen av selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Det er bred enighet om at volumet på rapporteringen fra selskapene er blitt for omfattende og at sentrale tema overskygges av mindre relevant informasjon. Dette er bakgrunnen for at den internasjonalt anerkjente rapporteringsstandarden Global Reporting Initiative i 2013, i sin nye versjon av standarden (G-4), introduserte vesentlighetsprinsippet som et hovedprinsipp. Vesentlighet knytter seg til at selskapene både arbeider med og rapporterer på de forhold som er sentrale for virksomhetens innvirkning på mennesker, samfunn og klima og miljø. I Norge ble det, med virkning fra regnskapsåret 2013, innført krav om rapportering på samfunnsansvarsområdet for store selskaper, jf. regnskapsloven § 3-3c. Økt vekt på rapportering og vesentlighet henger sammen med kravet om økt åpenhet rundt selskapenes virksomhet. Krav om informasjon til offentligheten er i økende grad lovregulert. Regjeringen vil i denne sammenheng også vise til EUs arbeid i tilknytning til dette, noe som på sikt kan føre til regelutvikling som kan bli relevant for Norge.

Oppmerksomhet rundt såkalte skatteparadiser har økt de senere årene. Det pågår omfattende arbeid internasjonalt for å forebygge skatteunndragelser og hemmelighold av finansiell informasjon gjennom bruk av skatteparadiser. Fra norsk side er krav om land-for-land rapportering innført for store selskaper og utstedere av noterte verdipapirer innenfor utvinningsindustrien og skogdrift. I tillegg har Norge i løpet av de siste årene inngått avtaler med en rekke nye land om utveksling av skatteopplysninger.

Det har også vært en utvikling av interessentdialog som metode for å bidra til at eksterne som berøres av selskapets virksomhet blir tilstrekkelig tatt hensyn til og som metodikk for å identifisere og forebygge risiko. Mange av selskapene, herunder selskaper med statlig eierandel, gjennomfører interessentdialoger i økt utstrekning. Sivilsamfunnet har spilt en viktig rolle på dette området, gjennom å stille tydelige forventninger. Dette kommer bl.a. til uttrykk gjennom omforente veiledende prinsipper for interessentdialog utarbeidet i 2013 av KOMpakt, regjeringens konsultasjonsor-

gan for saker knyttet til næringslivets samfunnsansvar.

8.3.3.1 Overordnede og generelle forventninger

Regjeringen mener at staten som eier skal ha stor oppmerksomhet på selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Oppmerksomhet rundt temaene innenfor samfunnsansvar har økt, og det er blitt økt bevissthet om hvordan håndtering av samfunnsansvar kan bidra til selskapenes foretningmessige utvikling. Etter regjeringens vurdering tilsier dette en videreutvikling av statens forventninger som eier til selskapene.

I denne meldingen legges det økt vekt på følgende forhold: Tydeliggjøring fra statens side på styrenes rolle og ansvar på samfunnsansvarsområdet, vesentlighetsprinsippet i forbindelse med rapportering og videreutvikling av interessentdialog som arbeidsmetode for å kartlegge innvirkning på mennesker, samfunn og klima og miljø og for å bedre selskapenes risikostyring. I tillegg er forventningene på de særskilte områdene videreutviklet med utgangspunkt i utviklingen som har vært på feltet de senere årene.

Selskapene er ulikt eksponert for utfordringer og risiko på de ulike områdene. Det legges derfor opp til at selskapene kan benytte «følg eller forklar»-prinsippet i kombinasjon med vesentlighetsprinsippet for å kunne tilpasse arbeidet og rapporteringen til sin virksomhet. «Følg eller forklar»-prinsippet innebærer at styrene, dersom selskapene avviker fra statens forventninger, som det i noen tilfeller kan være grunner for, forventes å forklare dette.

Styrenes oppfølging av samfunnsansvar

Det er regjeringens erfaring at det også i selskapene med statlig eierandel er et behov for økt oppmerksomhet om styreansvaret og måten styrene arbeider med samfunnsansvar på.

Økt oppmerksomhet fra styrene vil etter regjeringens vurdering kunne bidra til bedre risikostyring og således til å ivareta aksjonærverdiene. Styrene må selv beslutte hvordan de vil ivareta styrets ansvar på samfunnsansvarsområdet. En mulighet kan være, slik enkelte selskaper gjør i dag, å legge ansvaret for forberedelsene av styrets behandling av samfunnsansvar til et eget styreutvalg.

Regjeringen forventer at:

- Arbeidet med samfunnsansvar er forankret i selskapenes styrer, at styrene har en aktiv og

sentral rolle, og at de rapporterer på vesentlige områder i sin årlige beretning.

- Styrene sørger for nødvendig egen kompetanseutvikling på de relevante saksområdene.
- Selskapene skal være ledende innenfor arbeidet med samfunnsansvar på sine områder. Det forventes at selskapene aktivt følger og er med på å utvikle god forretningsskikk på de områder som er relevante for virksomheten.
- Selskapene har etiske retningslinjer, og at disse er offentlig tilgjengelig.
- Selskapene utarbeider retningslinjer for sitt arbeid med samfunnsansvar og at retningslinjene er offentlig tilgjengelige. Selskapene integrerer arbeidet med klima og miljø, menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter og arbeid mot korrupsjon i sine retningslinjer.
- Selskaper med internasjonal virksomhet knytter seg til FNs Global Compact. Alle selskapene forventes å kjenne til og arbeide for å etterleve Global Compacts ti prinsipper, og vurdere å knytte seg til Global Compact.
- Selskaper med internasjonal virksomhet eller internasjonal leverandørkjede setter seg inn i og følger anbefalingene i OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper.
- Selskapene legger ILOs åtte kjernekonvensjoner til grunn for sin virksomhet.
- Selskaper rapporterer om sitt arbeid med samfunnsansvar, med vekt på vesentlige utfordringer, mål og indikatorer for måloppnåelse. Selskaper av en viss størrelse forventes å benytte den internasjonalt anerkjente rapporteringsstandard Global Reporting Initiative.
- Selskapene har gode varslingssystemer i egen virksomhet.
- Selskapene har dialog med vesentlige interessenter der det er relevant, for å kartlegge hvem som berøres av virksomheten og for å redusere risiko.

Regjeringen mener at økt kunnskap om internasjonale normer, konvensjoner og retningslinjer som ILOs kjernekonvensjoner, FNs Global Compact, UNGP og OECDs retningslinjer for flernasjonale selskaper kan bidra til å redusere risiko for selskapers medvirkning til menneskerettsbrudd og brudd på arbeidstakerrettigheter.

8.3.3.2 Klima og miljø

Næringslivets miljømessige samfunnsansvar innebærer at hensynet til miljø og ressursbruk er integrert i selskapenes økonomiske beslutninger. I til-

legg til å etterleve nasjonale og internasjonale miljøkrav bør selskapene også ta offensive grep for å redusere sin negative miljøpåvirkning ut over det som følger av slike krav. Dette kan bidra til kostnadsreduksjoner, bedre strategiske utgangspunkt for virksomheten på lang sikt og nye markedsmuligheter. Næringslivet kan bidra til å redusere miljøbelastninger gjennom mer miljøvennlig og resurseffektiv drift i egen virksomhet. Selskaper kan også utvikle prosesser eller teknologier for å anvende knappe ressurser mer effektivt og redusere klimagassutslipp. Høye miljøstandarder hos leverandører og i verdikjeden er også sentralt i et miljømessig samfunnsansvar. Dette gjelder for alle selskaper, uavhengig av eierskap.

Behovet for effektive tiltak for å forebygge klimaendringer har økt. Det arbeides internasjonalt med å begrense klimagassutslippene for å kunne oppnå togradersmålet. Regjeringen mener derfor at det er grunn til å forvente endringer i det internasjonale klimaregimet. Disse endringene vil kunne ha stor betydning for næringslivet. Dette er noe av bakgrunnen for at markedsaktører i dag har økt oppmerksomhet på utviklingen av klimapolitikken og de forretningsmessige konsekvensene av dette.

Som eier har staten behov for å ivareta verdiene i sin portefølje. På denne bakgrunn mener regjeringen det er sentralt at selskapene utvikler god risikoforståelse for mulige endringer i rammebetingelser som følge av realistiske scenarier for klimaendringer og nasjonale og internasjonale klimatiltak. Klimatiltak kan også være en pådriver for teknologiutvikling og åpne nye markedsmuligheter. Selskapene bør ha en bevisst holdning til de forretningsmulighetene som slike endringer gir.

Regjeringen forventer at:

- Selskapene har god risikoforståelse med hensyn til hvordan klimaendringer og klimapolitiske tiltak kan påvirke deres virksomhet.
- Selskapene skal være i fremste rekke når det gjelder arbeidet for klima og miljø i sin bransje, herunder med tiltak som kan redusere klimagassutslipp.
- Selskapene har en bevisst holdning til gevinstene som kan høstes ved tidlig tilpasning til nye klima- og miljøkrav.

8.3.3.3 Menneskerettigheter

Regjeringen viser til at offentlige myndigheter har et ansvar for å ivareta menneskerettigheter, og at staten er bundet av flere internasjonale konvensjoner som forplikter Norge til å beskytte menneskerettighetene. Det er derfor kun stater som kan

holdes rettslig ansvarlig for brudd på menneskerettighetene.

Menneskerettighetene setter likevel viktige rammer for næringslivets virksomhet. Menneskerettighetskonvensjonene kan gjennom krav om lovgivning og andre virkemidler pålegge statene å sikre at næringslivet ikke opptrer i strid med menneskerettighetene. Gjennom ikke-bindende retningslinjer kan næringslivet også oppfordres til selv å respektere menneskerettighetene.

Medvirkning til menneskerettighetsbrudd kan, i tillegg til konsekvensene for menneskene som blir rammet, medføre alvorlige omdømmetap og andre betydelig kostnader for virksomheten. Økt systematikk fra selskapenes side i arbeidet med å forebygge menneskerettighetsbrudd ansees å redusere risikoen knyttet til dette. Både OECD og EU har utviklet sine retningslinjer for selskapers samfunnsansvar i tråd med UN Guiding Principles on Business Rights (UNGP). Regjeringen legger til grunn at norske selskaper er godt kjent med UNGP og innarbeidingen av UNGP i OECDs og EUs retningslinjer.

Regjeringen forventer at:

- Selskaper med statlig eierandel respekterer grunnleggende menneskerettigheter, slik de fremkommer i internasjonale konvensjoner, i all sin virksomhet og at selskapene også følger dette overfor sine leverandører og forretningspartnere.
- Alle selskaper med statlig eierandel integrerer relevante forhold knyttet til menneskerettigheter i sin virksomhet.
- Selskapene gjennomfører relevante aktsomhetsvurderinger i tråd med anbefalingene fra UNGP for å motvirke medvirkning til menneskerettighetsbrudd og redegjøre for hvordan de adresserer selskapets innvirkning på menneskerettighetene.

8.3.3.4 *Arbeidstakerrettigheter*

Det forventes at selskaper med statlig eierandel respekterer og bidrar til et anstendig arbeidsliv hvor grunnleggende arbeidsstandarder og -rettigheter ivaretas og at arbeidstakerne gis en lønn de kan leve av. Selskapene forutsettes å ha kunnskap om nasjonal lovgivning og internasjonale konvensjoner om arbeidsvilkår. ILOs åtte kjernekonvensjoner står sentralt og regnes som grunnleggende på arbeidslivets område. Kjernekonvensjonene omfatter grunnleggende prinsipper og rettigheter i arbeidslivet: retten til å organisere seg og retten til kollektive forhandlinger, eliminasjon av alle for-

mer for tvangs- og slavearbeid, og diskriminering i arbeidslivet, samt avskaffelse av barnarbeid. Det er ILOs medlemsstater som er folkerettslig forpliktet til å etterleve kjernekonvensjonene og kjernekonvensjonene regnes også som en del av menneskerettighetene og er omfattet av UNGP.

Det norske arbeidsmarkedet er generelt godt regulert, og det er utstrakt samarbeid mellom arbeidstakere og arbeidsgivere. I mange av de landene selskapene har virksomhet, eller har forretningspartnere og leverandører, er det ikke slik. Norske selskaper kan bidra til å utvikle arbeidstakernes rettigheter i andre land gjennom å sette standarder som er beste praksis i de enkelte land.

Regjeringen forventer at:

- Selskapene legger til grunn ILOs åtte kjernekonvensjoner som en minimumsstandard for sin virksomhet, samt at disse følges opp i verdikjeden.
- Selskapene er blant de ledende i sin bransje når det gjelder HMS, samt har oppmerksomhet om dette overfor leverandører og forretningspartnere.
- Selskapene vurderer behovet for å inngå globale rammeavtaler med fagbevegelsen, som gjelder for drift i hele verden.
- Selskapene opptrer ansvarlig i omstillingsprosesser og gjennomfører disse i dialog med ansatte og lokalsamfunn.

8.3.3.5 *Arbeidet mot korrupsjon og for åpenhet i økonomiske transaksjoner*

Korrupsjon er straffbart, både i henhold til norsk og internasjonal lovgivning. Lovgivningen i Norge gjelder uavhengig av hvilket land et norsk selskap opererer i, og forhold som omfatter korrupsjon i utlandet kan straffeforfølges i Norge. Korrupsjon utgjør en trussel mot rettsstaten, demokratiet, menneskerettighetene og sosial rettferdighet. Korrupsjon kan også hindre økonomisk utvikling og virke konkurransevridende. Regjeringen forventer at dette skal sette standarden for det arbeidet selskapene gjør for å forebygge korrupsjon.

Åpenhet og offentlighet er et effektivt virkemiddel i arbeidet mot korrupsjon. Åpenhet om pengestrømmer er viktig også for å ivareta selskapenes skatteansvar i de ulike land der de har sin virksomhet. I mange utviklingsland er lave skatteinntekter en viktig årsak til fattigdom. En av årsakene til lav skatteinngang er manglende åpenhet i det globale finanssystemet.

Et mer målrettet arbeid i styre og selskap på dette området vil bidra til å redusere risiko for

korrupsjon og derved kunne være verdiøkende for selskap og eier. Dette kan bidra til bedre systematikk i korrupsjonsforebyggende tiltak og derved være med å forebygge medvirkning til korrupsjon, omdømmetap og økonomiske tap.

Regjeringen forventer at:

- Selskapene utviser størst mulig grad av åpenhet knyttet til pengestrømmer, herunder også skatt.
- Selskaper med internasjonal virksomhet følger OECDs retningslinjer på skatteområdet, og herunder søker å unngå å benytte skatteparadiser som ikke følger standardene til Global Forum om transparens og effektiv informasjonsutveksling i skattesaker og som ikke vil inngå skatteopplysningsavtaler med Norge.
- Selskapene har retningslinjer, systemer, og tiltak for å hindre korrupsjon, og for å håndtere mulige lovbrudd eller tvilstilfeller som måtte avdekkes på dette feltet.
- Selskapene gjennomfører aktsomme og grunndige vurderinger når det gjelder problemstillinger knyttet til korrupsjon for sin virksomhet. Dersom slike vurderinger tilsier at det er berettiget tvil om forhold kan regnes som korrupsjon, forventes det at selskapene ikke involverer seg i slike.

8.3.3.6 *Regjeringens oppfølging av selskapenes arbeid med samfunnsansvar*

Oppfølgingen av selskapenes arbeid med samfunnsansvar vil skje gjennom eierdialogen i kvartalsmøter og/eller i årlige møter om samfunnsansvar. I forbindelse med særskilte saker kan det være aktuelt med ytterligere oppfølging av selskapene. Selskapenes og styrenes arbeid med samfunnsansvar vil være del av vurderingene som gjøres i forbindelse med styrevalg. Regjeringen viser for øvrig til den årlige beretningen om statens direkte eierskap, Statens eierberetning, hvor det gis en omtale av hvert enkelt selskap sitt arbeid med samfunnsansvar.

Regjeringen mener at frivillige organisasjoner har en kompetanse og erfaring som er relevant også for staten som eier når det gjelder selskapenes arbeid med samfunnsansvar. Det er etablert en dialog med frivillige organisasjoner i lys av dette og regjeringen vil videreføre en slik dialog. For øvrig vises det til regjeringens generelle arbeid med næringslivets samfunnsansvar, og til KOMpakt som er regjeringens konsultasjonsorgan i forbindelse med dette.

8.3.4 **Lederlønn**

Regjeringen vil holde fast på hovedprinsippene i statens holdning til lederlønn i selskaper der staten er eier, jf. dagens retningslinjer. Dette knytter seg til at fastsettelse av godtgjørelse for ledende ansatte skal være styrets ansvar og at lederlønnene skal være konkurransedyktige, men ikke lønnsledende. Det skal legges vekt på moderasjon.

Ut fra erfaring og praksis de siste årene ser regjeringen behov for å justere statens holdning til lederlønn på tre punkter. Dette knytter seg til hvilke selskaper som skal omfattes, pensjonsvilkår og hvordan heleide selskaper skal forholde seg til statens holdning.

I konsern hvor morselskapet er heleid av staten, eller hvor staten har en eierandel på over 90 pst., er det regjeringens vurdering at statens holdning til lederlønn også bør omfatte de heleide datterselskapene i konsernet, selv om staten ikke deltar på generalforsamling i disse. Regjeringen mener dette vil være rimelig, bl.a. ut fra at den interne selskapsorganiseringen i slike konsern ikke bør være utslagsgivende for hvilke selskaper som omfattes. Regjeringen vil som følge av dette legge opp til en vedtektsendring i de heleide selskapene hvor det fremgår at i lederlønnserklæringen som skal behandles på generalforsamling i morselskapet, skal det også gjøres rede for hvordan styrets erklæring er implementert i heleide datterselskaper. Regjeringen vil i tillegg gjøre en vurdering av om deleide datterselskaper av statlige heleide selskaper også skal omfattes.

Når det gjelder pensjon, er det i dag statens holdning at pensjonsforpliktelser knyttet til pensjonsopptjening over 12 G skal være innskuddsbasert, begrenset til 30 pst. av fastlønnen og fonderes eksternt, dvs. sikres hos en separat juridisk enhet. Kravet om eksternt fondert pensjon, som ble innført av Stoltenberg-regjeringen i 2011, har bl.a. bakgrunn i at de ansatte ikke skal miste sine opptjente rettigheter ved en eventuell konkurs. En slik ordning har i stor grad vist seg ikke å være praktisk gjennomførbar, da det til nå ikke tilbys pensjonsprodukter i markedet som sikrer pensjonsforpliktelser over 12 G. For enkelte selskaper har da løsningen vært å organisere denne delen av pensjonen ved at selskapet påtar seg denne forpliktelsen over selskapets drift. Regjeringen mener at staten som eier på denne bakgrunn ikke bør støtte pensjonsopptjening ut over 12 G. Regjeringen mener dette vil ivareta prinsippet om at slike pensjoner ikke skal finansieres over selskapets egen drift og det vil støtte opp under hoved-

prinsippet om at fastlønnen bør være hovedkomponenten i en godtgjørelsesordning. Regjeringen mener også at et slikt tiltak vil bidra til økt gjennomsiktighet når det gjelder nivået på lederlønningene.

I selskaper hvor staten er eeneier, eller har en eierandel på over 90 pst., legger regjeringen til grunn at statens retningslinjer for lederlønn skal følges.

Statens retningslinjer for lederlønn åpner i dag for variabel lønn inntil det som tilsvarer seks måneders fastlønn. Variabel lønn skal være basert på objektive, definerbare og målbare kriterier, og være basert på forhold lederen kan påvirke. Ordninger med variabel lønn bør inneholde flere relevante målekriterier, samt være transparent og klart forståelig. Variabel lønn er i dag en betydelig del av godtgjørelsesordningene i enkelte av selskapene med statlig eierandel.

Regjeringen viser til at det er komplekst å vurdere ordninger med variabel lønn. Det er regjeringens vurdering at det bør gjøres en nærmere gjennomgang av slike ordninger før regjeringen legger frem sine retningslinjer for lederlønn.

Det samme gjelder for selskapenes langtidsincentivordninger (LTI). LTI ble i stor grad innført som erstatning for bortfallet av opsjoner fra 2006/2007 og for å opprettholde enkelte incentiver for de ledende ansatte knyttet til å øke aksjonærverdiene. Utformingen av LTI varierer noe fra selskap til selskap, men i hovedsak dreier det seg om en fast årlig godtgjørelse beregnet som en andel av den faste grunnlønnen. LTI-beløpet etter skatt må investeres i aksjer med en bindingstid på minst tre år. Regjeringen mener det er naturlig å gjøre en nærmere vurdering av ordningene, som nå har vært etablert i noen år, bl.a. knyttet til hvordan slike ordninger forholder seg til skillet mellom fast og variabel lønn.

Regjeringen vil med bakgrunn i dette legge frem sine retningslinjer for lederlønn når ovennevnte vurderinger er gjennomført, og orientere Stortinget på egnet måte.

8.3.5 Forskning, utvikling, innovasjon og kompetanse

Forretningsmessige selskaper med statlig eierandel skal drive sin virksomhet ut fra hva som tjener

Figur 8.3 Et av aluminiumsindustriens fremste forskningscentre er lokalisert ved Norsk Hydros fabrikk i Årdal.

Foto: Norsk Hydro.

selskapet og aksjeeierne over tid. Regjeringen vil vise til at selskapers evne til ønsket omstilling, nyskaping og innovasjon kan være avgjørende for fremtidig utvikling og konkurransekraft. Også for næringslivet og økonomien som helhet har dette betydning. Ønsket omstilling og innovasjon er sentrale kilder til verdiskaping og for utviklingen av velferden i et samfunn. Økt verdiskaping skjer først og fremst når ressurser benyttes på nye og mer effektive måter. Gjennom nyskapende produktjonsmetoder og utvikling av nye varer og tjenester, kan selskaper produsere et bedre produkt til en lavere kostnad eller ta en høyere pris for det de produserer. Dette er endringer som øker selskapers lønnsomhet og samtidig styrker grunnlaget for velferdssamfunnet. Internasjonal konkurranse er en viktig stimulans for innovasjon og omstilling. Aktører i norsk næringsliv har vært og er i god stand til å tilpasse seg virkningen av internasjonal konkurranse. For å oppnå effektiv drift og tilfredsstillende inntjening forventer regjeringen at styrene i selskaper med statlig eierandel følger den teknologiske og markedsmessige utviklingen og til enhver tid organisere sin virksomhet så effektivt som mulig.

Selskapers konkurransekraft påvirkes bl.a. av at de er i stand til å ta i bruk og videreutvikle ny kunnskap og nye teknologiske og organisatoriske løsninger. Regjeringen mener derfor at aktører i næringslivet bør være bevisst verdien av å investere i forskning og utvikling og i kommersialisering av forskning. Selskaper bør ha en bevisst tilnærming til å kommunisere egne forskningsresultater, men også til å kommersialisere resultater fra andre forskningsmiljøer og selskaper. Det offentlige virkemiddelapparatet bør brukes der dette kan understøtte selskapenes egen satsing.

Flere selskaper med statlig eierandel er ledende selskaper i Norge, også når det gjelder forskning og utvikling. Det har betydning for den samlede konkurransekraften i norsk økonomi at selskapene bidrar til en god teknologiutvikling, til utviklingen av gode næringsklynger, knoppskyting og økt verdiskaping.

Tilgang på arbeidskraft med spesialisert kunnskap blir en stadig viktigere konkurransefaktor for selskaper. Norge har generelt en høyt utdannet befolkning, og ansatte, både i offentlig og privat sektor, har gjennomgående god kompetanse. Som eier er regjeringen opptatt av at det enkelte selskap har en bevisst rekrutteringspolitikk og at selskapene oppdaterer og videreutvikler medarbeidernes kompetanse, slik at både selskapene og de enkelte ansatte står best mulig rustet til å møte nye krav og omstillingsbehov.

8.3.6 Mangfold og likestilling

Ulik kompetanse og erfaring kan bidra positivt til et selskaps utvikling. Dersom et selskap besitter ulike og komplementære ferdigheter kan dette gi et bredere og bedre grunnlag for gode beslutninger. Dette kan styrke selskapets nyskapingsevne og gjøre selskapet bedre rustet til å møte utfordringer og dermed bidra til en mer lønnsom utvikling. Selskaper bør derfor være bevisst verdien av mangfold i organisasjonen. Med mangfold menes bl.a. ulik utdannings- og erfaringsbakgrunn, alder, kjønn, kulturell og geografisk bakgrunn.

Det er en sentral lederoppgave at likestilling og mangfold er solid forankret i selskapenes personalpolitikk. Det forventes av styrene at personalpolitikken preges av inkludering og mangfold og at selskaper med statlig eierandel har etablert strategier og gjennomfører tiltak for å fremme likestilling og annet mangfold i virksomheten. Det er fortsatt få kvinner i ledende posisjoner i norske selskaper, samtidig som andelen kvinner som tar høyere utdanning i Norge utgjør mer enn halvparten. For selskapene vil det være viktig å legge strategier for hvordan den beste kompetansen kan benyttes i selskapene, inklusive hvordan det kan legges til rette for flere kvinnelig toppledere. Regjeringen har som ambisjon å øke antallet kvinnelige styreledere i selskaper med statlig eierandel.

8.4 Kontakten med selskapene

Statens prinsipp 1 for god eierstyring slår fast at aksjeeiere skal likebehandles i selskaper hvor staten er en av flere aksjeeiere. Dette omfatter også hvilken informasjon staten som eier mottar fra selskapet og hvilken kontakt det er med staten som eier.

Informasjonsutvekslingen fra selskap til eier kan gå gjennom ulike kanaler. I tillegg til kvartals- og årsberetninger, annen offentlig tilgjengelig informasjon og generalforsamling, avholdes det regelmessige kontaktmøter med selskapets ledelse som en sentral del av oppfølgingen i de fleste eierdepartementene. For Nærings- og fiskeridepartementets del, avholdes det med enkelte unntak kvartalsvise møter, samt årlige møter om samfunnsansvar med selskapene. Møtene kan dreie seg om gjennomgang av den økonomiske utviklingen, kommunikasjon av statens avkastnings- og utbytteforventninger, orientering og diskusjon om strategiske spørsmål knyttet til selskapene, problemstillinger knyttet til samfunnsansvar

mv. Denne typen møter skjer på linje med hva som er vanlig mellom børsnoterte selskaper og større investorer⁵². Møtene håndteres innenfor rammene som er gitt i selskaps- og verdipapirlov-givningen, ikke minst hva angår hensynet til likebehandling av aksjeeiere. Fra selskapene møter vanligvis representanter fra selskapets administrative ledelse, men det er opp til selskapenes styrer å avgjøre hvem fra selskapet som skal stille på møtene, herunder om også styrene skal være representert⁵³. I visse tilfeller vil eier kunne ønske at styret er representert.

Rammene omkring eierstyring er ikke til hinder for at staten, som andre aksjeeiere, i møter tar opp forhold som selskapene bør vurdere i tilknytning til sin virksomhet og utvikling. De synspunkter staten gir uttrykk for i slike møter, er å betrakte som innspill til selskapets administrasjon og styre. Styret har ansvar for å forvalte selskapet til selskapets og aksjeeiernes beste og skal foreta de konkrete avveininger og beslutninger. Saker som krever tilslutning fra eierne, må tas opp på generalforsamling på ordinær måte.

8.4.1 Særskilt om informasjonsutveksling i selskaper som er heleid av staten

I noen av de heleide, statlig eide selskapene er selskapene lovpålagt å oversende styreprotokoller til eierdepartementet. Dette gjelder statsforetak og Vinmonopolet. Regionale helseforetak skal hvert år legge frem en melding om sin virksomhet for sitt eierdepartement.

Noen av eierdepartementene avholder faste eiermøter med styrene i selskaper som er heleid av staten. Dette er orienteringsmøter på linje med kvartalsmøtene omtalt tidligere. Eierdepartementene vil drøfte med styreleder i heleide selskaper hvor dette ikke er praksis om det er ønskelig å innføre faste eiermøter. Saker som krever tilslutning fra eier må alltid tas opp på generalforsamling/foretaksmøte.

⁵² Det følger av kommentarene til punkt 13 Informasjon og kommunikasjon i Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse at «I tillegg til dialogen med eierne i generalforsamlingen bør styret legge til rette for at aksjeeiere kan kommunisere med selskapet også utenfor generalforsamlingen. Dette vil øke styrets kunnskap om løpende forhold vedrørende selskapet som aksjeeiere er særlig opptatt av.»

⁵³ Jf. Norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse punkt 13 hvor det anbefales at «Styret bør fastsette retningslinjer for selskapets kontakt med aksjeeiere utenfor generalforsamlingen.»

8.5 Statens ulike roller

Staten har flere ulike roller, eksempelvis som politikkutformer, finansieringsmyndighet, markedsregulator, tilsyn og eier. En bevisst holdning til ulikhetene i statens rolle som eier og statens øvrige roller har betydning både for legitimiteten til det statlige eierskapet og for legitimiteten til statens øvrige roller. Statlig myndighetsutøvelse skjer normalt gjennom å utforme regelverk (lover og forskrifter), ved å knytte betingelser til lovhjemlede konsesjoner, gjennom bevilgninger, ved å inngå avtaler, samt ved å fatte vedtak i enkeltsaker. En beslektet form for myndighetsutøvelse er bruk av økonomiske virkemidler som kjøp av tjenester og avgiftspålegg. Staten vil også kunne øve innflytelse gjennom en dialog med både offentlige og private selskaper, bl.a. når det gjelder forventninger knyttet til næringslivets selvregulering og samfunnsansvar. Staten har også rollen med å føre tilsyn og være klageorgan i samfunnet. Disse rollene er ofte skilt fra øvrige myndighetsoppgaver for å skape mer tillit til beslutningsprosessene.

For å skape legitimitet til de ulike rollene og til staten som eier bør staten være seg bevisst den rollen den enhver tid opptrer i, og ikke misbruke sin makt og innflytelse gjennom øvrige roller til å fremme sine interesser som eier. Samtidig bør ikke staten gjennom øvrige roller utnytte sin makt og innflytelse til å fatte politiske vedtak eller utøve myndighet på måter som gir ulemper for selskaper med statlig eierandel sammenlignet med privateide selskaper.

Med bakgrunn i dette avstår staten fra å utøve forvaltningsmyndighet gjennom eierstyringen. Selskaper med statlig eierandel skal forholde seg til regulerende myndigheter og tilsyn på samme måte som selskaper uten statlig eierandel.

8.5.1 Organisering av statens eierskapsforvaltning

Forvaltningen av det direkte statlige eierskapet er fordelt på ulike departementer. Dersom sektorregulerende myndighet, ansvar for sektortilsyn og eierskap til selskap ligger under samme departement gir dette en mulighet til å utøve en helhetlig politikk, men det setter også større krav til intern behandling for å unngå sammenblanding av roller. Det har over lengre tid pågått prosesser for å skille statens roller som eier og myndighetsutøver. Eierskapet i de fleste av selskapene med forretningsmessige mål forvaltes i dag av Eierskapsavdelingen i Nærings- og fiskeridepartementet i tråd med OECDs anbefaling om størst mulig grad av

samordning av det forretningsmessige eierskapet⁵⁴, mens selskaper med sektorpolitiske mål forvaltes av de relevante sektordepartementene. Det finnes imidlertid noen unntak, bl.a. forvaltes eierskapet i Statoil ASA av Olje- og energidepartementet av særskilte hensyn.

Arbeidet med å tydeliggjøre et organisatorisk skille mellom statens ulike roller, og å samle mest mulig av det direkte forretningsmessige, strategiske eierskapet ett sted i sentralforvaltningen, har bidratt til å profesjonalisere, effektivisere og styrke tilliten til statens eierskapsforvaltning. Regjeringen mener at eierskapet i forretningsmessige selskaper fortsatt bør forvaltes av den sentrale eierskapsenheten som i dag ligger i Nærings- og fiskeridepartementet, når ikke særlige hensyn taler for andre løsninger. Regjeringen vil se nærmere på muligheten for ytterligere å samle det direkte statlige eierskapet i forretningsmessige selskaper og eventuelt enkelte andre selskaper i denne enheten, særlig med tanke på ytterligere å skille statens rolle som eier fra øvrige roller.

8.5.2 Videreutvikling av den statlige eierskapsutøvelsen

Sentrale utviklingstrekk og økt oppmerksomhet på nye områder innenfor eierskapsutøvelse, slik det er redegjort for i kapittel 2.3, viser at det har blitt mer krevende å være en god eier og utøve et godt eierskap. God eierstyring og selskapsledelse bidrar til å øke verdien av selskaper. Staten bør være en ledende eier når det gjelder å fremme god eierstyring og selskapsledelse. Kompetente Eiermiljøer i departementene har betydning for evnen til å utøve det direkte statlige eierskapet på en god måte. Selv om målsettingene for selskaper hvor staten er eier er ulike, er det mange områder av felles karakter i eierskapsforvaltningen⁵⁵. Eierstyringen bør utføres på en mest mulig kompetent og konsistent måte på tvers av departementene,

og det bør legges til rette for økt samarbeid i eierskapsprosjekt mellom Eiermiljøene i staten slik at departementfelleskapets Eierkompetanse kan utnyttes best mulig. Statens eierskapsforvaltning har de siste to årene blitt styrket, bl.a. innenfor styrekruttering og -vurdering. Regjeringen vil fortsatt legge til rette for å videreutvikle og ytterligere profesjonalisere den statlige eierskapsutøvelsen for å sikre at fellesskapets verdier blir forvaltet på en best mulig måte. Eksempler på tiltak som er gjort og aktiviteter som gjennomføres i dag:

- Nærings- og fiskeridepartementets rolle som kompetanse- og ressursmiljø for den statlige eierskapsutøvelsen er styrket. Det samme er det interdepartementale samarbeidet i eierskapsprosjekt gjennom Eierskapsavdelingens koordinerende rolle. Følgende møteplasser/faglige fora for departementfelleskapet er etablert, alle i regi av Eierskapsavdelingen:
 - Eierskapsforum er et forum som arrangeres seks til åtte ganger i året hvor samtlige som arbeider med eierskapsutøvelse eller som har interesse for eierskapsutøvelse i departementfelleskapet inviteres. På Eierskapsforum behandles ulike tema som kan være nyttig for departementenes eierskapsutøvelse.
 - Fagseminaret er et heldagsseminar som arrangeres en gang i året. Målgruppen og type tema er de samme som for Eierskapsforum.
 - Eierlunsjen er lunsjmøter på inntil to timer som arrangeres annenhver måned for departementene som håndterer statens direkte eierskap. Eierlunsjen benyttes til dialog, diskusjon og deling av erfaringer.
 - Kompetanseforum er et forum som arrangeres en til to ganger i året hvor frivillige organisasjoner med spesialkompetanse innenfor arbeid med samfunnsansvar inviteres til dialog og diskusjon med representanter for Eierdepartementene. Målet med disse møtene er å belyse ulike problemstillinger innenfor samfunnsansvarsområdet for å øke Eierdepartementenes kunnskap om de utfordringene selskapene står overfor.
- Gjennom styrket kapasitet i eierskapsforvaltningen i Nærings- og fiskeridepartementet er det lagt til rette for å bedre den strategiske og økonomiske oppfølgingen av selskaper med forretningsmessige målsettinger, dels gjennom en sterkere analytisk oppfølging og dels

⁵⁴ Selskaper som Arcus AS, BaneTele AS, Cermaq ASA, DNB ASA, ECC AS, Entra Eiendom AS, Flytoget AS, Grødegård AS, Mesta AS, NOAH Holding AS, Norsk Eiendomsinformasjon AS, Norsk Medisinaldepot AS, SAS AB, Secora AS, SIVA SF, SND-Invest AS, Statkraft SF og Telenor ASA er blitt overført fra andre departementer til Nærings- og handelsdepartementet (nå Nærings- og fiskeridepartementet) siden slutten av 1990-tallet på bakgrunn av dette. Flere av disse selskapene er senere blitt privatisert.

⁵⁵ Dette gjelder for eksempel tværfaglige områder som prinsipper for eierstyring og selskapsledelse, økonomistyring og regnskapsrapportering, selskapers samfunnsansvar, kompensasjonsordninger for ledere og styremedlemmer og arbeid knyttet til styresammensetningen i selskapene.

gjennom å utvikle en bedre strategisk oppfatning om selskapenes utvikling.

- Arbeidet med utvelgelse og evaluering av styrever er styrket bl.a. gjennom systematiske og grundige prosesser og økt kapasitet i Nærings- og fiskeridepartementet.

Nærings- og fiskeridepartementet har for øvrig ansvaret for å produsere den årlige «Statens eierberetning», for å arrangere den årlige «Statens

eierskapskonferanse», for deltakelse i ulike fora slik som Corporate Governance Committee og Working Party on State Ownership and Privatisation Practices i OECD samt Eierforum, hvor det arbeides med å sette standard på området god eierstyring og selskapsledelse, og andre oppgaver knyttet til statlig eierskap.

9 Gjennomgang av statens direkte eierinteresser

I dette kapitlet omtales statens direkte eierinteresser. Selskapene som omtales er selskapene med forretningmessige mål og de største og mest sentrale selskapene med sektorpolitiske mål. Selskapene er gruppert i henhold til de fire kategoriene som ligger til grunn for statens eierengasjement i virksomhetene. For hvert selskap fremgår overordnet selskapsinformasjon, formålet til selskapet, beskrivelse av virksomheten og målet med statens eierskap. Tallene som er oppgitt er for 2013 og i mill. kroner. For de børsnoterte selskapene oppgis markedsverdien av selskapets egenkapital. For de unoterte selskapene oppgis bokført egenkapital fratrukket eventuelle minoritetsinteresser. Den bokførte verdien av egenkapitalen kan avvike betydelig fra selskapenes reelle markedsverdi. For utfyllende informasjon om selskapenes virksomhet vises det til de årlige eierberetningene som Nærings- og fiskeridepartementet publiserer og som også oversendes Stortinget.

9.1 Kategori 1 – selskaper med forretningsmessige mål

9.1.1 Ambita AS

Tabell 9.1 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1987
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	59
Bokført egenkapital:	78
Driftsinntekter:	324
Driftsresultat:	60
Resultat etter skatt og minoritet:	42

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive og å videreutvikle Eiendomsregisteret (EDR) og annen virksomhet knyttet til dette.

Selskapets virksomhet

Ambita (tidligere Norsk Eiendomsinformasjon) er et fullt ut kommersielt IKT-selskap innenfor salg, forvaltning, drift og utvikling av IKT-systemer for eiendomsinformasjon. Selskapet leverer tjenester, systemer og produkter med basis i eiendomsinformasjon og kartinformasjon. Gjennom selskapets avgiversystem EDR og handelssystemet Infoland leverer selskapet eiendoms- og kartdata som er videreutviklet på grunnlag av data fra bl.a. kommuner, boligbyggelag, Kartverket og energiverk. Infoland er en nettbasert handelsplass som inneholder tilknyttede systemer for telling, autorisasjon og fakturering. Systemet gir kundene mulighet til direkte bestilling av informasjonsprodukter fra om lag 240 kommuner, borettslag og andre informasjonsleverandører. Ambita har hovedkontor i Oslo.

Regjeringen har besluttet å plassere selskapet i kategori 1 «Selskaper med forretningsmessige mål» med virkning fra 1. januar 2014, da selskapet fra dette tidspunktet skal være i full konkurranse med andre distributører og med samme rammevilkår som disse. Som en konsekvens av dette må også selskapets formålsbestemmelse som fremgår av vedtektene justeres da selskapet ikke lenger skal være pålagt noen samfunnsmessige oppgaver.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Ambita AS er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten og er derfor åpen for å vurdere løsninger som innebærer en reduksjon av

statens eierandel. Med bakgrunn i dette vil regjeringen i budsjettproposisjonen for 2015 be om fullmakt fra Stortinget til helt eller delvis å avhende statens eierskap i Ambita AS. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold.

9.1.2 Baneservice AS

Tabell 9.2 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2005
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	SD
Antall ansatte:	292
Bokført egenkapital:	101
Driftsinntekter:	426
Driftsresultat:	-29
Resultat etter skatt og minoritet:	-23

Selskapets formål

Selskapet har som formål å tilby tjenester og produkter for utvikling, bygging, vedlikehold og drift av jernbaneinfrastruktur og annen virksomhet som står i sammenheng med dette, herunder virksomhet på andre områder hvor selskapets kompetanse og ressurser kan benyttes. Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av heleide datterselskaper eller gjennom deltakelse i eller i samarbeid med andre.

Selskapets virksomhet

Baneservice er en videreføring av den tidligere forretningsenheten BaneService i Jernbaneverket. Selskapet bygger og vedlikeholder spor, kontaktlednings-, signal- og teleanlegg til jernbane, sporvei og bybane. Selskapet er en av de ledende totalleverandørene av jernbanetekniske entrepriser i Norge. Selskapet har også et heleid datterselskap i Sverige som leverer skiftetjenester innenfor terminaldrift. Baneservice har hovedkontor på Lysaker.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Baneservice AS er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på

forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten og er derfor åpen for å vurdere løsninger som innebærer en reduksjon av statens eierandel. Med bakgrunn i dette vil regjeringen i budsjettproposisjonen for 2015 be om fullmakt fra Stortinget til helt eller delvis å avhende statens eierskap i Baneservice AS. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold og vil også sees i sammenheng med utfallet av Samferdsdepartementets reformarbeid innenfor jernbane-sektoren.

9.1.3 Cermaq ASA

Tabell 9.3 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Allmennaksjeselskap
Stiftelsesår:	1994
Statens eierandel:	59,17 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	4 361
Verdien av selskapet:	9 990
Driftsinntekter:	5 155
Driftsresultat:	2 877
Resultat etter skatt og minoritet:	3 886

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive bærekraftig havbruk, samt annen virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette. Selskapet skal ha en aktiv rolle knyttet til forskning og utvikling i havbruksnæringen. Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av datterselskaper eller gjennom deltakelse i eller i samarbeid med andre selskaper.

Selskapets virksomhet

Cermaq har som visjon å være et globalt oppdrettsselskap som er ledende i bærekraftig produksjon av salmonider. Konsernet er blant verdens største i oppdrett av laks og ørret, med produksjon i Chile, Canada og Norge. Cermaq er notert på Oslo Børs og har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Cermaq ASA er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten. Med bakgrunn i dette har regjeringen i dag fullmakt fra Stortinget til å «selge, med oppgjør i kontanter og/eller aksjer i et annet selskap i samme bransje, samtlig av statens aksjer i Cermaq ASA som en del av en industriell løsning». Regjeringen vil i budsjettproposisjonen for 2015 be om en utvidet fullmakt som åpner for helt eller delvis å kunne avhende statens aksjer i Cermaq ASA, i tråd med tilsvarende fullmakter for de andre selskapene i kategori 1. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold.

9.1.4 Entra Holding AS

Tabell 9.4 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2000
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	152
Bokført egenkapital:	7 878
Driftsinntekter:	1 575
Driftsresultat:	612
Resultat etter skatt og minoritet:	453

Selskapets formål

Selskapets hovedformål er å dekke statlige behov for lokaler. Selskapet kan eie, kjøpe, selge, drive og forvalte fast eiendom og annen virksomhet som har sammenheng med dette. Selskapet kan også eie aksjer eller andeler i, og delta i andre selskaper som driver virksomhet som nevnt i forrige punktum. Selskapet skal drives etter forretningsmessige prinsipper.

Selskapets virksomhet

Entra Holding er morselskap i konsernet Entra, og eier samtlig aksjer i Entra Eiendom AS inklu-

dert 25 hel- og deleide datterselskaper. Selskapet driver utvikling, utleie, forvaltning, drift, kjøp og salg av fast eiendom i Norge, og er et av landets ledende eiendomsselskaper. Selskapet drives ut fra forretningsmessige prinsipper i konkurranse med andre private aktører innenfor næringseidom. Selskapet utvikler porteføljen hovedsakelig i Oslo, Stavanger, Bergen og Trondheim. Entra Holding har hovedkontoret i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Entra Holding AS er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten. Med bakgrunn i dette har regjeringen i dag fullmakt fra Stortinget til å «selge samtlig aksjer i Entra Holding AS». En privatiseringsprosess er igangsatt. Fullmakten ble i 2013 utvidet fra å gjelde «ned mot 33,4 pst.» til å gjelde «samtlig aksjer» for å gi større handlingsrom for å gi alternativer for nedsalg. Regjeringen vil i den grad det er nødvendig i budsjettproposisjonen for 2015 be om en videreføring av denne fullmakten.

9.1.5 Flytoget AS

Tabell 9.5 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1992
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	349
Bokført egenkapital:	968
Driftsinntekter:	897
Driftsresultat:	223
Resultat etter skatt og minoritet:	170

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive togtrafikk til og fra Oslo Lufthavn og investeringer, finansplasseringer og tjenesteyting i tilknytning til dette.

Selskapets virksomhet

Flytoget driver høyhastighetstog mellom Drammen og Oslo Lufthavn. Selskapet frakter om lag 6 mill. passasjerer hvert år, noe som utgjør om lag 10 pst. av alle togpassasjerer i Norge og ca. 20 pst. av alle togpassasjerer i Osloregionen. Selskapets markedsandel for tilbringertjenester til Oslo Lufthavn var på 32,8 pst. i 2013. Flytoget har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Flytoget AS er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten og er derfor åpen for å vurdere løsninger som innebærer en reduksjon av statens eierandel. Med bakgrunn i dette vil regjeringen i budsjettproposisjonen for 2015 be om fullmakt fra Stortinget til helt eller delvis å avhende statens eierskap i Flytoget AS. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold.

9.1.6 Mesta AS

Tabell 9.6 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2003
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	1 520
Bokført egenkapital:	897
Driftsinntekter:	4 011
Driftsresultat:	73
Resultat etter skatt og minoritet:	166

Selskapets formål

Mesta AS har til formål å tilby tjenester og produkter for utvikling, bygging, drift og vedlikehold av samferdselsinfrastruktur og annen virksomhet som står i sammenheng med dette, herunder virksomhet på andre områder hvor selskapets kompe-

tanse og ressurser kan benyttes. Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av heleide datterselskaper eller gjennom deltakelse i andre selskaper eller i samarbeid med andre.

Selskapets virksomhet

Mesta er et av Norges største selskaper innenfor drift og vedlikehold av vei. Selskapet ble etablert da produksjonsvirksomheten i Statens vegvesen ble skilt ut som et eget aksjeselskap og konkurranseutsatt. Selskapet har de senere årene gjennomført en omfattende omstillingsprosess som har bidratt til en lavere kostnadsbase, økt konkurransevne og en mer spisset forretningsstrategi. Mesta har hovedkontor på Lysaker.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Mesta AS er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten. Med bakgrunn i dette har regjeringen i dag fullmakt fra Stortinget til å «selge samtlige aksjer i Mesta AS». Regjeringen vil i budsjettproposisjonen for 2015 be om en videreføring av denne fullmakten, i tråd med tilsvarende fullmakter for de andre selskapene i kategori 1. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold.

9.1.7 SAS AB

Tabell 9.7 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner¹.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1946
Statens eierandel:	14,3 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	14 127
Verdien av selskapet:	5 128
Driftsinntekter:	38 057
Driftsresultat:	1 665
Resultat etter skatt og minoritet:	161

¹ Tallene er i norske kroner, beregnet fra SAS' konsertall i svenske kroner. På grunn av avvikende regnskapsår gjelder tallene for perioden november 2012–oktober 2013.

Selskapets formål

Selskapet har som formål å drive lufttrafikk gjennom konsortiet Scandinavian Airlines System Danmark-Norge-Sverige (SAS), annen transport- og reiserelatert virksomhet, samt andre operasjoner knyttet til dette.

Selskapets virksomhet

SAS er et av Skandinavias ledende flyselskap og har som hovedformål å tilby konkurransedyktig passasjertrafikk med utgangspunkt i hjemmemarkedet i Nord-Europa. I 2012/2013 fløy selskapet over 28 mill. passasjerer til 120 destinasjoner. Selskapet er også en del av den globale luftfartsalliansen Star Alliance. SAS er notert på børs i Oslo, Stockholm og København og har hovedkontor i Stockholm.

I tilknytning til selskapets ønske om å kunne utnytte ulike kapitalkilder har regjeringen i dag fullmakt til at «Nærings- og fiskeridepartementet i 2014 på generalforsamling i SAS AB kan stemme for fullmakt til styret om å utstede finansielle instrumenter som innehar egenkapital- og gjeldskomponenter (hybridkapital), herunder preferanseaksjer og konvertible lån, begrenset til at statens andel av stemmeberettigede aksjer i SAS AB ikke reduseres til under 7,5 pst.»

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i SAS AB er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig eier av virksomheten. Med bakgrunn i dette har regjeringen i dag fullmakt fra Stortinget til å «selge aksjene i SAS AB i forbindelse med industriell løsning». Regjeringen vil i budsjettproposisjonen for 2015 be om en utvidet fullmakt som åpner for helt eller delvis å kunne avhende statens aksjer i SAS AB, i tråd med tilsvarende fullmakter for de andre selskapene i kategori 1. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold.

9.1.8 Veterinærmedisinsk Oppdragssenter AS

Tabell 9.8 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1988
Statens eierandel:	34 pst.
Eierdepartement:	LMD
Antall ansatte:	42
Bokført egenkapital:	76
Driftsinntekter:	541
Driftsresultat:	32
Resultat etter skatt og minoritet:	25

Selskapets formål

Selskapet skal bidra til bedre fiske- og dyrehelse samt bedre utnyttelse av genetiske ressurser hos fisk ved å tilby varer, tjenester og forsknings- og forsøksfasiliteter basert på internasjonal høy kompetanse og kvalitet. Selskapet skal være en pådriver for å omskape ideer fra det veterinære/fiskehelsefaglige området til kommersielt interessante prosjekter.

Selskapets virksomhet

Veterinærmedisinsk Oppdragssenter er en kunnskapsbedrift med faglig fundament i norske veterinærmedisinske og beslektede miljøer. Selskapet leverer varer og tjenester til norsk oppdrettsnæring og varer til det norske veterinærmarkedet gjennom egen grossist- og apotekkonsepsjon. Selskapet leverer også kliniske smittetest til internasjonal legemiddel-, fôr- og avlsindustri som arbeider mot nasjonal og internasjonal akvakultur gjennom forsøksfasiliteter. Selskapet driver i et konkurranseutsatt marked på forretningsmessig grunnlag. Veterinærmedisinsk Oppdragssenter har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Veterinærmedisinsk Oppdragssenter AS er kun forretningsmessig. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen mener at det ikke foreligger særskilte grunner til at staten bør være en langsiktig

eier av virksomheten og er derfor åpen for å vurdere løsninger som innebærer en reduksjon av statens eierandel. Med bakgrunn i dette vil regjeringen i budsjettproposisjonen for 2015 be om fullmakt fra Stortinget til helt eller delvis å avhende statens eierskap i Veterinærmedisinsk Oppdrags-senter AS, i tråd med tilsvarende fullmakter for de andre selskapene i kategori 1. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold.

9.2 Kategori 2 – selskaper med forretningsmessige mål og nasjonal forankring av hovedkontor

9.2.1 Aker Kværner Holding AS

Tabell 9.9 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2007
Statens eierandel:	30 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	1
Verdien av selskapet:	12 714
Driftsinntekter:	0,0
Driftsresultat:	-1,5
Resultat etter skatt og minoritet:	-444

Selskapets formål

Selskapets formål er å eie 110 333 615 aksjer i Aker Solutions ASA og 110 333 615 aksjer i Kværner ASA.

Selskapets virksomhet

Aker Kværner Holding forvalter aksjer i Aker Solutions ASA og Kværner ASA. Selskapet eier 40,3 pst. av aksjene i Aker Solutions ASA og 41,0 pst. av aksjene i Kværner ASA og har én ansatt.

Staten eier 30 pst. av aksjene i Aker Kværner Holding AS, mens Aker ASA eier 70 pst. Staten og Aker ASA har gjensidig forpliktet seg til å holde eierskapet i Aker Solutions ASA og Kværner ASA samlet for en periode på minimum 10 år (fra 2007). Aker Kværner Holding AS har de samme rettighetene i Aker Solutions ASA og Kværner ASA som andre aksjeeiere. Eierne av Aker Kvær-

ner Holding AS har inngått en aksjonæravtale som i praksis sikrer staten og Aker ASA negativ kontroll når det gjelder utviklingen i en del vesentlige saker i Aker Solutions ASA og Kværner ASA.

Kværner er en ledende, spesialisert leverandør av ingeniørtjenester, anskaffelser og fabrikk-sjonstjenester (EPC) til offshore olje- og gassplattformer og landbaserte anlegg. Selskapet har om lag 2 800 ansatte. Kværner er notert på Oslo Børs og har hovedkontor på Fornebu.

Aker Solutions leverer produkter, systemer og tjenester til olje- og gassindustrien. Selskapets teknologi og kompetanse bidrar til å etablere, øke og forlenge produksjon på oljefelt globalt. Selskapet har om lag 26 000 ansatte i mer enn 30 land. Aker Solutions er notert på Oslo Børs og har hovedkontor på Fornebu.

Aker Solutions offentliggjorde 30. april 2014 et forslag til fisjon av Aker Solutions-konsernet. Staten er foreløpig innstilt på å støtte forslaget, men endelig standpunkt vil bli tatt etter at fissionsplanen og annen endelig dokumentasjon foreligger.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Aker Kværner Holding AS er å bidra til at industriell kompetanse innenfor petroleumsrelatert virksomhet utvikles og at slik virksomhet ledes fra Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen viser til at staten har inngått en aksjonæravtale med Aker ASA om eierskapet i Aker Kværner Holding AS.

9.2.2 DNB ASA

Tabell 9.10 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Allmennaksjeselskap
Stiftelsesår:	1999
Statens eierandel:	34 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	12 452
Verdien av selskapet:	176 725
Driftsinntekter:	46 619
Driftsresultat:	22 710
Resultat etter skatt og minoritet:	17 526

Selskapets formål

Selskapets formål er å eie eller delta i andre foretak som driver bank-, forsikrings- eller finansieringsvirksomhet og virksomhet som er forbundet med dette innenfor rammen av den til enhver tid gjeldende lovgivning.

Selskapets virksomhet

DNB er Norges største og et av Nordens største finanskonsern målt i markedsverdi. Banken er til stede over hele Norge og har flere internasjonale kontorer. Samlet har selskapet mer enn 2,1 mill. personkunder og mer enn 220 000 bedriftskunder. Netbanken har om lag 1,7 mill. brukere. Gjennom DNB Eiendom og DNB Næringseiendom er konsernet Norges største eiendomsmegler. Det er også en verdens ledende shipping- og offshore-bank, verdens ledende bank innenfor sjømat, og en av verdens fremste banker innenfor energisektoren. Konsernets portefølje av store bedriftskunder omfatter store norske og internasjonale selskaper og finansinstitusjoner, kommuner, fylkeskommuner og offentlige foretak i Norge. DNB Markets er Norges største verdipapirforetak og betjener kunder fra hovedkontoret i Oslo, flere regionale meglerbord i Norge og internasjonale kontorer. DNB Asset Management er landet største kapitalforvaltningsselskap med over 500 000 fondskunder i Norge og i underkant av 400 institusjonelle kunder i Norge og Sverige. DNB Livsforsikring har flere enn 1 mill. livs- og pensjonsforsikringskunder, og DNB Skadeforsikring har om lag 210 000 personkunder i Norge. DNB er notert på Oslo Børs og har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i DNB ASA er å opprettholde et stort og kompetent finanskonsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen viser til at en statlig eierandel som gir negativ kontroll bidrar til dette. Regjeringen vil derfor opprettholde statens eierandel i DNB ASA, og ser det ikke som aktuelt å redusere statens eierandel til under 34 pst.

9.2.3 Kongsberg Gruppen ASA

Tabell 9.11 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Allmennaksjeselskap
Stiftelsesår:	1987
Statens eierandel:	50,001 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	7 493
Verdien av selskapet:	15 300
Driftsinntekter:	16 323
Driftsresultat:	1 659
Resultat etter skatt og minoritet:	1 228

Selskapets formål

Kongsberg Gruppen ASA har som formål å drive teknologisk og industriell virksomhet innenfor maritime, forsvar og tilknyttede områder. Selskapet kan delta i og eie andre selskaper.

Selskapets virksomhet

Kongsberg Gruppen er et internasjonalt konsern som leverer høyteknologiske systemer og løsninger innenfor offshore, olje- og gassindustrien, handelsflåten, forsvar og romfart. Konsernet har fire forretningsområder. Kongsberg Maritime leverer systemer for posisjonering, overvåking, navigasjon og automasjon til handelsskip og offshoreindustrien. Kongsberg Oil & Gas Technologies leverer teknologiske undervannsprодукter og løsninger, samt informasjonssystemer for boreoperasjoner, produksjon og undervannsmiljø. Kongsberg Defence Systems er Norges ledende leverandør av forsvars- og romfartsrelaterte systemer med produkter og systemer for kommando og kontroll, våpenstyring og overvåking, kommunikasjonsløsninger og missiler. Kongsberg Protech Systems er en verdensledende leverandør av fjernstyrte våpenstyringssystemer. Hovedproduktet er våpenstyringssystemet Protector Remote Weapon Station. Kongsberg Gruppen er notert på Oslo Børs og har hovedkontor på Kongsberg.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Kongsberg Gruppen ASA er å opprettholde et kunnskapsbasert og høy-

teknologisk industrikonsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen viser til at en statlig eierandel som gir negativ kontroll bidrar til dette. På bakgrunn av dette vil regjeringen i budsjettproposisjonen for 2015 be Stortinget om fullmakt til å kunne redusere statens eierskap i Kongsberg Gruppen ASA ned mot 34 pst. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold. Regjeringen anser det ikke som aktuelt å redusere statens eierskap til under 34 pst.

9.2.4 Nammo AS

Tabell 9.12 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1998
Statens eierandel:	50 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	2 139
Bokført egenkapital:	1 835
Driftsinntekter:	3 703
Driftsresultat:	489
Resultat etter skatt og minoritet:	327

Selskapets formål

Selskapet har til formål å drive utvikling, produksjon og markedsføring av ammunisjonsprodukter og samarbeid med andre selskaper og virksomheter med lignende formål. Selskapet drives etter forretningsmessige prinsipper.

Selskapets virksomhet

Nammo sin kjernevirksomhet er ammunisjon og rakettmotorer for militære og sivile formål, samt miljøvennlig gjenvinning og destruksjon av gammel og utdatert ammunisjon, herunder klasevåpen. Markeder utenfor det nordiske hjemmemarkedet utgjør en stadig større del av virksomheten. I 2013 kom 77 pst. av driftsinntektene fra andre land enn Norden. USA og Canada, med til sammen 39 pst., og andre land i Europa, med 22 pst. av omsetningen, utgjør den vesentligste delen

av eksportmarkedet til selskapet. Nammo har hovedkontor på Raufoss.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Nammo AS er å opprettholde et kunnskapsbasert og høyteknologisk konsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen viser til at staten har inngått en aksjonæravtale med finske Patria Holding Oyj om eierskapet i Nammo AS. Eventuelle endringer i statens eierandel med sikte på å styrke utviklingen for Nammo AS må vurderes i lys av bestemmelsene i denne avtalen.

9.2.5 Norsk Hydro ASA

Tabell 9.13 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Allmennaksjeselskap
Stiftelsesår:	1905
Statens eierandel:	34,26 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	12 564
Verdien av selskapet:	56 008
Driftsinntekter:	65 358
Driftsresultat:	1 674
Resultat etter skatt og minoritet:	-920

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive industri, handel og transport, og å nyttiggjøre energi og råstoffforekomster, samt å drive annen virksomhet i forbindelse med disse formål. Virksomheten kan også drives ved deltakelse i eller i samarbeid med andre foretagender.

Selskapets virksomhet

Norsk Hydro er en global leverandør av aluminium, med virksomhet i hele verdikjeden fra utvinning av råstoff til ferdig produkt. Selskapet har virksomhet i store deler av verden, knyttet til bl.a. fremstilling av primærmetall og produksjon av foredlete produkter. I Norge har selskapet fabrikker på Karmøy, Høyanger, Årdal, Sunndal

søra og Holmestrand. I tillegg har selskapet en betydelig energivirksomhet og er Norges nest største produsent av elektrisk kraft. Selskapet har aktiviteter i mer enn 50 land og virksomhet på alle kontinenter. Norsk Hydro er notert på Oslo Børs og har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Hydro ASA er å opprettholde et kunnskapsbasert og høyteknologisk industrikonsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen viser til at en statlig eierandel som gir negativ kontroll bidrar til dette. Statens eierandel ligger i dag nær minimumsnivået som gir negativ kontroll. Regjeringen vil derfor opprettholde statens eierandel i Norsk Hydro ASA, og ser det ikke som aktuelt å redusere statens eierandel til under 34 pst. Regjeringen vil ikke videreføre dagens fullmakt fra Stortinget til å kunne øke statens eierskap i Norsk Hydro ASA opp mot 39,9 pst.

9.2.6 Statoil ASA

Tabell 9.14 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

	Allmennaksjeselskap
Selskapsform:	selskap
Stiftelsesår:	1972
Statens eierandel:	67 pst.
Eierdepartement:	OED
Antall ansatte:	23 413
Verdien av selskapet:	468 731
Driftsinntekter:	637 400
Driftsresultat:	155 300
Resultat etter skatt og minoritet:	39 900

Selskapets formål

Statoil ASAs virksomhet er å drive undersøkelse etter og utvinning, transport, foredling og markedsføring av petroleum, avledede produkter og andre energiformer, samt annen virksomhet. Virksomheten kan også drives gjennom deltakelse i eller i samarbeid med andre selskaper.

Selskapets virksomhet

Statoil er et internasjonalt energiselskap med om lag 23 400 ansatte og virksomhet i 33 land. Selskapets hovedaktivitet er produksjon av olje og gass og selskapet er operatør for om lag 69 pst. av olje- og gassproduksjonen på norsk sokkel. Selskapets internasjonale produksjon utgjorde i 2013 om lag 37 pst. av selskapets bokførte egenproduksjon. Selskapet er en av verdens største oljeselgere og en betydelig selger av naturgass i det europeiske markedet. Selskapet har også betydelig nedstrømsvirksomhet samt fornybar energi som vindkraft til havs. Gjennom en egen instruks, vedtatt på Statoils generalforsamling 25. mai 2001, er selskapet gitt ansvaret for avsetning av statens petroleum sammen med sin egen. Statoil er notert på Oslo Børs og New York Stock Exchange og har hovedkontor i Stavanger.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Statoil ASA er å opprettholde et kunnskapsbasert og høyteknologisk industrikonsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

I samsvar med avsetningsinstruksen avsetter Statoil statens olje og gass sammen med sin egen. Denne ordningen forutsetter at staten er majoritetseier i Statoil.

9.2.7 Telenor ASA

Tabell 9.15 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

	Allmennaksjeselskap
Selskapsform:	selskap
Stiftelsesår:	1994
Statens eierandel:	53,97 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	33 100
Verdien av selskapet:	219 304
Driftsinntekter:	104 027
Driftsresultat:	21 327
Resultat etter skatt og minoritet:	8 749

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive telekommunikasjonsvirksomhet og annen virksomhet som har sammenheng med dette. Virksomheten kan utøves av selskapet selv, av datterselskaper, eller gjennom deltakelse i andre selskaper eller i samarbeid med andre.

Selskapets virksomhet

Telenor er en av verdens største leverandører av telekommunikasjonstjenester. Hovedvirksomheten er innenfor mobile telefoni- og datatjenester, og selskapet har mer enn 160 mill. mobilabonnenter. Konsernet har mobilvirksomhet i 13 land, fordelt på tre regioner: Norden, Sentral- og Øst-Europa og Asia. Gjennom eierskapet i VimpelCom Ltd. har konsernet mobilvirksomhet i ytterligere 17 land. Konsernet er en ledende tilbyder av mobil- og fasttelefoni i Norge, Sverige og Danmark og har en betydelig posisjon i det skandinaviske bredbåndsmarkedet. Gjennom Telenor Broadcast er konsernet en sentral leverandør av TV- og satellittkringkastingstjenester i Norden. I Sentral- og Øst-Europa har konsernet en sterk posisjon som tilbyder av mobiltjenester i Ungarn, Serbia, Montenegro og Bulgaria. Konsernet er en av de største mobiloperatørene i Asia, med betydelige virksomheter i vekstmarkedene Thailand, Malaysia, Bangladesh, Pakistan og India. Konsernet er også i ferd med å etablere seg i Myanmar. Telenor er notert på Oslo Børs og har hovedkontor på Fornebu.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Telenor ASA er å opprettholde et kunnskapsbasert og høyteknologisk konsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen viser til at en statlig eierandel som gir negativ kontroll bidrar til dette. På bakgrunn av dette vil regjeringen i budsjettproposisjonen for 2015 be Stortinget om fullmakt til å kunne redusere statens eierskap i Telenor ASA ned mot 34 pst. En eventuell utnyttelse av fullmakten vil avhenge av forretningsmessige vurderinger bl.a. knyttet til selskaps- og markedsspesifikke forhold. Regjeringen anser det ikke som aktuelt å redusere statens eierskap til under 34 pst.

9.2.8 Yara International ASA

Tabell 9.16 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

	Allmennaksjeselskap
Selskapsform:	selskap
Stiftelsesår:	2004
Statens eierandel:	36,21 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	9 759
Verdien av selskapet:	72 689
Driftsinntekter:	85 052
Driftsresultat:	7 791
Resultat etter skatt og minoritet:	5 748

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive industri, handel og transport samt drive annen virksomhet med tilknytning til disse formål. Virksomheten kan også drives ved deltakelse i eller i samarbeid med andre foretak.

Selskapets virksomhet

Yara International er et norskbasert internasjonalt rettet kjemikonsern med kjernevirksomhet innenfor produksjon, omsetning og distribusjon av nitrogenkjemikalier til ulike anvendelser. Produktenes viktigste anvendelse er mineralgjødsel til bruk i landbruket, men produktene har også diverse anvendelser til bruk i industriselskaper, samt i miljøteknologi for reduksjon av utslipp. Det brede anvendelsesområde bidrar til å stabilisere inntjeningen i volatile og globale markeder. Yara International er notert på Oslo Børs og har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Yara International ASA er å opprettholde et kunnskapsbasert og høyteknologisk industrikonsern med hovedkontorfunksjoner i Norge. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Regjeringen viser til at en statlig eierandel som gir negativ kontroll bidrar til dette. Statens eierandel ligger i dag nær minimumsnivået som gir negativ kontroll. Regjeringen vil derfor opprettholde statens eierandel i Yara International ASA,

og ser det ikke som aktuelt å redusere statens eierandel til under 34 pst.

9.3 Kategori 3 – selskaper med forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål

9.3.1 Aerospace Industrial Maintenance Norway SF

Tabell 9.17 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Statsforetak
Stiftelsesår:	2011
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	FD
Antall ansatte:	461
Bokført egenkapital:	343
Driftsinntekter:	461
Driftsresultat:	-28
Resultat etter skatt og minoritet:	-18

Selskapets formål

Foretaket skal drive vedlikehold og oppgradering av materiell, primært innenfor luftmilitær virksomhet, og annen tilhørende virksomhet. Foretaket og dets personell skal kunne bistå Forsvaret i forbindelse med Forsvarets militære operasjoner hjemme og ute.

Selskapets virksomhet

Aerospace Industrial Maintenance Norway ble opprettet 15. desember 2011 ved at Luftforsvarets Hovedverksted Kjeller ble omdannet til statsforetak. Selskapet leverer vedlikeholds- og modifikasjonstjenester på fly, helikoptre, komponenter og bakkeutstyr til Forsvaret og andre kunder. Selskapet omfatter 22 forskjellige fagverksteder, organisert innenfor områdene flyvedlikehold, motorvedlikehold, elektronikkvedlikehold, mekaniske prosesser og ingeniørtjenester. Aerospace Industrial Maintenance Norway har hovedkontor på Kjeller.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Aerospace Industrial Maintenance Norway SF er å sikre at statsforetaket kan ivareta kontraktsfestede oppgaver av strategisk betydning overfor Forsvaret på en kost-

nadseffektiv måte. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

9.3.2 Argentum Fondsinvesteringer AS

Tabell 9.18 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	23
Bokført egenkapital:	7 279
Driftsinntekter:	1 440
Driftsresultat:	1 367
Resultat etter skatt og minoritet:	1 287

Selskapets formål

Selskapet skal investere sine midler i private investeringsfond og investeringsselskaper. Gjennom sin virksomhet skal selskapet bidra til å

- bedre tilgangen til risikovillig kapital og egenkapital for det nyskapende, forskningsbaserte næringslivet
- styrke det kompetente, langsiktige eierskapet i næringslivet
- styrke konkurransevnen og fremtidig verdiskaping i norsk næringsliv
- utløse nye muligheter i bransjer og næringsklynger hvor Norge allerede står sterkt
- bygge verdifulle nettverk mellom eiere, forvaltere, FoU-miljøer og virksomheter

Selskapets virksomhet skal drives på forretningsmessige vilkår.

Selskapets virksomhet

Argentum Fondsinvesteringer ble etablert for å forvalte statens investeringer i aktive eierfond (private equity) med mål om konkurransedyktig avkastning og et mer velfungerende kapitalmarked for unoterte selskaper. Selskapet har utviklet seg til et spesialisert kapitalforvaltningsforetak rettet mot aktive eierfond i Norge og Nord-Europa, samt energisektoren internasjonalt. Investeringsmodellen er basert på fond-i-fondprinsippet hvor selskapet kommitterer kapital til private fondsaktører som i hovedsak reiser kapital i de internasjonale

nale kapitalmarkedene. Selskapets kjernekompetanse er evaluering og seleksjon av aktive eierfond og forvaltere. Selskapet var per 31. desember 2013 investert i 76 fond som igjen eier 461 unoterte selskaper. Selskapet samarbeider også med andre investorer og har etablert fire investeringsprogrammer: Nordic Private Equity Programme, Argentum Investment Partner, Argentum Secondary, Nordic Additional Funding. Selskapet er den største investoren i norske venturefond. Argentum Fondsinvesteringer har hovedkontor i Bergen.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Argentum Fondsinvesteringer AS er å få god avkastning på investeringer i aktive eierfond (private equity), bidra til et mer velfungerende kapitalmarked for unoterte selskaper gjennom saminvesteringer i slike fond med private investorer og å bidra som investor til en videreutvikling av private equity-bransjen. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Statens mål med eierskapet ivaretas gjennom at staten er eier i selskapet og ikke ved særskilte føringer fra eier på selskapets operative virksomhet.

9.3.3 Eksportfinans ASA

Tabell 9.19 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

	Allmennaksjeselskap
Selskapsform:	selskap
Stiftelsesår:	1962
Statens eierandel:	15 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	53
Bokført egenkapital:	12 075
Driftsinntekter:	-6 680
Driftsresultat:	-6 844
Resultat etter skatt og minoritet:	-4 850

Selskapets formål

Selskapets formål er å drive finansieringsvirksomhet. I virksomheten inngår finansiering til eksportnæringene, samt kommunale og fylkeskommunale formål.

Selskapets virksomhet

Eksportfinans forvalter en portefølje med utlån til norsk eksportnæring og utenlandske kjøpere av norske kapitalvarer. Lånene er garantert av Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) og/eller banker. Selskapet forvalter også en betydelig portefølje med internasjonale verdipapirer. Virksomheten er finansiert gjennom obligasjoner utstedt i de internasjonale kapitalmarkedene. I november 2011 ble det klart at et nytt statlig organ skulle overta ordningen med statlig støttede eksportkreditter. Eksportfinans har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Eksportfinans ASA er som aksjeeier å bidra til at selskapet på best mulig måte kan forvalte eksisterende portefølje av eiendeler, gjeld og forpliktelser i samsvar med inngåtte avtaler.

9.3.4 Electronic Chart Centre AS

Tabell 9.20 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1999
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	20
Bokført egenkapital:	15
Driftsinntekter:	23
Driftsresultat:	1,4
Resultat etter skatt og minoritet:	1,6

Selskapets formål

Selskapet har til formål å bygge opp og drive en offisiell elektronisk sjøkarttjeneste for maritim virksomhet og drive med virksomhet knyttet til dette, herunder samarbeide med, delta i eller opprette andre virksomheter som har naturlig sammenheng med dette.

Selskapets virksomhet

Electronic Chart Centre har som oppgave å bygge opp og drive en autorisert elektronisk sjøkarttjeneste for internasjonal maritim industri. Arbeidet utføres i henhold til internasjonale standarder og i

et etablert samarbeid mellom nasjoner. Selskapet ble etablert i 1999 for å inngå som norsk operatør i et felles regionalt senter i Europa (PRIMAR), med ansvar for bl.a. forvaltning, kvalitetssikring og tilgjengeliggjøring av autoriserte elektroniske navigasjonskart. Virksomheten drives etter avtale med Statens kartverk Sjø (Sjøkartverket), og omfatter i dag forvaltning av autoriserte sjøkartdata for navigasjon fra 17 sjøkartverk gjennom PRIMAR-samarbeidet (PRIMAR er et regionalt koordineringssenter for offisielle elektroniske navigasjonskart). I tillegg har selskapet elektroniske sjøkart fra 35 andre land i databasen og det arbeides med å utvide kartdekningen globalt. Det mellomstatlige samarbeidet er organisert og ledet av Sjøkartverket, mens Electronic Chart Centre AS har ansvaret for daglig drift av landenes felles elektroniske sjøkarttjeneste. Electronic Chart Centre har hovedkontor i Stavanger.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Electronic Chart Centre AS er å bidra til oppfyllelse av Norges forpliktelser i henhold til internasjonale konvensjoner om sikkerhet til sjøs, samt dekke samfunnets behov for økt sjøsikkerhet gjennom å forvalte og tilgjengeliggjøre autoriserte elektroniske sjøkart eiet av sjøkartverkene. Electronic Chart Centre AS skal bygge opp under Norge som en sjøfartsnasjon ved å bidra til økt sikkerhet til sjøs nasjonalt og internasjonalt. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Statens mål med eierskapet ivaretas gjennom at staten er eier i selskapet og ikke ved særskilte føringer fra eier på selskapets operative virksomhet.

9.3.5 Investinor AS

Tabell 9.21 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2008
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	21
Bokført egenkapital:	2 052
Driftsinntekter:	14
Driftsresultat:	-36
Resultat etter skatt og minoritet:	-4,4

Selskapets formål

Selskapets formål er å bidra til økt verdiskaping gjennom å tilby risikovillig kapital til internasjonalt orienterte konkurransedyktige selskaper, primært nyetableringer. I tillegg til risikokapital skal selskapet bidra med et kompetent og aktivt eierskap i porteføljeselskapene. Selskapet skal ha hele landet som nedslagsfelt.

Selskapets investeringer skal foretas på kommersielt grunnlag, og på like vilkår som private investorer. Selskapet kan foreta investeringer i form av aksjer eller ansvarlige lån.

Selskapet skal prioritere investeringer i sektorer med næringsmiljøer som har potensielt internasjonale konkurransefortrinn, som ivaretar utnyttelse av viktige naturressurser, som utnytter ny teknologi og kompetanse og/eller som bidrar til mindre miljøbelastning og menneskeskapt klimaendringer. Av den opprinnelige innskuddskapitalen skal 500 mill. kroner forbeholdes investeringer i marin næringsvirksomhet. Selskapet disponerer også 500 mill. kroner som er forbeholdt investeringer i skog- og trenæringene.

Investeringsfokus for selskapet skal være selskaper i tidlig vekstfase, med noe fleksibilitet mot ekspansjonsfasen i tilfeller som er forenelig med formålet. Selskapet kan gjennomføre oppfølgingsinvesteringer i senere faser. Perspektivet på investeringene skal være langsiktig. Selskapet skal ha en avhendingsstrategi for selskapene i porteføljen.

Selskapets aksjekapital i det enkelte porteføljeselskap forutsettes å utgjøre maksimalt 49 pst. Ved kapitalutvidelse i et porteføljeselskap skal selskapets andel av kapitalutvidelsen som hovedregel utgjøre maksimalt 49 pst., men med mulighet for i unntakstilfeller å utgjøre inntil 70 pst., forutsatt at risikoen i totalporteføljen ikke endres vesentlig.

Selskapet har ikke anledning til å ta opp lån.

Selskapets virksomhet

Investinor er et investeringsselskap som skal bidra til økt verdiskaping ved å investere risikokapital og utøve aktivt, kompetent eierskap i internasjonalt orienterte og konkurransedyktige norske selskaper i tidlig vekst- og ekspansjonsfase. Porteføljen er konsentrert rundt sterke norske sektorer som har forutsetninger for å lykkes internasjonalt. Selskapet gjør sine investeringer på et kommersielt grunnlag, sammen med private medinvestorer, og søker derigjennom å skape en langsiktig god

avkastning med god risikospredning. Investinor har hovedkontor i Trondheim.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Investinor AS er å bidra til verdiskaping i norsk næringsliv gjennom investeringer i nyetableringer, selskaper i tidlig vekstfase og i noen grad selskaper i ekspansjonsfasen. I tillegg skal statens eierskap bidra til at det bygges opp erfaring og kompetanse på eierskap og utvikling av selskaper i tidlige faser. Investinor skal investere på like vilkår som private investorer. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Staten som eier har i vedtektene angitt særskilte føringer for selskapets virksomhet.

Staten ser det som naturlig å foreta en evaluering av Investinor AS etter fem års operativ drift.

9.3.6 Kommunalbanken AS

Tabell 9.22 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1999
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	KMD
Antall ansatte:	56
Bokført egenkapital:	8 216
Driftsinntekter:	1 602
Driftsresultat:	1 496
Resultat etter skatt og minoritet:	1 083

Selskapets formål

Selskapets formål er å yte lån til kommuner, fylkeskommuner, interkommunale selskaper og andre selskaper som utfører kommunale oppgaver enten mot kommunal garanti, statlig garanti, eller annen betryggende sikkerhet. Selskapet kan påta seg andre oppgaver som naturlig hører sammen med selskapets virksomhet.

Selskapets virksomhet

Kommunalbanken gir lån til investeringsformål i kommunesektoren. Banken har en markedsandel

på i underkant av 50 pst. Alle landets fylkeskommuner, 98 pst. av kommunene samt en rekke kommunale og interkommunale selskaper har lån i banken. Ved utgangen av 2013 var bankens utlån til kommunesektoren 240 mrd. kroner. Banken har en sentral funksjon som en stabil leverandør av kreditt til kommunesektoren med best mulige lånebetingelser. Kommunalbanken har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Kommunalbanken AS er å legge til rette for finansiering for kommunesektoren. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

9.3.7 NSB AS

Tabell 9.23 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2002
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	SD
Antall ansatte:	13 523
Bokført egenkapital:	7 676
Driftsinntekter:	14 145
Driftsresultat:	1 457
Resultat etter skatt og minoritet:	1 030

Selskapets formål

Selskapets samfunnsoppdrag er å sørge for effektiv, tilgjengelig, sikker og miljøvennlig transport av personer og gods. Selskapet skal drive persontrafikk med tog i Norge, transport av personer og gods i Norge og øvrige nordiske land samt virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette. Virksomheten kan drives av selskapet selv, av heleide datterselskaper eller gjennom andre selskaper det har eierandeler i eller samarbeider med. Selskapet kan drive virksomhet i øvrige nordiske land i den grad det bidrar til å styrke selskapets konkurransevne på det norske markedet og/eller bidrar til å styrke selskapets evne til å løse de samfunnsmessige oppgavene som begrunner statens eierskap.

Selskapets virksomhet

NSB driver persontrafikk med tog og buss, godstrafikk med tog, eiendomsvirksomhet og støttefunksjoner. Den vesentligste delen av persontrafikk med tog er knyttet til offentlige kjøp, øvrig virksomhet drives på kommersielt grunnlag. Konsernet har virksomhet i store deler av Norge og i deler av Danmark og Sverige. Selskapet var tidligere en forvaltningsbedrift. I 1996 ble forvaltningsbedriften delt i særlovselskapet NSB BA og Jernbaneverket og i 2002 ble særlovselskapet omdannet til aksjeselskap eid av staten. NSB har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i NSB AS er å bidra til effektiv, tilgjengelig, sikker og miljøvennlig transport av personer og gods på jernbane i Norge. Dette er selskapets samfunnsoppdrag. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Samferdselsdepartementets eiermelding om selskapets virksomhet ble sist lagt frem for Stortinget våren 2013, jf. Meld. St. 31 (2012–2013) Verksemda til NSB AS. Samferdselsdepartementet har siden regjeringsskiftet arbeidet med en reform av jernbanesektoren. Utfallet av dette arbeidet vil kunne få konsekvenser for selskapet.

9.3.8 Posten Norge AS

Tabell 9.24 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2002
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	SD
Antall ansatte:	19 941
Bokført egenkapital:	6 050
Driftsinntekter:	23 557
Driftsresultat:	641
Resultat etter skatt og minoritet:	510

Selskapets formål

Posten Norge AS er et heleid statlig aksjeselskap som skal bidra til oppfyllelsen av formålet i postlo-

ven. Selskapets samfunnsoppdrag er å sikre et landsdekkende formidlingstilbud av postsendinger til rimelig pris og til god kvalitet. Samfunnsoppdraget er beskrevet i Postens konsesjon. Selskapet skal på forretningsmessig grunnlag drive post- og logistikkvirksomhet, samt annen virksomhet som står i direkte sammenheng med dette. Virksomheten kan drives av selskapet selv, av heleide datterselskaper, eller gjennom andre selskaper det har eierandeler i eller samarbeider med. Selskapet skal utføre oppgaver som pålegges selskapet gjennom lovgivning og konsesjon eller gjennom generalforsamlingsvedtak.

Selskapets virksomhet

Posten Norge er et nordisk post- og logistikkonsern som utvikler og leverer helhetlige løsninger innenfor post, kommunikasjon og logistikk. Markedene for konsernets tjenester er i kraftig utvikling, drevet av globalisering og teknologiske endringer som skaper endret kundeadferd og økt konkurranse. Selskapet har som følge av fallende brevvolum gjennomført betydelige omstillinger i postvirksomheten. Samtidig har konsernet vokst kraftig i logistikksegmentet, hovedsakelig gjennom oppkjøp. Selskapets strategi er å utvikle et nordisk, integrert og industrialisert konsern. Selskapet var tidligere en forvaltningsbedrift. I 1996 ble forvaltningsbedriften Postverket omdannet til et særlovselskap (Posten BA) og i 2002 ble særlovselskapet omdannet til et aksjeselskap eid av staten. Posten Norge har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Posten Norge AS er å sikre et landsdekkende tilbud av leveringspliktige tjenester til rimelig pris og med god kvalitet. Dette er selskapets samfunnsoppdrag. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Samferdselsdepartementets eiermelding om selskapets virksomhet ble sist lagt frem for Stortinget våren 2012, jf. Meld. St. 18 (2011–2012) Virksomheten til Posten Norge AS. Regjeringen arbeider med ny postlov, der det bl.a. vil foreslås å gjennomføre EUs tredje postdirektiv. En slik endring vil få konsekvenser for Posten Norge AS sin konsesjon.

9.3.9 Statkraft SF

Tabell 9.25 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Statsforetak
Stiftelsesår:	1992
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	3 493
Bokført egenkapital:	62 849
Driftsinntekter:	24 367
Driftsresultat:	13 113
Resultat etter skatt og minoritet:	-351

Selskapets formål

Statkraft SFs formål er å eie alle aksjene i Statkraft AS, å gi lån til Statkraft AS, eie kraftverk som leies ut og andeler i selskaper som i utlandet driver energianlegg, samt drive handel med energi og virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette. Statkraft AS' formål er, selv eller gjennom deltakelse i eller samarbeid med andre selskaper, å planlegge, prosjektere, oppføre og drive energianlegg, forestå fysisk og finansiell energihandel, samt drive virksomhet som står i naturlig sammenheng med dette.

Selskapets virksomhet

Statkraft er Norges største kraftprodusent, med om lag en tredjedel av landets totale produksjon, og Europas største produsent av fornybar energi. Konsernet produserer og utvikler vannkraft, vindkraft, gasskraft og fjernvarme, og er en betydelig aktør på de europeiske energibørsene med spisskompetanse innenfor fysisk og finansiell krafthandel. I Norge er konsernet den største leverandøren av kraft til norsk industri. Utenfor Europa er Statkraft SF engasjert i kraftproduksjon og utvikling av ny produksjon både gjennom egen virksomhet og gjennom eierskapet i SN Power sammen med Norfund. Industriell kompetanse og markedsforståelse fra hjemmemarkedene i Norge og Norden har gjort selskapet i stand til å vokse i utlandet, for eksempel gjennom vannkraftprosjekter i fremvoksende markeder og vindkraftprosjekter utenfor kysten av Storbritannia. Selskapet har eierandeler i 391 kraftverk og fjernvarmeanlegg i Europa, Asia og Sør-Amerika med en samlet installert effekt på over 17 000 MW. Av total instal-

lert effekt er 80 pst. i Norge og Norden, 17 pst. i Nordvest-Europa og 3 pst. i Sørøst-Europa og utenfor Europa. Konsernets samlede årlige kraftproduksjon er opp mot 60 TWh, hvorav om lag 90 pst. kommer fra fornybare energikilder. Statkraft har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Statkraft SF er å bidra til en lønnsom og ansvarlig forvaltning av norske naturressurser. Videre skal statlig eierskap bidra til at hovedkontorfunksjoner blir i Norge og til utvikling av norsk kompetanse innenfor fornybar energi, som også kan benyttes til å gjennomføre lønnsomme kraftprosjekter internasjonalt. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere en konkurransemessig avkastning.

9.3.10 Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS

Tabell 9.26 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1916
Statens eierandel:	99,94 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	336
Bokført egenkapital:	1 492
Driftsinntekter:	1 319
Driftsresultat:	-76
Resultat etter skatt og minoritet:	-64

Selskapets formål

Store Norske Spitsbergen Kulkompani Aktieselskap har til formål ved drift eller på annen måte å utnytte selskapets eiendommer og rettigheter på Svalbard. Selskapet kan videre delta i og drive annen virksomhet som står i forbindelse med dette. Selskapet kan utnytte sin kompetanse på miljøvennlig ressursutnytting på Svalbard og i Finnmark og Troms.

Selskapets virksomhet

Store Norske Spitsbergen Kulkompani har kullgruvedrift på Svalbard som sin hovedvirksomhet. Selskapet har for tiden kulldrift i tre gruver, fra

2015 to gruver. Selskapet driver aktiv prospektering og prosjektutvikling for å sikre det fremtidige driftsgrunnlaget, herunder også ny virksomhet, på Svalbard. Selskapets hovedgruve er Svea Nord. Gruven er i siste fase av produksjonen i kjerneområdet, som er utdrevet i 2015. Svea Nord skal erstattes av den nye gruve i Lunckefjell, nordøst for dagens hovedgruve. Lunckefjell er nå under oppføring og skal være i full produksjon i løpet av 2015. Selskapets kulldrift drives på et forretningsmessig grunnlag og er underlagt en meget streng miljølovgivning. Selskapets foreløpige planer for kulldriften strekker seg mer enn 15 år frem i tid, og selskapet har et ressursgrunnlag som gir muligheter til kulldrift på Svalbard ennå lenger. Store Norske Spitsbergen Kulkompani har hovedkontor i Longyearbyen.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Store Norske Spitsbergen Kulkompani AS er å bidra til at samfunnet i Longyearbyen opprettholdes og videreutvikles på en måte som understøtter de overordnede målene i norsk Svalbard-politikk. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag og med sikte på å levere konkurransemessig avkastning.

Statens mål med eierskapet ivaretas gjennom at staten er eier i selskapet og ikke ved særskilte føringer fra eier på selskapets operative virksomhet.

9.4 Kategori 4 – selskaper med sektorpolitiske mål

9.4.1 Andøya Space Center AS

Tabell 9.27 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1997
Statens eierandel:	90 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	65
Bokført egenkapital:	62
Driftsinntekter:	94
Driftsresultat:	7,1
Resultat etter skatt og minoritet:	2,9

Selskapets formål

Andøya Space Center AS skal levere tjenester og produkter relatert til rom- og atmosfæreforskning, miljøovervåkning og teknologitest og -verifisering, samt bidra til kunnskapsoppbygging og interesse for disse områdene.

Selskapets virksomhet

Andøya Space Center (tidligere Andøya Rakett-skytefelt) ble etablert i 1997 ved utskillelse fra stiftelsen Norsk Romsenter. Selskapet har sin bakgrunn i virksomhet som ble startet opp på Andøya i 1962 i regi av Forsvarets forskningsinstitutt og Norges teknisk-naturvitenskaplige forskningsråd, opprinnelig for å ivareta behov knyttet til militær og sivil radiokommunikasjon. Konsernet Andøya Space Center AS består, foruten morselskapet, av datterselskapene Andøya Test Center AS og NAROM (Nasjonalt senter for romrelatert opplæring). Konsernet eies av Nærings- og fiskeridepartementet (90 pst.) og Kongsberg Defence Systems AS (10 pst.). Konsernet leverer tjenester til nasjonale og internasjonale forskningsmiljøer (oppskyting av sonderaketter og slipp av forskningsballonger) og til teknologiutviklingsmiljøer (test av rakettmotorer). Selskapet har også økende aktivitet knyttet til utvikling, testing og bruk av ubemannede fly og driver studentrettet arbeid gjennom datterselskapet NAROM. Rundt 45 pst. av selskapets totale inntekter er bidrag selskapet får fra norske og utenlandske myndigheter gjennom den multilaterale avtalen Esrange Andøya Special Project (EASP) mellom Sverige, Norge, Tyskland, Frankrike og Sveits. I tillegg til bevilgningene fra EASP-avtalen har selskapet egne inntekter fra salg av tjenester, bl.a. til Forsvaret. Andøya Space Center har hovedkontor på Andøya.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Andøya Space Center AS er å styrke norsk forskning og høyteknologisk næringsliv gjennom drift og videreutvikling av infrastruktur for teknologiuttesting og naturvitenskaplig forskning. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.2 Avinor AS

Tabell 9.28 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2003
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	SD
Antall ansatte:	3 156
Bokført egenkapital:	11 969
Driftsinntekter:	9 978
Driftsresultat:	1 620
Resultat etter skatt og minoritet:	891

Selskapets formål

Selskapets samfunnsoppdrag er å eie, drive og utvikle et landsomfattende nett av lufthavner for sivil sektor og en samlet flysikringstjeneste for sivil og militær sektor. Eieren avgjør hvilke lufthavner selskapet skal drive. Virksomheten skal drives på en sikker, effektiv og miljøvennlig måte, og sikre god tilgjengelighet for alle grupper reisende. Selskapet skal i størst mulig grad være selvfinansiert gjennom inntekter fra hovedvirksomheten og annen forretningsvirksomhet i tilknytning til lufthavnene. Internt i selskapet skal det skje en samfinansiering mellom driftsøkonomisk lønnsomme og ulønnsomme enheter. Virksomheten kan drives av selskapet selv, av heleide datterselskaper, eller av andre selskaper det har eierandeler i eller samarbeider med. Selskapet skal utføre samfunnspålagte oppgaver slik de er fastlagt av eieren.

Selskapets virksomhet

Avinor ble etablert i 2003 gjennom omdanning av forvaltningsbedriften Luftfartsverket til et statsaksjeselskap. Selskapet forvalter den statlige luftfartsinfrastrukturen, som er en forutsetning for et landsomfattende lufttransportnettverk i Norge. Selskapet har to primære virksomhetsområder: drift av et landsomfattende nett av lufthavner for sivil luftfart og drift av flysikringstjeneste for sivil og militær luftfart. Dette omfatter 46 lufthavner (12 av lufthavnene drives i samarbeid med Forsvaret) i Norge, samt kontrolltårn, kontrollsentraler og annen teknisk infrastruktur for flynavigasjon. I tillegg driver selskapet med forretningsvirksom-

het i tilknytning til lufthavnene gjennom flyplasshoteller, parkeringsanlegg, avgiftsfritt salg og utleie av arealer til servering og andre servicetilbud. Virksomheten drives ved at lønnsomme lufthavner bidrar til å finansiere ulønnsomme lufthavner. Flysikringstjenestene skal være selvfinansierende ved at tjenestene prises etter et kostprinsipp. Om lag halvparten av konsernets inntekter kommer fra avgifter flyselskapene betaler for tjenestene fra Avinor. Resten av inntektene er kommersielle inntekter fra forretningsdriften i tilknytning til lufthavnene. Avinor har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Avinor AS er å drive og utvikle et landsomfattende nett av lufthavner for sivil sektor og en samlet flysikringstjeneste for sivil og militær sektor. Dette er selskapets samfunnsoppdrag. Sammen med andre statlige virkemidler bidrar det statlige eierskapet i Avinor AS til at hele landet får et tjenelig flyrutetilbud. Innenfor denne sektorpolitiske rammen skal selskapet også sikre en god forvaltning av statens verdier. Selskapet skal ha effektiv drift.

Samferdselsdepartementets Eiermelding om Avinors virksomhet ble sist lagt frem for Stortinget våren 2013, jf. Meld. St. 38 (2012–2013) Verksenda til Avinor AS.

9.4.3 Bjørnøen AS

Tabell 9.29 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1918
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	0
Bokført egenkapital:	4,1
Driftsinntekter:	0,2
Driftsresultat:	0,0
Resultat etter skatt og minoritet:	0,0

Selskapets formål

Bjørnøen AS har til formål drift og utnyttelse av selskapets eiendommer på Svalbard og annen virksomhet i forbindelse med dette.

Selskapets virksomhet

Bjørnøen eier all grunn og noen kulturhistoriske bygninger på Bjørnøya. Selskapet er administrativt underlagt Kings Bay som også leverer forvaltningstjenester til Bjørnøen. Deler av statstilskuddet til Kings Bay overføres til drift av Bjørnøen. Bjørnøen har hovedkontor i Ny-Ålesund.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Bjørnøen AS er å forvalte eiendomsbesittelse på Bjørnøya og på den måten også støtte opp under norske suverenitets-hensyn. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.4 Eksportkreditt Norge AS

Tabell 9.30 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2012
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	42
Bokført egenkapital:	39
Driftsinntekter:	99
Driftsresultat:	13
Resultat etter skatt og minoritet:	12

Selskapets formål

Selskapet har som formål å forvalte en statlig ordning for finanstjenester til norsk eksport av kapitalvarer og tjenester. For å fremme formålet kan selskapet i eget navn 1) yte offentlig støttede eksportkreditter i henhold til internasjonale avtaler, og 2) yte lån på markedsmessige vilkår som et alternativ til lån som nevnt i nr. 1. Hvis særlige grunner tilsier det, kan lånene ytes i statens navn.

Selskapets virksomhet

Eksportkreditt Norge forvalter den statlige ordningen for finanstjenester til norsk eksport av kapitalvarer og tjenester (eksportkredittordningen). Ordningen skal bidra til at norske eksportører kan konkurrere på like vilkår med andre eksportører med tilgang til nasjonale eksportkredittordninger. Det innebærer at selskapet på

vegne av staten kan yte offentlig støttede fastrentelån (CIRR-lån) i samsvar med en OECD-tilknyttet avtale om eksportfinansiering. I tillegg kan selskapet tilby lån på markedsvilkår til låntakere som kvalifiserer for CIRR-lån. For at selskapet skal kunne tilby finansiering, må forvaltningsbedriften Garantiinstituttet for eksportkreditt (GIEK) og/eller én eller flere finansinstitusjoner med god kredittverdighet stille som garantist. Selskapet ivaretar hele prosessen knyttet til promotering, salg, behandling av søknader, utbetalinger og oppfølging av lån under eksportkredittordningen. Lånene under eksportkredittordningen står på statens balanse, og staten tar all risiko knyttet til utlånsvirksomheten. Selskapets drift finansieres utelukkende gjennom tilskudd fra staten og alle inntektene fra utlånsvirksomheten tilfaller staten. Eksportkreditt Norge har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Eksportkreditt Norge AS er å fremme norsk eksport gjennom konkurransedyktig, tilgjengelig og effektiv eksportfinansiering. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.5 Enova SF

Tabell 9.31 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Statsforetak
Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	OED
Antall ansatte:	62
Bokført egenkapital:	10
Driftsinntekter:	88
Driftsresultat:	-3,7
Resultat etter skatt og minoritet:	-3,3

Selskapets formål

Enovas formål er å fremme en miljøvennlig omlegging av energibruk og energiproduksjon og utvikling av energi- og klimateknologi. Enovas virksomhet skal bidra til å utvikle miljøvennlige energiløsninger, redusere utslippene av klimagasser og styrke forsyningssikkerheten for energi.

Selskapets virksomhet

Enova forvalter Energifondet. Energifondet skal være en langsiktig finansieringskilde for virksomheten. Selskapet skal forvalte midlene i Energifondet kostnadseffektivt og målrettet. Energifondet får inntekter fra et påslag på nett tariffen, avkastningen fra Fondet for klima, fornybar energi og energiomlegging, samt fra opptjente renter på innstående kapital i fondet foregående år. Enova har hovedkontor i Trondheim.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Enova SF er å oppnå energipolitiske mål. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.6 Gassco AS

Tabell 9.32 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	OED
Antall ansatte:	362
Bokført egenkapital:	16
Driftsinntekter:	0,0
Driftsresultat:	0,0
Resultat etter skatt og minoritet:	-0,2

Selskapets formål

Gasscos formål er å drive transportsystemer for naturgass på og fra norsk kontinentalsokkel, herunder rørledninger og terminaler, enten selv eller gjennom deltakelse i eller sammen med andre selskaper, og virksomhet i tilknytning til dette.

Selskapets virksomhet

Gassco er operatør for det integrerte transportsystemet for gass fra norsk kontinentalsokkel til land i Europa. Det integrerte transportsystemet består av rørledninger, prosessanlegg, plattformer og gassterminaler på det europeiske kontinentet og Storbritannia. Selskapets operatøroppgaver omfatter teknisk drift og forvaltning av anlegg og innretninger på vegne av interessentskapet Gassled, som eier gasstransportsystemet. Selskapets

operatøroppgaver innbefatter også planlegging av ny gassinfrastruktur, tildeling av transportkapasitet til gasskipene og koordinering og styring av gasstrømmene gjennom nettverket av rørledninger til markedene. Selskapet er rådgiver for Olje- og energidepartementet bl.a. om utvikling av det regulatoriske rammeverket, fastsettelse av tariffer og behandling av planer for anlegg og drift. Gassco har hovedkontor på Karmøy.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Gassco AS er å ivareta operatøransvaret for transport av gass fra den norske kontinentalsokkelen. Transport- og behandlingsanleggene skal betjene alle produsenter av gass og bidra til en samlet effektiv utnyttelse av ressursene på kontinentalsokkelen. Gassco AS som den ansvarlige for driften av transportsystemene skal opptre nøytralt overfor alle brukerne av transportsystemet. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.7 Gassnova SF

Tabell 9.33 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Statsforetak
Stiftelsesår:	2007
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	OED
Antall ansatte:	38
Bokført egenkapital:	24
Driftsinntekter:	88
Driftsresultat:	0,2
Resultat etter skatt og minoritet:	1,0

Selskapets formål

Gassnova SF har som formål å forvalte statens interesser knyttet til CO₂-håndtering (teknolog utvikling, fangst, transport, injeksjon, lagring av CO₂), og å gjennomføre de prosjekter som foretaksmøtet bestemmer. Det er en målsetting at foretakets arbeid skal resultere i kostnadsreduksjoner knyttet til CO₂-håndtering. Gassnova SF skal gi råd til Olje- og energidepartementet knyttet til spørsmål vedrørende CO₂-håndtering. Gassnova SF skal legge til rette for at statens deltakelse i CO₂-håndteringsprosjekter kan nyttiggjøres best mulig av staten eller statlig eide enheter.

Gassnova SF skal bidra til gjennomføring av CLIMIT-programmet. Gassnova SF har ikke erverv til formål.

Selskapets virksomhet

Gassnova driver teknologiutvikling gjennom CLIMIT-programmet, forvaltning av statens interesser i CO₂ Technology Centre Mongstad DA, og gjennomføring av prosjekter. Videre skal selskapet bistå Olje- og energidepartementet med faglig rådgivning i spørsmål om CO₂-håndtering. Gassnova har hovedkontor i Porsgrunn.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Gassnova SF er å ivareta statens interesser knyttet til CO₂-håndtering. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.8 Innovasjon Norge

Tabell 9.34 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Særlovselskap
Stiftelsesår:	2003
Statens eierandel:	51 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	758
Bokført egenkapital:	1 252
Driftsinntekter:	1 276
Driftsresultat:	190
Resultat etter skatt og minoritet:	164

Selskapets formål

Innovasjon Norge har til formål å være statens og fylkeskommunenes virkemiddel for å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet.

Selskapets virksomhet

Innovasjon Norge er en del av det næringsrettede virkemiddelapparatet. Selskapet skal utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling, og utløse regionenes næringsmessige muligheter, gjennom delmål om flere gode gründere, flere vekstkraftige bedrifter og flere innovative næringsmiljøer. I dag forvalter selskapet bedriftsrettede virkemidler på oppdrag fra ulike departementer, fylkeskommuner og fylkesmenn. Dette er

virkemidler innenfor finansiering, kompetanse, profilering, nettverk og rådgivning. I tillegg har selskapet inntekter fra rentemarginen for låneordningene, egenkapitalbaserte ordninger og brukerbetalte tjenester. Innovasjon Norge har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Innovasjon Norge er å bidra til et offentlig koordinert tilbud av bedriftsrettede tiltak og ordninger som skal utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsom næringsutvikling, og utløse regionenes næringsmessige muligheter. Som eier ønsker Nærings- og fiskeridepartementet å videreutvikle Innovasjon Norge som en sentral aktør i utforming og gjennomføring av den nasjonale og regionale nærings- og innovasjonspolitikken. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.9 Kings Bay AS

Tabell 9.35 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1916
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	25
Bokført egenkapital:	12
Driftsinntekter:	60
Driftsresultat:	4,7
Resultat etter skatt og minoritet:	3,9

Selskapets formål

Kings Bay AS har til formål drift og utnyttelse av selskapets eiendommer på Svalbard og annen virksomhet som står i forbindelse med dette. Selskapets virksomhet skal særlig ha som mål å yte tjenester til og fremme forskning og vitenskapelig virksomhet, samt bidra til å utvikle Ny-Ålesund som en internasjonal arktisk naturvitenskapelig forskningsstasjon.

Selskapets virksomhet

Kings Bay eier grunnen og de fleste av bygningene i Ny-Ålesund på Svalbard. Selskapet har ansvaret for infrastrukturen på stedet og ivaretar

miljø og kulturminner. Med unntak av tjenester som politi, redning og beredskap, er servicetilbudet på stedet i all hovedsak styrt og tilrettelagt av selskapet. I dag har 14 forskningsinstitusjoner fra ti land faste stasjoner i Ny-Ålesund. Norsk Polarinstittutt og Kartverket har også stasjoner i Ny-Ålesund. Annen næringsvirksomhet i og omkring Ny-Ålesund skal tilpasses de rammer som forskningsvirksomheten setter. Kings Bay har hovedkontor i Ny-Ålesund.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Kings Bay AS er å sørge for at Ny-Ålesund kan videreutvikles som et norsk senter for internasjonal arktisk naturvitenskapelig forskning på Svalbard. Ny-Ålesund skal være en grønn forskningsstasjon, hvilket forutsetter at Kings Bay sørger for nødvendige tiltak for å redusere miljøpåvirkningen av virksomheten i Ny-Ålesundområdet til et minimum. Videre vekst i forskningsaktiviteten må skje innenfor forsvarlige miljømessige rammer. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.10 Nofima AS

Tabell 9.36 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2007
Statens eierandel:	56,84 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	386
Bokført egenkapital:	30
Driftsinntekter:	505
Driftsresultat:	10
Resultat etter skatt og minoritet:	9,4

Selskapets formål

Selskapets formål er å bidra til økt konkurransekraft i matindustrien og fiskeri- og havbruksnæringen gjennom forskning og utvikling, herunder deltakelse i andre virksomheter med slik virksomhet. Selskapet skal utvikle forskningsprosjekter i tett samarbeid med brukerne. Selskapet har ikke erverv til formål, og er delvis finansiert gjennom offentlige bevilgninger. Eventuelt overskudd i virksomheten skal i sin helhet benyttes til selska-

pets allmenntilretteleggelse. Selskapet skal ikke gi utbytte til aksjeeierne.

Selskapets virksomhet

Nofima leverer forskningsbasert kunnskap og rådgivning til verdikjedene som produserer mat, hvor råvaren kommer fra fiske, havbruk, fjøs eller åker. Selskapets hovedfokus er å hjelpe aktørene med å utvikle løsninger som gir økt lønnsomhet både i et kort og et langt tidsperspektiv. For å utvikle lønnsomme løsninger anvender selskapet et bredt sett av virkemidler. Langsiktige, anvendte og næringsrettede forskningsprosjekter som går over flere år danner fundamentet for selskapets kompetanse. Forskingen er grunnlaget for rådene som gis til den enkelte produsent eller selskap. En viktig del av selskapets arbeid er å sikre at prosjektene er relevante for næringsaktørene og gjennomføres på en god måte og at resultatene er av høy kvalitet og tas i bruk. Nofima har hovedkontor i Tromsø.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Nofima AS er å bidra til at Norge har et sterkt og kompetent forskningsmiljø som kan ivareta matindustrien og fiskeri- og havbruksnæringens behov for langsiktig, strategisk næringsrettet forskning. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.11 Norfund

Tabell 9.37 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Særlovselskap
Stiftelsesår:	1997
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	UD
Antall ansatte:	54
Bokført egenkapital:	10 201
Driftsinntekter:	165
Driftsresultat:	4,8
Resultat etter skatt og minoritet:	328

Selskapets formål

Norfund har til formål å medvirke med egenkapital og annen risikokapital, samt yte lån og stille garantier til utvikling av bærekraftig næringsvirk-

somhet i utviklingsland. Hensikten er å etablere levedyktig, lønnsom virksomhet som ellers ikke ville blitt igangsatt som følge av høy risiko.

Selskapets virksomhet

Norfund utgjør et utviklingspolitisk virkemiddel rettet mot privat sektor i utviklingsland. Selskapet skal bidra til utvikling gjennom å gjøre bærekraftige og lønnsomme investeringer i næringsvirksomhet i utviklingsland som ellers ikke ville bli satt i gang på grunn av høy risiko. Selskapet investerer i nye selskaper og utvidelse og modernisering av eksisterende, og skal kombinere hensynet til lønnsomhet med det overordnede målet om å fremme bærekraftig utvikling. Selskapet skal investere sammen med andre partnere, og er alltid en minoritetsseier. Selskapet prioriterer investeringer i Afrika, sør for Sahara og de minst utviklede landene (MUL) og fokuserer på områder hvor Norge har særlig kompetanse og interesse, spesielt fornybar energi. Selskapet opererer i regioner med krevende og usikre rammebetingelser. Selskapet prioriterer investeringer i fornybar energi, finansinstitusjoner og landbruk og landbruksrelatert industri. Ved utgangen av 2013 var Norfunds samlede investeringsportefølje på 9,6 mrd. kroner. Norfund har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norfund er å bidra til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland, gjennom å finansiere levedyktig, lønnsom virksomhet som ellers ikke ville blitt igangsatt som følge av høy økonomisk risiko. Fondet har ansvar for å medvirke med egenkapital og annen risikokapital, samt yte lån og stille garantier til utvikling av bærekraftig næringsvirksomhet i utviklingsland. Virksomheten skal utøves i samsvar med grunnleggende prinsipper for norsk utviklingspolitikk. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.12 Norges sjømatråd AS

Tabell 9.38 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1991
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	66
Bokført egenkapital:	314
Driftsinntekter:	468
Driftsresultat:	13
Resultat etter skatt og minoritet:	18

Selskapets formål

Selskapets formål er å øke verdiskapingen i fiskeri- og havbruksnæringen gjennom økt etterspørsel og kunnskap om norsk sjømat i inn- og utland. Selskapet har ikke erverv til formål.

Selskapets virksomhet

Norges sjømatråd sin hovedoppgave er å drive generell markedsføring av norsk sjømat. Virksomheten omfatter aktiviteter på fire områder: fellesmarkedsføring, markedsinformasjon, markedsadgang, samt informasjon og beredskap. Dette skal skape økt etterspørsel etter og kunnskap om norsk sjømat i utlandet. Selskapet foretar jevnlig undersøkelser av konsum og holdninger til sjømat generelt og norsk sjømat spesielt. Selskapet utgir statistikk for eksport og import av norsk sjømat med basis i norsk offentlig handelsstatistikk. Selskapet vedlikeholder også et register over norske sjømateksportører. Selskapet finansieres av fiskeri- og havbruksnæringen gjennom en avgift på eksport av sjømat (markedsavgift) og en årsavgift på 15 000 kroner fra registrerte fiskeeksportører (om lag 450 til enhver tid). Norges sjømatråd har hovedkontor i Tromsø.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norges sjømatråd AS er å ha et sektorpolitisk virkemiddel som bidrar til å øke verdiskapingen i fiskeri- og havbruksnæringen gjennom økt etterspørsel og kunnskap om norsk sjømat i inn- og utland. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.13 Norsk Helsenett SF

Tabell 9.39 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Statsforetak
Stiftelsesår:	2009
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	HOD
Antall ansatte:	136
Bokført egenkapital:	105
Driftsinntekter:	271
Driftsresultat:	-5,6
Resultat etter skatt og minoritet:	-3,0

Selskapets formål

Norsk Helsenett SF skal sørge for at det foreligger en hensiktsmessig og sikker infrastruktur for effektiv samhandling mellom alle deler av helse- og omsorgstjenestene og bidra til forenkling, effektivisering og kvalitetssikring av elektroniske tjenester til beste for pasienter og befolkningen for øvrig. I utførelsen av tjenestene skal selskapet ivareta hensyn av allmenn økonomisk betydning på varig basis, jf. EØS-avtalens regler om statsstøtte.

Selskapet har et ikke-økonomisk formål, og har ikke til hensikt å gå med overskudd i større utstrekning enn nødvendig for å sikre en forsvarlig drift. Selskapet har imidlertid fokus på både økonomiske resultater og effektiv ressursinnsats slik at tjenestene som ytes skal være kvalitativt gode, være utformet og gjennomføres på en kostnadseffektiv måte

Selskapets virksomhet

Norsk Helsenetts kunder er kommuner, fastleger, sykehus med tilknyttede enheter, andre helsepersonellgrupper og tredjeparts tjenestetilbydere, slik som drifts- og systemleverandører, offentlige registre og databaser mv. Alle kommuner, helseforetak, allmennleger og apotek, samt mange avtalespesialister er tilknyttet helsenettet. Tjenestetilbudet i helsenettet er omfattende og består dels av tjenester i regi av selskapet selv og dels av tjenester som formidles av et hundretalls ulike tredjeparts tjenestetilbydere. Basis tjenesten er i tilknytning til helsenettet med meldingsformidling, tilgang til adressekatalog, sikker internettilgang og tilhørende kundeservice. Videre formidles bl.a.

refusjonskrav til HELFO i nettet, nasjonal tjeneste for pasienttransport med bestilling og samkjøring av pasientreiser, og nasjonalt oppgjørssystem for pasientreiser. Selskapet driver en rekke nasjonale løsninger som www.helsenorge.no, nasjonal kjernejournal og har også en sentral rolle i flere nasjonale IKT-prosjekt innenfor sektoren. Norsk Helsenett har hovedkontor i Trondheim.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Helsenett SF er å sikre tilgang til nødvendig helseinformasjon på en sikker IKT-plattform for forvaltning og kommunikasjon av informasjon og bruk av telemedisinske løsninger i sektoren. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.14 Norsk Rikskringkasting AS

Tabell 9.40 Selskapsinformasjon og nøkkeltall.
Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1933
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	KUD
Antall ansatte:	3 740
Bokført egenkapital:	1 260
Driftsinntekter:	5 356
Driftsresultat:	-8,1
Resultat etter skatt og minoritet:	28

Selskapets formål

Etter kringkastingsloven § 6-1 tredje ledd har selskapet til formål å drive allmennkringkasting og virksomhet som har sammenheng med dette. Formålet er nærmere utdypet i selskapets vedtekter §§ 12-17.

Selskapets virksomhet

Norsk Rikskringkasting (NRK) er landets største mediehus med en daglig dekning på 88 pst. i befolkningen. Målet i markedsandeler er selskapet størst på radio og fjernsyn og nest størst av nyhetsbaserte nettstedet. I tillegg til tradisjonell kringkasting skal selskapet etter dagens vedtekter være til stede på og utvikle nye tjenester på alle viktige medieplattformer for å nå bredest mulig ut med sitt samlede programtilbud. Selska-

pets tre tv-kanaler, 16 radiokanaler og nettstedet www.nrk.no tilbyr et bredt innhold på en rekke plattformer. Det digitale bakkenettet er selskapets primære distribusjonsplattform for fjernsyn. Digitaliseringen av bakkenettet for fjernsyn ble sluttført i desember 2009. Overgangen til digital distribusjon av radio vil etter planen gjennomføres 2017, eller senest 2019. Allmennkringkastingstilbudet er et sentralt virkemiddel i norsk kultur- og mediepolitikk og skal være uavhengig av alle særinteresser, politiske så vel som økonomiske. Vedtektene fastslår at hovedkanalene skal være tilgjengelige for hele befolkningen, samtidig som selskapet skal søke en bredest mulig distribusjon av sitt øvrige programtilbud. Selskapet er representert over hele landet og har korrespondenter på en rekke steder i utlandet. Selskapet kan gjennom datterselskaper drive kommersiell virksomhet med formål å generere inntekter til allmennkringkastingsvirksomheten, jf. kringkastingsloven § 6-4. Norsk Rikskringkasting har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Rikskringkasting AS er å sørge for god allmennkringkasting i Norge. Allmennkringkasting er et sentralt virkemiddel i norsk kultur- og mediepolitikk. Statens engasjement i selskapet er basert på at det skal ha en viktig samfunnsrolle. Dette gjelder både det offentlige eierskapet, lisensfinansieringen og programkravene. Norsk Rikskringkasting AS har et særlig ansvar for å fremme demokratiske, sosiale og kulturelle verdier i samfunnet. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.15 Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS

Tabell 9.41 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2003
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	KD
Antall ansatte:	75
Bokført egenkapital:	16
Driftsinntekter:	54
Driftsresultat:	1,3
Resultat etter skatt og minoritet:	4,0

Selskapets formål

Selskapet skal ha som formål å drive dataforvaltning og tjenesteyting overfor forskningssektoren. I samarbeid med nasjonale og internasjonale aktører skal selskapet drive utviklingsarbeid innenfor sitt formål.

Selskapets virksomhet

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste ble etablert i 2003 og var tidligere en del av Forskningsrådet. Selskapet skal forbedre mulighetene og arbeidsvilkårene for norsk empirisk forskning. Virksomheten er organisert med utgangspunkt i selskapets nasjonale ansvar for å ivareta sentrale infrastrukturtenester for norsk forskning. Det innebærer at selskapet arbeider på bred basis for å sikre forskere og studenter tilgang til data ved å samle inn, bearbeide, arkivere, vedlikeholde og formidle data. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste har hovedkontor i Bergen.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste AS er å sikre dataforvaltning og tjenesteyting overfor forskningssektoren. Selskapet samarbeider med nasjonale og internasjonale aktører for å drive utviklingsarbeid i tråd med sitt formål. Selskapet skal være en nøytral aktør overfor sine samarbeidspartnere. Det statlige eierskapet bidrar til å sikre at utdannings- og forskningssektorens behov knyttet til dataforvaltning og tjenesteyting ivaretas. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.16 Norsk Tipping AS

Tabell 9.42 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1946
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	KUD
Antall ansatte:	381
Bokført egenkapital:	159
Driftsinntekter:	21 668
Driftsresultat:	3 862
Resultat etter skatt og minoritet:	3 946

Selskapets formål

Selskapet skal i henhold til spilleregler fastsatt av departementet avholde og formidle pengespill i betryggende former under offentlig kontroll, med sikte på å forebygge negative konsekvenser av pengespillene, samtidig som det gjennom rasjonell drift av selskapet skal legges til rette for at mest mulig av overskuddet fra spillene kan gå til formål som nevnt i pengespilloven § 10.

Selskapets virksomhet

Norsk Tipping har enerett på å tilby en rekke pengespill i Norge, og driver sin virksomhet i medhold av Lov om pengespill, jf. selskapets formålsparagraf. I statsbudsjettet for 2014 er det lagt til grunn at fordelingen av spilleoverskuddet skulle endres. Dette ble besluttet av Stortinget ved behandling av en egen proposisjon om saken, jf. Prop. 205 L (2012–2013) og Innst. 45 L (2012–2013). Spilleoverskuddet fordeles som følger: 56 pst. til idrettsformål, 14,9 pst. til kulturformål utenfor statsbudsjettet, 18 pst. til humanitære og samfunnsnyttige organisasjoner og 11,1 pst. til kulturformål som blir inntektsført i statsbudsjettet. I tillegg avsettes midler til forskning, informasjon, forebygging og behandling av spilleavhengighet. Norsk Tipping har hovedkontor på Hamar.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Norsk Tipping AS er å kanalisere nordmenns spillelyst inn mot et moderat og ansvarlig tilbud som ikke skaper samfunnsmessige problemer. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.17 Petoro AS

Tabell 9.43 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	OED
Antall ansatte:	64
Bokført egenkapital:	25
Driftsinntekter:	268
Driftsresultat:	-4,0
Resultat etter skatt og minoritet:	-0,5

Selskapets formål

Petoro AS skal ivareta de forretningsmessige forhold knyttet til Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomhet på norsk kontinentalsokkel og i virksomhet i tilknytning til dette.

Selskapets virksomhet

Petoro er et statlig aksjeselskap som ivaretar Statens direkte økonomiske engasjement (SDØE) i norsk olje- og gassvirksomhet. SDØE innebærer at staten deltar som en direkte investor i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel. Selskapet er rettighetshaver for statens andeler i utvinningstillatelser, felt, rørledninger og landanlegg på norsk sokkel og rettighetshaver i tre utvinningstillatelser på islandsk sokkel. Det overordnede målet for selskapets ivaretagelse av SDØE er å oppnå høyest mulig inntekt til staten. Selskapets hovedoppgaver er: 1) Ivaretagelse av statens direkte deltakerandeler i de interessentskap der staten til enhver tid har slike, 2) Overvåking av Statoils avsetning av den petroleum som produseres fra statens direkte deltakerandeler, i tråd med Statoils avsetningsinstruks og 3) Økonomistyring, herunder føring av regnskap, for statens direkte deltakerandeler. Selskapet drives på grunnlag av bevilgninger fra staten. Tilskuddet skal benyttes til administrasjon forbundet med ansvaret for å ivareta de forretningsmessige forholdene knyttet til SDØE. Dette inkluderer utgifter til egen organisasjon og kjøp av ekstern spisskompetanse. Petoro har hovedkontor i Stavanger.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Petoro AS er å sikre en best mulig ivaretagelse av Statens direkte økonomiske engasjement i petroleumsvirksomheten på norsk sokkel. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.18 Simula Research Laboratory AS

Tabell 9.44 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2002
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	KD
Antall ansatte:	140
Bokført egenkapital:	33
Driftsinntekter:	135
Driftsresultat:	3,0
Resultat etter skatt og minoritet:	4,2

Selskapets formål

Selskapet skal ha som formål å drive grunnleggende langsiktig forskning på utvalgte områder innenfor programvare- og kommunikasjonsteknologi, og gjennom dette bidra til nyskaping og innovasjon i næringslivet. Selskapet har ikke erverv til formål, og skal ikke dele ut utbytte til sine eiere.

Selskapets virksomhet

Simula Research Laboratory har tre hovedoppgaver: forskning på høyt internasjonalt nivå, utdanning i samarbeid med norske universiteter og nyskaping basert på selskapets forskning. Selskapet ble vedtatt etablert av Stortinget under behandling av budsjettet for 2000. Simula-senteret ble etablert som et prosjekt under Universitetet i Oslo i 2001, og ble stiftet som aksjeselskap i 2002. Opprettelsen av selskapet var et ledd i statens satsing på IT-Fornebu, hvor staten gikk inn som eier i selskapet. Simula Research Laboratory AS er morselskapet i et konsern med de heleide datterselskapene Simula Innovation AS og Kalkulo AS og det deleide datterselskapet Simula School of Research and Innovation AS, Simulaskolen (Simula 56 pst., Statoil 21 pst., Bærum kommune 14 pst., Telenor Communication II AS 7 pst., Norsk regnesentral 1 pst., Sintef Holding AS 1 pst.). Simula Research Laboratory har hovedkontor på Fornebu.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Simula Research Laboratory AS er å bidra til grunnleggende langsiktig forskning på utvalgte områder innenfor pro-

gramvare- og kommunikasjonsteknologi. Statlig eierskap i selskapet bidrar til å sikre et høyt internasjonalt nivå på forskningen i Norge, samtidig som det utdannes høyt kvalifiserte forskere. Statlig finansiering bidrar til oppfyllelse av selskapets mål. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.19 SIVA SF

Tabell 9.45 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1968
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	46
Bokført egenkapital:	1 153
Driftsinntekter:	343
Driftsresultat:	30
Resultat etter skatt og minoritet:	3,7

Selskapets formål

SIVA er, gjennom sin eiendoms- og innovasjonsvirksomhet, statens virkemiddel for tilretteleggende eierskap og utvikling av selskaper og nærings- og kunnskapsmiljøer i hele landet. SIVA har et særlig ansvar for å fremme vekstkraften i distriktene.

Selskapets virksomhet

SIVA er en del av det næringsrettede virkemiddelapparatet som skal bidra til å utløse bedrifts- og samfunnsøkonomisk lønnsomme prosjekter som ellers ikke ville blitt igangsatt. Selskapet har hovedvirksomhetsområdene eiendom og innovasjon. Innenfor eiendomsvirksomheten tilbyr selskapet oppføring og utleie av bygg og fysisk infrastruktur for næringsliv og innovasjonsmiljøer. Virksomheten skal være risiko- og kapitalavlastende for selskapene og senke barrierer for etablering der markedsmekanismer gjør dette spesielt krevende. Eiendomsaktiviteten drives på markedsmessige vilkår. Innenfor innovasjonsvirksomheten utfører selskapet oppdrag på vegne av tre departementer, og gir bl.a. støtte til inkubasjonsaktivitet og næringshager over hele landet. Selskapet legger vekt på nettverksbygging og kompetanseoverføring mellom forsknings- og innovasjonsmiljøer, privat næringsliv og offentlig virk-

somhet. Aktivitetene skal legge til rette for etablering og utvikling av selskaper i nærings- og kunnskapsmiljøer, og koble disse sammen i regionale, nasjonale og internasjonale nettverk. SIVA har hovedkontor i Trondheim.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i SIVA SF er å bidra til lønnsom næringsutvikling i selskaper og regionale nærings- og kunnskapsmiljøer, og spesielt i distriktsområder, gjennom tilretteleggende fysisk og organisatorisk infrastruktur. Som eier ønsker Nærings- og fiskeridepartementet å videreutvikle selskapet som en effektiv og målrettet aktør i det næringsrettede virkemiddelapparatet, med best mulig kompetanse innenfor sine ansvarsområder. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.20 Space Norway AS

Tabell 9.46 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1995
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	NFD
Antall ansatte:	2
Bokført egenkapital:	65
Driftsinntekter:	28
Driftsresultat:	8,5
Resultat etter skatt og minoritet:	12

Selskapets formål

Selskapets formål er å eie og leie ut romrelatert infrastruktur og foreta andre investeringer innenfor romvirksomhet, herunder eie aksjer i andre selskaper med romrelatert virksomhet.

Selskapets virksomhet

Space Norway (tidligere Norsk Romsenter Eien- dom) har som formål å bidra til nærings- og infrastrukturutvikling relatert til norsk romvirksomhet. Selskapet var tidligere innlemmet i stiftelsen Norsk Romsenter. Selskapet har gjennom mange år vært et sentralt sektorpolitisk virkemiddel for å bygge opp norsk romvirksomhet. Selskapet skal innenfor rammen av sitt sektorpolitiske mandat drives på forretningsmessig grunnlag. Selskapets

hovedaktiviteter er i dag forvaltningen av eierskapet i sjøfibernkabelen fra Harstad til Longyearbyen, langtidslie av en transponder i Telenors satellitt Thor 7 (som skal sikre kommunikasjon til Trollstasjonen i Antarktis) og 50 pst. eierskap i Kongsberg Satellite Services AS (KSAT). Space Norway har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Space Norway AS er å bidra til drift og utvikling av romrelatert infrastruktur for å dekke nasjonale brukerbehov og tilrettelegging for verdiskaping basert på romvirksomhet i Norge. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.21 Statnett SF

Tabell 9.47 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Statsforetak
Stiftelsesår:	1992
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	OED
Antall ansatte:	1 079
Bokført egenkapital:	12 135
Driftsinntekter:	4 561
Driftsresultat:	346
Resultat etter skatt og minoritet:	82

Selskapets formål

Statnett SF er systemansvarlig i det norske kraftsystemet. Foretaket har i henhold til vedtektene ansvar for en samfunnsøkonomisk rasjonell drift og utvikling av det sentrale overføringsnettet for kraft. Statnett SF skal alene eller sammen med andre planlegge og prosjektere, bygge, eie og drive overføringsanlegg. Statnett SF skal utføre de oppgaver som det er pålagt i henhold til lovgivning og konsesjoner. Statnett SF skal for øvrig følge forretningsmessige prinsipper.

Selskapets virksomhet

Statnett er systemansvarlig i det norske kraftsystemet, noe som innebærer at foretaket har ansvaret for at det til enhver tid er balanse mellom produksjon og forbruk av elektrisk kraft i Norge. Selskapet eier i dag om lag 90 pst. av det sentrale overføringsnettet for kraft, samt forbindelsene til

utlandet. Selskapet skal sørge for at sentralnettet bygges ut på en samfunnsmessig rasjonell måte etter samfunnsøkonomiske kriterier. Selskapets inntekter reguleres av Norges vassdrags- og energidirektorat. Norge har i dag utenlandsforbindelser til Sverige, Danmark, Finland, Nederland og Russland. Statnett søkte i 2013 om konsesjon for tilrettelegging av kraftutveksling til Tyskland og Storbritannia. Statnett har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Statnett SF er å bidra til en samfunnsøkonomisk rasjonell drift og utvikling av det sentrale overføringsnettet for kraft. Selskapet skal for øvrig følge forretningsmessige prinsipper. Selskapet er systemansvarlig i det norske kraftsystemet og er ansvarlig for kritisk infrastruktur. Dette er oppgaver som er av stor betydning for samfunnssikkerheten. Statens eierskap i Statnett SF bidrar til at foretaket oppfattes som en nøytral aktør i markedet. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.22 Statskog SF

Tabell 9.48 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Statsforetak
Stiftelsesår:	1993
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	LMD
Antall ansatte:	125
Bokført egenkapital:	1 680
Driftsinntekter:	339
Driftsresultat:	27
Resultat etter skatt og minoritet:	19

Selskapets formål

Selskapets mål er å forvalte, drive og utvikle statlige skog- og fjelleiendommer med tilhørende ressurser, det som står i forbindelse med dette og annen naturlig tilgrensende virksomhet. Innenfor rammen av dette kan foretaket, gjennom deltakelse eller i samarbeid med andre, forvalte og drive eiendommer og andre former for tjenester innenfor foretakets virksomhetsområde.

Eiendommene skal drives effektivt med sikte på å oppnå et tilfredsstillende økonomisk resultat. Det skal drives et aktivt naturvern og tas hensyn

til friluftsinnteresser. Ressursene skal utnyttes balansert, og fornybare ressurser skal tas vare på og utvikles videre.

Selskapets virksomhet

Statskog forvalter om lag 60 000 km², i overkant av en femtedel av landarealet i Norge. Dette er i all hovedsak fjell- og utmarksareal. Selskapet er landets største skogeier og har om lag 6 pst. av det samlede produktive skogarealet i landet. Selskapet har sin forretningsmessige virksomhet innenfor skogbruk, utmarksforvaltning og annen areal- og eiendomsforvaltning. Selskapet skal stimulere og legge til rette for allmennhetens tilgang til jakt, fiske og annet friluftsliv. Øvrig forvaltning og utvikling av foretakets eiendommer tar utgangspunkt i foretakets hovedmål om å bidra til å oppfylle nasjonale mål for bruk og vern av skog- og utmarksområdene, samt øke egen og andres verdiskaping i tilknytning til eiendommene. Ut over den forretningsmessige virksomheten utfører selskapet forvaltningsoppgaver for staten. Disse oppgavene består av offentligrettslig myndighetsutøvelse, eiendoms- og allmenningstilsyn, forvaltning av jakt og fiske på statsgrunn mv. Statskog har hovedkontor i Namsos.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Statskog SF er å sikre effektiv ressursforvaltning til det beste for samfunnet, legge til rette for allmennhetens behov for jakt-, fiske- og friluftstilbud mv. En stor del av selskapets arealer er statsallmenninger der de bruksberettigede i vedkommende allmenning har omfattende rettigheter regulert gjennom fjelloven, statsallmenningsloven og bygdeallmenningsloven. Gjennom statlig eierskap har staten mulighet til å nå ulike politiske mål knyttet til forvaltningen av skog- og utmarksarealer. Virksomheten skal drives på bedriftsøkonomisk grunnlag.

Statskog SF har i flere år satset på utvikling av fornybar energi basert på eiendommenes ressurser. Regjeringens vurdering er at Statskog SFs investeringer i fornybar energi ikke er innenfor foretakets kjernevirksomhet og -kompetanse, og de innebærer økt risiko og usikker gevinst. Hoveddelene av inntektene fra kraftproduksjon vil komme fra utleie av fallrettigheter, og regjeringen mener derfor at Statskog SF bør begrense virksomheten til dette.

Regjeringen vil styrke det private skogbruket ved å selge arealer fra Statskog SF tilsvarende det Statskog SF har kjøpt de siste årene, jf. regjerin-

gens politiske plattform Sundvolden-erklæringen. Som oppfølging av dette vil regjeringen vurdere ulike modeller for privatisering av Statskog SFs skogvirksomhet. Dette omfatter videreføring og eventuelt også utvidelse av pågående arronderingssalg. Det kan også være aktuelt å vurdere andre former for privatisering av Statskog SF sin skogvirksomhet. Det skal kartlegges i hvilken grad allmennhetens tilgang til jakt og vilkår for jakt, fiske og friluftsliv kan bli påvirket som følge av privatiseringen, og på hvilken måte en kan sikre at de ikke svekkes.

9.4.23 UNINETT AS

Tabell 9.49 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1993
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	KD
Antall ansatte:	105
Bokført egenkapital:	160
Driftsinntekter:	294
Driftsresultat:	5,5
Resultat etter skatt og minoritet:	11

Selskapets formål

UNINETT AS skal utvikle og drive det akademiske forskningsnettet i Norge, slik at høyere utdanning og forskning tilbys kostnadseffektive kommunikasjonstjenester på linje med det beste av hva som finnes internasjonalt i det akademiske miljøet. UNINETT AS skal være en pådriver i bruk av fremtidsrettede og åpne standarder for elektronisk infrastruktur i Norge, og stimulere til utvikling og konkurranse på dette feltet.

Selskapets virksomhet

UNINETT driver det akademiske forskningsnettet i Norge. Selskapet leverer nettinfrastruktur med produksjonstjenester og egne testnett med eksperimentelle tjenester. Tilknyttede institusjoner er norske universiteter og høyskoler, ikke-kommersielle forskningsinstitusjoner og andre forsknings- og utdanningsrelaterte institusjoner. Selskapet har også enkelte prosjektbaserte tilknytninger til kommersielle forskningsmiljøer og offentlige institusjoner. Andre institusjoner og

brukere kan også tilbys selskapet sine tjenester dersom alternative tjenesteleverandører ikke finnes og dette er til nytte for selskapets primære målgruppe. UNINETT har hovedkontor i Trondheim.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i UNINETT AS er å sikre drift og videreutvikling av et nasjonalt elektronisk tjenestenett for informasjonsutveksling mellom enkeltgrupper og grupper av brukere innenfor forskning og utdanning i Norge. Statens eierskap i UNINETT AS skal sikre ivaretagelse av overordnede hensyn knyttet til samordning og videreutvikling av den totale nasjonale infrastrukturen for avansert forskning og høyere utdanning. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.24 Universitetscenteret på Svalbard AS

Tabell 9.50 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	2002
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	KD
Antall ansatte:	99
Bokført egenkapital:	20
Driftsinntekter:	134
Driftsresultat:	3,0
Resultat etter skatt og minoritet:	3,0

Selskapets formål

Selskapets formål er å gi studietilbud og drive forskning med utgangspunkt i Svalbards geografiske plassering i et høyarktisk område, og de spesielle fortrinn dette gir gjennom bruk av naturen som laboratorium og arena for observasjoner og innsamling og analyse av data. Studietilbudet skal være på universitetsnivå og fremstå som supplement til den undervisning som gis ved universitetene på fastlandet, og inngå i et ordinært studieløp som fører frem til eksamener og grader på bachelor-, master- og doktorgradsnivå. Studietilbudet skal ha en internasjonal profil, og undervisningen skal foregå på engelsk. Selskapet har ikke erverv til formål. Eventuelt overskudd av driften skal nyttes til formålet.

Selskapets virksomhet

Universitetssenteret på Svalbard (UNIS) ble stiftet som aksjeselskap i 2002 og erstattet stiftelsen Universitetsstudiene på Svalbard som ble opprettet i 1994. Selskapet tilbyr verdens nordligste universitetsstudier, og har etablert seg som en sentral aktør og del av forskningsplattformen Svalbard. UNIS har vokst betraktelig siden opprettelsen og spiller en sentral rolle på Svalbard generelt og i Longyearbyen spesielt. Selskapet har en ambisjon om å bli et ledende internasjonalt senter for arktiske studier. UNIS har blitt en betydelig aktør og ressurs i lokalsamfunnet. Selskapet mottar hoveddelen av sin bevilgning over Kunnskapsdepartementets budsjett. Universitetssenteret på Svalbard har hovedkontor i Longyearbyen.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i Universitetssenteret på Svalbard AS er å medvirke til at senteret kan gi studietilbud på universitetsnivå og drive forskning med utgangspunkt i Svalbards plassering i et høyarktisk område. Forskningspolitisk anses Svalbard som en viktig arena for internasjonalisering av norsk forskning og for samarbeid med utenlandske forskere, jf. også St.meld. nr. 22 (2008–2009) Svalbard. Selskapet skal ha effektiv drift.

9.4.25 AS Vinmonopolet

Tabell 9.51 Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Aksjeselskap
Stiftelsesår:	1922
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	HOD
Antall ansatte:	1 802
Bokført egenkapital:	479
Driftsinntekter:	12 307
Driftsresultat:	86
Resultat etter skatt og minoritet:	85

Selskapets formål

Vinmonopolet er et av de viktigste virkemidlene for å sikre ansvarlig salg av alkohol. Gjennom sin enerett til detaljsalg av alkoholholdig drikk som inneholder over 4,7 volumpst. til forbruker skal Vinmonopolet bidra til begrenset omsetning av alkoholholdig drikk og dermed begrenset skadeomfang.

Selskapets virksomhet

Vinmonopolets virksomhet skal bestå i omsetning av alkoholholdige varer og av alkoholfrie festedrikk i den utstrekning som selskapet får rett til og på den måte som til enhver tid bestemmes, jf. lov 19. juni 1931 nr. 18 om Aktieselskapet Vinmonopolet (vinmonopolloven) § 3. Etter lov 2. juni 1989 nr. 27 om omsetning av alkoholholdig drikk mv. (alkoholloven) § 3-1 har AS Vinmonopolet enerett til detaljsalg av alkoholholdig drikk med over 4,7 volumpst. alkohol. Selskapet er et sentralt virkemiddel til oppfyllelse av alkohollovens formål. Selskapet forestår med virkning fra 1. januar 1999 innførsel, engrosomsetning og detaljsalg av alkohol på Svalbard gjennom datterselskapet Nordpolet AS. De alkoholpolitiske rammene setter klare begrensninger for selskapets forretningsdrift, bl.a. ved at selskapet ikke skal drive salgsfremmende virksomhet. Videre er det en sentral del av selskapets samfunnsoppdrag at det skal sørge for at salget foregår i kontrollerte former, med særlig oppmerksomhet på sosial kontroll. Vinmonopolet har hovedkontor i Oslo.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i AS Vinmonopolet er å sikre at omsetning av alkoholholdig drikk over 4,7 volumpst. skjer i kontrollerte former slik at skadevirkningene av alkohol i Norge for den enkelte og for samfunnet begrenses. På grunn av det alkoholpolitiske målet om å begrense omsetningen av alkohol er det ikke satt mål for selskapets økonomiske resultater ut over kravet til mest mulig effektiv drift.

9.4.26 Regionale Helseforetak

Tabell 9.52 Helse Midt-Norge RHF. Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Helseforetak
Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	HOD
Antall ansatte:	21 835
Bokført egenkapital:	5 803
Driftsinntekter:	18 338
Driftsresultat:	351
Resultat etter skatt og minoritet:	286

Tabell 9.53 Helse Nord RHF. Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Helseforetak
Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	HOD
Antall ansatte:	17 402
Bokført egenkapital:	7 346
Driftsinntekter:	14 943
Driftsresultat:	424
Resultat etter skatt og minoritet:	488

Tabell 9.54 Helse Sør-Øst RHF. Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Helseforetak
Stiftelsesår:	2007
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	HOD
Antall ansatte:	76 730
Bokført egenkapital:	24 654
Driftsinntekter:	68 033
Driftsresultat:	556
Resultat etter skatt og minoritet:	483

Tabell 9.55 Helse Vest RHF. Selskapsinformasjon og nøkkeltall. Tall er for 2013 og i mill. kroner.

Selskapsform:	Helseforetak
Stiftelsesår:	2001
Statens eierandel:	100 pst.
Eierdepartement:	HOD
Antall ansatte:	26 821
Bokført egenkapital:	9 928
Driftsinntekter:	23 923
Driftsresultat:	622
Resultat etter skatt og minoritet:	648

Foretakenes formål

De regionale helseforetakene skal gjennom sitt «sørge for»-ansvar sikre spesialisthelsetjenester til regionens befolkning gjennom å yte gode og likeverdige spesialisthelsetjenester til alle som trenger det når de trenger det, uavhengig av alder, kjønn, bosted, personlig økonomi, etnisk bakgrunn, samt å legge til rette for forskning og undervisning.

Foretakenes virksomhet

Regionale Helseforetak består av Helse Midt-Norge, Helse Nord, Helse Sør-Øst og Helse Vest. De regionale helseforetakene skal ivareta følgende hovedoppgaver: pasientbehandling, utdanning av helsepersonell, forskning og opplæring av pasienter og pårørende. Helse Midt-Norge, Helse Nord, Helse Sør-Øst og Helse Vest har hovedkontor i henholdsvis Stjørdal, Bodø, Hamar og Stavanger.

De regionale helseforetakene har et helhetlig ansvar for drift og investeringer i egen region. Virksomhetene skal drives innenfor de mål, resultatkrav og rammer som fastsettes gjennom vedtekter, beslutninger i foretaksmøtet og vilkår knyttet til Stortingets bevilgninger. De regionale helseforetakene skal samordne virksomheten i underliggende helseforetaksgruppe for å oppnå hensiktsmessig og rasjonell ressursutnyttelse. Regionale helseforetak skal oppfylle sektorpolitiske mål som fremkommer i nasjonale helsepolitiske, forskningspolitiske og utdanningspolitiske vedtak og planer. Hensynet til brukerne skal legges til grunn for foretakenes samlede virksomhet. De regionale helseforetakene skal sørge for at det etableres nødvendig samarbeid med og veiledning overfor kommunene, både administrativt og

medisinsk, slik at pasientene sikres et helhetlig helse- og sosialtjenestetilbud. Det samme gjelder overfor samarbeidspartnere som bl.a. det statlige barne- og familievernet, samt øvrige aktuelle statlige ansvarsområder.

De regionale helseforetakene eier underliggende helseforetak bestående av somatiske og psykiatriske sykehus og annen virksomhet innenfor spesialisthelsetjenesten. Foretakene er selvstendige rettssubjekter med styrer både på regionalt og lokalt nivå. Formelle ansvarsforhold mv. er regulert gjennom helseforetaksloven, mens oppgavene virksomhetene skal løse i hovedsak er regulert gjennom andre lover, bl.a. spesialisthelsetjenesteloven, pasientrettighetsloven og psykisk helsevernloven.

Det fremgår av regjeringens politiske plattform at de regionale helseforetakene skal legges

ned når det er utformet en nasjonal helse- og sykehusplan. Målet er å legge frem en nasjonal helse- og sykehusplan for Stortinget i 2015. Frem til planen er vedtatt og iverksatt, skal de regionale helseforetakene fortsatt ha en sentral koordinerings- og styringsrolle.

Mål med statens eierskap

Målet med statens eierskap i de regionale helseforetakene skal gjennom sitt «sørge for»-ansvar sikre spesialisthelsetjenester til regionens befolkning gjennom å yte gode og likeverdige spesialisthelsetjenester til alle som trenger det når de trenger det, uavhengig av alder, kjønn, bosted, personlig økonomi, etnisk bakgrunn, samt å legge til rette for forskning og undervisning. Helseforetakene skal ha effektiv drift.

10 Økonomiske og administrative konsekvenser

Hovedformålene i denne meldingen er å omtale regjeringens arbeid for å legge grunnlaget for et mangfoldig og verdiskapende eierskap som kan bidra til å styrke konkurransekraften i norsk næringsliv og økonomi. Regjeringen ønsker å legge til rette for å styrke det private eierskapet og redusere statens direkte eierskap over tid. Samtidig vil Norge i overskuelig fremtid ha et betydelig statlig eierskap, og regjeringen vil utøve dette eierskapet på en profesjonell og forutsigbar måte.

Tiltak knyttet til å styrke det private eierskapet vil bli behandlet i de kommende statsbudsjettene. Reduksjon i statens eierandeler i enkeltelskaper kan skje på flere måter. Eventuelle salg av statens aksjer vil innebære en endring i statens formuessplassering. Dersom reduksjoner i statens eierandel skjer ved at staten ikke deltar ved kapitalutvidelser eller ved at de selskapene det gjelder fusjonerer med andre selskaper og benytter aksjer som byttmiddel, fører en slik reduksjon i statens eierandel, ofte kalt utvanning, ikke til inntekter på statsbudsjettet.

I meldingen understrekes det at reduksjoner av statens eierskap vil skje gradvis og over tid og at regjeringen i sine beslutninger vil vurdere både markedsmessige og selskapsspesifikke forhold. Regjeringen vil ikke gjennomføre endringer eller støtte transaksjoner med mindre dette er økonomisk gunstig for staten i hvert enkelt tilfelle.

I den statlige eierskapsutøvelsen vil regjeringen legge vekt på områder hvor staten har gode forutsetninger for å tilføre verdi, slik som strategisk og økonomisk oppfølging av selskapene, styrevalg og god eierstyring og selskapsledelse. Dette kan understøtte realiseringen av målene staten har med eierskapet.

Nærings- og fiskeridepartementet

t i l r å r :

Tilråding fra Nærings- og fiskeridepartementet 20. juni 2014 om et mangfoldig og verdiskapende eierskap blir sendt Stortinget.

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes sikkerhets- og serviceorganisasjon
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Forsidefoto: Olaf Schjelderup og UNINETT AS, Norsk
Hydro, Flytoget, Cermaq, Telenor, Hanne H. Christiansen
og Unis, Øyvind Hagen og Statoil ASA, Yara International,
Alan O'Neill og Statoil ASA

Trykk: 07 Aurskog AS 06/2014

